

P-ISSN 2708-0889
E-ISSN 2786-8788

**ACTA DE HISTORIA &
POLITICA:
SAECULUM XXI**

2024'
Volume VIII

ЧНУ імені Петра Могили
2024

УДК 94+930+902/904+327
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08

Засновник видання:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету політичних наук)

Зареєстровано як друкований засіб масової інформації
(Реєстраційне свідоцтво: КВ 23922-13762Р)

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України (група «Б»):
- з міжнародних відносин (Наказ МОН України № 320 від 7 квітня 2022 р.);
- історії (Наказ МОН України № 582 від 24 квітня 2024 р.).

Головний редактор: Людмила Вовчук, к. іст. н., доцент (ЧНУ ім. П. Могили)

Відповідальний секретар: Ірина Габро, к. політ. н., доцент (ЧНУ ім. П. Могили)

Редакційна колегія:

Міжнародні відносини: Шевчук Олександр, д. політ. н., професор (Миколаїв) – голова секції; Белінська Світлана, д. е. н., доцент (Миколаїв); Брусиловська Ольга, д. політ. н., професор (Одеса); Коста Бруно, PhD (політ. науки), професор (Португалія); Цинк Кароліна, PhD (історія) (Польща); Худолій Анатолій, д. політ. н., професор (Острог); Куц Галина, д. політ. н., професор (Харків); Норд Ганна, д. економ. н., професор (Миколаїв); Ортіна Ганна, д. н. з держ. упр., професор (Мелітополь); Сіновець Поліна, к. політ. н., доцент (Одеса); Вілласміл Еспіноза Хорхе Ієсус, PhD (політичні науки), професор (Венесуела).

Історія та археологія: Міронова Ірина, д. іст. н., професор (Миколаїв) – голова секції; Бороденко Олена, д. іст. н., професор (Полтава); Вернер Віктор, доктор історії, професор (Польща); Єнаке Джордж, PhD (історія), професор (Румунія); Гайдай Ольга, к. іст. н., доцент (Польща); Котляр Юрій, д. іст. н., професор (Миколаїв); Лазурко Лідія, д. іст. н., професор (Дрогобич); Левченко Лариса, д. іст. н., професор (Київ); Нефьодов Дмитро, д. іст. н., доцент (Миколаїв); Сокирська Владилена, д. іст. н., професор (Суми); Срогош Тадеуш, доктор історії, професор (Польща); Стобецький Рафал, доктор історії, професор (Польща).

Адреса редакції:

54003, м. Миколаїв, 1 Воєнна, 1, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

E-mail: luda_vovchuk@ukr.net

Офіційна web-сторінка в Інтернеті:

<https://ahpsxxi.org/>

Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. 2024. Volume VIII. 158 с.

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

p-ISSN 2708-0889
p-ISSN 2786-8788

© Автори статей, 2024
© ЧНУ імені Петра Могили,
2024

З М І С Т

ІСТОРІЯ

Людмила Чекаленко

Про роль асимільованих народів у збереженні імперії

7

Андрій Шевчук, Олена Войтюк

Чорноморські протоки як геополітичний вузол: трансформація статусу (1945-2024 рр.)

15

Анна Соловйова

Наративи російської пропаганди в українському медійному просторі у контексті утвердження європейських цінностей

31

Анастасія Чокова, Євгеній Кобець

Роль інституту адвокатури у захисті європейських цінностей (1991-2013 рр.)

45

Яна Гаргаун, Дмитро Тулупніков

Пропаганда і дезінформація в російських та українських медіа: інформаційні технології у конфлікті

53

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Анатолій Худолій

Європейська безпека і політика Фінляндії упродовж Російської агресії проти України

62

Валерія Гуцалюк

Кліматична політика Європейського Союзу щодо України: нормативна сила Європи в дії?

73

Ірина Крупеня, Владилена Сокирська

Україна – АСЕАН: нові можливості для зміцнення партнерства 88

Олександр Дубовський

Особливості світового інформаційного простору в контексті
критеріального аналізу феномена глобалізації 99

Оксана Фролова, Анастасія Бондаренко

Аналіз інформаційної політики Китаю 108

Ольга Лукаш, Ірина Тихоненко

Концепція Індійсько-Тихоокеанського регіону: роль і значення
Індії 121

Маріанна Марусинець

Діаспоральна дипломатія Ірландської діаспори США в епоху нової
дипломатії 133

Ірина Габро

Міжнародні рейтинги та індекси у формуванні іміджу держави 141

Тетяна Богданова

Латиноамериканський популізм: сучасний вимір 150

CONTENTS

HISTORY

Liudmyla Chekalenko

The role of assimilated peoples in the preservation of the empire 7

Andrii Shevchuk, Olena Voitiuk

The Black Sea Straits as a Geopolitical Hub: Transformation of Status
(1945-2024) 15

Anna Soloviova

Narratives of Russian Propaganda in the Ukrainian Media Space in the
Context of Implementation of European Values 31

Anastasiia Chokova, Yevgen Kobets

The role of the Institute of Advocacy in the protection of European
values (1991-2013) 45

Yana Harhaun, Dmytro Tulupnikov

Propaganda and disinformation in the Russian and Ukrainian media:
information technology in conflict 53

INTERNATIONAL RELATIONS

Anatoliiy Khudoliiy

European security and Finland's policy during the Russian aggression
against Ukraine 62

Valeriia Hutsaliuk

The European Union's climate policy towards Ukraine: normative
power Europe in action? 73

Iryna Krupenya, Vladylena Sokyrska

Ukraine – ASEAN: new opportunities for strengthening partnership 88

Oleksandr Dubovskyi

Features of world information space in the context of criterion analysis
of globalization phenomenon 99

Oksana Frolova, Anastasia Bondarenko

Analysis of China's information policy 108

Olha Lukash, Iryna Tykhonenko

The concept of the Indo-Pacific region: role and significance of India 121

Marianna Marusynets

Diaspora diplomacy of the Irish Diaspora of the USA in the era of the
new diplomacy 133

Iryna Habro

International rankings and indices in forming the image of a state 141

Tetiana Bohdanova

Latin American populism: modern dimension 150

HISTORY

УДК (UDC) 94 (321.64 : 470+571)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.007

THE ROLE OF ASSIMILATED PEOPLES IN THE PRESERVATION OF THE EMPIRE

Liudmyla Chekalenko,

e-mail: chekaliudmila@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2819-9424>

*Institute of World History of the
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, 01034, Kyiv, Leintovich st., 5*

Abstract

The brutal Russian war against Ukraine put the question on the agenda: how the Moscow state was formed, how it became Russian, how the Russian empire manages to survive, despite a number of threatening challenges. The author analyses these and other problems in the presented article.

Having considered the factors that influenced the development of the Russian empire, author came to the next conclusion: the Russian empire during the 20th - 21st centuries was saved from disintegration and destruction by its vassals – conquered and exploited peoples, among who Ukrainians are primarily. There is a brief chronology of events that took place in Russia during the last century. In 1917 Bolshevik Russia survived thanks to the help of the Ukrainian Bolshevik government, the Bolshevik army, as well as other peripheral governments of the empire. In 1922 Bolshevik Russia (RSFSR) created the USSR with the support of the Ukrainian Soviet Socialist Republic (USSR), the Byelorussian Soviet Socialist Republic (BSRR), and the Transcaucasia Soviet Socialist Republic. In 1945 was the victory in the Second World War cemented the USSR, in which the Ukrainian SSR ranks second in terms of development and power after the Russian federation. In 1991 Russia, Ukraine, and Belarus created a new union called the Commonwealth of Independent States, headed by Russia. In this way, the former Soviet republics restored the Soviet Union led by Russia. Thus, the peoples exploited by Russia, including the Ukrainian one, recreated the Russian empire several times.

Keywords: Ukraine, Russian aggression, Russian empire, Scandinavian syndrome

ПРО РОЛЬ АСИМІЛЬОВАНИХ НАРОДІВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІМПЕРІЇ

Людмила Чекаленко,

e-mail: chekaliudmila@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2819-9424>

Інститут всесвітньої історії НАН України,

Україна, 01034, Київ, вул. Леонтовича, 5

Анотація

У зв'язку із жорстокою російською війною проти України постають питання: як сформувалась московська держава, як стала російською, яким чином російській імперії, незважаючи на низку небезпечних викликів, вдається виживати. Ці та інші проблеми автор аналізує у поданій статті.

Розглянувши фактори, що впливали на розвиток Російської імперії, авторка вперше в історичній і політологічній науках дійшла висновку, що Російську імперію протягом 20-21 століть від розпаду і знищення рятували її васали – підкорені та експлуатовані народи, серед яких у першу чергу – українці. Наведемо коротку хронологію подій, що відбувалися в Росії з минулого століття. 1917 рік – більшовицька Росія вижила завдяки допомозі українського більшовицького уряду, більшовицької армії, а також інших окраїнних урядів імперії. 1922 рік – більшовицька Росія (РСФРР) створює СРСР за підтримки Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), Білоруської Соціалістичної Радянської Республіки (БСРР), Закавказької Соціалістичної Радянської Республіки (ЗСРР). 1925 рік – Узбекицька та Туркменська Соціалістичні Радянські Республіки увійшли до складу СРСР. 1945 рік – перемога у Другій світовій війні зцементувала СРСР, у складі якого Українська РСР за рівнем розвитку і потужністю посідає друге місце після Російської Федерації. 1991 рік – на радянських руїнах Росія, Україна, Білорусь утворюють новий союз під назвою Співдружність незалежних держав (СНД), що очолює Росія. Колишні радянські республіки фактично відновили Радянський Союз на чолі з Росією. Таким чином, експлуатовані Росією народи, серед яких і український, неодноразово відтворювали Російську імперію.

Ключові слова: Україна, російська агресія, російська імперія, скандинавський синдром

Постановка проблеми. Російський загарбник активно готувався до поглинання України, починаючи з розпаду СРСР. Для цього керівництво РФ вкидало у політичний простір різноманітні пропозиції щодо утворення на радянському просторі міжнародних структур з учасників колишнього Радянського Союзу. Серед таких організацій Росією не без підтримки Білорусі та Казахстану, а у деяких випадках й України, було створено Співдружність незалежних держав (СНД), пізніше Митний Союз, що переріс в ЄвразЕС, Єдиний економічний простір, який нині названо союзом (ЄАС). Безпекове питання перебувало під особливим контролем російських лідерів, які вже 1992 року оголосили про появу військового об'єднання армій СНД – Ташкентський договір – Договір колективної безпеки, який врешті був названий організацією ОДКБ. У 1992 році вже всі нитки впливу були в руках Росії, яка практично відновила колишню радянську мережу глибокої залежності окраїн – республік.

Ці потуги, хоча й прикривались багаточастю, однак мали єдину мету – якомога скоріше приднати Україну по всіх безпекових, економічних і політичних параметрах. З цією метою застосовувався різноманітний шантаж, як, наприклад, без оголошення зростали ціни на російську сировину і готову продукцію, російська сторона ігнорувала попередні домовленості, тривав тиск по всіх міжнародних

організаціях, де наша країна здобула членство; підкупамі, обладками, махінаціями, фейковою інформацією про начебто «неспроможність українського партнера» дотримуватись правил міжнародної співпраці, російською стороною блокувались або заморожувались вже узгоджені широкомасштабні промислові і сільськогосподарські контракти та проекти України із зарубіжними країнами.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Поняття імперія походить від латинського *Imperium* і означає наказ, верховна влада, управління однією особою – монархом на певній території, а також одну з історичних форм державно-політичного утворення (Hutchinson, 2017: 87). Термін «імперія» викликав багато суперечок і застосовувався до багатьох різних політичних утворень. Так, імперія може охоплювати не лише формальні, але й неформальні процеси. Професор Оксфордського університету Дж. Дарвін говорив про неофіційну імперію «як про найвищу форму імперіалізму». За його визначенням, імперії – це «системи впливу або правління, в яких етнічні, культурні чи екологічні кордони перекривалися або ігнорувалися» (Singh, 2017). Слід зазначити, що термін «імперія» стосується центральної держави об'єднання, яка здійснює політичний контроль над значною територією, що містить багато різноманітних груп населення. Центральною державою російської імперії стала Московія. Оскільки імперії доволі великі, їх часто ділять на менші, більш керовані політичні одиниці, які називають провінціями, а в Росії – округами, краями, автономними республіками. Отже, для того, щоб імперія сформувалась, одна держава має взяти під контроль інші держави. «Радянську імперію» президент США Рональд Рейган сприймав не інакше, як «Імперію зла» (Reagan, 1983).

Після Другої світової війни влада цієї імперії поширилася на Східну та Центральну Європу, з сателітів-держав яких було утворено соціалістичний табір. Ця тема також була основою роботи радянського вождя, опублікованої в 1917 році. Пізніше неомарксистичні стверджували, що військово-промисловий комплекс та інші особливості капіталістичних держав насправді створюють потребу в капіталі. Задля нарощування капіталу запроваджують війни (Magdoff, 1979: 11).

Відносини всередині колоніальних держав підтверджують периферичні теорії, що привертають увагу до сил, які втягують імперіалістів в ієрархічні відносини зі світом. Водночас, метроцентричні теорії зосереджені на поясненні причин прагнення імперіалістичних країн до експансії. Про це йдеться в книзі Д. Галахера та Р. Робінсона (Gallagher & Robinson, 1953). Політика імперіалістичних країн щодо колоній, на думку авторів, змінювалася залежно від умов на периферії. Там, де периферійні утворення мали стабільні режими й ефективних колабораціоністів, імперіалісти могли керувати ними опосередковано. А там, де периферійні суспільства були політично нестабільними або не мали еліт, готових захищати власні інтереси, метрополії створювали офіційну імперську владу та керували ними безпосередньо (Gallagher & Robinson, 1953: 5, 8).

Іноземні автори публікацій щодо імперського чинника досліджують сутність такого явища, як імперія, розглядають переважно різноманітні схеми історичного формування та розвитку імперій, зокрема і російської. Водночас у жодній роботі ми не зустріли пояснень, чому більшість імперій розпалися, а російська імперія виживає. У вітчизняній історіографії не знайдено розробок, присвячених постановочним питанням поданої статті, хоча у зв'язку з російською війною проти України останнім часом з'явилися роботи, присвячені подіям з лютого 2022 р. і характеристикам російського агресора. Додамо, що фашистські ознаки Росії виявила, проаналізувала й опублікувала Л. Чекаленко (Chekalenko, 2024). Жоден вітчизняний дослідник не пояснює причин міцності російської імперії. Тому авторка досліддила зазначене вище та довела власну концепцію про те, що російську імперію протягом історичного розвитку Московії зберегли та захистили її васали – підкорені народи.

Метою дослідження є виявлення чинників збереження російської імперії, а також аналіз політики української держави у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. У розвиткові імперій можна віднайти спільне та диференційне. Дослідники визначили кілька різновидів імперій, простежуючи їхній шлях від зародження і до розпаду. Дж. Хатчинсон розповідає, що Імперія Маур'їв для розширення свого панування використовувала комбінацію політичного саботажу та релігійного навернення, а Перська імперія Ахеменідів була побудована шляхом жорсткого загарбання чужих територій. Водночас Рим, захопивши територію, пропонував підкореним громадянство в обмін на лояльність. Так, держава Олександра Македонського вважається класичним прикладом імперського утворення. Олександр не знищував існуючі адміністративні системи, а адаптував їх для зміцнення власного державного утворення. Аналізуючи китайську династію Цинь, учений підкреслює, що зцементувала її розгалужена імперська бюрократія та конфуціанство, закладені в її основу. Таким чином задля зростання і зміцнення імперій застосовувались різноманітні засоби і форми (Hutchinson, 2017: 87).

У створенні Російської імперії були використані вже знайомі нам інструменти: привласнення, загарбання, жорстка експлуатація перетворених на рабів місцевих жителів і ресурсів. Досягнення цієї мети забезпечували підкуп, шантаж, нищення незадоволених, повна асиміляція захоплених народів тощо. Російська імперія активно зростала територіально за правління Петра I, царя «всія Русі», що оголосив себе Всеросійським імператором у 1721 р. Розпаду імперії в 1917 р. сприяла Перша світова війна й активізація підкорених народів. Причини розвалу імперії закладені у низці об'єктивних і суб'єктивних факторів. Перші пов'язані з неспроможністю центральної влади володарювати. Наступні викликані війнами та військовими переділами територій. До зазначеного додамо економічні та політичні причини, а також гуманітарні негаразди. Таке доводять і наслідки двох світових воєн. Так, у результаті Другої світової війни на географічній мапі світу з'явилися три десятка нових держав, які поповнили лави Організації Об'єднаних Націй. Із розпадом Радянського Союзу постало ще 15 нових країн – колишні радянські республіки Центральної та Східної Європи, а також Центральної Азії.

Протягом минулих століть Московська держава продовжувала розширюватися. Її розпад 1917 року був врятований створенням Радянського Союзу. Отже, «радянська імперія», що пережила революцію та громадянську війну, була збережена більшовицькою партією на колишній території імперії Романових, хоча й втратила Фінляндію, балтійські та польські території. Офіційно це була федерація рівноправних національних республік російського, білоруського, українського і транскавказьких народів, але фактично російською вотчиною, що відверто та безкарно експлуатувала населення оновленої імперії. У владних структурах і державних установах домінували росіяни, а в культурному й освітньому просторі – російська історія, культура та мова. У подальшому Радянський Союз зміцнився перемогою над Німеччиною у 1945 р. й отримав кільце маріонеткових держав у Східній і Центральній Європі (Shekalenko, 2024: 13).

У російській, потім «радянській імперії» такі республіки, як Татарстан, Інгушетія, Башкортостан мали стабільні режими, що працювали на центральну владу. Ними центр керував опосередковано через місцевих керівників. У регіонах «сірої зони», які не мали державних традицій, як, наприклад, Ямало-Ненецький округ, Комі, Калмикія, Якутія й ін., центральна влада створювала спеціальну систему установ з чиновників центрального апарату, призначаючи на керівні посади своїх людей, а пізніше і через офіційно призначеного представника президента, якого було наділено найширшими повноваженнями для керування «сірою зоною». Боротьба за виживання та вплив створює дедалі ширший простір конкуренції між великими державами, що спонукає метрополії захоплювати нові території для збільшення ресурсів (Gallagher & Robinson, 1953: 7-8).

Отже, імперська стабільність базується на поєднанні завоювання, ідеологічної легітимації, примусу та кооптації національних еліт меншин, оскільки через еліти меншин загарбник отримує повний контроль над суспільством. У першу чергу це

стосується владних структур меншин, диференціацію в армії, за якої певні етнічні групи центральної держави є обраними як «військові раси», а також специфічну демографічну політику, за якої домінуюча етнічна група країни загарбника використовується для контролю над корінним населенням. На переконання Р. Коллінза, війна є центральною подією для легітимності держав, а геополітичні принципи керують етнічним поглинанням або фрагментацією країни. Держави, які мають перевагу в розмірі та ресурсах над своїми конкурентами, матимуть тенденцію до територіального розширення. Негативний наслідок цього явища простежується у тому, що з розширенням такі держави страждають від нестачі ресурсів і загрожують фрагментацією, оскільки вони породжують безліч ворогів на своїх кордонах. Більше того, кумулятивні процеси конкуруючої імперської експансії приносять періодичне загострення з масштабними гонками озброєнь і війнами, які породжують найвищий рівень ненависті і люті (Collins, 2011: 2).

Всі ці прояви поведінки імперії, як бачимо, збігаються із сучасною РФ. Американський дослідник Р. Коллінз, вивчивши балканську кризу, виявив в її розвиткові три стадії або триступеневу модель активізації національних груп. Третя стадія полягає у фазі мобілізації людей, в яких у результаті кризи народжуються інтенсивні емоції, нові символи та концепції ідентичності.

Доповнюючи думку Р. Коллінза, А. Віммер стверджує, що націоналістична мобілізація є рушійною силою в усіх випадках краху імперії, і що націоналістичні рухи займали центральне місце у зміні міжнародної системи упродовж останніх двохсот років. Аргумент дослідника частково спирається на статистичні дані, які він поєднує з детальним історичним аналізом. За деякими винятками націоналістичні організації, які претендують на репрезентацію населення або його частини, були відповідальними як за падіння імперії, так і за перехід до національного суверенітету (Wimmer, 2024).

Націоналістичні рухи прямо пов'язані з переходом від імперії до національної держави. Націоналістичні визвольні війни в інших частинах імперії – поширення ефекту націоналізму підвищували ймовірність створення національних держав, і чим більше територій вдасться відокремити, щоб утворити національні держави, тим більша ймовірність того, що решта територій підуть тим самим шляхом (Sarkees, 2017: 49-70).

Іншими важливими факторами може бути слабка міжнародна позиція імперського центру, створення національних держав по сусідству і, нарешті, війни у самій державі. Як приклад, дві Чеченські війни або війна проти Грузії, а також війна РФ проти України. Внутрішні війни є особливо впливовим фактором, що розхитує імперії. Це підтверджує також історія 20 століття. Серед нових вільних держав, що постали на початку минулого століття, Українська Народна Республіка, Грузія, Азербайджан і середньоазійські республіки не змогли відстояти свою незалежність. Водночас в Європі з'явилися Польща, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія, Чехословаччина, Угорщина, Австрія, Сербо-хорватська-словенська держава. Колапс імперій ХХ століття призвів до розпаду колоніальних володінь провідних країн світу: Німецької імперії, а також Японії, Італії, Франції та Великої Британії. Ці країни позбулись імперських амбіцій. Домінуючі місця на світовій арені посіли ті, які вийшли з війни військово і політично зміцнілими: США, Велика Британія, СРСР.

Керівництво України, сподіваючись на вигідність економічної співпраці з Росією та колишніми радянськими республіками, було неспроможним одразу перерубати інтеграційні ще радянські економічні важелі і зв'язки, що поповнювали державний бюджет, демонстрували непогані показники, покращували статистику та давали обнадійливі результати в різноманітних промислових галузях. Згадаймо найпопулярніші, такі як авіабудівництво, космічна галузь, спільні наукові розробки, ВПК та ін. Президент України Леонід Кравчук активно укладав різноманітні угоди з колегами по Співдружності незалежних держав, однак не підписував Статут цієї організації, що містить статті 11 і 12 про право втручання армій цих колеґ «у разі

необхідності» у внутрішні справи одне одного. З особливою обережністю ставився і до військового об'єднання Організації ДКБ, на документах якої серед підписів інших бачимо його ремарки: «Не відповідає інтересам України», або «Протирічить Конституції України». Вже інший президент, що підступно зірвав європейсько-український сценарій 2013 року, незважаючи на євроінтеграційні зобов'язання України, разом з прем'єром уклали десятки антиукраїнських, однак проросійських документів, чим щільніше прив'язали українську економіку та політику до російської, додавши зокрема і пролонгацію перебування чорноморського військового флоту Росії на десятки років в українських чорноморських водах (Chekalenko, 2024: 13).

Отже, українському керівництву у перші роки незалежності вдавалося уникнути участі в безпекових російських структурах. На протигагу тискові Московії навіть створити ГУ(У)АМ, об'єднавши противників Росії, однак у низці економічних об'єднань українська економіка перебувала у російських лещатах. Російська сторона на чолі з тимчасовим президентом РФ Д. Медведевим навіть розіграла специфічне шоу для світового політичного бомонду, запевняючи всіх і вся про начебто, що Росія «дозволила» Україні крокувати до ЄС, оскільки це утворення є економічним. Водночас, Україні заборонялося виявляти наміри наближення до НАТО, а тим більше говорити про членство в Альянсі. А в Україні керіваний Московією злочинний президент, не досягнувши бажаного злиття з Росією, розстріляв своїх громадян за спробу висловленого бажання бути у цивілізованій Європі.

Підготовка російського загарбника до війни тривала роками по всіх напрямках: політичному (затягування часу з юридичним визнанням України, з підписанням базових документів; тиск з питання ядерної зброї; ліквідація оборонного та наступального потенціалу України; розхитування всіх адміністративних структур призначенням на високі державні посади російських службовців; втручання у внутрішні справи; «призначення» проросійських президентів тощо); безпековому (просування на територію України російських військових для створення п'ятої колони; засилка зброї; підготовка зрадників; збирання тактичної інформації тощо); економічному (загарбання всієї радянської нерухомості та власності СРСР; вагоме підвищення цін на енергоносії; відмова від української солі, металу, вугілля; перехід на ринкові ціни по всіх складових та ін.); дипломатичному (відмова від розподілу нерухомості диппредставництв СРСР; блокування українських міжнародних ініціатив; перешкоджання відносинам України з іншими країнами тощо); інформаційному (загарбання інформаційного простору СРСР, сітки частот радіо і ТВ, супутникового-космічного зв'язку, друкованого потенціалу тощо) (Chekalenko, 2024: 13-14).

Відповідна робота велась і з підготовки світової думки, перекручувалась історія обох країн і СРСР, піддавались забороні українські підручники з історії, міжнародних відносин і зовнішньої політики України. Паралельно розгорталась антиукраїнська широкомасштабна інформаційна робота, вкидалися фейки сумнівного змісту, розраховані на всі верстви населення й, у першу чергу, молодь. На це російська держава не жаліє колосальних мільярдних грошових сум.

Остаточно холодна війна завершилась розпадом СРСР у 1991 р., перерозподілом сфер впливу на користь НАТО, появою нових незалежних держав, погіршенням зовнішньополітичного стану російської імперії – РФ, зміцненням США як гегемона світового економічного та політичного розвитку, що охоче допомагали новим посталим державам. При цьому зазначимо, що наслідки появи нових держав часто штучно виокремлених із цілісних територій і з етнічно-змішаного населення не є позитивним явищем як для окремих стабільних спільнот, так і для світового загалу (Chekalenko, 2024: 14).

Поява нових об'єктів/суб'єктів міжнародних відносин зміщує стабільність і рівновагу, спричинює руйнівні наслідки широкомасштабного входження таких держав до міждержавної системи стабільного простору (Miller, 2023). Враховуючи

зазначене, а також спостерігаючи ознаки формування нових, зокрема і тоталітарних союзів, ми не виключаємо вірогідність появи нових/старих імперій вже в іншій якості в епоху глобальної взаємозалежності.

Висновки. Колишня радянська Україна зіграла у збереженні Росії ледь не визначальну роль. Разом з іншими радянськими республіками зберегли російську імперію з 1917 р., не спричинивши відповідного спротиву загарбниці. Подібну задачу на рятування Росії реалізувало керівництво української республіки і після Другої світової війни. УРСР «була ошчасливлена» подачкою Сталіна – наданням місця в Організації Об'єднаних Націй і голосувала за всі рішення центру – Москви вже з «високої» трибуни світової міжнародної миротворчої організації. Слід згадати також про розпад Радянського Союзу, коли всі «друзі Росії» – так звані «братні республіки» були перелякані подіями перевороту ГКЧП в Москві. Врятували імперію від розпаду український президент, який створив разом із Білоруссю та РФ новий союз – Співдружність незалежних держав. Отже, сама Україна врятувала нову сатрапію, оновлену імперію від знищення. Імперію, яка добре підготувалася до війни проти України, спрямованої на знищення України. Як бачимо, відродження московської імперії неодноразово здійснюють її васали – підкорені народи, серед яких і українці. Цей феномен нагадує скандинавський синдром, коли жертви починають захищати і рятувати свого мучителя, що скоїв їм непоправне зло і наніс тяжкі травми. Росія, ще будучи російською та радянською, ніколи не полишала ідеї загарбання українських земель. У періоди, коли вона була слабкою, на такий крок не наважувалась, оскільки Україна була сильною, а за деякими ознаками навіть сильнішою за сусідку. Територіальні зазіхання вже в роки незалежності РФ намагалася реалізувати в Криму (1992 р.), Севастополі (1993 р.), острові Коса Тузла (2003 р.) тощо. Однак, Україна боротьбою за незалежність, Майданом і Революцією Гідності виборола собі право на суверенне існування без Росії.

Враховуючи вищевикладене, можна припустити, що Росія, її влада втратили останню надію на підтримку з боку України, без якої російська імперія не виживе. Втратила також шанс завоювати Україну мирними засобами. У такій ситуації після глибокого моніторингу стану системи захисту України, шантажу та загроз, не отримавши на свої антиукраїнські зазіхання відповідної жорсткої реакції як самої України, так і західних партнерів, Росія вдалася до активних військових дій – до війни, спрямованої на знищення України як суверенної держави.

Відповідаючи на питання щодо розвалу російської імперії, висловимо власну думку про те, що імперська російська держава має пройти шлях політичного, економічного та соціального розвитку, щоби в її надрах сформувалося громадянське суспільство, визріли демократичні сили, готові зробити виклик панівному олігархату. Російська імперія має пройти цей шлях, нарешті зламатись, розсипатись на багаточисельні складові – її окраїни, що заговорять власними голосами та сформують демократичні, громадянські суспільства.

REFERENCES

- Chekalenko, L.D.** (2024). Russian preservation syndrome. *Foreign Affairs*, 34 (1), 12-16. DOI: 10.46493/2663-2675.34(1).2024.12
- Collins, R.** (2011). Time-bubbles of nationalism: Dynamics of solidarity rituals in lived time. *Nations and Nationalism*, 18 (3), 383-97. DOI: 10.1111/j.1469-8129.2011.00530.x
- Hutchinson, J.** (2017). Warfare, imperial collapse, and the mass creation of nation states get access arrow. In *Nationalism and war* (pp. 86-124). Oxford: Oxford Academic Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198798453.003.0004
- Miller, W.** (2023). Interview of Ambassador Miller (1993-1996). "In 1996, Ukraine should definitely have been on the list for joining NATO". Memories of the US ambassador about relations with Russia, Crimean separatism and nuclear disarmament of Kyiv-Ukraine. *European truth*. Retrieved from <https://tile.loc.gov/storage-services/service/mss/mfdip/2007/2007mil02/>
- Reagan, R.** (1983). "Evil Empire Speech" (8 March 1983). *Voices of Democracy*. Retrieved from

- <https://voicesofdemocracy.umd.edu/reagan-evil-empire-speech-text/>
- Robinson, G.** (1953). The Imperialism of Free Trade. *The Economic History Review*, 4 (1), 7-8. Retrieved from <https://cutt.ly/aep00UoX>
- Sarkees, M.R.** (2017). Inter-State, Intra-State, and Extra-State Wars: A Comprehensive look at their Distribution over Time, 1816-1997. *International Studies Quarterly*, 47, 49-70. Retrieved from <https://cutt.ly/Uep07zOO>
- Singh, A.** (2017). Review of After Tamerlane: The Global History of Empire since 1405. DOI: 10.14296/RiH/2014/2040
- Wimmer, A.** (2024). Interview – Andreas Wimmer (March 9, 2024). *E-International Relations*. Retrieved from <https://www.e-ir.info/2024/03/09/interview-andreas-wimmer/>

УДК (UDC) 94 : 327 (4) «1945/2024»
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.015

THE BLACK SEA STRAITS AS A GEOPOLITICAL HUB: TRANSFORMATION OF STATUS (1945-2024)

Andrii Shevchuk,

e-mail: shevchuk.istor@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9023-5214>

Zhytomyr Polytechnic State University,

Ukraine, 10005, Zhytomyr, Chudnivska, 103

Olena Voitiuk,

e-mail: kmvpm_vos@ztu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7670-6849>

Zhytomyr Polytechnic State University,

Ukraine, 10005, Zhytomyr, Chudnivska, 103

Abstract

The article uses the neorealist perspective to establish that Turkey in the second half of the 20th and early 21st centuries was a rational agent seeking to use control over the Black Sea Straits to increase its own benefits, primarily to gain and consolidate its status as a regional leader.

It is found that after the end of World War II, geopolitical competition for dominance over the Straits intensified. The USSR sought to increase its influence by establishing a condominium with Turkey over the Straits. This would have provided the Soviet fleet with access to the Mediterranean and allowed it to block the passage for warships of unfriendly states. However, the consolidated opposition of key international actors during the Great Debate of 1946 and Turkey's integration into NATO in 1952 helped stabilize the situation. At the same time, in exceptional circumstances, the Turkish administration demonstrated a willingness to compromise with the USSR in order to maintain stability.

The collapse of the Soviet Union led to changes in the security complex of the region. Economic and political turbulence in the Russian Federation created a favorable environment for Turkey to increase its influence. However, with the beginning of the 21st century, Russia initiated active promotion of its own interests through the formation of tactical mutually beneficial alliances with Turkey. The US Middle East policy and the failure of Turkey's European integration negotiations have become catalysts for the convergence of the two countries. However, cooperation between them is clearly opportunistic. Turkey's support for Ukraine since 2014 has caused dissonance in bilateral interaction. The implementation of the Istanbul Canal project will increase Turkish influence.

The full-scale invasion of Ukraine has again drawn attention to the status of the Straits. Turkey's tactical balancing between Russia and NATO is logically positively assessed because of the ban on the passage of aggressor warships through the Straits. At the same time, regardless of the variability of geopolitical configurations, Turkey remains a part of NATO, which in the future could lead to its direct confrontation with Russia.

Keywords: Black Sea straits, Turkey, Soviet Union, Russia, Ukraine, international actors, Montreux Convention of 1936, international relations, diplomacy, international law, international economics, neorealism

ЧОРНОМОРСЬКІ ПРОТОКИ ЯК ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВУЗОЛ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСУ (1945-2024 рр.)

Андрій Шевчук,

e-mail: shevchuk.istor@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9023-5214>

*Державний університет «Житомирська політехніка»,
Україна, 10005, Житомир, Чуднівська, 103*

Олена Войтюк,

e-mail: kmvpm_vos@ztu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7670-6849>

*Державний університет «Житомирська політехніка»,
Україна, 10005, Житомир, Чуднівська, 103*

Анотація

У статті з позицій неореалізму встановлено, що Туреччина протягом другої половини 20 – на початку 21 ст. є раціональним агентом, який прагнув використати контроль над Чорноморськими протоками заради збільшення власних вигод, передусім для здобуття та закріплення статусу регіонального лідера.

З'ясовано, що після завершення Другої світової війни інтенсифікувалася геополітична конкуренція за домінування над Протоками. СРСР прагнув посилити вплив шляхом встановлення кондомініуму з Туреччиною над Протоками. Це забезпечило б радянському флоту доступ до Середземномор'я та дозволило б блокувати прохід для військових кораблів недружніх держав. Однак, консолідована опозиція ключових міжнародних акторів під час «Великих дебатів» 1946 р. та інтеграція Туреччини до НАТО в 1952 р. сприяли стабілізації ситуації. Водночас, у виняткових обставинах турецька адміністрація демонструвала готовність до компромісів з СРСР заради збереження стабільності.

Розпад Радянського Союзу зумовив зміни у безпековому комплексі регіону. Економічна та політична турбулентність у Російській Федерації створила сприятливу кон'юнктуру для нарощування Туреччиною свого впливу. Проте з початком 21 ст. Росія ініціювала активне просування власних інтересів через формування тактичних взаємовигідних альянсів з Туреччиною. Близькосхідна політика США і провал євроінтеграційних перемовин Туреччини стали каталізаторами конвергенції двох країн. Однак, кооперація між ними має виразно кон'юнктурний характер. Турецька підтримка України з 2014 р. внесла дисонанс у двосторонню взаємодію. Реалізація проекту з будівництва Стамбульського каналу збільшить турецький вплив.

Повномасштабне вторгнення в Україну знову привернуло увагу до статусу Проток. Тактичне балансування Туреччини між Росією та НАТО логічно позитивно оцінювати через заборону на проходження військових кораблів агресора через Протоки. Водночас, незалежно від варіативності геополітичних конфігурацій, Туреччина залишається частиною НАТО, що у перспективі може призвести до її прямої конфронтації з РФ.

Ключові слова: Чорноморські протоки, Туреччина, Радянський Союз, Росія, Україна, міжнародні актори, Конвенція Монтре 1936 р., міжнародні відносини, дипломатія, міжнародне право, міжнародна економіка, неореалізм

Постановка проблеми. Завершення епохи «холодної війни» поставило перед багатьма країнами виклик визначити своє місце у новому геополітичному ландшафті. Турецька Республіка, трансконтинентальна держава з населенням понад 80 мільйонів людей, розташована на перехресті Європи та Азії, активно намагається вибудувати власну стратегію розвитку. Чи варто їй інтегруватися з Європою, зосередитися на Близькому Сході, чи, можливо, спробувати сформувані свій унікальний шлях у майбутнє?

Як член НАТО з 1952 р. та союзник Сполучених Штатів у стримуванні Радянського Союзу у Чорноморському регіоні, по суті країна продовжувала традиції Османської імперії 19 ст. в обмеженні впливу Російської імперії в Чорному морі. Важливим інструментом у процесах звуження радянського панування у регіоні стали Чорноморські протоки, статус яких врегулювався Конвенцією Монтре 1936 р. Сьогодні, після розпаду СРСР, статус Проток, як це не парадоксально, не втратив свого значення та залишається вирішальним питанням для Туреччини та її геополітичної ролі в регіоні. Контроль над Босфором і Дарданеллами дозволяє країні зберігати вплив на морські шляхи, що з'єднують Чорне та Середземне моря, і відігравати важливу роль у регіональній політиці. Однак, в умовах сучасних геополітичних реалій, статус Чорноморських проток став предметом інтересів і суперечок між різними міжнародними акторами. Російська Федерація, як правонаступниця СРСР, прагне зберегти вільний доступ до Чорного моря та Середземномор'я. Водночас, країни НАТО, такі як США та Великобританія, розглядають Протоки як стратегічно важливий регіон для забезпечення безпеки у Чорноморському басейні. Туреччина, з її унікальним географічним положенням, змушена балансувати між інтересами різних сторін і відстоювати власні національні інтереси. Вона прагне зберегти контроль над Протоками, одночасно підтримуючи добросусідські відносини як з Росією, так і з країнами НАТО. Це складне завдання вимагає від Туреччини проводити виважену та гнучку зовнішню політику, враховуючи інтереси всіх задіяних сторін.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Вивчення трансформацій статусу Чорноморських проток протягом 1945-2024 рр. привертає значну увагу дослідників. Це можна пояснити тим, що регіон перебуває в центрі уваги істориків, політологів, дипломатів та інших фахівців, оскільки він розташований на перетині проблематики всесвітньої історії, міжнародних відносин, міжнародного права та політичної науки. У нашому дослідженні ми зосередимося на аналізі наукового доробку окремих вчених, систематизуючи його у хронологічному порядку: геополітичне протистояння США та Радянського Союзу (1945-1991 рр.), статус Проток після розпаду СРСР (1991-2022 рр.) та в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну (2022-2024 рр.).

Ж.-Б. Дюрозель оцінював післявоєнне прагнення Радянського Союзу взяти під контроль Протоки як реалізацію «мрії російських царів» (Durosels, 1999: 406). Дж. К. Гуревіц наводить оцінку Й. Сталіним Конвенції Монтре, укладеної в умовах «британсько-радянського протистояння», як такої, що мала на меті «...тримати руку на горлі Росії». Підставою для зміни статусу Проток на користь Радянського Союзу було посилення на договори 1805 і 1833 рр., що на думку автора було «...довготривалим дипломатичним і літературним шахрайством» (Hurewitz, 1962: 605, 607). А.Б. Майті у 1954 р. звернув увагу на важливість адміністрування над Босфором і Дарданеллами для Радянського Союзу, уважаючи Панамський канал для США та Гібралтар для Великобританії менш вагомими з точки зору безпеки (Maiti, 1954: 150). К. Білсель, член Великих національних зборів Туреччини, після Другої світової війни негативно сприймав спроби Радянського Союзу взяти під контроль Протоки. Такі дії Й. Сталіна він оцінював як ознаку агресивності зовнішньої політики, адже ніхто СРСР не загрожував (Bilsel, 1947: 747). Х. Тосун доводить, що конвенція Монтре забезпечила власну безпеку Туреччини та гарантувала рівновагу в регіоні (Tosun, 1994: 111-112).

Після завершення «холодної війни» дослідники, окрім геополітичних і дипломатичних чинників, акцентували увагу на інших аспектах: безпековому, екологічному тощо. К. Октен переконаний, що Протоки зберігатимуть своє геополітичне та геостратегічне значення у майбутньому. На його думку, країна має робити все, щоб продовжити дію конвенції Монтре, ухилившись від внесення змін на вимогу великих держав. При цьому важливим є забезпечення безпеки через збільшення вантажопотоків (Ökten, 2008: VI). Натомість А.Ю. Йілмаз стверджує про невідповідність такого режиму через великі обсяги перевезень нафти, що створює безпекові виклики (Yılmaz, 2022: 20). І. Юксель підкреслює важливість Проток не тільки для забезпечення міжнародного судноплавства, але й для геополітики, стратегії та безпеки Туреччини, Європи та регіону Кавказу. При цьому автора турбує зростання транзиту нафти через Босфор і Дарданелли (Yüksel, 2014: 199).

З сучасних оцінок необхідно більш детально зупинитися на викликах внаслідок будівництва Стамбульського каналу. Т. Елдем виокремлює два погляди: офіційний – мегапроект, який перетворить Туреччину на логістичний центр і надасть їй геополітичного впливу на регіональні та міжнародні торговельні та транспортні шляхи й опозиційний – проект, орієнтований на отримання прибутку та залучення іноземних, ймовірно китайських та арабських, інвестицій з метою залучення турецької економіки, що переживає спад. На думку дослідниці, цей канал може вплинути на конвенцію Монтре, що в умовах суперництва між США та Росією спричинить додаткові суперечки, посилить напруженість і матиме серйозні наслідки для Туреччини (Eldem, 2021: 1).

М. Невітт закликає приділяти більше уваги Чорному морю та великій ролі Туреччини в інтерпретації Конвенції Монтре під час російсько-української війни. У той час, як основна увага прикута до сухопутних операцій, дослідник негативно оцінює ігнорування США та їхніми союзниками по НАТО явну перевагу Росії на морі (Nevitt, 2023: 6). Л. Кофі та К. Касапоглу, досліджуючи нову чорноморську стратегію для нової чорноморської реальності з початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р., порівнюють турецьку політику з химерою. Аналогічно до міфологічної істоти, котра поєднувала в собі риси лева, кози та змії, чорноморський вектор турецької зовнішньої політики демонструє синкретичний характер, урахування всіх складових якого є необхідною передумовою для його коректної інтерпретації (Coffey & Kasapoğlu, 2023: 6).

Отже, серед науковців спостерігається різновекторне трактування конфронтації геополітичних суб'єктів щодо домінування у регіоні Проток упродовж другої половини 20 – на початку 21 ст., що вимагає подальшої верифікації окремих теоретичних конструктів.

Мета та методологія дослідження. Метою статті є дослідження спроб СРСР після завершення Другої світової війни скасувати Конвенцію Монтре 1936 р. та взяти під контроль Протоки, відсіч Туреччини цим планам за допомогою західних союзників, стабілізація статусу після радянських невдач; зміщення акцентів з геополітичного протистояння на екологічний фактор і вибудова турецько-російських відносин (1991-2022 рр.) та сучасні виклики в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну (2022-2024 рр.).

Для комплексного дослідження трансформації геополітичного статусу Чорноморських проток у зазначений період автори використали: *історичний метод* (дозволив здійснити ретроспективний аналіз ключових подій та процесів, пов'язаних зі змінами статусу Проток протягом 1945-2024 рр.), *системний підхід* (сприяв розгляду Чорноморських проток як складної геополітичної системи, що перебуває під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників), *геополітичний аналіз* (надав змогу оцінити стратегічне значення Проток у контексті боротьби провідних міжнародних акторів за вплив та контроль у регіоні), *порівняльний аналіз* (дозволив виявити спільні та відмінні риси в підходах різних держав до визначення статусу Босфору і Дарданелл), *контент-аналіз* (сприяв вивченню офіційних

документів, договорів, угод, що регламентували правовий статус проток у різні періоди), *прогнозування* (дозволило розглянути можливі сценарії трансформації статусу Проток у майбутньому з урахуванням сучасних геополітичних реалій).

Поєднання вказаних методів у міждисциплінарній перспективі (із залученням історичних, юридичних, політологічних підходів) сприяло формуванню цілісного уявлення про еволюцію геополітичного значення Чорноморських проток від повоєнного періоду до сучасності.

Для дослідження процесів трансформації статусу Чорноморських проток використано неореалізм. К. Волтц, який стояв у витоків структурного реалізму, зауважив: «Держави на міжнародній арені нагадують людей у природному стані. Вони не є повністю доброзичливими і не контролюються законом» (Kariponenko, 2019: 68). Фактично автори при написанні статті послуговувалися такими ключовими положеннями неореалізму: держави є раціональними агентами, які прагнуть збільшити власні вигоди та зменшити програші; основною метою країн є максимізація шансів на виживання; анархія – основний атрибут міжнародної системи та держави сприймають інші держави як потенційну загрозу, що постійно відтворює дилему безпеки у міжнародній політиці (Kariponenko, 2019: 71).

Окрім цього, країни реагують на невизначеність міжнародної анархії та прагнуть контролювати і формувати своє зовнішнє оточення. Досліджуючи трансформації статусу Проток варто розуміти, що Туреччина, претендуючи на роль регіонального лідера, як швидко зростаюча держава «...виступає порушником спокою, хоча б тому, що вона не бажає приймати інститути, розподіл кордонів та ієрархії політичного престижу, створені, коли вона була порівняно слабкою» (Rose, 1998: 152, 171).

Виклад основного матеріалу. З 18 ст. відбуваються процеси послаблення Османської імперії, що позначилося на зміні статусу Чорноморських проток. Російська імперія прагнула взяти під свій контроль протоки Босфор і Дарданелли заради домінування у регіоні та забезпечення проходження своїх військових кораблів до / з Середземномор'я, а також закриття доступу до Чорного моря для ворогів. Проте, досягнути поставлених завдань імперській владі не вдалося, у першу чергу через протидію ключових міжнародних акторів – Великобританії та Франції. Участь Османської імперії у Першій світовій війні на боці Четвертого союзу завершилася поразкою та переглядом статусу Проток спочатку згідно Севрського договору 1920 р., потім – на Лозанській конференції 1923 р. та, зрештою, при підписанні Конвенції Монте 1936 р. (Shevchuk & Lytvynchuk, 2024).

Фактором нестабільності у чорноморському регіоні протягом міжвоєнного періоду виступав Радянський Союз, який прагнув отримати контроль над відкриттям / закриттям Проток. З початком Другої світової війни це призвело до ускладнення відносин з Туреччиною. Восени 1939 р. невдачею завершилися перемовини у Москві, де міністр закордонних справ Туреччини Сараджоглу пробув три тижні. Він відмовився закрити Дарданелли для англо-французького флоту (Durosel, 1999: 207). А.Л. Макфі переконаний, що Туреччина та Чорноморські протоки відігравали «важливу, можливо, навіть вирішальну роль» у перебігу подій у регіоні. При цьому для німців було більш важливим утримати Туреччину нейтральною і посол в Анкарі Ф. фон Папен з нагоди свого призначення у квітні 1939 р. проголосив своїм першочерговим завданням переконати турків «закрити Протоки для всіх». Проте Німеччина потерпіла поразку через позицію свого союзника – Італії, яка прагнула домінувати у Середземномор'ї. Саме вторгнення Б. Муссоліні до Албанії 7 квітня 1939 р. штовхнуло Туреччину «в обійми Великобританії та Франції» (MacFie, 1989: 238). 19 жовтня 1939 р. було підписано франко-англо-турецький договір, який не зобов'язував Туреччину до виступу на боці союзників у разі війни проти СРСР (Durosel, 1999: 207).

З початком Другої світової війни Туреччина стала союзником Великобританії та Франції, хоча до останнього року вона залишалася «невоюючим союзником» (The

Problem, 1947: 36). Щоправда, через Протоки проходили торговельні шляхи як країн Осі, так і союзників по антигітлерівській коаліції. Для останніх військових кораблів Босфор і Дарданелли відкрили 23 лютого 1945 р. у зв'язку з оголошенням Туреччиною війни Німеччині та Японії (Ökten, 2008: 116).

Ще до завершення Другої світової війни Туреччина почала відчувати тиск з боку СРСР. Побоювання турецької влади наприкінці Другої світової війни про додаткові вимоги підтвердилися (The Problem..., 1945: 12). 20 березня 1945 р. СРСР було денонсовано Договір про нейтралітет і дружбу між двома країнами від 17 грудня 1935 р. та висунуто дві вимоги: повернути колишні російські території (район Карса й Ардагана) та змінити Конвенцію Монтре новим договором. Проблема Проток розглядалася на Ялтинській конференції, проте не було визначено, на яких засадах буде переглянуто угоду 1936 р. (Durosels, 1999: 406).

Й. Сталін вимагав, щоб радянські військові кораблі могли постійно вільно пересуватися через Протоки, адже Туреччина «...тримала руку на горлі Росії» (Hugewitz, 1962: 605). Продовження розгляду питання статусу Босфор і Дарданелл відбулося на Потсдамській конференції, за результатами якої президент США Г. Трумен запропонував створити агенції, які б забезпечили безперешкодну навігацію. При цьому існує дві версії стосовно вирішення проблеми Проток: за британською – необхідно провести прямі перемовини трьох урядів (Великобританії, США та Радянського Союзу) з Туреччиною; за радянською – три уряди погодилися провести перемовини з Туреччиною окремо (The Problem..., 1947: 37).

В американській аналітичній записці з грифом «конфіденційно» за 6 січня 1945 р.¹, присвяченій проблемам Чорноморських проток, зазначено, що стратегічні та політичні інтереси США у Протоках менш важливі, ніж європейських країн. Босфор і Дарданелли ніколи не відігравали великої ролі в американській торгівлі та судноплаванні. Зацікавлені встановленням такого режиму, щоб у регіоні було спокійно, США виступали проти радянських військових баз у Туреччині, адже це дозволило б авіації СРСР домінувати на Балканах (The Problem..., 1945: 1, 5).

2 листопада 1945 р. Г. Трумен запропонував Туреччині залишити відкритими Протоки для будь-яких торговельних суден будь-коли, а також для військових кораблів. До цієї пропозиції пристали Туреччина та Великобританія, проте Радянський Союз у двох нотах від 7 серпня та 24 вересня 1946 р.² (про них буде згадано далі. – Авт.) вимагав, щоб оборона Проток здійснювалася спільно Туреччиною та СРСР. Проти реалізації колишньої «...мрії російських царів про володіння Дарданеллами...» виступили США, Великобританія та Туреччина, які 9 жовтня 1946 р. внесли пропозицію про скликання конференції. Проте СРСР, окрім вже двох вищезгаданих претензій, вимагав ще й більш дружньої орієнтації зовнішньої політики (Durosels, 1999: 406).

Важливу роль у радянсько-турецькій комунікації відігравав посол у Москві С. Сарпер. Міністр закордонних справ В. Молотов повідомляв йому про бажання СРСР мати бази на території Туреччини, а посол у довірливій розмові з американським колегою говорив про свої підозри у бажанні СРСР закрити Протоки для кораблів не з радянської орбіти. При цьому В. Молотов у розмові з В. Черчиллем наполягав на врегулюванні питання Проток лише Радянським Союзом і Туреччиною, апелюючи до договорів 1805 і 1833 рр. (Hugewitz, 1962: 605-606).

Обмін думками («Великі дебати») з приводу Проток розпочався 7 серпня 1946 р. Радянський Союз виступив з нотою до турецького уряду (продубльованою США та Великобританії), вимагаючи прямих перемовин згідно власного трактування потсдамських рішень. На користь своєї аргументації щодо перегляду статусу СРСР наводив чотири факти проходження через Протоки німецьких та італійських

¹ Опублікована 2013 р. Центральним розвідувальним управлінням.

² К. Білсель 1947 р. уважав радянські ноти «війною нервів» (a war of nerves) проти своєї країни (Bilsel, 1947: 739).

кораблів. Натомість пропонувалося відкрити Босфор і Дарданелли повністю для торговельних кораблів і військових суден чорноморських держав, для військових кораблів нечорноморських – заборонявся, за винятком спеціально передбачених випадків. Головна ж роль відводилася Туреччині та Радянському Союзу, які мали спільно забезпечити оборону Проток. Проте США у своїй відповіді від 19 серпня виступали проти участі СРСР у гарантуванні статусу, відстоюючи залучення і нечорноморських держав до вирішення питання та покладаючись, у випадку загрози, на Раду Безпеки ООН. Зі схожими аргументами виступив і британський уряд 21 серпня 1946 р. 22 серпня розлогу відповідь надала Туреччина, яка відкинула як звинувачення у «незаконному» пропуску німецьких та італійських суден, так і пропозиції про спільну оборону Проток. Обмін нотами продовжувався, але ситуація зайшла у глухий кут. Туреччина погоджувалася на перегляд Конвенції Монтре в частині уточнення додатку II щодо визначення військових кораблів, заміни Ліги Націй на ООН, виключення Японії з числа підписантів і залучення США (The Problem..., 1947: 38-40, 42).

Важливим є визначення вимог Радянського Союзу, які зводилися до п'яти пунктів: відкритість для торговельних суден всіх країн як під час війни, так і в мирний час; Босфор і Дарданелли повинні завжди залишатися відкритими для військових суден чорноморських держав; за винятком випадків, коли дозвіл надано за особливих обставин, жодне військове судно, що належить нечорноморським державам, не може бути допущене до проходу; встановити новий режим Проток мають винятково чорноморські держави; з метою запобігання використанню Проток у спосіб, що суперечить інтересам чорноморських держав, Протоки повинні спільно захищатися Туреччиною та СРСР (Bilsel, 1947: 742).

Врешті Радянський Союз відмовився від участі у конференції з перегляду статусу Проток. На переконання Е. ДеЛюки, такий крок був викликаний побоюваннями не досягнути успіху в просуванні ідеї про радянську базу в Протоках та вицікуванні більш сприятливого моменту (De Luca, 1977: 522).

Вагомою подією для врегулювання статусу чорноморських проток став вступ Туреччини до Північноатлантичного альянсу 18 лютого 1952 р. Приєднання країни одночасно з Грецією дозволило НАТО посилити свій південний фланг (НАТО, 2024). У ЦРУ намагалися прорахувати можливі наслідки вступу до альянсу Туреччини. 3 серпня 1951 р. помічник директора управління з національних оцінок В.Л. Лангер у своєму меморандумі прогнозував, що Радянський Союз для заблокування вступу Туреччини може вимагати перегляду Конвенції Монтре, побоюючись за свою безпеку. При цьому, урядовець був переконаний, що радянське керівництво не вірило у можливість перешкодити входженню Анкари до складу Північноатлантичного договору через відсутність достатньої підтримки серед країн-підписантів (Possible..., 1951: 1-2)

Вступ Туреччини до НАТО чітко показав на чиему боці буде Анкара у «холодній війні». Проте ця подія лише формалізувала ситуацію 1946 р. Перегляд Конвенції Монтре в односторонньому порядку відбувся, коли Японія відмовилася у 1951 р. від своїх прав та інтересів. Що ж до Радянського Союзу, то в 1953 р. він публічно відступився від своєї позиції 1946 р. Проте Москва продовжувала висловлювати занепокоєння щодо щорічних візитів американських і британських кораблів до Стамбула, а також щорічного входу двох есмінців США до Чорного моря відповідно до Конвенції 1936 р. (De Luca, 1977: 523-524). Разом з тим, А.Б. Майті у 1954 р. висловив абсолютно протилежну думку, закликаючи до «полюбовного врегулювання» та вважаючи, що немає потреби закривати Радянський Союз у Чорному морі в епоху «повітряної та атомної війни». Він пояснював прагнення Москви контролювати Протоки необхідністю захисту морського шляху до свого найбільшого промислового та сільськогосподарського району – України (Maity, 1954: 151).

Зазначимо, що хоча Туреччина й була членом НАТО, проте й вона намагалася здійснювати обережну політику стосовно СРСР. Показовою у цьому плані є ситуація з

радянським військово-морським кораблем «Київ», який 18 липня 1976 р. пройшов з Чорного до Середземного моря та далі до Атлантичного океану. Побудоване в Одесі й оснарене у Миколаєві судно водотоннажністю 35-40 тис. тон було позначено Радянським Союзом як «протичовнове». Проте, окрім палубного озброєння, він був розрахований на експлуатацію 35-40 літаків Як-36 і такої ж кількості протичовнових гелікоптерів, що давало підстави уважати його авіаносцем, проходження яких було заборонено Конвенцією Монтре. Аналіз цієї ситуації у 1977 р. здійснив Х.Г. Найт з Юридичного центру університету штату Луїзіана (Knight, 1977: 125-129).

Отже, після Другої світової війни загострилася боротьба за панування над Чорноморськими протоками. Радянський Союз після перемоги прагнув збільшити свій вплив у регіоні шляхом встановлення «спільного» з Туреччиною контролю над Босфором і Дарданеллами, отримавши доступ до Середземного моря для свого флоту та заблокувавши прохід для флотів недружніх країн. Проте опір з боку ключових міжнародних акторів під час «Великих дебатів» 1946 р. та вступ Туреччини до НАТО у 1952 р. допомогли здолати претензії СРСР на домінування та стабілізувати ситуацію у чорноморському регіоні. Разом з тим, у виняткових випадках турецька влада готова була пожертвувати окремими положеннями Конвенції Монтре задля збереження стабільності («протичовновий» корабель «Київ»).

Поразка у «холодній війні» та розпад Радянського Союзу змінили співвідношення сил у короткотерміновій перспективі. Різно зросла роль Туреччини, яка прагнула використовувати своє становище для підвищення ролі в регіоні. Протоки відіграють вагомую роль у сучасній геополітичній архітектурі, адже дозволяють вибудовувати різні комбінації альянсів. Одним із таких стали тісні взаємини / розбіжності між РФ і Туреччиною. Власне, окремі напрямки співробітництва були започатковані ще в 1990-х рр. після завершення холодної війни та не узалежнювалися від вподобань політичних еліт і лідерів. В. Хейл переконаний, що одним із факторів загострення двосторонніх відносин стала уявна конкуренція за вплив на нові незалежні тюркські держави Центральної Азії та Закавказзя. До прийняття «турецької моделі» новостворені країни підштовхували США. Проте, успадковані від старої радянської номенклатури місцеві еліти тяжіли до РФ. Невдовзі турецькі уряди змушені були визнати факт домінування Росії в регіоні (Hale, 2023: 54).

У 1997 р. відбулося звернення до Конвенції Монтре через російсько-турецьку напругу, пов'язану з купівлею Кіпром російського зенітно-ракетного комплексу С-300. Враховуючи складні відносини з Кіпром, Туреччина звернулася до Ст. 20-21 Конвенції, погрожуючи заблокувати Протоки, адже навіть за відсутності війни, проте за наявності небезпеки, країна мала право застосовувати ті ж самі умови для проходу суден, що й у випадку, коли вона є воюючою стороною. Тому обговорення Конвенції Монтре залишилося на порядку денному в Анкарі та Москві доти, доки Кіпрська ракетна криза залишалася невирішеною (The Turkish Straits..., 1997: 62-63). Протистояння між Туреччиною та греками-кіпріотами загострилося настільки, що перша погрожувала завдати ударів по розгорнутих ракетах. Державний департамент США, стурбований раптовим зростанням напруженості в регіоні, з одного боку розкритикував купівлю ракет, але з іншого – попередив Туреччину, що превентивний військовий удар буде неприйнятним (Barber, 1997). Незважаючи на тиск, ракети були придбані, але їх довелося перевезти на зберігання до грецького острова Крит після втручання США. У 2007 р. міністри оборони Кіпру та Греції підписали угоду про офіційну передачу Греції спірних російських ракет С-300 в обмін на дві інші ракетні системи – TOR M1 і SUZANA. Міністр оборони Греції Е. Меймаракіс був переконаний, що цією важливою угодою вирішено проблему, яка турбувала Афіни та Нікосію протягом багатьох років (Surgus transfers..., 2007).

У 2000-х рр. відбувалося зближення Туреччини з Росією на тлі вторгнення США до Іраку, що не знайшло сприйняття турецькою громадською думкою та, головне, провалом перемовин про вступ до Європейського Союзу, які розпочалися у

2004 р. Ці фактори, а також зміна політики США в регіоні, призвели до посилення двосторонніх відносин. Локомотивом стали торговельне співробітництво і до 2012 р. Росія стала другим, після Німеччини, партнером із загальним річним обсягом торгівлі у 33,3 млрд. дол. (при цьому турецький експорт становив лише 6,7 млрд. дол.). Наступного десятиріччя відносини між двома країнами були неоднозначними: підтримка протилежних сил у Сирії, виступ Т. Ердогана проти анексії Криму та за незалежність і територіальну цілісність України, збиття російського літака Су-24. Після торгово-туристичної війни відносини врегулювалися (Hale, 2023: 55).

У середині 2010-х рр. між двома країнами постали ще більш тісні зв'язки, адже Протоки слугували основною транспортною артерією для постачання російських баз у Сирії. Туреччина виступила ключовим замовником постачання природного газу та зерна, що здійснювалося в обхід санкцій Росією. Водночас виникала потреба обох країн у консолідації внутрішньої безпеки (для Анкари – боротьба проти Робітничої партії Курдистану та гюленістів, для Москви – російсько-українська війна) (Aktürk, 2019: 97).

Конвенція Монтре про режим Проток є важливим аспектом, який необхідно враховувати при аналізі відносин Туреччини з її сусідами в Чорноморському регіоні. Анкара використовує свій контроль над стратегічними протоками Босфор і Дарданелли для формування політики щодо сусідніх держав. Нинішня ситуація ставить Туреччину в складне становище через її зближення з Росією, що викликає занепокоєння союзників по НАТО і підриває її репутацію на міжнародній арені. Проте Туреччина продовжує позиціонувати себе як неупереджений гарант свободи судноплавства в Босфорі та Дарданеллах. Цей вибір вимагає від Туреччини підтримувати відкриті відносини з Росією, водночас не зраджуючи інтереси своїх союзників по НАТО (Médard, 2019).

Важливо звернути увагу на ще один фактор функціонування Чорноморських проток, який з початку 21 ст. серйозно непокоїть турецьку владу – екологічний. Якщо у 1938 р. через Протоки пройшло близько 4500 суден з вантажем близько 7 500 000 т, то до 2005 р. кількість суден зросла до 54794 із вантажем у 143 567 196 т. (Kırgınahmut, 2006: 16). Збільшення проходження кораблів перевищило 12 разів, вантажопотік зріс більше, ніж у 19. У 1936 р. через Протоку в середньому проходило лише 17 суден на день, у той час як зараз – 130, а ще місцеві рибальські човни, інші особисті судна, щоденний інтенсивний морський рух у Стамбулі (близько 2500 човнів), міжміський пором. Тільки в Стамбулі понад 2,5 млн. людей щодня користуються морським транспортом. Найбільше занепокоєння серед урядовців та екологів викликає рух танкерів та інших небезпечних вантажних суден (1996 р. – 4248; 2008 р. – 9303)³, що у випадку аварії може призвести до катастрофи (Note, 2021). Згідно з останніми доступними даними Міністерства закордонних справ Туреччини протягом 2014 р. через Протоки пройшло 43349 суден (Rapport, 2014: 48). Натомість у 2021 р. – 46882 одиниць (Rapport..., 2021: 48). Можемо говорити про незначне зростання на 8% загальної кількості суден.

Варто зауважити і на економічному чиннику: плата за прохід через Босфор і Дарданелли з 1 липня 2023 р. зросла на 8,8% і базова ставка за транзит становить 4,42 дол. за тону вантажу. Якщо в останні роки країна отримувала щороку за проходження суден близько 160-170 млн. дол., то теперішній дохід може зрости до 900 млн. дол. (Pörov, 2023).

Зазначимо, що турецька влада використовує практику внесення змін до правил судноплавства через протоки Босфор і Дарданелли. Згідно нових приписів, запроваджених у вересні 2018 р., плавзасоби не мають права наближатися до мостів на відстань більш ніж сто метрів, а кораблі з вантажами військового призначення

³ Щодня через Протоки у 2009 і 2010 рр. проходило 25-26 танкерів. При цьому найвужче місце Босфору – 700 м, Дарданелл – 1 400 м. (Yüksel, 2014: 200), що створює додаткові виклики для безпеки судноплавства.

кваліфікуються як військові. Про проходження великогабаритних суден завдовжки понад 300 метрів потрібно повідомляти за 10 днів. Берегова охорона Туреччини отримала право втручатися в інциденти на борту без дозволу капітана. Найбільше занепокоєння викликають танкери з нафтопродуктами, яким дозволяється проходити Протоками лише вдень.

Ці заходи безпеки були запроваджені після низки серйозних інцидентів у 1994 р. та великої екологічної катастрофи 2010 р. у Мексиканській затоці, після якої Туреччина оголосила про намір створити фонд у 30 млрд. дол. із залученням іноземних нафтокомпаній для захисту Проток (Войук, 2018). Проте, звичайно, це не убезпечило від аварій. 6 травня 2024 р. у протоці Босфор тимчасово припинено рух суден в обох напрямках. Причиною стала несправність керма на вантажному судні «Brabus» біля північного входу в протоку. На місце інциденту негайно були направлені буксир RESCUE-10 та швидкісне рятувальне судно KRGM-8 для надання допомоги (Mamedov, 2024).

А.Ю. Йілмаз, обговорюючи актуальні проблеми Проток, наголошує на невідповідності режиму проходження суден для Туреччини. Передусім він звертає увагу на збільшення інтенсивності руху через зростання транспортування нафти з Каспійського моря, що невідповідно Туреччині, яка прагне переглянути Конвенцію Монтре. Важливим видається питання про прохід авіаносців. При цьому дослідних переконаний, що значення Проток і Туреччини після «холодної війни» не лише не зменшилося, а й навпаки – зросло (Yilmaz, 2022: 20).

Варто звернути увагу на ще один спосіб використати своє географічне становище для підвищення ролі у геополітичному конструкті регіону. Мова йде про будівництво Стамбульського каналу. У 2011 р. тодішній прем'єр-міністр Туреччини Р.Т. Ердоган оголосив про плани побудувати новий судноплавний канал. Цей амбітний проект вартістю понад 15 мільярдів доларів передбачав створення штучного водного шляху протяжністю 45 кілометрів, який з'єднає Чорне та Мармурове моря. Канал матиме глибину 20,75 метрів і мінімальну ширину 275 метрів, що дозволить проходити до 160 суден на день з максимальними розмірами до 350 метрів завдовжки та 49 метрів завширшки. Спочатку будівництво планувалося завершити до 2023 р. на честь 100-річчя Турецької Республіки (Роров, 2023).

Вже як турецький президент Р.Т. Ердоган оголосив про початок будівництва Стамбульського каналу 26 червня 2021 р. Під час церемонії закладки фундаменту першого мосту через канал Ердоган заявив, що будівельні роботи планують завершити протягом шести років, до 2027 р. Наразі в Туреччині тривають підготовчі роботи, а безпосереднє риття каналу розпочнеться після спорудження першого з 10 запланованих мостів через нього, з метою забезпечити безперебійний автомобільний рух під час масштабного будівництва. Проте існує думка, що терміни будівництва можуть бути відкладені через складність робіт і значно зростаючі витрати, оцінені нині у 75 млрд. дол.⁴ (Dobrovolskaya & Pritkov, 2024: 357).

Однак, проти будівництва виступили науковці, які звертають увагу на недоліки проєкту з точки зору гідрогеології, міського планування, археології, тваринництва, лісового та сільського господарства. Окрім цього зникне водосховище Сазлідере, зміниться рівень води у Чорному та Мармуровому морях, ускладниться доступ до

⁴ Важливою видається думка Т.Елдем, яка уважає проєктне фінансування «троянським конем» Китаю. Окремі турецькі банки не бажають фінансувати Стамбульський канал через проблеми з навколишнім середовищем. Найбільше зацікавлення виникло з боку Китаю в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Варто врахувати «відчуження» Туреччини від Заходу після невдалого військового перевороту, що дозволило КНР просувати свої інтереси (Eldem, 2021: 4). З іншого боку, Китай використовує проєкт «Один пояс, один шлях» для просування своїх геополітичних інтересів у Європі і часто це не альтруїстичні намагання розвинути добросусідські відносини, а здобути та закріпити вплив у регіоні (Shevchuk, Shevchuk & Voytyuk, 2024).

фактично острівної частини Стамбулу у випадку землетрусу чи пожежі (Роров, 2023). Набагато важливішим видається геополітичне навантаження каналу на баланс сил у регіоні. Реалізація проекту ставить під сумнів застосування положень Конвенції Монтре 1936 р. Окремі наукові кола висловлюють діаметрально протилежні думки стосовно того, чи підпадатиме новостворений канал під юрисдикцію зазначеної конвенції, укладеної задовго до його спорудження. Керівництво Туреччини наполягає на винятково економічному характері проекту, наголошуючи на незастосовності конвенції Монтре до Стамбульського каналу та можливості у такий спосіб позбавитися обмежень суверенітету, закріплених у цьому міжнародно-правовому документі (Dobrovolskaya & Pritkov, 2024:359). Д. Попов дотримується думки, що Стамбульський канал не підпадатиме під дію Конвенції Монтре, тому турецька влада самостійно регулюватиме проходження суден, у тому числі й військових (Роров, 2023).

Таким чином, розпад Радянського Союзу спричинив трансформацію архітектури системи безпеки у чорноморському регіоні. Внаслідок економічної та політичної кризи у Російській Федерації Туреччина змогла наростити свій вплив у зазначеному районі. Однак з початком 21 ст. Росія активізувала просування власних інтересів шляхом створення ситуативних взаємовигідних союзів зі стратегічним опонентом. Активна близькосхідна політика США та зрив переговорів про вступ до ЄС детермінували зближення двох регіональних лідерів. Проте співробітництво між Росією та Туреччиною є ситуативним і залежить від отримання Р.Т. Ердоганом геополітичних та економічних дивідендів, що періодично ставить партнерство «на паузу». Підтримка Туреччиною України з 2014 р. ускладнила двосторонню взаємодію. Реалізація проекту будівництва Стамбульського каналу однозначно посилить вплив Туреччини не лише в чорноморському регіоні, але й у Східному Середземномор'ї.

Повномасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 р. зруйнувало існуючу систему безпеки не лише в Європі чи чорноморському регіоні, але й у всьому світі. Від позиції Туреччини та її трактування Конвенції Монтре залежить розвиток російсько-української війни. Події лютого 2022 р. загрожували зруйнувати відносини агресора з Туреччиною. Спочатку очікувалося, що війна може повернути Туреччину до «нового атлантизму», оскільки НАТО і США потребували підтримки важливого регіонального союзника (Hale, 2023: 55).

Російське вторгнення в Україну знову привернуло увагу світової громадськості до статусу Чорноморських проток. Цього ж дня Київ офіційно звернувся до Анкари з проханням закрити маршрут для російського флоту⁵. 25 лютого міністр закордонних справ Туреччини М. Чавушоглу оголосив, що Анкара «може закрити протоки Босфор та Дарданелли для проходу військових кораблів» на прохання України. Однак, він оголосив, що російським військовим кораблям все ще буде дозволено переходити протоки навіть у разі закриття водної артерії відповідно до Конвенції Монтре (Mongilio, 2012). У даному випадку МЗС Туреччини оперувало абзацом 4 Ст. 19 Конвенції Монтре, де передбачався дозвіл військовим суднам воюючих держав, як прибережних, так і неприбережних держав, повернутися на свої бази. При цьому абзац 2 цієї ж статті прямо забороняє прохід військовим кораблям воюючих країн (Convention..., 1936).

27 лютого 2022 р. міністр закордонних справ Туреччини оголосив, що події в Україні «переросли у війну» і це вже не «спеціальна операція» (Nazarchuk, 2022) і

⁵ На початку 2022 р. РФ переbazувала з Середземного до Чорного моря 20 військових кораблів: 14 – Чорноморського, по три – з Північного та Балтійського флотів. Крім цього, було переbazовано до Чорного моря 7 великих десантних кораблів, з яких 6 представляли Балтійський і Північний флоти. Однак ефективним десантним операціям зашкодила відсутність потужних ракетних надводних кораблів, які не вдалося переbazувати (The presence, 2022).

наступного дня було оголошено про закриття Проток для проходження військових кораблів Росії та України. М. Чавушоглу повідомив, що Анкара не дозволила чотирьом російським кораблям, три з яких не були зареєстровані на базах у Чорному морі, перетнути Протоки 27-28 лютого після заявки Росії про їхній перехід. Важливо, що Росія, враховуючи геополітичну ситуацію, прийняла такий стан справ (The presence..., 2022).

За словами Є. Габер, старшого аналітика Центру досліджень сучасної Туреччини у Карлтонському університеті (Канада), рішення офіційної Анкари безсумнівно стало позитивним кроком для України. З нею погоджується віцепрезидент Української асоціації міжнародного права Т. Короткий, хоча Туреччина й мала юридичні підстави для застосування статті 19 конвенції Монтре з 20 лютого 2014 р., оскільки дії Росії проти України кваліфікуються як агресія згідно з міжнародним правом та як міжнародний збройний конфлікт відповідно до міжнародного гуманітарного права. Закриття Проток стало надзвичайно важливим політико-правовим кроком для країни, який підтвердив її роль як потужного регіонального лідера, що послідовно підтримує територіальну цілісність і незалежність України (Nazarchuk, 2022).

16 грудня 2023 р. у своєму розлогіму інтерв'ю міністр національної оборони Туреччини Я. Гюлер повідомив про зусилля зупинити війну, акцентуючи, що «...територіальна цілісність України має бути захищена на кожному рівні та на кожному майданчику». Окремо було наголошено, що відновлення миру та стабільності у Чорному морі є важливим для всього світу, особливо для прибережних держав. Тому, Туреччина «відповідально та неупереджено» дотримується Конвенції Монтре, забезпечуючи баланс у регіоні (Since, 2023).

Л. Кофі та К. Касапоглу переконують, що зовнішня політика Туреччини в регіоні з початком повномасштабного вторгнення є набагато складнішою, ніж це видається на перший погляд. Незважаючи на те, що більшість авторів трактують дії турецької влади як спробу зберегти баланс між НАТО та Росією, проте, як член Північноатлантичного блоку країна не зможе зберегти нейтралітет у випадку нападу на іншого члена альянсу (Ст. 5 Вашингтонського договору⁶). На сьогоднішній день Туреччина вміло управляє конкуренцією та співпрацею з Росією, щоб запобігти перетворенню Чорного моря на театр військових конфліктів між НАТО і РФ. Країна з її потужними військово-морськими силами та зростаючою перевагою у сфері роботизованої війни залишається найпотужнішою чорноморською прибережною країною в альянсі, представляючи, по суті, НАТО в Чорному морі. Відбувається зростання оборонних зв'язків Анкари з Києвом. Історична спорідненість Туреччини з кримськотатарським населенням, пригнобленим російським вторгненням після 2014 р., додає особливої ваги зростаючим турецько-українським стратегічним двостороннім зв'язкам (Coffey & Kasapoğlu, 2023: 6).

Фактично повномасштабна російська агресія проти України реактуалізувала питання дотримання Конвенції Монтре. Маневрування Туреччини між Російською Федерацією та НАТО доцільно оцінювати позитивно, адже після 24 лютого 2022 р. вдалося унеможливити прохід військових кораблів держави-агресора через протоки Босфор і Дарданелли. Однак, транзит цивільних торговельних суден, включно з танкерами, дозволяє Росії обходити санкційний режим і за рахунок експорту нафтопродуктів фінансувати ведення війни. При цьому, слід враховувати, що

⁶ Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу... При цьому у Ст. 6 окремо було прописано, що збройним нападом уважатиметься агресія на територію Туреччини (The North, 1949).

незважаючи на всі геополітичні комбінації, Туреччина залишається членом НАТО, що в перспективі може спричинити її пряме військове протистояння з Російською Федерацією.

Висновки. Отже, Туреччина протягом другої половини 20 – на початку 21 ст. є раціональним агентом, який прагнув використати контроль над Протоками заради збільшення власних вигід, передусім для здобуття та закріплення статусу регіонального лідера. Вміло маневруючи між ключовими міжнародними акторами (передусім США з НАТО та СРСР і РФ), турецька влада отримує переваги, які реалізуються в геополітичних та економічних преференціях. При всіх елементах співробітництва / суперництва з РФ можна констатувати, що вона сприймається турецькою владою як потенційна загроза. Свідченням цього можна вважати підтримку України з 2014 р. не лише заради дотримання норм міжнародного права, а передусім для послаблення агресора.

На останньому етапі та після завершення Другої світової війни інтенсифікувалася геополітична конкуренція за домінування над Чорноморськими протоками. СРСР, спираючись на свій переможний статус, прагнув посилити регіональний вплив шляхом встановлення кондомініуму (в міжнародному праві – спільне володіння та управління) з Туреччиною над Босфором і Дарданеллами. Це забезпечило б радянському флоту доступ до Середземномор'я, Чорного моря та дозволило б блокувати прохід для військових кораблів недружніх держав. Однак, консолідована опозиція ключових міжнародних акторів під час «Великих дебатів» 1946 р. та інтеграція Туреччини до НАТО в 1952 р. сприяли нівелюванню гегемоністських претензій СРСР і стабілізації ситуації у чорноморському регіоні. Водночас, у виняткових обставинах турецька адміністрація демонструвала готовність до відступу від окремих положень Конвенції Монтре заради збереження стабільності (казус з «протичовновим» кораблем «Київ»).

Розпад Радянського Союзу зумовив структурну трансформацію архітеконики безпекового комплексу в Чорноморському басейні. Економічна та політична турбулентність у Російській Федерації створила сприятливу кон'юнктуру для нарощування Туреччиною свого впливу в цьому геостратегічному регіоні. Проте з початком 21 ст. Росія ініціювала активне просування власних інтересів через формування тактичних взаємовигідних альянсів зі своїм стратегічним опонентом. Близькосхідна політика США та колапс переговорного процесу щодо євроінтеграції Туреччини стали каталізаторами конвергенції двох регіональних гегемонів. Підтримка Україні, що надається Туреччиною з 2014 р., внесла дисонанс у двосторонню турецько-російську взаємодію. Імплементация проекту з будівництва Стамбульського каналу беззаперечно екстраполює турецький вплив не лише на Чорноморський регіон, але й на акваторію Східного Середземномор'я. Незважаючи на спротив з боку опозиції та науковців і складне економічне становище країни, прогнозуємо, що президент Туреччини збудує Стамбульський канал, адже це дозволить ще більш ефективно маневрувати між США та РФ.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. знову привернуло увагу ключових міжнародних акторів до Конвенції Монтре. Тактичне балансування Туреччини між Росією та НАТО логічно позитивно оцінювати, оскільки після агресії було досягнуто заборони на проходження військово-морських кораблів РФ через Босфорську та Дарданелльську протоки. Проте, безперешкодне курсування цивільних комерційних суден, зокрема нафтових танкерів, дає змогу Росії долати санкційний режим, використовуючи нафтові доходи для фінансування військових дій. Водночас, необхідно брати до уваги, що незалежно від варіативності геополітичних конфігурацій, Туреччина залишається інтегральною частиною Північноатлантичного альянсу, що у середньостроковій перспективі може призвести до її прямої військової конфронтації з РФ.

REFERENCES

- Aktürk, Ş.** (2019). Relations between Russia and Turkey Before, During, and After the Failed Coup of 2016. *Insight Turkey*, 21 (4), 97-114. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/26842780>
- Annual report on the movement of ships through the Turkish Straits (2014). *Republic of Turkey. Ministry of Foreign Affairs*. Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/montro-bogazlar-raporu-2014.pdf // Rapport annuel sur le mouvement des navires a travers les Detroits Turcs (2014). *Republique de Turquie. Ministere des affaires étrangères*. Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/montro-bogazlar-raporu-2014.pdf
- Annual report on the movement of ships through the Turkish Straits (2021). *Republic of Turkey. Ministry of Foreign Affairs*. Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/BOGAZLAR-RAPORU-2021.pdf // Rapport annuel sur le mouvement des navires a travers les Detroits Turcs (2021). *Republique de Turquie. Ministere des affaires étrangères*. Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/BOGAZLAR-RAPORU-2021.pdf
- Barber, T.** (1997). Turkey hints at strike on Cypriot missiles. *Independent*. Retrieved from <https://cutt.ly/OeuileJW>
- Bilsel, C.** (1947). The Turkish Straits in the Light of Recent Turkish-Soviet Russian Correspondence. *The American Journal of International Law*, 41 (4), 727-747.
- Boyuk, O.** (2018). Turkey has changed the conditions for the passage of ships through the Bosphorus and Dardanelles. *Logist Today* // **Бююк, О.** (2018). Туреччина змінила умови проходження суден через протоки Босфор та Дарданелли. *Logist Today*. Retrieved from <https://cutt.ly/XercAAIm>
- Coffey, L. & Kasapoğlu, C.** (2023). A New Black Sea Strategy for a New Black Sea Reality. *Hudson Institute*, 1-14.
- Convention on the Regime of Straits (1936). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_228#Text // Конвенція про режим проток (1936). *Верховна Рада України*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_228#Text
- Cyprus transfers controversial S300 missiles to Greece (2007). *People's Daily Online*. Retrieved from <https://cutt.ly/Oeuin2Bw>
- De Luca, A.R.** (1977). Soviet-American Politics and the Turkish Straits. *Political Science Quarterly*, 92(3), 503-524. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2148505?read-now=1&seq=20>
- Dobrovolskaya, V. & Pritkov, D.** (2024). The Istanbul shipping canal megaproject: prospects and challenges. Abstracts of Papers: *Geography and tourism: Proceedings of the VII all-ukrainian scientific and practical internet conference of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University / edited by P.I. Lotsman* (356-361) // **Добровольська, В. & Притков, Д.** (2024). Мегапроект Стамбульського судноплавного каналу: перспективи та виклики. *Географія та туризм: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди / за заг. ред. Лоцмана П.І.* (356-361).
- Drachuk, S.** (2021). Istanbul Channel and the Montreux Convention: Why were ex-admirals arrested in Turkey? *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://cutt.ly/AetiSLvI> // **Драчук, С.** (2021). Канал «Стамбул» і конвенція Монтре: за що в Туреччині арештували ексадміралів? *Радіо Свобода*. Retrieved from <https://cutt.ly/AetiSLvI>
- Durosé, Jean-Baptiste.** (1999). *History of Diplomacy from 1919 to the Present*. Osnovy.
- Eldem, T.** (2021). Canal Istanbul: Turkey's Controversial Megaproject. *SWP Comment*, 43, 1-8. <https://doi.org/10.18449/2021C43>
- Hale, W.** (2023). The Turkey-Russia Relationship in Historical Perspective: Patterns, Change and Contrast. *Uluslararası İlişkiler / International Relations*, 20 (78), 43-58. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/27248343>
- Hurewitz, J.C.** (1962). Russia and the Turkish Straits: A reevaluation of the origins of the problem. *World Politics*, 14 (4), 605-632. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/1308644>
- Kapitonenko, M.** (2019). *Theory of international relations*. Chernivtsi: Publishing house «Books of the XXI century» // **Капітоненко, М.** (2019). *Теорія міжнародних відносин*. Чернівці: Видавництво «Книги XXI століття».
- Knight, H.G.** (1977). The Kiev and the Turkish Straits. *The American Journal of International*

- Law*, 71 (1), 125-129. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2200328>
- Kurumahmut, A.** (2006). The Montreux convention, the Turkish straits and the Black Sea. *The Turkish Straits, maritime safety, legal and environmental aspects. Turkish Marine Research Foundation*, 25, 16-21. Retrieved from <https://cutt.ly/seeYktBM>
- MacFie, A.L.** (1989). The Turkish Straits in the Second World War, 1939-45. *Middle Eastern Studies*, 25 (2), 238-248. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4283302>
- Maity, A.B.** (1954). The Problem of the Turkish Straits. *The Indian Journal of Political Science*, 15 (2), 134-152. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/41853790>
- Mamedov, I.** (2024). In the Bosphorus Strait suspended movement of ships. *Trend*. Retrieved from <https://www.trend.az/world/turkey/3895555.html> // **Мамедов, И.** (2024). В проливе Босфор приостановлено движение судов. *Trend*. Retrieved from <https://www.trend.az/world/turkey/3895555.html>
- Médard, T.** (2019). Turkey's role in the management of the Bosphorus and Dardanelles straits. *Grip*. Retrieved from <https://cutt.ly/uerIH97O> // **Médard, T.** (2019). Le rôle de la Turquie dans la gestion des détroits du Bosphore et des Dardanelles. *Grip*. Retrieved from <https://cutt.ly/uerIH97O>
- Mongilio, H.** (2022). Turkey Closes Bosphorus, Dardanelles Straits to Warships. *USNI News*. Retrieved from <https://cutt.ly/Ter7jXgV>
- NATO member countries (2024). Retrieved from <https://cutt.ly/ow5YPWjG>
- Nazarchuk, I.** (2022). Application of the Montreux Convention in the context of the Russian-Ukrainian war. *Yurydychna gazeta online*. Retrieved from <https://cutt.ly/Fer7EURp> // **Назарчук, І.** (2022). Застосування Конвенції Монтре за умов російсько-української війни. *Юридична газета online*. Retrieved from <https://cutt.ly/Fer7EURp>
- Nevitt, M.** (2023). Assessing Military Operations in the Black Sea a Year Into Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine. *Just Security (New York University School of Law)*. 1-7. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=4367340>
- Note on the Turkish Straits (2021). *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye*. Retrieved from <https://cutt.ly/Bee7WGMh>
- Ökten, K.** (2008). *Montreux Straits Convention* (Master's thesis). Edirne: Trakya University Social Sciences Institute // **Ökten, K.** (2008). *Montreux boğazlar sözleşmesi* (Master's thesis). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Popov, D.** (2023). Turkish "big construction": The Istanbul Canal is still only an ambitious project. *Ukrainian Shipping Magazine*. Retrieved from <https://cutt.ly/detoCQOf> // **Попов, Д.** (2023). Турецьке «велике будівництво»: Стамбульський канал – досі лише амбітний проєкт. *Ukrainian Shipping Magazine*. Retrieved from <https://cutt.ly/detoCQOf>
- Possible Re-Emergence of the Turkish Straits Issue (1951). Retrieved from <https://cutt.ly/3w5YE7ii>
- Rose, G.** (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics*, 51 (1), 144-172. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/25054068>
- Since January 1, 2,084 terrorists have been neutralized (2023). *TRTHABER*. Retrieved from <https://cutt.ly/BeuhyaHN> // 1 Ocak'tan bugüne kadar 2 bin 84 terörist etkisiz hale getirildi (2023). *TRTHABER*. Retrieved from <https://cutt.ly/BeuhyaHN>
- Shevchuk, A.V., Shevchuk, L.M. & Voytyuk, O.S.** (2024). China-Azerbaijan relations in the XXI century: political, economic, cultural and educational dimensions. *Sciences of Europe*, 139, 104-112 // **Шевчук, А.В., Шевчук, Л.М., & Войтюк, О.С.** (2024). Китайсько-азербайджанські відносини у XXI ст.: політичний, економічний та культурно-освітній виміри. *Sciences of Europe*, 139, 104-112.
- Shevchuk, A. & Lytvynchuk, O.** (2024). Black Sea Straits (1920-1936): The Struggle of International Actors for Control. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*, 7, 34-46. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2024.07.034>
- The North Atlantic Treaty (1949). Retrieved from <https://cutt.ly/CeuzO6ho> // Північноатлантичний договір (1949). Retrieved from <https://cutt.ly/CeuzO6ho>
- The presence of military ships of the Russian Federation in the Mediterranean Sea on March 7, 2022 (2022). *Black Sea news*. Retrieved from <https://www.blackseanews.net/read/185933#> // Перебування військових кораблів РФ в Середземному морі на 7 березня 2022. *Black Sea news*. Retrieved from <https://www.blackseanews.net/read/185933#>
- The Problem of the Turkish Straits (1945). Declassified in Part - Sanitized Copy Approved for Release 2012/09/13. *CIA*. Retrieved from <https://cutt.ly/Sw7qN67i>
- The Problem of the Turkish Straits (1947). *United States Government Printing Office*. Retrieved

- from <https://cutt.ly/kw7rdxLK>
- The Turkish Straits, the Montreux Convention and Turkish-Russian tension (1997). *Insight Turkey*, 1, 62-63. Retrieved from <https://cutt.ly/leeXPkkf>
- Tosun, H.** (1994). Montreux Straits Convention Final Stage in the Straits Problem. *Atatürk Yolu Journal*, 4 (13), 87-112 // **Tosun, H.** (1994). Montrö Boğazlar Sözleşmesi Boğazlar Sorununda Son Aşama. *Atatürk Yolu Dergisi*, 4 (13), 87-112. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000221
- Yılmaz, A.Y.** (2022). History of Turkish Straits Problem. *Current Debates on Social Sciences*, 9, 15-21.
- Yüksel, I.** (2014). The Turkish Straits and the Legal Regime of Passage. In *Navigating Straits*, 199-219. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004266377_011

УДК (UDC) 070.15 (470 : 477)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.031

**NARRATIVES OF RUSSIAN PROPAGANDA
IN THE UKRAINIAN MEDIA SPACE
IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF EUROPEAN VALUES**

Anna Soloviova,

e-mail: soloan2003@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0524-287X>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

ABSTRACT

Russian propaganda significantly influences the Ukrainian media landscape, actively fueling ethnic and political tensions. Through various media channels, it propagates a negative narrative regarding European integration, aiming to instill a sense of threat to national security and cultural identity. Therefore, the promotion and implementation of European values are crucial for Ukraine, as they serve as a strategic defense against Russian propaganda. European principles such as democracy, rule of law, freedom of speech, human rights and tolerance are fundamental for ensuring stability and progress within Ukrainian society.

So the purpose of the study is the identification of Russian propaganda narratives in the Ukrainian media space within the context of implementation of European values and providing their typology. This article explores the influence of Russian narratives on the views and perceptions of Ukrainian society regarding European values, as well as possible response strategies of the Ukrainian media to the spread of Russian propaganda narratives are being researched. Furthermore, the data gathered from research on Russian propaganda gives author the opportunity to develop own typology of narratives of Russian propaganda.

Also the main tools, themes and motives of Russian propaganda are revealed in the article. In paper it is made an attempt to assess of the influence of Russian narratives on the views and perceptions of Ukrainian society regarding European values and to compare the influence of Russian propaganda at the Ukrainian and European levels.

Thus, enhancing the public's media literacy and implementing the European values within society are vital components of Ukraine's national security and long-term development, particularly in the context of information warfare. Overlooking the impact of propaganda narratives on the public will result in significant setbacks in communication and information dissemination. Hence, it is imperative to devise strategies to combat such propaganda narratives and foster among the citizens a sense of critical thinking and the importance of verifying information, particularly during times of societal crisis.

Keywords: propaganda narratives, Russian propaganda, European values, media space, typology of Russian propaganda narratives

НАРАТИВИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ У КОНТЕКСТІ УТВЕРДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Анна Соловійова,

e-mail: soloan2003@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0524-287X>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10*

АНОТАЦІЯ

Російська пропаганда значно впливає на українське медійне середовище, активно підкріплюючи етнічні та політичні напруження. Через різноманітні медійні канали вона поширює негативний наратив щодо європейської інтеграції з метою викликати відчуття загрози національній безпеці та культурній ідентичності. Тому просування та впровадження європейських цінностей є важливими для України, оскільки вони служать стратегічним захистом від російської пропаганди. Європейські принципи, такі як демократія, правова держава, свобода слова, права людини та толерантність, є фундаментальними для забезпечення стабільності та прогресу в українському суспільстві.

Тому, метою цього дослідження є ідентифікація наративів російської пропаганди в українському медійному просторі в контексті впровадження європейських цінностей та їхньої типологізації. Ця стаття досліджує вплив російських наративів на уявлення та сприйняття українського суспільства щодо європейських цінностей, а також у матеріалі виділяються можливі стратегії реагування українських медіа на поширення наративів російської пропаганди. Крім того, дані зібрані в результаті дослідження матеріалів російської пропаганди, дають автору можливість розробити власну типологію російських пропагандистських наративів.

Також у статті розкрито основні інструменти, теми та мотиви російської пропаганди. У роботі проводиться спроба оцінити вплив російських наративів на уявлення та сприйняття українського суспільства щодо європейських цінностей і порівняти вплив російської пропаганди на українському та європейському рівнях.

Таким чином, підвищення медійної грамотності громадян і впровадження європейських цінностей у суспільне життя є важливими складовими національної безпеки та довгострокового розвитку України, особливо у контексті інформаційної війни. Ігнорування впливу пропагандистських наративів на громадськість призведе до значних проблем у комунікації та поширенні інформації. Тому надзвичайно важливо розробляти стратегії протидії таким пропагандистським повідомленням і сприяти розвитку у громадян критичного мислення й усвідомленню важливості перевірки інформації, особливо у періоди соціальних криз.

Ключові слова: пропагандистські наративи, російська пропаганда, європейські цінності, медіапростір, типологія російських пропагандистських наративів

Relevance of research. The military aggression of Russia against Ukraine once again emphasizes the relevance of studying propaganda as a form of communication. Today, reality can be convincingly constructed in the media space like never before, utilizing modern technologies and skilfully employed methods. When discussing the narratives of Russian propaganda in the Ukrainian media space, it is essential to review the

current state of the media landscape in Ukraine in the context of the influence of Russian propaganda.

Problem statement and analysis of previous researches and publications. Today we have a number of research works by both Ukrainian and foreign researchers dedicated to the study of propaganda narratives in the media space. However, the aspect of the contemporary stage of development of Russian propaganda narratives in the Ukrainian media space within the context of implementation of European values remains underexplored, with the perspective of providing their typology.

The classic interpretation of the concept of propaganda can be found in works of E. Bernays (Bernays & Miller, 2005), H. Lasswell (Lasswell, 1927), J. Garth and V. O'Donnell (Garth & O'Donnell, 2012). Particular attention to the influence of Russian propaganda in the media space is paid by L. Bidochko, O. Pivtorak and P. Khudish (Bidochko, Pivtorak & Khudish, 2023). Modern propaganda narratives in the context of military confrontation are the subject of research of H. Pocheptsov (Pocheptsov, 2022), S. Bykov (Bykov, 2022). When preparing the typology, the author used the analysis of sources of Russian propaganda (including materials from Russian online media, materials from television channels, Telegram channels, etc.).

The purpose of the study is the identification of Russian propaganda narratives in the Ukrainian media space within the context of implementation of European values and providing their typology.

The methods and techniques of researches. The research on narratives of Russian propaganda in the Ukrainian media space within the context of implementation of European values was conducted using methods of analysis, synthesis, and generalization, analytical and comparative analyses. Additionally, a socio-communicative approach was applied, which gave an opportunity to analyse and interpret the data from the perspective of the planned impact on society by the object of study, as well as the characterization of society's reaction to this influence.

Presentation of the main material. Providing a general overview of the modern media landscape in Ukraine, it is worth separately noting the diversification of media resources. The media space of Ukraine is characterized by the variety and accessibility of various media sources, including radio, television, print press, online platforms, and social networks. Another important feature is the development of digital technologies, driven by the increasing use of the Internet and social media. This fact contributes to the active dissemination of information and enables citizens to be active participants in the media dialogue. It is also noteworthy that the Ukrainian media space is characterized by a high degree of independence and professionalism of some media in Ukraine, making them factors that contribute to the strengthening of civil society.

However, an undeniable feature of the current state of the media landscape in Ukraine is that it is, in one way or another, influenced by Russian propaganda. Primarily, this involves numerous manipulations and disinformation that Russian propaganda actively employs to create manipulative narratives regarding the situation in Ukraine, especially in the context of events in 2022-2023. Additionally, Russian media resources adopt a specific approach to presenting information, aimed at shaping a particular worldview and influencing public opinion in Ukraine. This occurs through the use of social media to spread disinformation and create the impression of widespread support for certain ideas among the Ukrainian population.

To minimize the impact of Russian propaganda, it is essential to consider adequate responses from Ukrainian media. Primarily, this may involve fact-checking and exposing disinformation. Some Ukrainian media actively engage in these practices, striving to provide citizens with accurate information. Also, undoubtedly, the creation of content with an alternative point of view is important, which will arouse the viewers' interest and provide different perspectives on on-going events. Some media actively involve experts and civic activists to comment on and analyse events, offering viewers diverse viewpoints.

It can be noted that the media space in Ukraine remains an arena of active struggle

between various informational influences. Therefore, it is crucial to emphasize the importance of developing media literacy and supporting independent media to ensure access to objective information, free exchange of ideas in society, as well as resilience to misinformation and the promotion of European values. So, the relevance of the proposed research topic is determined by a range of factors, with the main ones including:

- Geopolitical position of Ukraine: Our country is situated at the intersection of Russian and European influences, making it particularly vulnerable to the clash of ideas and values. Russian propaganda is used to strengthen influence and create dissonance within society.

- European integration as a strategic goal of state development: Ukraine's aspiration for European integration is a strategic goal, attracting active interest from Russian propaganda, which seeks to discredit this direction and undermine citizens' trust in European values.

- Confrontation in the conditions of information warfare: Modern information warfare involves the collision of different narratives and influential forces. Researching the narratives of Russian propaganda helps uncover the methods and strategies of hostile influence.

- The importance of shaping civic identity: Attempts to form civic identity in Ukraine and strengthen support for European values encounter informational resistance from Russian propaganda, demanding in-depth study and understanding.

- Impact on civil society: Researching the narratives of Russian propaganda in the context of European values helps understand how these narratives can influence the opinions and beliefs of citizens, shaping their behaviour and electoral preferences.

The overall relevance lies in the necessity to uncover the mechanisms of Russian propaganda and identify opportunities and strategies to strengthen trust in European values within Ukrainian society. This research has the potential for significant impact on the development of information security, civic awareness, and democracy in Ukraine.

Defining the key concepts of the study. The implementation of democratic values into the public and societal consciousness of our society is a necessary condition for the further development of a genuine European democracy. The fundamental values of the European Union are enshrined in the Lisbon Treaty. In particular, Article 2 of this Treaty specifies that *“The Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men prevail.”* (Consolidated versions of the Treaty on EU and the Treaty on the functioning of the EU).

In the Charter of Fundamental Rights of the European Union, it is defined that the Union must exist on the principles of dignity (basic rights to life and physical and spiritual protection of the individual), freedom (freedom of thought and religion, protection of freedom, security, and privacy), equality (equal opportunities, non-discrimination, respect for all forms of diversity), solidarity (labour rights, health protection, and environmental protection), respect for the rights of citizens (political and civil rights and freedoms), and justice (the right to fair judicial protection, presumption of innocence, etc.) (Charter of fundamental rights of the European Union).

To successfully progress on the path of further democratization of our society, joint efforts of its various groups are necessary. In this process, it is undeniable that the basic European values of democracy and the rule of law must be gradually implemented into the social and public consciousness. As a result, a new value system for Ukrainian society will be formed, leading to the cultivation of a high level of democratic political culture in our state.

For a comprehensive research of the topic, it is worthwhile to briefly operationalize the concept of ‘propaganda’. Propaganda is the systematic dissemination of information

with the aim of shaping specific beliefs, views, or actions in people's consciousness. Propaganda can be political, ideological, religious, etc. The definition of propaganda, based on the Latin word 'propagare' (to spread), indicates the systematic spread of information to influence people's consciousness and shape specific beliefs, views, or actions. This process can relate to various spheres, including politics, ideology, religion, and other aspects of society. According to H. Laswell, propaganda is the management of collective attitudes by the manipulation of significant symbols (Laswell, 1927: 627). According to the classic definition by E. Bernays, propaganda is the conscious and purposeful use of public communications to influence the thoughts, feelings, and actions of people (Bernays & Miller, 2005).

The definition of propaganda as the conscious and purposeful use of public communications to influence the thoughts, feelings, and actions of people highlights key aspects of this concept (conscious use of public communications, purposeful influence, and impact on thoughts, feelings, and actions). Overall, the definition emphasizes the strategic and manipulative nature of propaganda as a means of influencing society through mass media and other communication channels. Propaganda can be seen as a directed application of communication technologies to shape public opinion. This definition underscores the technological nature of propaganda and its influence on the formation of collective beliefs and opinions in society. Propaganda is a systematic attempt to alter the perception, emotions, or behaviour of people through symbols and communication (Garth & O'Donnell, 2012). Such a definition focuses on portraying propaganda specifically as a systematic process of using symbols and communication to influence the perception, emotions, and behaviour of a group of people.

In the media, propaganda is typically used for a wide range of purposes, including:

- Shaping public opinion in favour of a particular political force or position.
- Destabilizing social stability.
- Supporting military actions.
- Justifying crimes against humanity.
- Undermining trust in state and social institutions.

Based on various definitions of the concept of propaganda and its goals, it can be said that it is a mass communication tool used to disseminate specific information or ideas with the aim of influencing public opinion, beliefs, and behaviour. It can be used for various purposes, including supporting political preferences, shaping stereotypes, manipulating public emotions, and creating a certain perception of events or issues. Propaganda can be an effective tool of influence, but it is important to understand that the countermeasure to propaganda will always be a critical evaluation of the information and sources it presents, leading to the preservation of objectivity and a healthy civic discourse.

Resistance to propaganda and disinformation has become an extremely important component of the modern information environment and the continuation of its further development, democratization, and freedom. The toolkit of these methods of influence can have a negative effect on public consciousness, undermining basic democratic values, causing conflicts, and fostering distrust in the media and state institutions. Ensuring media literacy, developing critical thinking, and supporting independent sources of information are integral elements of the strategy to counteract these phenomena. Only through joint efforts by the government and the public can information integrity be ensured and the foundations of a free society preserved.

In modern media, propaganda is becoming increasingly effective. This is associated with several factors, including the development of social networks and other media platforms that allow propagandists to quickly disseminate the information they need among a large number of people. Additionally, modern convergent media are often more emotional due to a wide range of data transmission possibilities (not only in the form of text but also in video or audio formats), making their audience more susceptible to propaganda. In conclusion, it is worth mentioning that propaganda has a countless number of powerful tools to influence the public. Propagandists use various techniques to achieve

their goals, often leading to dire consequences. In today's media, propaganda is becoming increasingly effective, making it essential to pay attention to the study of this issue.

The main tools, themes and motives of Russian propaganda. Analysing the tools of Russian propaganda in the context of their reproduction in Ukrainian media resources, it is important to highlight the main ones. First and foremost, there is disinformation and information manipulation. Russian propaganda uses a combination of facts and fabricated information to create distorted narratives. At the same time, some Ukrainian media resources utilize unverified information or unreliable sources, which can lead to the spread of disinformation and its reconstitution in Ukrainian media.

Russian propagandists also frequently resort to the use of alternative facts and various conspiracy theories, providing alternative interpretations of events to create a negative impression of actions or events. Under such circumstances, centres of disinformation may emerge in Ukrainian media due to insufficiently careful fact-checking or the use of unfounded theories. It is worth noting separately the use of psychological methods of influence by Russian propaganda, including the use of emotional impact and psychological techniques aimed at influencing the moods of the audience.

A specific characteristic instrument of Russian propaganda is the creation of political or ethnically tense narratives, where the emphasis is placed on differences and conflicts during the information dissemination process, creating an image of internal discord in society. Some Ukrainian media may unconsciously reinforce or use sharp topics to attract attention, leading to deepening social discords.

Russian propagandists also often resort to the imitation of objectivity, attempting to incorporate truthful and objective elements into their narratives. Therefore, the analysis of the reproduction of Russian propaganda tools in Ukrainian media resources is critical for understanding the dynamics of information warfare and developing strategies to detect and counteract manipulations and disinformation.

In the context of our research topic, it is crucial to identify the main themes and motifs traced in Russian media materials. Analysing materials of Russian propaganda, the following key narratives can be highlighted:

1. Discrediting European values. The main motif here is the portrayal of European values as immoral, hostile, and incompatible with traditional values. This narrative is used in topics such as criticizing the expansion of LGBTQ rights, gender equality, sexual freedom, etc.

2. Presenting Ukraine as a potentially fragile and unstable state. In this context, attempts are made to create an image of Ukraine as a country plagued by chaos, disorder, corruption, and constant political conflicts. This motif is exploited in topics that emphasize internal problems, inefficiency of governance, support for separatist movements, etc.

3. Depicting Russia as a defender of rights and traditions. The key motif here is to create an image of Russia as perhaps the sole defender of rights, especially in the sphere of national and religious identity. This narrative is used in topics where events are portrayed from the perspective of 'defending Orthodoxy' and protecting traditional values.

4. Discrediting the activities of the European Union and the so-called collective West. The main motif here is to reinforce the belief in the negative impact of EU activities and Western countries on the internal affairs of other nations. Such issues are exploited in materials dedicated to condemning sanctions, as well as those emphasizing the inefficiency and political instability in EU countries.

5. Fomenting ethnic and religious conflicts. In this context, support is provided for existing ethnic and religious conflicts in various regions, as well as provoking the emergence of new ones. This narrative works well in materials covering cultural differences and highlighting religious tensions.

6. Formation of the image of Russia as a global leader. The primary motif here is to enhance Russia's prestige on the international stage and acknowledge its significant role in global events. This motif is exploited in topics that emphasize international achievements, participation in solving global issues, portraying Russia as an alternative centre of power.

Thus, these themes and motifs are key components of the narrative created by Russian propaganda aimed at influencing the perceptions of citizens and shaping their views on events in Ukraine and the world.

Typology of Russian propaganda narratives actively used in the Ukrainian media space. The narratives used by the Russian Federation in its propaganda messages create, for an audience that uncritically accepts them, essentially an alternative branch of reality. Narratives are commonly defined as mental structures that help understand how our thinking works and how it is structured. This concept originates from literary studies, where it was used to describe the structure of a narrative. In a broad sense, it is a network of cause-and-effect relationships (Pocheptsov, 2022). From the beginning, narratives were intended to be a tool for reflection, interpretation, and understanding of the situation. When used in propaganda, they become a powerful instrument of influence on both individual and mass consciousness. Propagandist narratives attribute reasons for military actions to justify aggression in the eyes of both their own people and the international community.

In terms of content and functions assigned to them, the narratives of Russian propaganda actively used in the media space can be divided into the following groups: those explaining and justifying the reasons for Russia's aggression against Ukraine; those constructing an alternative picture of the course of military actions favourable to propagandists; those constructing possible scenarios for the development of the conflict and potential consequences for all parties involved. These narratives are outlined by the author of the research and structured as a typology based on the analysis of sources of Russian propaganda (including materials from Russian online media, materials from television channels, Telegram channels, etc.).

Considering that one of the functions of propaganda narratives is to explain the reasons for what is happening, we can identify the first group of similar narratives that justify the reasons for Russia's aggression against Ukraine.

- 'Ukrainians and Russians are one nation that should be united in the Russian world'. Within this narrative, the myth of 'brotherly nations' and a shared historical origin is exploited.

- Ukraine is not an independent state. In messages of this nature, there is active discourse about the 'artificial nature of Ukrainian statehood' and the 'lack of real sovereignty'; an image of Ukraine is persistently created as a 'puppet of the West', a 'small, corrupt, and poor country incapable of independently solving its problems'.

- 'The Great Patriotic War continues; fascism in Ukraine has not been defeated'. In such propagandist messages, themes about the 'Nazi regime in Ukraine', neo-fascist and neo-Nazi groups influencing the current government, etc., are exploited.

- 'Protection of the Russian-speaking population'. This narrative relies on the notion of the prevalence of Russophobic sentiments and aggressive anti-Russian positions on the territory of Ukraine. Slogans supporting and advocating for the population of Donbas have been actively used since 2014. It is worth noting that this narrative gradually loses its popularity compared to the period from 2014 to 2021. The propagandist message about a 'civil war in Ukraine' has also lost its relevance compared to 2014, as it does not evoke trust even among the pro-Russian audience. However, propagandists continue to refer to it, explaining the beginning of full-scale invasion by the necessity to intervene in a 'fratricidal war in a neighbouring country'.

- 'Russia's intervention was forced, provoked, and preventive'. Within this narrative, the image of a common enemy (NATO/United West) is exploited, claiming that they 'provoked Russia's aggression against Ukraine', resulting in an actual conflict between NATO and Russia on the territory of Ukraine.

The second group of propaganda narratives aims to construct an alternative picture of the course of military actions favourable to propagandists.

- 'The West is not united; it is divided'. This narrative attempts to create an impression of disunity and ambiguity in condemning Russian aggression against Ukraine.

In the resulting picture, the opposition of ‘Russia versus the entire civilized world’ is absent, and the familiar division into two camps, ‘us vs. them’, emerges.

– ‘Russian war crimes are fake’. In messages of this nature, there is active discussion about the use of advanced technologies to ‘discredit’ Russian military personnel and create ‘fake’ photo and video evidence of crimes they allegedly commit. In this case, Russian propagandists, following their usual pattern, accuse the other side of constantly creating such fabrications themselves.

– ‘Ukrainians commit war crimes’. In similar propaganda messages, themes of ‘neo-Nazi groups’, ‘Banderites’, etc., are exploited, portraying them as violators of ‘all international principles of warfare and treatment of prisoners of war’. This leads to the emergence of another propagandist narrative.

– ‘Russians are provoked into cruelty’. Within this narrative, there is an exploitation of the idea that Russia was forced into starting the war, and now Russian military forces are compelled to respond with cruelty. In such messages, one can trace an interesting philosophical and ethical dilemma about the ‘relativity of evil’, where the audience is influenced to believe that unprecedented crimes committed by the Russian side may not be as horrifying when considering the circumstances that led to them.

– ‘Sanctions against Russia are ineffective’. This narrative seeks to create an impression of the futility of the collective efforts of the West in economically exhausting the Russian Federation. It instils the belief that Russia will be able to continue its armed aggression for a long time without suffering economic losses from numerous sanction packages.

– Creating a negative image of Ukrainian refugees, whereby Russian propagandists attempt to demonstrate ‘European fatigue from the Ukrainian issue’ and argue that, as a result, the West will cease support for Ukraine in the near future.

The third group of narratives includes those that outline possible conflict development scenarios and potential consequences for all parties involved.

– ‘Ukraine is losing the war’. In messages of this kind, a worldview is constructed where Russia achieves all the goals set at the beginning of the full-scale invasion, inflicting a complete and devastating defeat on Ukraine. The image of a ‘victorious state’ is very popular and in demand among the pro-Russian audience, so it is actively exploited by propaganda in both socio-political spheres and in artistic representations of mass culture.

– ‘Ukraine does not want peace’. Within this narrative, Russian propaganda attempts to create an image of Ukraine as an aggressor country that initially independently provoked Russia’s attack and now refuses numerous peace negotiation proposals from the Russian side.

– ‘The West is trying to capture Russia but faces defeat’. This propagandist narrative relies on the image of an imaginary enemy that has long harboured plans to spread its influence over Russia but, thanks to ‘successful preventive strikes’, has experienced failure.

– ‘The West will abandon Ukraine’. In similar propaganda messages, themes of the high cost of supporting Ukraine for European countries, tiredness from the war in Ukraine, and the presence of Ukrainian refugees in Europe are exploited. This is expected to lead to Ukraine being left alone in confrontation with the Russian Federation.

– ‘The Western development vector chosen by Ukraine will inevitably lead to defeat and failure’. This narrative seeks to emphasize the fallacy of the Western path of development for Ukraine and create an idea of an incorrect civilizational choice made by Ukraine in favour of European integration.

It is worth emphasizing that when using propaganda narratives in the context of information-psychological warfare; their goal is to construct an illusory reality, the truth of which will not be doubted by the target audience. The use of propaganda narratives by the Russian side also aims to delegitimize the Ukrainian government and the Armed Forces of Ukraine in the eyes of Russian citizens and the international community.

Assessment of the influence of Russian narratives on the views and perceptions of Ukrainian society regarding European values. Assessing the

impact of Russian narratives on the views and perceptions of Ukrainian society regarding European values, it is important to start with the creation of a negative image of such values. Russian narratives effectively contrast European values with traditional Ukrainian ones, which can lead to a certain level of resentment within the society and doubts about the importance of integration into European structures.

Furthermore, Russian narratives draw attention to potential negative consequences of European integration, instilling fears and resentment in parts of the society. This may result in societal division and opposition to reforms associated with European integration.

Russian narratives may attempt to undermine belief in the idea that European integration will bring real success and an improvement in the quality of life, thereby pushing for doubt in achieving success in Europe. Such efforts could lead, at the very least, to passive attitudes towards reforms and a loss of support among citizens.

Russian propaganda narratives may also use negative examples from European Union countries to condemn the actions of this union, creating a negative image of the EU. This can lead to scepticism and a lack of support from the population for participation in European integration processes.

In general, Russian propagandist narratives aim to undermine trust in European institutions and are directed at discrediting the activities and image of European structures. This may raise doubts about trust in the mechanisms of European governance and regulation. The overall assessment of the impact of Russian narratives on Ukrainian society indicates potential negative consequences, such as unrest, loss of trust, and decreased support for integration processes. However, it is important to consider the role of narrators from Ukrainian information resources and civil organizations in countering this influence through information literacy and objectivity.

Comparison of the influence of Russian propaganda at the Ukrainian and European levels. We propose to compare the impact of Russian propaganda at the Ukrainian and European levels based on several criteria: target audiences, propaganda themes, media resources, forms of influence, international reactions, as well as the degree of influence.

Table 1. Comparative Analysis of the Impact of Russian Propaganda on the Ukrainian and European Levels (Based on author's own research)

Criteria / Region	Ukraine	Europe
Target audiences	Russian propaganda is aimed at the internal audience, particularly the Russian-speaking population and a portion of the Russified population in Ukraine.	Russian propaganda seeks to influence various groups in European countries by spreading disinformation and creating division within society.
Topic of propaganda	The emphasis is on fuelling interethnic conflicts, discrediting the authorities, and suppressing Ukrainian national identity.	In the European context, Russian propaganda focuses on hindering the unity of the European Union, undermining the authority of its measures, and suppressing internal movements for democracy and human rights.
Media resources	Russian propaganda in Ukraine uses Russian-language television channels (before they were banned), internet resources, and social media.	In Europe, Russian propaganda uses international television channels, social media, and also contributes to the creation of influencers and media agencies.
Forms of influence	Russian propaganda in Ukraine actively employs psychological	In Europe, Russian propaganda also makes use of information

	methods of influence, emphasizing emotional aspects and creating the impression of a threat.	attacks, but more often, it is directed towards influencing political processes, dividing society, and provoking conflicts.
Reaction at the international level	Ukraine is conducting an information war and actively directs efforts to counter Russian propaganda through its own media resources and international partnerships.	Countries of the European Union also respond to Russian propaganda, but due to the diversity of cultures and political systems, the response varies and depends on each specific country.
Degree of influence	In Ukraine, Russian propaganda has a significant impact, particularly on certain social groups and regions with historical ties to Russia.	In Europe, the impact of Russian propaganda is diverse and depends on the level of awareness and societal response, as well as the actions of national governments.

The comparative analysis indicates that Russian propaganda adopts a specific approach towards Ukraine and Europe, employing different strategies and methods of influence depending on the specific context. While in Ukraine, it emphasizes internal conflicts, in Europe, it unfolds as an instrument influencing political and social processes.

Special attention should be paid to the fact that in the media space of some countries, the narratives of Russian propaganda are fully broadcasted and gain certain trust from the public. This is particularly true for the so-called Global South countries (which include low- or middle-income countries in Africa, Asia, Latin America, and the Caribbean basin, such as India, Indonesia, Kazakhstan, Turkey; Ghana, Egypt, Kenya, Nigeria, South Africa; Brazil, Argentina, etc.). Media in the Global South often feature discussions about Russian aggression, paradoxically with almost no mention of Ukraine. The focus is often on trade wars, Western colonialism, globalization, sanctions, and other broad geopolitical issues. Russia simply adapts these general themes to fit its propaganda goals and adds narratives about the confrontation between Russia and NATO. As a result, there is a high risk that the significance of Ukraine and its role as a subject of geopolitics and international relations is diminished or negated (Bidochko, Pivtorak & Khudish, 2023).

As noted by S. Bykov, in order to win the war for Ukrainian identity, the state must define a strategic narrative and support the creation of Ukrainian myths. This is because today the narrative is a component of the national security sector even more than a component of culture. The strategic narrative protects the people from the influence of hostile propaganda by identifying and rejecting hostile ideas similar to how the body rejects foreign objects (Bykov, 2022). It is also worth noting that the absurdity of Russian propaganda narratives does not mean their ineffectiveness, especially when it comes to the target audience, which is within the relevant information field and lacks the skill or need to critically analyse the information received.

The results and discussions: Response strategies of the Ukrainian media to the spread of Russian propaganda narratives. Such powerful and destructive influence of Russian propaganda narratives undoubtedly requires an adequate response, including from domestic media. Among the main strategies of Ukrainian media in response to the spread of Russian narratives, the following can be mentioned:

- Fact-checking and information verification: Media actively conduct fact-checking and information verification before publication, providing viewers and readers with credible and verified information. The main goal here is to reduce the spread of disinformation and manipulations.
- Creation of alternative narratives: Media develop their own narratives and

stories that emphasize the positive aspects of European integration and respond to specific theses of Russian narratives. The key aim is to create alternatives for viewers and readers, allowing them to consider events from different perspectives.

- Expert opinions and analysis: Involvement of highly qualified experts to analyse and comment on events helps viewers understand the context and events from a broader perspective. The goal may be to provide an objective and professional assessment of events.

- Utilizing social networks and online platforms: Active use of social networks to spread viral content created to counter Russian narratives. The main goal here is to attract more attention from viewers and readers to alternative perspectives.

- Engaging the public through interactive elements, discussions, and surveys that allow expressing opinions and feelings, aiming to create a sense of community and activity, supporting interaction and exchange of ideas.

- Media literacy campaigns: Conducting educational events, campaigns, and webinars aimed at increasing the level of media literacy among viewers. The key goal is to ensure that the audience can critically evaluate information and distinguish facts from misinformation.

- Collaboration with international media and experts to create objective and diverse materials, helping to avoid ethnic or political confrontation and aiming to provide a broad view of events and their objectivity.

These strategies are aimed at strengthening internal information security, increasing the media literacy of citizens, and creating alternative narratives to reduce the impact of Russian propaganda on Ukrainian society.

In order to create a trustworthy alternative to Russian propaganda narratives, it is necessary to consider how transparent and objective Ukrainian media sources are, especially in the context of advocating European values. A crucial criterion here is unquestionably transparency of ownership and funding. Most Ukrainian media pay attention to ensuring transparency in ownership and funding sources. However, there may be cases of insufficient transparency that could impact objectivity. A significant portion of Ukrainian media strives to avoid the influence of owners or political groups on editorial policies, although instances of interference or pressure may exist.

Clear requirements in terms of journalistic standards are imposed on journalistic content and reporting. Media outlets present various perspectives and analyse diverse aspects of European values. However, at times, there may be biases in covering certain topics or influencing the audience's opinion through headline choices. Some media actively involve experts from various fields for comments and analysis. However, there may be cases of selecting experts who are not entirely objective and already have predefined views on the topic. Some media also collaborate with international partners and agencies, contributing to objectivity and providing access to different perspectives. Interaction with viewers/readers is extremely important in this context. Media actively engage with the audience through comments, social media, and surveys. This promotes understanding and consideration of the peculiarities of the viewership. A necessary condition is the media's willingness to take responsibility for mistakes and correct them. Many media acknowledge their mistakes and take measures to rectify them. However, there are cases where this process may be insufficiently effective.

In general, Ukrainian media operate in an environment where official censorship is absent. However, examples of individual cases of pressure and restrictions can be found. Moreover, the martial law in the country imposes additional limitations on the public disclosure of certain types of information. While Ukrainian media sources demonstrate a high degree of transparency and objectivity, an important task is the continuous improvement of journalistic ethics standards and ensuring independence from political and corporate interference.

Providing a characterization of the narratives of Russian propaganda in the Ukrainian media space in the context of affirming European values, it is advisable to express the following recommendations for strengthening media resilience and supporting European values in Ukrainian society:

1. Development of media literacy:
 - Introduction of educational programs and initiatives on media literacy at various levels of education.
 - Conducting campaigns to raise citizens' awareness in recognizing disinformation and fakes, etc.
2. Stimulating critical thinking:
 - Inclusion of elements of critical thinking development in educational programs at various levels of education.
 - Support for projects and events aimed at developing analytical skills in citizens.
3. Financial support for independent media:
 - Ensuring financial stability and support for independent media organizations and projects.
 - Development of grant programs for the development of quality information production.
4. Support for the development of objective media:
 - Establishment of mechanisms for independent monitoring of media resources regarding their objectivity and absence of influence from external factors.
 - Support for initiatives that promote objectivity and diversity in the information space.
5. Interaction with international partners:
 - Expansion of cooperation with international media organizations and partners for the exchange of experiences and best practices.
 - Participation in international initiatives aimed at strengthening media resilience and protecting information security.
6. Creation of platforms for public discussion:
 - Organization of open debates, forums, and other platforms for public discussion of key issues.
 - Support for civic initiatives and associations that facilitate open exchange of information and ideas.
7. Use of innovative technologies:
 - Implementation of modern technologies for detecting and combating disinformation.
 - Support for start-ups and projects aimed at using technology to enhance media literacy.
8. Involvement of youth and active segments of society:
 - Organization of educational and informational events aimed at young people.
 - Creation of spaces for active citizen participation in media and civic initiatives.

These recommendations are aimed at preserving and strengthening media literacy in Ukrainian society, as well as actively supporting European values through the development of critical thinking, media literacy, and an objective media environment. The ability to resist hostile propaganda is directly related to the implementation of European values in our society.

First and foremost, this is reflected in the key aspect of freedom of speech and information openness. European values emphasize the principles of freedom of speech and free access to information, and countering hostile propaganda involves exposing misinformation and ensuring access to diverse and objective information. Moreover, European values contribute to the development of civil society and the active participation of citizens in decision-making. Countering propaganda involves engaging the public in analysing media messages, exposing manipulations, and promoting critical thinking. An integral element of the system of European values is the support and protection of human and citizen rights. Resisting propaganda involves upholding the principles of equality and rejecting discrimination, which can be a propagandistic strategy. One of the fundamental European values is the support of democracy and the rule of law. Countering propaganda

involves supporting democratic institutions, exposing antidemocratic narratives, and protecting legal principles.

European values are also characterized by respect for cultural diversity and support for dialogue between different societal groups. Measures to counter propaganda involve fostering constructive dialogue and understanding different cultural contexts. Thus, countering hostile propaganda in Ukraine and supporting European values are interconnected through common goals in ensuring freedom, human rights, democracy, and cultural diversity. Protecting these values not only contributes to the country's internal development but also helps to curb the influence of hostile propaganda and strengthen information resilience.

Conclusions. Making conclusions about the role of Russian propaganda for modern Ukraine, it is worth noting that Russian propaganda plays an important role in the Ukrainian media space, directing its efforts towards fuelling ethnic and political conflicts. Using various media resources, it shapes a negative narrative regarding European integration, seeking to create an impression of threat to national security and culture. In this context, the implementation of European values is strategically important for Ukraine, considering the necessity of media resistance to Russian propaganda. European values, such as democracy, human rights, freedom of speech, tolerance, and the development of civil society, are the foundation of stability and development in Ukrainian society.

Strengthening media literacy is a strategic task for Ukraine, as it allows reducing the influence of Russian propaganda and ensuring citizens' access to objective and reliable information. It is important to develop media literacy, critical thinking, and support independent media to create a diverse and objective media space.

Ukrainian civil society plays a key role in countering Russian propaganda and promoting European values. Active citizen participation in civic initiatives, discussions, and support for media resilience is an important factor in ensuring national unity and development. Therefore, respect for and adherence to democratic values allow for the creation of a space of freedom, security, and justice based on democracy and the rule of law, placing the individual with their unique identity at the centre of this space.

Currently, we see that Ukraine demonstrates its commitment to democratic values not just in words but in deeds. Every day of Ukraine's struggle for survival is a fight for main democratic values - freedom, dignity, and the rule of law.

International cooperation with partners from Europe and other countries is important for exchanging experiences in combating propaganda and supporting media resilience. Involvement of international resources and support from external partners can strengthen internal measures to counter Russian propaganda.

The general conclusion is that strengthening media literacy among citizens and promoting European values in society are important aspects of national security and sustainable development of Ukraine in the conditions of information warfare and geopolitical challenges. Ignoring the influence that propaganda narratives exert on the respective audience will inevitably lead to losses on the information-communication front. Therefore, it is extremely important to develop strategies to counter such propaganda messages and cultivate in the population the need for critical reflection and information verification, especially during crisis periods in societal development.

REFERENCES

- Bykov, S.** (2022). How Ukraine will win the war of narratives. *Information agency "Interfax-Ukraine"*. Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/blog/870738.html> // **Биков, С.** (2022). Як Україна переможе у війні нарративів. *Інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна»*. Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/blog/870738.html>
- Bidochko, L., Pivtorak, O. & Khudish, P.** (2023). War and Battle of Narratives: How Russian Propaganda Works in the Media Space of the Global South. Special project. *Media detector*. Retrieved from <https://cutt.ly/sw3mjUQN> // **Бідочко, Л., Півторак, О. & Худіш, П.** (2023). Війна і битва нарративів: Як російська пропаганда діє в

медійному просторі Глобального Півдня. Спеціальний проєкт. *Детектор Медіа*. Retrieved from <https://cutt.ly/sw3mjUQN>

Pocheptsov, H. (2022). Don't read other people's narratives. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3596443-ne-citajte-cuzih-narativiv.html> //

Почепцов, Г. (2022) Не читайте чужих наративів. *Укрінформ*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3596443-ne-citajte-cuzih-narativiv.html>

Bernays, E.L. & Miller, M.C. (2005). *Propaganda*. Brooklyn, N.Y., Ig Pub.

Charter of fundamental rights of the European Union (2012/C 326/02). *EUR-Lex*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012P/TXT>

Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the functioning of the European Union (2016/C 202/01). *EUR-Lex*. Retrieved from <https://cutt.ly/rw3mx0S4>

Garth, J. & O'Donnell, V. (2012). *Propaganda and Persuasion*. 5th ed. SAGE. Los Angeles, London.

Lasswell, H.D. (1927). The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*, 21 (3), 627-631.

УДК (UDC) 347.965 : 316.752] “1991/2013”
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.045

The role of the Institute of Advocacy in the protection of European values (1991-2013)

Anastasiia Chokova,

e-mail: anastasia.fisun@chmnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6445-613X>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Yevgen Kobets,

e-mail: kobetse1410@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5583-5792>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

During the period from 1991 to 2013, the legal profession played a pivotal role in shaping and safeguarding European values, establishing itself as a key element in the legal system and socio-cultural context of many European countries. This era witnessed significant transformations in the functioning and role of the legal profession, which emerged not only as defenders of individual rights but also as staunch supporters of European values.

Lawyers, acting as a professional group, undertook the task of representing and protecting the individual rights of citizens. Moreover, they proved to be effective defenders of pan-European values. Their role in ensuring the stability of the legal order and guaranteeing the fundamental rights and freedoms of individuals became an integral part of the development of civilized society.

The legal profession not only served as a subject of the legal order but also acted as an arbiter in resolving disputes between citizens and the state. With their status as independent consultants and representatives, lawyers acted as guarantors of justice and equality before the law, affirming the indispensability and inviolability of the basic rights of every individual.

During times of political changes and the transition to democracy in many European countries, lawyers actively participated in this process, contributing to the development of a legal system that aligns with European standards. Their role involved protecting citizens' rights from potential violations and ensuring compliance with new laws. Additionally, they played a crucial role in implementing mechanisms to oversee the activities of authorities, ensuring adherence to European values in all spheres of public life.

It is noteworthy that lawyers took on the role of agents promoting equality and participation in the judicial process for all citizens, regardless of their social status or political beliefs. The legal profession during this period emerged not only as a defender but also as a catalyst for positive changes in the legal sphere and society at large.

Keywords: legal profession, bar associations, European legal profession, European Union, European values

РОЛЬ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ У ЗАХИСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ (1991-2013 рр.)

Анастасія Чокова,

e-mail: anastasia.fisun@chmnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6445-613X>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10

Євгеній Кобець,

e-mail: kobetse1410@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5583-5792>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10

Анотація

У період з 1991 по 2013 роки інститут адвокатури відіграв визначальну роль у формуванні та захисті європейських цінностей, визначивши себе як ключовий елемент правової системи та соціокультурного контексту багатьох європейських країн. Зазначений період відзначився значущими трансформаціями у функціонуванні та ролі адвокатури, яка виступила не лише захисником індивідуальних прав громадян, але й вірним прихильником європейських цінностей. Адвокати, виступаючи як професійна група, взяли на себе зобов'язання не лише представляти та захищати індивідуальні права громадян, але й стали ефективними захисниками загальноєвропейських цінностей. Їхня роль у забезпеченні стабільності правового порядку та гарантуванні основних прав і свобод людини стала невід'ємною частиною розвитку цивілізованого європейського суспільства.

В означений період адвокатура не тільки виконувала функцію суб'єкта правового порядку, але й виступала як арбітр у розгляді суперечок між громадянами та державою. Завдяки своєму статусу незалежних консультантів та представників, адвокати виступали гарантами справедливості та рівноправ'я перед законом, підтверджуючи невід'ємність та недоторканність основних прав кожної особи.

У період політичних змін та переходу до демократії, що відбувався в багатьох європейських країнах, адвокати виявилися активними учасниками цього процесу, сприяючи розвитку правової системи та формуванню європейських стандартів. Їхня роль полягала в захисті прав громадян від можливих порушень та недодержань нових законів, а також у впровадженні механізмів контролю за діяльністю влади для забезпечення додержання європейських цінностей у всіх сферах суспільного життя. Важливим є той факт, що адвокати взяли на себе роль агентів реалізації рівних прав та участі в судовому процесі для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи політичних переконань. Інститут адвокатури у цей період проявив себе не тільки захисником, але й став каталізатором позитивних змін у правовій сфері та суспільстві загалом.

Ключові слова: адвокатура, органи адвокатури, адвокатура у ЄС, Європейський Союз, європейські цінності

Постановка проблеми. Упродовж 1991-2013 рр., що характеризуються критичним етапом динаміки для багатьох європейських країн, інститут адвокатури відіграв ключову роль у забезпеченні та захисті цінностей, які є основою сучасного європейського суспільства. Спостереження за розвитком інституту адвокатури в цей період дозволяє краще зрозуміти як він став важливим агентом не лише правових, але й соціокультурних змін.

У цьому контексті, розгляд інституту адвокатури вказаного періоду вкладається в аналіз формування правової системи, а також реакції адвокатів на виклики та загрози, що виникали на цьому шляху. Дослідження ролі адвокатури у цей період дозволяє виявити як професійні адвокати сприяли утвердженню європейських цінностей у суспільстві та як вони стали ключовим фактором у розвитку правової системи європейських країн.

Стан наукової розробки теми. Питанням організації та функціонування інституту адвокатури приділено увагу в численних наукових дослідженнях, серед яких важливий внесок зробили такі вчені, як Н. Бакаянова (Bakayanova, 2016), Т. Вільчик (Vilchik, 2015), А. Рагулін, Р. Сміт, Р. Кассен, М. Кіку, М. Кузінс, Ф. Рейган, І. Яртіх та інші (Vilchik, 2022). Проблеми деформації професійної правосвідомості в адвокатурі досліджував В. Грамматіков (Grammatikov, 2020), а питання формування зовнішньополітичної функції ЄС у контексті адвокатури розглядав О. Могільчук (Mogilchuk, 2015). Система становлення інституту адвокатури в ЄС представлена науковими дослідженнями М. Нуна, Д. Кодай і Р. Мурті (Nuna, Kodai & Moonti, 2020) та працею під редакцією «Що нового у судовій етиці» Г. Вітієлло (Vitiello, 2003). Однак, низка питань, пов'язаних з роллю адвокатури у даний період, все ще залишаються невіршеними, що тим самим визначає *мету* нашого напрацювання.

Результати та дискусія. Протягом 1991-2013 рр. інститут адвокатури відіграв важливу роль у формуванні та захисті європейських цінностей, ставши ключовим елементом у правовій системі та соціокультурному контексті багатьох європейських країн. Цей період, що означився складними змінами у політичній картині Європи та переходом до нових форм правління у багатьох країнах, визначив суттєві трансформації у функціонуванні та ролі адвокатури.

Адвокати, як професійна група, виступили не лише представниками та захисниками індивідуальних прав громадян, але й стали справжніми захисниками європейських цінностей. Стабільність правового порядку та гарантування основних прав і свобод людини стали запорукою розвитку цивілізованого суспільства. Адвокати взяли на себе завдання визначати та захищати ці цінності (Nuna, Kodai & Moonti, 2020: 270).

Адвокатура стала не лише суб'єктом правового порядку, але й арбітром у суперечках між громадянами і державою, виступаючи важливим ланцюгом у системі реального захисту прав і свобод. Завдяки своєму статусу незалежних консультантів і представників, адвокати взяли на себе функцію гарантії справедливості та рівноправ'я перед законом, утверджуючи невід'ємність і недоторканність основних прав кожного індивіда. Саме це й стало підґрунтям для формування європейських цінностей прав людини (Vitiello, 2004: 10).

У той час, як політичні зміни та переходи до демократії визначали реформи у багатьох країнах Європи, адвокати стали активними учасниками цього процесу, роблячи свій внесок у розвиток правової системи, яка відповідала європейським стандартам. Їхня роль полягала в захисті прав громадян від можливих порушень і недодержань нових законів, а також у побудові механізмів контролю за діяльністю влади для забезпечення додержання європейських цінностей у всіх сферах суспільного життя.

Важливо відзначити, що адвокати стали важливими агентами у забезпеченні рівноправ'я та участі в судовому процесі для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи політичних переконань. Інститут адвокатури в цей період взяв на себе не лише роль захисників, але і став каталізатором позитивних змін у правовій сфері й у суспільстві загалом (Grammatikov, 2020: 254).

Міжнародні стандарти адвокатури доцільно вивчати, застосовувавши здійснювати метод їх класифікації, сутність якого полягає у виявленні та фіксації істотних ознак і властивостей об'єктів, що класифікуються.

Українська дослідниця Н. Бакаянова пропонує розгляд міжнародних стандартів адвокатури за наступною класифікацією, виділяючи такі критерії: 1) за

предметом регулювання – на функціональні (станданти діяльності адвокатури) та організаційні стандарти (станданти організації адвокатури); 2) за способом закріплення – на стандарти, які прямо сформульовані у нормах міжнародного права та стандарти, які непрямо виражені в нормах міжнародних документів, але впливають з них (професіоналізму адвокатів, свободи вибору форми організації адвокатської діяльності); 3) за територією поширення – на універсальні (закріплені у документах ООН – наприклад, принцип незалежності адвокатури) та регіональні (закріплені у європейських міжнародно-правових актах – принцип пропорційності у дисциплінарному провадженні щодо адвокатів); 4) за обов'язковістю їх виконання – на стандарти, які є обов'язковими для виконання та стандарти, що не є обов'язковими та мають характер рекомендацій (Вакаупова, 2016: 228).

Варто зауважити, що запропонована дослідницею класифікація є лише однією із варіацій, адже можливим є виокремлення й інших груп міжнародних стандартів адвокатури.

У 1990-ті роки органи правосуддя в Європейському Союзі пройшли період історичних змін і становлення, що визначав їхню роль у забезпеченні незалежності адвокатського корпусу, захисту прав людини та підтримки правової системи в контексті європейської інтеграції. Однією з ключових подій того часу стало підписання та прийняття Маастрихтського договору 1992 р., який заклав фундамент для створення Європейського Союзу. Цей етап в історії ЄС визначив необхідність створення загальноєвропейської правової структури, а органи адвокатури стали важливими учасниками цього процесу (Mogilchuk, 2015: 61).

Так, систему міжнародних стандартів правозахисної діяльності можна розуміти як структурно-впорядковану сутність взаємопов'язаних норм міжнародного права, які визначають характер, правові, морально-етичні цінності правозахисної діяльності.

Як і будь-яка інша система, система міжнародного стандарту адвокатури складається з узгодженого набору елементів, які мають характеристики, які визначають систему. Міжнародні стандарти, що стосуються організації та здійснення адвокатської діяльності, існують лише всередині системи, але як елементи системи вони виділяються як окремі ідеї із самостійним змістом. Загалом систему таких стандартів слід розглядати як єдине ціле, що складається із взаємодіючих частин, які є різними, але водночас сумісними. Цілісність системи міжнародних стандартів адвокатури залежить від міцності істотних зв'язків між ними (Вакаупова, 2016: 228).

Основним документом, що встановлює міжнародні стандарти регулювання адвокатської професії, є Загальний регламент для адвокатів держав Європейського співтовариства, прийнятий делегаціями 12 країн-учасниць на пленарному засіданні в Страсбурзі в жовтні 1988 р. (General Code of..., 1988). Основні положення про роль адвоката, прийняті 8-ю Конференцією ООН із запобігання злочинності, 27 серпня – 7 вересня 1990 р. (Basic principles..., 1990); стандарти незалежності для адвокатської професії прийняті та рекомендовані Міжнародною асоціацією адвокатів (ІВА) 7 вересня 1990 р. (Standarts for..., 1990); рекомендація від Комітету міністрів держав-членів Ради Європи з питань професійної свободи адвокатської професії була прийнята 25 жовтня 2000 р.; Загальні принципи адвокатської професії, прийняті Міжнародною асоціацією адвокатів 20 вересня 2006 р. (IBA General Principles for the Legal Profession..., 2006) та Хартія принципів європейського адвоката прийнята Радою асоціацій адвокатів Європейського Союзу (СЄВЕ) 24 листопада 2006 р. (Charter of Basic..., 2006).

У 1988 р. Рада Європи ухвалила Директиву 89/48 (Council Directive 89/48/ЕЕС..., 1988), яка зобов'язує держави визнавати кваліфікації, отримані в країнах-членах ЄС дипломи, щоб полегшити визнання кваліфікацій адвокатів з інших країн. Дійсно, положення Директиви забороняють «встановлення будь-якої дискримінації за ознакою державної приналежності» щодо осіб, які займаються правовою діяльністю. Згідно з Директивою, держави мають створити механізми

визнання кваліфікацій на національному рівні. Це пов'язано з тим, що Директива є гармонізованим інструментом, який встановлює лише основні принципи, залишаючи сам інструмент на розсуд держав-членів. Директива також встановлює механізм компенсації в разі розбіжностей у національних вимогах до підготовки адвокатів, які можуть бути компенсовані за рахунок адаптивного досвіду або кваліфікаційних іспитів. Право вибору компенсаційних заходів також належить державам-членам ЄС. За винятком Данії, більшість держав обирають кваліфікаційний іспит. Адвокати мають право складати кваліфікаційний іспит у тому самому комітеті, в якому засідають екзаменатори колегії адвокатів у відповідних державах (Zhukorska, 2014: 4).

Наступним кроком у регулюванні питання адвокатської практики в ЄС стала Директива 98/5/WE (Directive 98/5/EC..., 1998), ухвалена у 1998 р., яка встановлювала можливість практикувати в іншій країні після складання кваліфікаційного іспиту або після завершення практики в цій країні, або після набуття адаптивного досвіду. Директива встановлювала п'ятирічний термін подання заяви на отримання кваліфікації адвоката. Усі процедури були віднесені до компетенції держав-членів ЄС (Zhukorska, 2014: 4).

Саме ця директива більш детально описує цю можливість, а також передбачає можливість займатися адвокатською практикою на постійній основі в державі-члені ЄС, відмінній від країни, де було отримано професійну кваліфікацію. Директива 98/5/WE передбачає, що адвокати зі званням, отриманим у країні походження, мають провадити ту саму професійну діяльність, що й адвокати, які практикують зі званням, присвоєним у країні перебування, та можуть надавати юридичні консультації щодо права країни походження, права ЄС, міжнародного права та права країни перебування (Стаття 5) (Directive 98/5/EC..., 1998).

Отже, як бачимо, Директиви 77/249 і 98/5/WE не регулюють питання представлення інтересів громадян на всіх рівнях правосуддя, залишаючи це питання в компетенції держав-членів ЄС. У статті 5 цих Директив прописуються вимоги до адвокатів з інших країн щодо їх співпраці з адвокатами, які мають кваліфікацію в приймаючій країні, а також обмеження на представництво у вищих судах, управління майном померлих осіб або встановлення права власності на нерухомість.

Таким чином, органи адвокатури у Європі в 1990-ті рр. активно сприяли формуванню інфраструктури для адвокатської діяльності в умовах європейської інтеграції. Вони приділяли велику увагу встановленню стандартів професійної поведінки, етики та незалежності адвокатів, забезпечуючи стабільність та довіру до правової системи в умовах взаємодії різних юридичних систем (Nalivayko & Stepanenko, 2019: 151).

Треба відмітити, що адвокат в Європі грає ключову роль у забезпеченні правосуддя та захисту прав громадян і підприємств. Вони надають правову консультацію, представництво перед судами й органами, проводять правовий аналіз і дослідження, а також надають поради з питань європейської інтеграції. Недоліки самостійного розв'язання юридичних питань та важливість вибору надійного адвоката підкреслюють значення їхньої професії в ЄС (Lawyer in Europe..., 2024).

Необхідність гармонізації правових норм та створення єдиної правової території в ЄС спонукала органи адвокатури активно взаємодіяти з іншими правовими інституціями та владними органами для розробки та впровадження європейської адвокатської системи.

За цих умов органи адвокатури стали ключовими партнерами у формуванні правового обличчя Європейського Союзу. Їхня діяльність спрямовувалася на зміцнення ролі адвокатів у забезпеченні правосуддя в рамках держав-членів ЄС (Vilchik, 2015: 39).

У той час, як політичні зміни та переходи до демократії визначали реформи у багатьох країнах Європи, адвокати стали активними учасниками цього процесу, вносячи свій вклад у розвиток правової системи, яка відповідала європейським

стандартам. Їхня роль полягала в захисті прав громадян від можливих порушень і недодержань нових законів, а також у побудові механізмів контролю за діяльністю влади для забезпечення додержання європейських цінностей у всіх сферах суспільного життя.

Важливо відзначити, що адвокати у 1990-ті рр. стали важливими агентами у забезпеченні рівноправ'я та участі у судовому процесі для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи політичних переконань.

25 жовтня 2000 р. Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Рекомендацію «Про свободу здійснення професійних адвокатських обов'язків» (Recommendation..., 2000), в якій, зокрема, у світлі Європейської конвенції про права людини йдеться про те, що мають бути вжиті всі необхідні заходи для забезпечення поваги та захисту здійснення юридичної професії без дискримінації або необґрунтованого втручання з боку влади чи громадськості. У ньому зазначається, що рішення про надання юридичних послуг та членство в колегіях адвокатів мають ухвалюватися незалежним органом. Перегляд таких рішень, незалежно від того, прийняті вони незалежним органом чи ні, має здійснюватися незалежним судовим органом (Zhukorska, 2014: 5).

Таким чином, органи адвокатури в Європейському Союзі продовжували свій розвиток, відіграючи ключову роль у забезпеченні незалежності адвокатського корпусу, захисту прав людини та вдосконаленні правової системи в умовах європейської інтеграції.

Висновки. За період з 1991 по 2013 роки інститут адвокатури відіграв важливу роль у захисті європейських цінностей у контексті розвитку правових систем країн, які зазнали трансформацій після завершення періоду «холодної війни» та розпаду СРСР. У 2000-і рр. органи адвокатури в Європейському Союзі продовжували свою активну роль у захисті прав людини та формуванні єдиної правової системи в умовах глобалізації та інтеграції. Їх внесок у стабільність і розвиток правового простору Європи визначався стратегічним підходом до реформ, активною участю у правових дебатах. Розгляд ролі інституту адвокатури в захисті європейських цінностей у період від 1991 до 2013 рр. відкриває широкий калейдоскоп впливу цієї професійної групи на формування правового простору та забезпечення сталого розвитку європейського суспільства. Загалом, інститут адвокатури відіграв та й продовжує відігравати ключову роль у забезпеченні демократії, правової держави та захисту основних цінностей у країнах Європи після 1991 року.

REFERENCES

- Bakayanova, N.M.** (2016). International standards of advocacy: concept, system, classification. *Scientific bulletin of public and private law*, 2, 226-229 // **Бакаянова, Н.М.** (2016). Міжнародні стандарти адвокатури: поняття, система, класифікація. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 2, 226-229.
- Basic principles concerning the role of UN lawyers: adopted by the Supreme UN Congress on Crime Prevention in August 1990 (1990). *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text // Основні принципи, що стосуються ролі юристів ООН: прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р. (1990). *Верховна Рада України*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text
- Charter of Basic Principles of the European Legal Profession (2006). *Liga zakon* Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/MU06301> // Хартія основних принципів європейської адвокатської професії (2006). *Liga zakon*. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/MU06301>
- Council Directive 89/48/EEC** (1988). Council Directive 89/48/EEC of 21 December 1988 on a general system for the recognition of higher-education diplomas awarded on completion of professional education and training of at least three

- years' duration (1988). *Eur-lex*. Retrived from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1989/48/oj> // Директива Ради 89/48/ЄЕС від 21 грудня 1988 року про загальну систему визнання дипломів про вищу освіту, виданих після завершення професійної освіти та навчання тривалістю щонайменше три роки (1988). *Eur-lex*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1989/48/oj>
- Council Directive 77/249/EEC** (1977). Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services (1977). *Eur-lex*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31977L0249> // Директива Ради 77/249/ЄЕС від 22 березня 1977 р. про сприяння ефективному здійсненню адвокатами свободи надання послуг (1977). *Eur-lex*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31977L0249>
- Directive 98/5/EC** (1998). Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained (1998). *Eur-lex*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31998L0005> // Директива 98/5/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 1998 року про сприяння практиці професії адвоката на постійній основі в державі-члені, відмінній від тієї, в якій була отримана кваліфікація (1998). *Eur-lex*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31998L0005>
- Grammatikov, V.** (2020). Problems of deformation of professional legal consciousness in modern Russia (as exemplified in advocacy). *Amazonia Investiga*, 9 (26), 254-262. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.26.02.29>
- General Code of Rules for Lawyers of the European Community (1988). *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text // Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (1988). *Верховна Рада України*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text
- IBA General Principles for the Legal Profession. Adopted by the International Bar Association on 20 September 2006. Retrieved from <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=e067863f-8f42-41d8-9f48-d813f25f793c>
- Lawyer in Europe (EU) (2024). Retrieved from <https://prikhodko.com.ua/poslugy/poslugi-advokata/advokat-v-yevropi-yes/> // Адвокат в Європі (ЄС) (2024). Retrieved from <https://prikhodko.com.ua/poslugy/poslugi-advokata/advokat-v-yevropi-yes/>
- Mogilchuk, O.O.** (2015). Some issues of the formation of the foreign policy function of the EU under the Treaty on the European Union. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 32 (1), 60-64 // **Могильчук, О.О.** (2015). Деякі питання формування зовнішньополітичної функції ЄС за договором про Європейський Союз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 32 (1), 60-64.
- Nuna, M., Kodai, D.A. & Moonti, R.M.** (2020). Code of Ethics and the Role of Advocates in Providing Legal Aid to the Poor. *Indonesian Journal of Advocacy and Legal Services*, 1 (2), 259-274. DOI: 10.15294/ijals.v1i2.35986
- Nalivayko, L. & Stepanenko, K.** (2019). International legal standards of human rights. Tutorial. Dnipro: DDUVS // **Наливайко, Л. & Степаненко, К.** (2019). Міжнародно-правові стандарти прав людини. Навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС.

- Recommendation № R** (2000). 21 Committee of Ministers to member states on freedom of professional activity of lawyers (2000). Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf // Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів (2000). Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf
- Standards for the independence of the legal profession (1990). Retrieved from <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=B19E5EEC-6E69-4F54-881C-32301FBAFDA1>
- Vilchik, T.B.** (2015). Systems of self-governing bodies of lawyers in the countries of the European Union: Italy, Germany, France. *Law and innovative society*, 2 (5), 38-45. Retrieved from <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/Vilchyk5.pdf> // **Вільчик, Т.Б.** (2015). Системи органів адвокатського самоврядування в країнах Європейського Союзу: Італія, Німеччина, Франція. *Право та інноваційне суспільство*, 2 (5), 38-45. Retrieved from <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/Vilchyk5.pdf>
- Vilchyk, T., Shcherbanyuk, O. & Wolk, K.** (2022). Models of the bar's institute organization in European Union and Central Asia: a comparative legal study. *Konstytutsiino-pravovi akademichni studii*, 1, 59-68.
- Vitiello, G.** (Ed.). What's new in forensic ethics (2003). *Giurdanella.it*. Retrieved from <https://www.giurdanella.it/2003/07/le-novita-in-materia-di-deontologia-forense/> // Le novità in materia di deontologia forense (2003). *Giurdanella.it*. Retrieved from <https://www.giurdanella.it/2003/07/le-novita-in-materia-di-deontologia-forense/>
- Zhukorska, Ya.M.** (2014). Legal regulation of a lawyer's activity in the European Union at the supranational level. *Law and society*, 5 (2), 3-6 // **Жукорська, Я.М.** (2014). Правове регулювання діяльності адвоката в Європейському Союзі на наднаціональному рівні. *Право і суспільство*, 5 (2), 3-6.

УДК (UDC) 316.658.4 : [070.15+004.738.5]
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.053

**PROPAGANDA AND DISINFORMATION
IN THE RUSSIAN AND UKRAINIAN MEDIA:
INFORMATION TECHNOLOGY IN CONFLICT**

Yana Harhaun,

e-mail: yana14karpiuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7475-2963>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Dmytro Tulupnikov,

e-mail: tulupnikov.dima2@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0204-1716>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

Nowadays, information warfare is becoming one of the most common tools for implementing domestic and foreign policy in many countries, and it can influence processes at almost all levels of the state and social system in any country and region.

Information warfare is a type of conflict that uses information as a weapon to achieve political, military, economic, or social goals. This may include the spread of disinformation, propaganda, cyberattacks, psychological operations, and other methods of influencing people's minds and behavior. Russia's information war against Ukraine is the greatest challenge in the history of the Ukrainian state. Russia, without exception, violates all possible principles of modern international law concerning Ukraine and other subjects of this law. Therefore, this article focuses on the role of the media in shaping public opinion and perception of the conflict between Russia and Ukraine. In particular, the article examines the methods and strategies of information warfare used by Russia against both its own and Ukrainian audiences in order to manipulate and influence public sentiment.

The authors analyze propaganda and disinformation campaigns, their tools and effectiveness in the context of modern information technologies. In addition, the article highlights the impact of these phenomena on political processes, diplomatic relations and public opinion in both countries. The article focuses on the role of social media, traditional media and online platforms in the dissemination of propaganda materials and stereotyping. One of the most powerful and influential is the Russian channel Russia Today, a propaganda weapon of the Russian state, which aims to spread stories that undermine the faith of Russian society in Western institutions.

Keywords: propaganda, disinformation, media, information technologies, war, Russia, Ukraine, social networks

ПРОПАГАНДА І ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В РОСІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА: ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У КОНФЛІКТІ

Яна Гаргаун,

e-mail: yana14karpiuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7475-2963>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, вул. 68-Десантників, 10*

Дмитро Тулупніков,

e-mail: tulupnikov.dima2@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0204-1716>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, вул. 68-Десантників, 10*

Анотація

Сьогодні у багатьох країнах світу одним із найпоширеніших інструментів реалізації внутрішньої та зовнішньої політики стає інформаційна війна, яка здатна впливати на процеси практично на всіх рівнях державного та суспільного ладу в будь-якій країні та регіоні.

Інформаційна війна – це вид конфлікту, в якому використовується інформація як зброя для досягнення політичних, військових, економічних або соціальних цілей. Це може включати поширення дезінформації, пропаганди, кібератак, психологічних операцій та інших методів впливу на свідомість і поведінку людей. Інформаційна війна РФ проти України є найбільшим випробуванням в історії української держави. Росія без винятку порушує усі можливі принципи сучасного міжнародного права, що стосуються України й інших суб'єктів цього права. Тому, ця стаття присвячена висвітленню ролі медіа у формуванні публічної думки та сприйнятті конфлікту між Росією та Україною. Зокрема, досліджуються методи та стратегії інформаційної війни, які застосовуються Росією як щодо власної аудиторії, так й української з метою їхнього маніпулювання та впливу на суспільні настрої.

Автори розглядають у статті пропагандистські та дезінформаційні кампанії, засоби їх інструментарію й ефективності у контексті сучасних інформаційних технологій. Крім того, стаття висвітлює вплив цих явищ на політичні процеси, дипломатичні відносини та громадську думку в обох країнах. У статті приділяється увага розгляду соціальних мереж, традиційних медіа та Інтернет-платформ у поширенні пропагандистських матеріалів і формуванні стереотипів. Одним із потужних і впливових є російський канал Russia Today – пропагандистська зброя російської держави, метою якого є поширення історій, які підривають віру російського суспільства у західні інститути.

Ключові слова: пропаганда, дезінформація, медіа, інформаційні технології, війна, Росія, Україна, соціальні мережі

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу інформаційна війна стає одним із інструментів реалізації внутрішньої та зовнішньої політики, оскільки здатна впливати на процеси практично на всіх рівнях державного та суспільного ладу в будь-якій країні та регіоні. Дослідження інформаційних воєн має велике значення для забезпечення національної та міжнародної безпеки, оскільки вони можуть мати серйозні наслідки для політичної та економічної стабільності країн і регіонів.

Висвітлення цієї проблеми є надзвичайно актуальним у наш час, оскільки інформаційна війна стала невід'ємною частиною сучасної війни між Україною та Російською Федерацією.

Інформаційні технології стали ключовим інструментом у поширенні спростованої або навіть маніпулятивної інформації, що часто має на меті формування певних переконань або маніпуляцію громадською думкою. Ця проблема породжує низку наслідків, включаючи поглиблення міжнародних конфліктів, збільшення ворожнечі та недовіри між громадянами різних країн, а також загрозу демократичним процесам і свободі слова.

Українські та російські медіа використовують як інструменти для поширення різних ідеологічних поглядів, політичних думок і підтримки різних сторін конфлікту. Пропаганда та дезінформація стають засобами маніпулювання громадською думкою, створення враження реальності та досягнення певного результату. З поширенням інформаційних технологій, особливо соціальних мереж, ця проблема стає ще більш складною. Фейки, маніпулятивні фотографії, відео й інші форми дезінформації легко поширюються у мережі та можуть впливати на суспільну думку, формуючи негативне ставлення до інших країн, політичних лідерів чи конкретних подій.

Інформаційні технології відіграють двосторонню роль у конфліктах і війнах, так як, з одного боку, надають потужні інструменти для ведення бойових дій, розвідки та психологічного впливу, з іншого – створюють нові вразливості та ризики, якими потрібно ефективно управляти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проведений детальний аналіз дослідження пропаганди та дезінформації у російських та українських медіа виявив значний розрив між думками авторів. Російська історіографія надає перевагу офіційній російській позиції, яка спрямована на виправдання агресії та поширення дезінформації. У той час як українська – постійно наголошує на активному розповсюдженні пропаганди та дезінформації про Україну та українців, підкреслюючи їх негативний вплив як всередині країни, так і ззовні. Питання пропаганди та дезінформації у російських та українських ЗМІ є предметом інтересу багатьох дослідників та аналітиків. Так, Д. Чернобров і Е. Брайант (Chernobrov & Briant, 2020) у своїй науковій праці підкреслюють, що Сполучені Штати і Росія представляють взаємну пропагандистську діяльність, тоді як В. Корнеєв, В. Рябічев і Т. Глушкова (Kornieiev, Ryabichev & Glushkova, 2023), досліджуючи фейкові новини та маніпуляції, які застосовує Росія, наголошують на їх впливовості. В. Гусаров (Gusarov, 2014) доводить, що Росія витрачає колосальні гроші на інформаційну війну.

І ці кошти витрачаються не дарма, адже згідно із науковим дослідженням О. Кондратенко та В. Литовченко (Kondratenko & Lytovchenko, 2023) підтримка росіянами В. Путіна у березні 2022 р. зростає на 83%, порівняно з січнем 2022 р., коли рейтинг його підтримки становив 69%. Така ж тенденція спостерігається й у питанні підтримки правильності дій РФ розпочати повномасштабне вторгнення на територію України. У лютому 2022 р. лише 52% росіян підтримували дії свого лідера, а у березні таких вже було 69%. Тобто, із посиленням пропагандистської діяльності у провідних російських ЗМІ, керівництву цієї країни вдалося переконати більшість російського суспільства, що Україна становить серйозну небезпеку для цілісності Росії та незалежності росіян.

У свою чергу К. Мелекєсцев (Melekiestsev, 2022), розглядаючи трактування інформаційної війни, вказує на чотири різних підходи до визначення її поняття. І саме перший підхід передбачає використання новітніх електронних засобів і кібернетичних атак, розглядаючи інформацію через призму комп'ютерних даних. Цей підхід можна назвати «віртуально-кібернетичним», і він є основним у дослідженнях інформаційної війни в США та Канаді, де використовується термін «information warfare».

Вчені М. Маркова та А. Марков зазначають, що російська тактика ведення інформаційної війни «найбільш екстраординарний інформаційний блицкриг, який коли-небудь був задокументований в історії інформаційних війн» (Markova & Markov, 2016). Російський уряд не тільки знищує Україну, але й фінансує численні іноземні видання, які просувають порядок денний В. Путіна, що негативно впливає на авторитет України в очах міжнародної спільноти загалом. Ці праці дають цінну інформацію про природу пропаганди та дезінформації у російських та українських ЗМІ та їхній вплив на суспільство.

Зміст фейків, меседжів і наративів, спрямованих проти України упродовж 2014-2022 рр., їхню роль у конвенційній війні РФ розглядає у своєму монографічному дослідженні А. Худолій (Khudoliy, 2022). Автор зосереджує увагу на структурі інформаційного впливу, інструментах інформаційної війни, комунікативних і когнітивно-психологічних особливостях системи інформаційного впливу.

Метою статті є аналіз впливу пропагандистських і дезінформаційних методів, які використовуються російськими та українськими медіа.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна війна РФ проти України є найбільшим випробуванням в історії української держави. Росія без винятку порушує усі можливі принципи сучасного міжнародного права, що стосуються нашої країни. Вони продовжують здійснювати активний інформаційно-психологічний вплив та явну пропаганду проти України з метою зміцнення власного народу, дестабілізації внутрішньої ситуації в нашій державі та «легітимізації» своїх агресивних дій на міжнародній арені.

Пропаганда та дезінформація є ключовими інструментами в будь-якому конфлікті, особливо у добу цифрових технологій, де інформація поширюється з небувалою швидкістю. Російсько-українська війна (2014 р. і по сьогодні) не є винятком і медіа обох країн використовують інформаційні технології для ведення інформаційної війни.

У наш час роль інформаційних технологій є досить вагомою. До аспектів інформаційних технологій належать:

1. *Кібервійна.* Включає атаки на важливу інфраструктуру, таку як енергетичні мережі, системи управління водопостачанням, фінансові системи й урядові мережі. Кібератаки можуть бути спрямовані на знешкодження систем, крадіжку конфіденційної інформації або просто на створення хаосу.

2. *Дезінформація та пропаганда.* Соціальні мережі та інші онлайн-платформи можуть використовуватися для поширення дезінформації, маніпуляцій громадською думкою та пропаганди. Це може включати все – від фальшивих новин до складних кампаній, які використовують ботів і тролів для посилення певних повідомлень або дискредитації опонентів.

3. *Розвідка та спостереження.* Сучасні технології дозволяють збирати великі обсяги інформації про військові рухи, стратегії та можливості противника. Супутникове спостереження, безпілотні літальні апарати й інші засоби відіграють велику роль у сучасній розвідці.

4. *Автоматизація й автономні системи.* Військові технології розвиваються у напрямку більшої автоматизації, включно з розробкою автономних бойових роботів і дронів, що можуть виконувати завдання без безпосереднього людського контролю.

5. *Контрпропаганда та кібероборона.* У відповідь на виклики, пов'язані з кібератаками та дезінформацією, багато країн розвивають свої можливості у сферах кібероборони та контрпропаганди, створюючи захищені системи комунікацій і розробляючи засоби боротьби з дезінформацією.

Інформаційна війна між Україною та Росією є ключовим аспектом ширшого конфлікту, який включає військові дії, політичні непорозуміння та економічні санкції. Ця війна в інформаційному просторі використовується обома сторонами для

формування громадської думки, як на державному, так і на міжнародному рівнях.

Російська пропаганда є потужним інструментом, який використовується для маніпулювання правдою та створення недовіри серед її громадян і громадян країн, що перебувають у війні. За даними колишнього американського конгресмена Дена Майка, станом на 2014 рік Росія витратила на свою пропаганду понад 9 мільярдів доларів (Gusarov, 2014). Російська влада повністю контролює національні телеканали та ввела жорсткіші обмеження на радіо й інші ЗМІ. Активізувалося використання пропаганди та з'явилися нові методи її поширення. Наприклад, вважається, що певні облікові записи використовуються у внутрішніх цілях, наприклад, для націлювання на опозицію. З точки зору етичних наслідків пропаганди, стратегії повинні враховувати методи, які використовуються, цільову аудиторію, обґрунтування кампанії та будь-які потенційні наслідки (Chernobrov & Briant, 2020). Крім того, пропаганда, як правило, спільно виробляється режимами та громадянами і поширюється через поєднання аналогових і цифрових каналів.

Операції російського уряду мали далекосяжні наслідки, виходячи за межі власного населення та торкаючись міжнародної аудиторії. Наслідки цієї пропаганди та дезінформації можна побачити у зміні ставлення російської громадськості. Соціальні мережі стали основним інструментом поширення пропаганди у російському стилі. Насправді використання соціальних медіа зробило російську пропаганду більш поширеною (Kornieiev, Ryabichev & Glushkova, 2023).

Російську медіасистему називають неорадянською, яка має на меті прищепити людям радянські цінності. Найбільш сприйнятливими до російського впливу є російськомовне населення та жителі пострадянських країн. Таким чином, очевидно, що російська пропаганда та дезінформація мали значний вплив на російське населення.

Російський уряд ухвалив численні закони про «фейкові новини», щоб перешкоджати свободі преси та вираження думок. Це дозволило уряду контролювати та регулювати поширення пропаганди та дезінформації на своїх телеканалах. RT, також відомий як Russia Today, є основним прикладом цього. Цей канал вважається пропагандистською зброєю російської держави, а його метою є поширення історій, які підривають віру російського суспільства у західні інститути.

Досить активно дезінформація шириться цим каналом і закордоном. На сьогодні у низці країн є Russia Today, який дивиться достатня кількість іноземців як серед європейських країн, так і країн Латинської Америки, і не лише. Головним наративом нинішньої інформації у країнах ЄС є небезпека війни в Україні для нормального життя європейців. Так, наприклад, у грудні 2023 р. на платформі YouTube з'явилося відео, ніби створене німцями, про можливість втрати пишного святкування Різдва європейцями через необхідність виділяти величезну фінансову допомогу Україні для боротьби з Росією (Christmas in Europe..., 2023). Пізніше було з'ясовано, що всі ролі виконували російські актори. Тобто, як бачимо, російський уряд, застосовуючи пропаганду та дезінформацію, намагається дискредитувати Україну в очах європейців і змусити останніх через призму фінансових складнощів мінімізувати допомогу Україні й тим самим дозволити Росії довести справу до кінця – повернути Україну до складу відновленого «радянсько-російського союзу».

Російська пропаганда під час війни часто зосереджувалася на закликах до геноциду українського народу та використовувала для цього ксенофобну риторіку. У деяких випадках події, які висвітлювала російська пропаганда, були повністю сфабриковані, як, наприклад, під час кампанії в Криму 2014 року. Захоплення АР Крим у 2014 р. дає парадигмальні приклади чотирьох чітких характеристик сучасних російських інформаційних операцій, а саме – обману, маніпуляції, підривної діяльності та маскування. Тоді Росією було підготовлено низку різних статей, повідомлень у популярних соціальних мережах: ВКонтакте, LiveJournal, Twitter, Instagram, Facebook. Відповідні коментарі та статті також були розміщені на англійських, польських та українських порталах. Підготовлений матеріал найчастіше демонстрував образи українців на адресу тогочасного президента України Петра

Порошенка, звірства української армії, оптимістичні коментарі про фінансову кризу в Росії й ін. (Dela, 2019: 113).

З початком окупації та анексії Криму репутація України у російських ЗМІ стала суцільною військовою інформацією, яка мала навести страх на керівництво України з метою формування негативного іміджу країни в очах світу. Популярна фраза, яку Путін направив до президента Джорджа Буша: «Ти розумієш, Джордже, що Україна – це не держава! Що таке Україна? Одна частина її території – це Східна Європа, а інша – подарунок від нас!» (Putin: you do understand..., 2008). Така інформація мала сформувати не лише в українців, але й міжнародної спільноти сумнів щодо України як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин.

У результаті, російська інформаційна війна стала найбільш екстраординарним інформаційним бліцкригом, який коли-небудь був задокументований в історії інформаційних воєн (Markova & Markov, 2016). Російський уряд не тільки фізично знищує Україну, але й фінансує численні іноземні видання, які просувають порядок денний В. Путіна, що негативно впливає на авторитет України в очах міжнародної спільноти загалом. Серед найпоширеніших методів, які застосовуються Росією для ведення інформаційної війни є: «дозоване інформування»; інформація, яка поєднується з великим спотворенням події; виклад корисних для пропагандиста гіпотез, особистих думок, вибіркового фактів; рефреймінг інформації; інформація, яка спотворена або замовчувана; заборонена міжнародним законодавством технологія «25-й кадр».

Про активне поширення Кремлем протягом тривалого часу дезінформації та пропаганди для досягнення своїх цілей наголошує й уряд Канади, який на власному офіційному сайті виклав величезну кількість таких прикладів, зібраних працівниками канадської розвідки протягом 2014-2024 рр. Метою всієї цієї брехні – бажання Росії виправдати своє неспровоковане, невиправдане вторгнення в Україну перед країнами Заходу (Countering disinformation with facts..., N.d.).

Одним із болючих питань як для України, так і для США та ЄС є примусова депортація українських дітей до Росії. Відколи Росія почала повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 р., повідомляється, що тисячі дітей були незаконно примусово переміщені. Наразі в Україну з Росії вдалося повернути менше 400 дітей. У березні 2023 р. Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт Президента Росії та російського «Уповноваженого з прав дитини» за ймовірні військові злочини, пов'язані з незаконною депортацією дітей. Кремль продовжує змушувати батьків в обкупаних регіонах України реєструвати новонароджених як росіян під загрозою позбавлення батьківських прав. Всі ці порушення Росією – добре задокументовано. Але, не дивлячись на це, РФ й надалі активно переконує міжнародну спільноту, що ніякої «примусової депортації чи примусового розлучення» українських дітей і сімей не було. В. Путін «особисто наказав сприяти возз'єднанню сімей. У Кремлі також стверджують, що «не мають наміру нічого нав'язувати силою» (Facts versus Russia's false claims, 2024). Тобто, як бачимо, традиційно відпрацьована схема «брехливого заперечення» та переконання у протилежному.

Упродовж 2014-2024 рр. Росія здійснила величезну кількість інформаційних атак на українські комп'ютерні мережі, які були спрямовані на дестабілізацію безпеки в Україні. Наприклад, наприкінці лютого і до середини березня 2014 р. Росія активно продукувала інформаційний матеріал на тему «Крим хоче до Росії, РФ захищає кримчан». Починаючи з березня 2014 р. аби дискримінувати Правий сектор і Майдан, російські ЗМІ почали ширити інформацію щодо нелегітимності української влади, найбільш згубними чутками для росіян стали вигадані тортури на території України (поїдання новонароджених, катування «неслухняних» українських військових та ін.). Ще одним важливим напрямом у російській інформаційній війні стало формування ставлення росіян до країн Заходу як таких, що фінансують українську революцію та їх війська присутні на території України. Так, на російських

телеканалів НТВ, «Россия 1», «Первый» поширювалися повідомлення про допомогу США Україні у розмірі 5 мільярдів доларів на цілі Української революції (Voytovych & Kravets, 2014).

Аби налаштувати російськомовне українство проти української влади і тим самим допомогти собі безперешкодно відхопити українські території у майбутньому повномасштабному вторгненні, Росія ще у лютому 2020 р. почала ширити низку статей про агресивне налаштування української влади до такої верстви населення. Прикладом може послугувати стаття «Слуга народу»: жодних пенсій тим, хто симпатизує Росії, пенсіонери, які живуть у ДНР і ЛНР не гідні отримувати українські пенсії тому, що найімовірніше вони симпатизують Росії (Oleksandrenko, 2022).

Упродовж 2020-2021 рр. побачили світ інформаційні повідомлення створенні російськими фахівцями щодо нібито небажання України повертати Крим. На нашу думку, це робилося цілеспрямовано аби продемонструвати росіянам, українцям і міжнародній спільноті неспроможність на самостійне існування української держави. А також переконати росіян, що окупація Криму РФ ще у 2014 р. була абсолютно правильним рішенням. Фактично у поширених меседжах Росія позиціонувалася як рятівниця Кримського півострову.

Готуючись до повномасштабної «військової операції» в Україні, Росія ще у січні 2022 р. почала вселяти ненависть українців до президента України В. Зеленського та экс-президента П. Порошенка через призму продукування інформації про те, що вони – політичні трупи, українці їх ненавидять» (Oleksandrenko, 2022).

Російські журналісти намагаються зобразити Росію як значущу, а адміністрацію Путіна – «істиною в останній інстанції» для президента. Вони створюють у населення переконання, що без участі Російської Федерації будь-яке починання буде безуспішним і матиме негативний ефект. Нехтуючи принципами та етикою журналістики, російські проплачені «журналістські пси» максимально намагаються спотворити Україну та її уряд. Як зазначає М. Максимович, тенденція до спотворення фактів, маніпуляцій і державної пропаганди спричинила не лише популяризацію цих дій, але й приписування їх саме російським ЗМІ. Як наслідок виник такий термін як «рашизм», який був похідним від методів нацистської та фашистської пропаганди, які всі схожі на путінські за своєю брехливістю, зухвалістю, масовістю та цілеспрямованістю (Maksymovich, 2015).

Щоб протистояти російській пропаганді, Україна реалізувала низку стратегій на різних рівнях. На суспільному рівні країна прагне захищати стабільність і злагодженість суспільно-політичних відносин, свідомість громадян, недоторканність кожної людини. На державному рівні основна увага приділяється захисту цілісності, ефективності та результативності системи управління, інформаційної інфраструктури та інформаційних ресурсів (Buchyn & Kurusc, 2018). Однією з основних стратегій є викриття фальшивої російської пропаганди та поширення правди. Україна робила це за допомогою платформ соціальних мереж, таких як Twitter, Facebook і YouTube. Через ці платформи Україна змогла охопити широку аудиторію та надати точну інформацію про ситуацію в країні.

Ще одна стратегія, яку використовує Україна – запрошення журналістів і медіа з інших країн для висвітлення ситуації всередині. Це допомогло протистояти російській пропаганді, надаючи альтернативний погляд на події, що відбуваються в країні. Україна також співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН та Європейський Союз, щоб сприяти поширенню точного звітування про ситуацію в країні. Наша держава працює над покращенням власного медіаландшафту, сприяючи свободі слова та підтримуючи незалежну журналістику. Україна також інвестує у програми медіаграмотності, щоб навчити своїх громадян розпізнавати пропаганду та протистояти їй.

Вразливість України та її медіапростору до інформаційної війни з боку Російської Федерації породжена такими причинами:

1. Обмежена медіаграмотність, багато людей в Україні мають обмежене розуміння того, як орієнтуватися у цифровому медіаландшафті й оцінювати довіру до онлайн-джерел. Це робить їх більш сприйнятливими до пропаганди й інших форм дезінформації.

2. Росія має добре задокументовану історію використання інформаційної війни як інструменту зовнішньої політики. Це включає використання ботів соціальних мереж, тролів та інших методів для поширення неправдивої інформації та маніпулювання громадською думкою.

Вирішення цих проблем вимагатиме скоординованих зусиль багатьох зацікавлених сторін. Це включає навчання медіаграмотності, підтримку незалежних журналістів і засобів масової інформації, а також скоординовану міжнародну відповідь на кампанії дезінформації. Також важливо, щоб українська влада залишалася пильною й активною у своїх зусиллях з виявлення та протидії неправдивій інформації, продовжуючи сприяти прозорості та підзвітності у своїй діяльності.

Висновки. Російська інформаційна війна проти України є значним викликом для української держави. Росія порушує міжнародне право, використовуючи пропаганду та психологічний вплив для дестабілізації України та легітимізації своїх агресивних дій. Пропаганда країни-агресорки є потужним інструментом, який використовується для маніпулювання правдою та створення недовіри серед своїх громадян і громадян країн, які перебувають у стані війни. Російський уряд ухвалив численні закони про «фейкові новини», щоб обмежити свободу преси та свободу слова. Війна між Росією та Україною призвела до високого рівня напруги та недовіри, що полегшує РФ поширення дезінформації серед населення. Обмежена медіаграмотність та історія використання Російською Федерацією інформаційної війни як інструменту зовнішньої політики також сприяють вразливості України до пропаганди. Щоб протистояти цьому, Україна впроваджує стратегії на різних рівнях, включаючи викриття фальшивої російської пропаганди, запрошення журналістів з інших країн для висвітлення ситуації та інвестування у програми медіаграмотності. Важливо, щоб українська влада залишалася пильною та активною у своїх зусиллях з виявлення та протидії неправдивій інформації.

REFERENCES

- Buchyn, M. & Kurus, Yu.** (2018). Russia's information war against Ukraine: features and countermeasures. *Humanitarian visions*, 4 (1), 55-62 // **Бучин, М. & Курус, Ю.** (2018). Інформаційна війна Росії проти України: особливості та механізми протидії. *Гуманітарні візії*, 4 (1), 55-62.
- Chernobrov, D. & Briant, E.L.** (2020) Competing propagandas: How the United States and Russia represent mutual propaganda activities. *Politics*. Retrieved from: <https://cutt.ly/ywVrWvrM>
- Countering disinformation with facts – Russian invasion of Ukraine. *Government of Canada*. Retrieved from: <https://cutt.ly/CwVrQOOg>
- Christmas in Europe through the eyes of Russians/merry anti-russian Christmas trash! (December 23, 2022). *jViDeoS*. <https://www.youtube.com/watch?v=HvdBzZVVovc>
- Dela, P.** (2019). Propaganda in Ukrainian Conflict. Case Study. *Kwartalnik Bellona*, 3, 108-118.
- Facts versus Russia's false claims (2024). *Government of Canada*. Retrieved from: <https://cutt.ly/CwVrQOOg>
- Gusarov, V.** (2014) The Russians came Pt.2 How much does the Russian information war cost ? *Information Resistance*. Retrieved from: <https://cutt.ly/JwVrbom>
- Khudoliy, A.** (2022). *Information war 2014-2022*. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» // **Худолій, А.** (2022). *Інформаційна війна 2014-2022 рр.* Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія».
- Kornieiev, V., Ryabichev, V. & Glushkova, T.** (2023). Fake News and Content Manipulation Under Russian Information Aggression. *Przegląd Strategiczny*, 15, 187-209.
- Maksymovich, M.** (2015). Media aspects of Putin's audiovisual propaganda. *Television and radio*

- journalism*, 14, 195-202. Retrieved from: <https://cutt.ly/awVrRxkq> // Максимович, М. (2015). Медійні аспекти путінської аудіовізуальної пропаганди. *Теле- та радіожурналістика*, 14, 195-202. Retrieved from: <https://cutt.ly/awVrRxkq>
- Markova, M.V. & Markov, A.R.** (2016). Information and psychological warfare as a new threat to the health of the population of Ukraine: the reality of the danger and countermeasures. *Health of Ukraine. Neurology. Psychiatry. Psychotherapy*, 1 (36), 51-53 // **Маркова, М.В. & Марков, А.Р.** (2016). Інформаційно-психологічна війна як нова загроза здоров'ю населення України: реальність небезпеки та напрями протидії. *Здоров'я України. Неврологія. Психіатрія. Психотерапія*, 1 (36), 51-53.
- Oleksandrenko, A.** (2022). *Information war of the Russian Federation against Ukraine* (Behaviour's thesis). Vinnytsia: Retrieved from <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/12711> // **Олександренко, А.** (2022). *Інформаційна війна російської федерації проти України* (Кваліфікаційна бакалаврська робота). Вінниця: ДонНУ імені В. Стуса. Retrieved from <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/12711>
- Putin: you do understand, George, that Ukraine is not even a state! (2008). «*Kommersant*». Retrieved from: <https://cutt.ly/CwVrRIqn> // Путін: ти ж розумієш, Джордж, що Україна — це навіть не держава! (2008). «*Коммерсант*». Retrieved from: <https://cutt.ly/CwVrRIqn>
- Shumka, A.V. & Chernyk, P.P.** (2015). Theoretical aspects of information wars and national security. *Hrani*, 9, 10-16. Retrieved from: <https://cutt.ly/gwVrbqA8> // **Шумка, А.В. & Черник, П.П.** (2015). Теоретичні аспекти інформаційних війн та національна безпека. *Грані*, 9, 10-16. Retrieved from: <https://cutt.ly/gwVrbqA8>
- Voytovych, N.O. & Kravets, R.K.** (2014). Modern Information Warfare: Russia vs. Ukraine. *Obrii drukarstva*, 1, 69-78. Retrieved from: <https://cutt.ly/LwVrvxrl>. // **Войтович, Н.О. & Кравець, Р.К.** (2014). Сучасна інформаційна війна: Росія проти України. *Обрії друкарства*, 1, 69-78. Retrieved from: <https://cutt.ly/LwVrvxrl>

INTERNATIONAL RELATIONS

УДК (UDC) 327.5+341.3+327.2
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.062

EUROPEAN SECURITY AND FINLAND'S POLICY DURING THE RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Anatoliy Khudoliy,

e-mail: anatoliy.khudoliy@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8144-126X>

*The National University of Ostroh Academy,
Ukraine, 35800, Ostroh, 2, Seminarska street*

Abstract

The purpose of this article is to analyze the influence of Finland on regional policy of NATO and the Russo-Ukrainian war. The article explores political, economic and military aspects of Finland and Ukraine in the light of the Russian aggression while considering their relationships and foreign policy goals on a regional level. The author draws attention to various aspects of Helsinki domestic and foreign policy that is directed to set a balance in the region and, at the same time, to support Kyiv militarily and economically in confrontation with Moscow.

Finland's active policy of promoting stability can be described as a two-track policy, whereby EU membership and intensified military cooperation with Western partners provide a basis for the maintenance and development of relations with Russia. The author focused on energy resources and its importance for Finland that has a long history of energy trade with Russia. The trade is practically one-directional, as Finland lacks domestic fossil fuel reserves in comparison with its substantial demand for energy, whereas Russia has significant export volumes.

Along with the above-mentioned issues, the author is observing aggressive Russian military activities in the Baltic Sea region. Despite peaceful relationships with Finland, Moscow does not mind to remind neighboring countries who calls the tune in the region. Pursuing this purpose, Russia increases military activity in the Baltic Sea region with relatively frequent airspace and territorial water violations. As a result, there is a risk that collisions or provocations might lead to a rapid and uncontrolled escalation. So, Finland finds its important to keep open channels for political dialogue and to seek ways to re-activate existing confidence-building measures.

Finland-NATO relationships are taken into consideration as well. The author described the process of Finland's accession to the alliance. After almost 30 years of close partnership with NATO, Finland joined the Alliance on April 4, 2023. Its partnership with NATO was historically based on its policy of military non-alignment, which changed following Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022. Following Russia's aggression, Ukraine has requested materiel assistance from the EU and NATO member countries. To date, Finland has donated 23 defence materiel packages to Ukraine. The combined value of all defence materiel packages submitted so far is now over EUR 2 billion.

Keywords: Finland, Russo-Ukrainian war, NATO, European security, regional policy

ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА І ПОЛІТИКА ФІНЛЯНДІЇ УПРОДОВЖ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анатолій Худолій,

e-mail: anatoliy.khudoliy@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8144-126X>

Національний університет «Острозька академія»,
Україна, 35800, м. Острог, вул. Семінарська, 2

Анотація

Метою статті є аналіз впливу Фінляндії на регіональну політику НАТО та російсько-українську війну. У статті досліджуються політичні, економічні та військові аспекти Фінляндії та України у світлі російської агресії. Розглянуто їхні взаємовідносини та зовнішньополітичні цілі на регіональному рівні. Автор звертає увагу на різні аспекти внутрішньої та зовнішньої політики Гельсінкі, яка спрямована на встановлення балансу в регіоні та водночас на військову й економічну підтримку Києва у протистоянні з Москвою.

Активну політику Фінляндії, спрямовану на дотримання стабільності, можна охарактеризувати як двосторонню політику, згідно з якою членство в ЄС та активізація військового співробітництва із західними партнерами є основою для підтримки та розвитку відносин з Росією. Автор звертає увагу на енергетичні ресурси та їхню важливість для Фінляндії, яка має довгу історію торгівлі енергоносіями з Росією. Торгівля є практично односпрямованою, оскільки Фінляндії не вистачає внутрішніх запасів викопного палива порівняно зі значним попитом на енергію, тоді як Росія має значні обсяги експорту.

Поряд із вищезазначеними питаннями, автор частково розглянув агресивну російську військову діяльність у регіоні Балтійського моря. Попри мирні відносини з Фінляндією, Москва не проти нагадати сусіднім країнам, хто диктує політику у регіоні. З цією метою Росія посилює військову активність у регіоні Балтійського моря з відносно частими порушеннями повітряного простору та територіальних вод. У результаті є ризик того, що зіткнення чи провокації можуть призвести до швидкої та неконтрольованої ескалації. Отже, Фінляндія вважає важливим зберегти відкриті канали для політичного діалогу та шукати способи відновлення існуючих заходів зміцнення довіри.

Також розглянуто відносини Фінляндії та НАТО. Автор описав процес приєднання Фінляндії до альянсу. Після майже 30 років тісного партнерства з НАТО 4 квітня 2023 р. Фінляндія стала членом Альянсу. Її партнерство з НАТО історично базувалося на політиці військової позаблоковості, яка змінилася після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року. Після агресії Росії Україна звернулася за військовою допомогою до країн ЄС і НАТО. На сьогодні Фінляндія передала Україні 23 пакети військової допомоги. Загальна вартість усіх надісланих пакетів оборонних матеріалів наразі перевищує 2 мільярди євро.

Ключові слова: Фінляндія, російсько-українська війна, НАТО, європейська безпека, регіональна політика

Introduction. The unprovoked aggression of the Russian Federation against Ukraine in 2022 caused a number of changes in the policy of European countries, especially those bordering Russia. And one of them is Finland, policy of which is not much analyzed though its foreign policy especially after the beginning of the full-fledged war initiated by Russia against Ukraine. The Republic of Finland has had formal relations with NATO since 1994, when it joined the Partnership for Peace program. The country

maintains positive relations with the organization, and the possibility of its membership has been a topic of debate in the country since the end of the Cold War. It became NATO's newest member on April 4, 2023, after submitting application of accession to the North Atlantic Treaty at NATO headquarters in Brussels. NATO Allies signed Finland's Accession Protocol on July 5, 2022, after which all 30 national parliaments voted to ratify the country's membership (Finland joins NATO as 31st Ally, 2023).

Topicality of the research. Scholars recognize fundamental changes in the world politics, both at the global and the regional levels especially after the beginning of the Russian aggression against Ukraine in 2022. And the changes concerned not only big international actors, but also smaller states such as Finland, Sweden and so on. The topic of the research is relevant due to the impact of Finland in the regional politics and aid provided by this country to Ukraine in fighting against Russia. Topicality of the topic is determined by lack of academic researches concerning Finland and its role and stance regarding Russian invasion of Ukraine.

The article explores political, economic and military aspects of Finland and Ukraine in the light of the Russian aggression while considering their relationships and foreign policy goals on a regional level.

The purpose of this article is to analyze the influence of Finland on regional policy of NATO and the Russo-Ukrainian war. The purpose presupposes the following objectives:

1. Follow the relationships between Finland and the Russian Federation over the last few years;
2. Trace the development of two-sided relationships between Finland and NATO;
3. Identify Finland's influence on the Russo-Ukrainian war.

Methodology. Among methods used in the research we find useful the following ones: a case study of Ukraine; event analysis; use of secondary data; comparative analysis; content analysis.

The case method provides an in-depth understanding and analysis of the warfare waged by the Russian Federation against Ukraine. Event analysis as a qualitative research technique that is used to describe and explain events related to the topic of the research. Secondary data analysis (official statistics) provided us with data regarding economic and military aid provided by Finland in order to help Ukraine. Comparative analysis, used in the study, furthered our understanding of the Russian Federation aggressive policy against Ukraine. Content analysis was applied to speeches delivered by Finland and Ukrainian politicians and obtained from media sources.

Literature review. The issue of regional policy has been frequently raised by scholars, but Finland and its impact in Ukraine's resistance and fighting back to Russia was not in the focus of researches. There are some publications dedicated to Finland and its regional policy and cooperation with NATO, but they are predominantly mass media news. From our point of view Finland's role in helping Ukraine since the start of the full-fledged war is underestimated. We identified several groups of researches who focused on various aspects of Finland's policy ranging from the development of relationships with Moscow to NATO cooperation.

The first group includes scholars who studied Finland-Russia relationships before the full-fledged war of Russia against Ukraine. C. Duxbury and J. Rossi (2015) described how Helsinki nurtured trading ties with Moscow in 2015, four years later, after the occupation of the Crimea and the eastern regions of Ukraine by Moscow. Despite aggressive actions of Moscow against Ukraine, Helsinki developed economic relationships with its neighbor. What is more, at that time Finland turned out to be a leader of economic relationships with Russia (Duxbury & Rossi, 2015).

K. Pynnöniemi and S. Sinikukka (2017) identified and described set of threats posed by Russia and directed against Finland. The scholars conclude that Russia is using both carrots and sticks, often unofficially and indirectly, to exert influence and to signal the potential for more negative policies in the region. The above-mentioned Finnish experts, in

the article, share some of the lessons Finland has learned in recent years. Among them: influence on politics and public opinion, strategic use of energy resources and increased military activity in the Baltic Sea region (Pynnöniemi & Sinikukka, 2017). J. Suchoples (Suchoples, 2022) traced historic events of bilateral relations with the focus on Finland in the Security Policy of Russia and the Soviet Union from Peter the Great to Contemporary Times. His observations explain to some extent the stance of neutrality of Finland that is in the shadow of the aggressive neighbor.

There's a set of articles connected with the ongoing Russo-Ukrainian war and the Finland's policy of aid for Ukraine. For instance, P. Ngendakumana (2024) has made observation of the current situation when Finland's officials made a statement that Ukraine is free to bomb Russia with their weapons (provided by Finland) (Ngendakumana, 2024). A. Gordon (Gordon, 2023) draws a parallel between the past and current Finland. The scholar analyzed the Finnish effect of the war in Ukraine. L. Cook and M. Lee (Cook & Lee, 2023) grounded the reasons why Finland joined NATO in major blow to Russia over Ukraine war. The reasons are quite clear and are explained by aggressive foreign policy course of the Russian Federation. G. Sauvage (Sauvage, 2022) illustrated why Helsinki changed its status and made decision to join NATO. The researcher proved the idea that the war in Ukraine tests Finland's stance on Russia (Sauvage, 2022). B. Reynolds (Reynolds, 2023) reviews Finland's long road West.

A recent review of the literature on this topic (Hivert, 2023) found that migration process in Finland, at the country's eastern border, were initiated by Russia in retaliation for its NATO membership. More recent evidence (Vanhanen, 2023) shows the change of Finland's policy course under the influence of a revanchist Putin. The scholar reveals how Finland has made a shift away from a decades-long policy of military nonalignment to the member of NATO. H. Pillai (Pillai, 2022) drew a distinction between the previous and the current policy course of Finland. The researcher maintains the idea that a new era of Finnish foreign policy begins. K. Pohjanpalo, N. Rolander and L. Laikola (Pohjanpalo, Rolander & Laikola, 2024) provide several reasons how Russia pushed Finland and Sweden to join NATO. They singled our benefits for NATO, Russia's response to the steps made by Sweden and Finland and what war required to join NATO.

The main body of the paper is divided into four sections: first, relationships with Moscow; second, aggressive Russian military activities in the Baltic Sea region; third, Finland's way to NATO; fourth, Finland-Ukraine relationships in the light of Russian aggression.

The results and discussions. Relationships with Moscow. Relationships with Moscow has never been easy for the Republic of Finland. Living next door to Russia pushed Helsinki to find a position of balancing between the West and NATO on the one hand, and Moscow and its imperial intentions, on the other. So, relations with Russia, for decades, were based on the ability of Helsinki to maintain reciprocal trust, with an emphasis on Moscow's faith that Finland was not plotting against Russia. Finland makes regular attempts to maneuvers in its foreign and security policy. It is Helsinki political and military dilemma, because neighboring Russia leaves almost no room for maneuvering and requires constant management and corrections. Finland's active policy of promoting stability can be described as a two-track policy, whereby EU membership and intensified military cooperation with Western partners provide a basis for the maintenance and development of relations with Russia (Pynnöniemi & Sinikukka, 2017).

Economically, their relationships were developing and both states got benefits from trading. Finnish exports to Russia amounted to \$6.5 billion in 2013. The Russian market accounts for 9.5% of what Finland sells abroad. By comparison, 2.2% of Finnish exports go to neighboring Sweden, and Finnish companies sell 6.9% of their goods in the EU. In addition, Russian tourists spent \$1.5 billion in Finland in 2013. To encourage Russians to spend more, the government has allocated 37 million Euros to modernize checkpoints on the eastern border (Duxbury & Rossi, 2015).

Despite economic ties, Moscow could not get rid of its corrupt approaches of spoiling relationships through provocations and violent acts. Russian provocations were connected with border migration tensions. In the winter of 2015-2016, Russia suddenly began to let third country citizens access the Russian-Finnish border to seek asylum in Finland. This breached a decades-old common border practice, without actually breaking any official agreements. A total of 1,713 asylum seekers arrived in Finland from Russia during the winter months (Pynnöniemi et al., 2017). Russia's purpose was not to destabilise Finland, but to test the reaction and operational readiness of the Finnish authorities. It was also a signal that good working relations between neighboring countries could not be taken for granted and that the consequences of losing Russia's trust could be significant for Finland.

Energy resources are important for Finland that has a long history of energy trade with Russia. The trade is practically one-directional, as Finland lacks domestic fossil fuel reserves in comparison with its substantial demand for energy, whereas Russia has significant export volumes. Finland imported 64% of its primary energy in 2016 and 63% of this amount originated in Russia, i.e., 40.4% of the total primary energy in 2016 was of Russian origin (Jääskeläinen, Höysniemi, Syri & Tynkkynen, 2018). The most notable energy sources from Russia are oil, uranium, coal and natural gas, respectively. Natural gas is the most sensitive in terms of security of supply, as practically all the natural gas consumed in Finland still comes through a single pipe from Russia. Moreover, unlike other imported fuels, there are practically no natural gas storages in Finland. Considering its dependence on Russia supply, Finland is eager to halve its oil imports and phase out coal in normal energy use by 2030. Moreover, the global markets for crude oil and coal are liquid. At the same time, Finland is much less significant a purchaser of energy from Russia than what Russia is to Finland as a supplier. Of all Russian hydrocarbon exports in 2016, 1.4% of oil (Neste's refinery actions excluded), 1% of natural gas and 1.7% of coal were exported to Finland (Statistics Finland, 2017).

On the one hand, Helsinki is dependent on its neighbor, because Finland does import all of its natural gas and significant shares of its oil, coal, uranium and electricity from Russia. Of these, disturbances in the supply of natural gas and electricity are the most tangible, as they are connected to the existing pipelines and transmission lines, respectively. However, consumption of natural gas in Finland and Russian electricity imports have decreased significantly during the 2010s (Jääskeläinen et al., 2018). For coal, oil and uranium, there is a variety of suppliers globally. So, there are options and if things get worse, it is possible to find substitute sources. On the other hand, there are no natural gas storages in Finland, but the critical demand for natural gas can be substituted with oil. Therefore, disturbances in the fuel supply would not cause an immediate energy crisis.

Regarding perspectives, Finnish energy imports from Russia will decrease slightly by 2040. Finland abandons its ban on coal for security of supply reasons, but the use of coal decreases as some of the power plants reach the end of their technical lifetime.

Aggressive Russian military activities in the Baltic Sea region. Despite peaceful relationships with Finland, Moscow does not mind to remind neighboring countries who calls the tune in the region. Pursuing this purpose, Russia increases military activity in the Baltic Sea region with relatively frequent airspace and territorial water violations. Russian military aircraft often fly "dark" between St. Petersburg and the Kaliningrad region, namely without transponders or a flight plan. As a result, there is a risk that collisions or provocations might lead to a rapid and uncontrolled escalation. So, Finland finds its important to keep open channels for political dialogue and to seek ways to re-activate existing confidence-building measures (Pynnöniemi et al., 2017).

Peaceful coexistence at the time of challenges. Russia as a dangerous neighbour has made Finns constantly strengthen their defence capabilities. As a result, Finland has one of the strongest armed forces in Europe. The country has a system of obligatory universal conscription. Finns can mobilise up to 280,000 soldiers. The Finnish army's artillery units are among the largest in Europe. Since the middle of the 20th century, Finnish military engineers have become first class experts in equipping

fortifications, obstacles, traps and mines. The Finnish military possesses 200 German Leopard Tanks, as well as various missile weapons. These include the Israeli JASSM air-to-ground guided cruise missile, and the Gabriel V extremely low-altitude anti-ship missile. The Finnish military's use of the GMLRS guided multiple launch rocket system is also better adapted to the peculiarities of the Finnish landscape than the wheeled HIMARS system (Gordon, 2023).

Finland-NATO relationships. After almost 30 years of close partnership with NATO, Finland joined the Alliance on 4 April 2023. Its partnership with NATO was historically based on its policy of military non-alignment, which changed following Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022 (Relations with Finland, 2024).

The initial stage of connections dates back to 1994 when Finland joined the Partnership for Peace (PfP) programme and the Euro-Atlantic Partnership Council (a multilateral forum for dialogue that brings together all Allies and partner countries in the Euro-Atlantic area) in 1997. For quite a long time period, prior to its accession, Finland had been one of NATO's most active partners and a valued contributor to NATO-led operations and missions in the Balkans, Afghanistan and Iraq. As an 'Enhanced Opportunity Partner'¹ (a partner country that makes particularly significant contributions to NATO operations and other Alliance objectives), Finland experienced enhanced opportunities for dialogue and cooperation with the Allies (Relations with Finland, 2024).

In 2017, Finland implemented an initiative and created the Helsinki European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. The center is open to participating states and supported by NATO and the EU.

War in Ukraine as an accelerator of changes. Since the initial stages of Russian aggression against Georgia and later against Ukraine, in contrast to the Baltic states, Finland was sticking to its usual non-aligned policy and did not want to join NATO. At the same time, Helsinki was preparing for a possible war. While Western countries have been cutting their military budgets, Finland has continued to increase spending on the army. In particular, the country strengthened its arsenal by purchasing cruise missiles from the United States.

The President of the Republic of Finland Sauli Niinistö, making a report in the Parliament, stated: "Russia's cruel invasion of Ukraine in the early years of this decade dramatically changed the security situation in the whole of Europe. Finland responded by joining NATO and continued by negotiating the DCA agreement with the United States" (Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö in Parliament on 1 March 2024). In the light of Russia's full-scale invasion of Ukraine, which began in February 2022, Finland (together with Sweden) submitted its official letter of application to become a NATO Ally on 18 May. On 4 July 2022, following the Madrid Summit of NATO Leaders, Finland and Sweden completed accession talks at NATO Headquarters in Brussels. The then 30 Allies signed the Accession Protocols for Finland and Sweden the following day. The Accession Protocol for Finland was subsequently ratified by each of the Allies according to national procedures (Relations with Finland, 2024). On 4 April 2023, Finland became a full member of NATO.

NATO Allies signed Finland's Accession Protocol on 5 July 2022, after which all 30 national parliaments voted to ratify the country's membership. "We welcome Finland to the Alliance!," said NATO Secretary General Jens Stoltenberg, as Finnish Foreign Minister Pekka Haavisto deposited Finland's instrument of accession with the government of the United States, represented by Secretary of State Antony Blinken. Speaking ahead of the ceremony, the Secretary General thanked President Niinistö for his outstanding leadership and for leading Finland into the most successful Alliance in history: "I am deeply proud to welcome Finland as a full-fledged member of our Alliance and I look forward to also welcoming Sweden as soon as possible," he said. "Joining NATO is good for Finland, it is good for Nordic security and it is good for NATO as a whole," he added. The Secretary General also noted that Finland's accession shows the world that President Putin failed to

“slam NATO’s door shut.” “Instead of less NATO, he has achieved the opposite; more NATO and our door remains firmly open,” he said (Finland joins NATO as 31st Ally, 2023).

Finland was not alone in its efforts to join NATO. Thereafter, Sweden joined the Alliance on 7 March 2024, after Sweden’s Accession Protocol was ratified by all NATO member countries. So, two Nordic countries strengthened the alliance in tandem. Finland has close ties with other Nordic countries and participates in Nordic Defence Cooperation (NORDEFCO), a regional defence initiative that promotes collaboration between Nordic armed forces. Two Nordic countries, have joined NATO, and strengthened the Nordic borders of the Alliance with Russia approaching Moscow so closely.

Finland’s NATO membership was a major blow to Russian President Vladimir Putin with a historic realignment of Europe’s post-Cold War security landscape triggered by Moscow’s invasion of Ukraine. Finland had adopted neutrality after its defeat by the Soviets in World War II, but its leaders signaled they wanted to join NATO after Moscow’s invasion of Ukraine sent a shiver of fear through its neighbors. “The era of nonalignment in our history has come to an end – a new era begins,” President Sauli Niinistö said before his country’s blue-and-white flag was raised outside NATO headquarters. A short distance away, outside the security fence, a few dozen people wrapped in flags of their own chanted, ‘Ukraine needs NATO’ (Cook & Lee, 2023).

In praising Finland’s membership, U.S. President Joe Biden noted: “When Putin launched his brutal war of aggression against the people of Ukraine, he thought he could divide Europe and NATO. He was wrong,” Biden said in a statement. “Today, we are more united than ever. And together – strengthened by our newest ally, Finland – we will continue to preserve transatlantic security, defend every inch of NATO territory, and meet any and all challenges we face” (Cook et al., 2023).

Finland’s accession to full NATO membership is a significant step for strengthening European security and fit is clear not only for Ukraine and European partners, but also for Russia and its proponents. Considering the implications of Finland’s accession to the North Atlantic Treaty Organization (NATO) for Ukraine is also important. NATO has welcomed Finland as its thirty-first member, fundamentally transforming the security situation in Northern Europe and the Baltic Sea region. This move has sparked higher aspirations among those in Ukraine who favor European-Atlantic integration, with Ukraine eventually becoming a NATO member state (Finland’s support to Ukraine: facts and numbers, 2024).

After joining NATO by Finland and Sweden, the entire Nordic region has become a part of NATO. Europe has become a more powerful defense partner for the United States and Canada. NATO’s expansion will enhance the continent’s capability to safeguard security in this pivotal region. Together, Sweden and Finland bolster the defense of the Arctic, where Norway and Iceland previously faced the extensive Russian border alone. A united European presence in NATO also sends a clear signal to Russia that its ambitions to weaken the alliance have failed. This solidarity strengthens NATO’s ability in Europe to confront the Kremlin and tackle continent-wide challenges such as terrorism, cyber threats, corruption and other destabilizing elements. Sweden and Finland possess capabilities other NATO Baltic Sea nations do not: fast-moving combat boats, hovercraft and coastal hunters that are trained to defend against enemy naval infantry, but are also able to attack. Beyond the Baltic region, only the U.S. and the UK among NATO members maintain strong amphibious forces (Bjorling, 2024).

Finland defence materiel assistance to Ukraine. Following Russia’s aggression, Ukraine has requested materiel assistance from the EU and NATO member countries. To date, Finland has donated 23 defence materiel packages to Ukraine. The combined value of all defence materiel packages submitted so far is now over EUR 2 billion (Russian attack on Ukraine and Finland’s support to Ukraine, N.d.). Finland is part of the Ukraine Defense Contact Group, which consists of over 50 countries and which, led by the United States, coordinates the delivery of armed assistance to Ukraine.

As the President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at Max Jakobson Memorial Lecture on 28 September 2023 said: “But more is at stake in Ukraine than

European security alone. The negative side effects of Russia's actions are being felt across the globe. The core principles of international security and law are being tested. If Russia is allowed to succeed in Ukraine, it will set a dangerous precedent for others to potentially follow. It is the task of the whole international community to ensure that this foundation remains strong even after the war" (Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at Max Jakobson Memorial Lecture on 28 September 2023).

The Kiel Institute for the World Economy estimated that in 2022 Finland committed, in general, over 0.899 billion Euros to help Ukraine combat Russian aggression. This commitment accounts for 0.360 percent of Finland's GDP, putting it among the top 11 nations in terms of its response. Regarding humanitarian aid, Finland donated 0.051 billion Euros to Ukraine, the equivalent of 0.020 percent of Finland's GDP. This places Finland in the top 14 countries in terms of their humanitarian response to the situation (Finland's support to Ukraine: facts and numbers, 2024).

According to The Kyiv Independent, as of May 25, 2023, Finland provided the 16th package of military aid, thus increasing the sum of the type of assistance to 1.1 billion euros. This package comprises, among other elements, anti-aircraft systems, and associated munitions. Moreover, on April 21, Ukraine received a shipment of defense training equipment from Helsinki in accordance with the European Union Military Assistance Mission in Support of Ukraine (EUMAM). This shipment was part of an effort to equip the 30,000 Ukrainian troops participating in EUMAM, providing them with the necessary resources to complete their mission (Finland's support to Ukraine: facts and numbers, 2024).

On 3 April 2024, Ukraine and Finland signed an agreement for security cooperation and long-term support. As reported by the press service of the Ukrainian President, Volodymyr Zelenskyy, the Ukrainian president, and Finnish President Alexander Stubb have signed the agreement in Kyiv. There are 89 clauses in the document. The published text foresees that Finland commits to providing long-term support to Ukraine's needs, particularly in the areas of security and defence, as well as to strengthening Ukraine's stability (Ukraine signs security agreement with Finland, 2024).

"Finland's security commitments to Ukraine seek to complement contributions from the participants of the G7 Declaration, including the EU and the Nordic countries. These security commitments to Ukraine are coordinated with allies and partners," the document states. Finland will continue its support for Ukraine during the ten-year term of this agreement and provide Ukraine with comprehensive support for as long as necessary. Ukraine, for its part, is determined to implement public administration reforms, including transparency, accountability and anti-corruption reforms. Finland's military support will remain substantial and will contain defensive assets based on Ukraine's urgent and critical needs, such as ammunition (Ukraine signs security agreement with Finland, 2024). Both countries reaffirm their commitment to working constructively for Ukraine's gradual integration into the EU with the goal of its future EU membership.

By the 30th of May, Finland along with ten other European partners declared that Kyiv has the right to hit territory of Russia in order protect itself. The Finland's Ministry of Foreign Affairs says that they did not set any restrictions on the weapons supplied to the Ukrainian army. "Russia is waging an illegal war of aggression in Ukraine, and Ukraine has the right to self-defense according to Article 51 of the UN Charter. This also includes attacks on military targets on the attacker's territory, which are necessary for self-defense," said the head of the ministry, Elina Valtonen (Zhernovska, 2024).

In order to achieve objectives, Ukraine and Finland will hold an annual high-level dialogue on strategic security and defence policy. "In the event of a future Russian armed attack against Ukraine, at the request of either Participant, the Participants will consult within 24 hours, bilaterally or via other channels they both deem suitable, in order to determine appropriate next steps," the agreement says (Ukraine signs security agreement with Finland, 2024). Finland has taken pro-Ukrainian position, so Helsinki also urged Germany to "seriously consider" sending long-range Taurus cruise missiles to help Kyiv

(Ngendakumana, 2024). Ukraine can use weapons provided by Finland to hit targets on Russian soil, senior officials in Helsinki said. Finland's Defense Minister Antti Häkkinen said his country has not set any restrictions on what Ukraine can do with the weapons it provides and added that blocks have been imposed mainly by countries which have provided Ukraine with long-range weapons systems.

"If necessary, Ukraine should also strike military targets on the Russian side. It is a completely legitimate defensive battle that Ukraine is waging. The U.N. Charter allows military targets to be attacked across land borders," said Jukka Kopra, chair of the Finnish parliamentary defense committee. That's a stark difference from other Western countries including Germany, where Chancellor Olaf Scholz is reluctant to send long-range Taurus cruise missiles to Ukraine, fearing the weapons will be used to strike targets deep inside Russia and draw Germany directly into war with Russian leader Vladimir Putin. "I encourage Germany to seriously consider it. The German government does know that they would be of great importance," said Häkkinen.

Ukraine can use Finnish-provided weapons to strike Russian territory, Finnish Defense Minister Antti Hakkanen told the Finnish Broadcasting Company on February 29, 2024. "Finland has not imposed restrictions on its military aid to Ukraine", Hakkanen added. "Ukraine should also strike military targets on the Russian side, if necessary. Otherwise, these military objects will strike on the Ukrainian side. This is an absolutely legal defensive struggle, which Ukraine is waging. The UN Charter allows attacking military targets across land borders," Jukka Kopra, a member of Finland's parliament, said (Hodunova, 2024).

At the same time, Finland approved its 22nd defense aid package to Ukraine worth around 190 million Euros (\$205 million) in February of 2024. As with its previous aid packages, Helsinki did not disclose what it had included in the packages or when it was delivered due to security reasons. Hakkanen said restrictions have primarily been set by countries that have supplied Ukraine with long-range weapons systems (Hodunova, 2024).

In 2024 Finland will provide Ukraine with the 23rd military aid package. Its cost will be 188 million Euros, according to Finnish President Alexander Stubb. He says the Finnish government approved the 23rd aid package for Ukraine last week. It is worth 188 million Euros. It is mostly military aid. It includes air defense systems and large-caliber artillery ammunition, among other things. Stubb adds that Finland has so far provided 2 billion Euros in military aid and another 700 thousand Euros in humanitarian aid. He adds that Finnish support will continue. This 23rd package is what helps to meet the needs (Oleniak, 2024).

The newly elected President of Finland Alexander Stubb officially declared that support of Ukraine will not stop: "In the short term, we must continue to give Ukraine financial and military support. In the medium term, we must help Ukraine to achieve a just peace. In the long term, we must make sure that Ukraine becomes a fully-fledged member of both the EU and NATO" (Speech by President of the Republic of Finland Alexander Stubb at the Parliament of Estonia, the Riigikogu, on 27 May 2024).

Conclusions. Putin had hoped to occupy Ukraine in order to keep NATO away from Russia's borders, but he has achieved the opposite result. Finland's accession has doubled the length of NATO's borders with Russia. With Sweden's admission to NATO the security paradigm will shift in the European and Scandinavian security framework. This is the direct result of Putin's calamitous misjudgments. Despite peaceful relationships with Russia, Finland supports Ukraine providing military aid. Overall, Finland has shown an outstanding commitment to Ukraine during this trying time, with its response extending far beyond merely rhetorical symbols of solidarity. Finland's considerable contributions of humanitarian and financial aid and its significant military assistance demonstrate its strong commitment to standing together with Ukraine during the war since the beginning of the full-fledged warfare.

REFERENCES

- Bjorling, E.** (March 8, 2024). What Sweden will bring to NATO. *GIS Reports*. Retrieved from <https://www.gisreportsonline.com/r/sweden-nato-accession/>
- Cook, L. & Lee, M.** (April 4, 2023). Finland joins NATO in major blow to Russia over Ukraine war. *AP News*. Retrieved from https://apnews.com/article/nato-finland-russia-ukraine-membership-enlargement-c703d23a8423d89577d5b752d6_9d76eb
- Duxbury, Ch. & Rossi, J.** (January 4, 2015). Kremlin's Aggression Tests Finland's Balancing Act. *The Wall Street Journal*. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/kremlins-aggression-tests-finlands-balancing-act-1420417720>
- Finland joins NATO as 31st Ally (April 4, 2023). *NATO: official site*. Retrieved from https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_213448.htm?selectedLocale=en
- Finland's support to Ukraine: facts and numbers (May 28, 2024). *Rubryka*. Retrieved from <https://rubryka.com/en/2023/06/10/finland-s-support-to-ukraine-facts-and-numbers/>
- Gordon, A.** (March 29, 2023). The Finnish effect of the war in Ukraine. *New Eastern Europe*. Retrieved from <https://neweasterneurope.eu/2023/03/29/the-finnish-effect-of-the-war-in-ukraine/#>
- Hivert, A.-F.** (November 19, 2023). Russia's new target? 'Hostile' Finland. *Le Monde*. Retrieved from https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/11/19/russia-s-new-target-hostile-finland_6269012_4.html
- Hodunova, K.** (February 29, 2024). Finnish Defense Minister: Ukraine can use Finnish-provided weapons to strike Russia. *The Kyiv Independent*. Retrieved from <https://kyivindependent.com/finnish-defense-minister-there-are-no-restrictions-on-usage-of-finnish-military-aid-provided-to-ukraine/>
- Jääskeläinen, J.J., Höysniemi, S., Syri, S. & Tynkkynen, V.-P.** (September 27, 2018). Finland's Dependence on Russian Energy – Mutually Beneficial Trade Relations or an Energy Security Threat? *Sustainability*. DOI: <https://doi.org/10.3390/su10103445>
- Ngendakumana, P.** (February 29, 2024). Finland: Ukraine is free to bomb Russia with our weapons. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/finland-ukraine-strike-russia-territory-provided-weapons-anti-hakkanen/>
- Oleniak, L.** (April 3, 2024). Finland announces new aid package to Ukraine worth € 188 million. *RBC-Ukraine*. Retrieved from <https://newsukraine.rbc.ua/news/finland-announces-new-aid-package-to-ukraine-1712146789.html>
- Pillai, H.** (December 19, 2022). A new era of Finnish foreign policy begins. *The Centre for European Reform*. Retrieved from <https://www.cer.eu/insights/new-era-finnish-foreign-policy-begins>
- Pohjanpalo, K., Rolander, N. & Laikola, L.** (February 26, 2024). How Russia Pushed Finland and Sweden to Join NATO. *Bloomberg*. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-02-26/finland-and-sweden-join-nato-what-it-means-and-how-russia-has-responded>
- Pynnöniemi, K. & Sinikukka, S.** (June 28, 2017). Hybrid influence – lessons from Finland. *NATO Review*. Retrieved from <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/06/28/hybrid-influence-lessons-from-finland/index.html>
- Relations with Finland (March 28, 2024). *NATO: official site*. Retrieved from https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_49594.htm?selectedLocale=en
- Reynolds, B.** (April 6, 2023). Finland's Long Road West. *Wilson Center*. Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/finlands-long-road-west>
- Russian attack on Ukraine and Finland's support to Ukraine (N.d.). *Finland Ministry of Defence*. Retrieved from https://www.defmin.fi/en/topical/russian_attack_on_ukraine_and_finlands_support_to_ukraine#3e60d887
- Sauvage, G.** (March 19, 2022). No longer neutral? War in Ukraine tests Finland's stance on Russia. *France 24*. Retrieved from <https://www.france24.com/en/europe/20220319-no-longer-neutral-war-in-ukraine-tests-finland-s-stance-on-russia>
- Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö in Parliament on 1 March 2024 (March 1, 2024). *The Eduskunta Riksdagen: official site*. Retrieved from <https://www.eduskunta.fi/EN/tiedotteet/Pages/Speech-by-President-of-the-Republic-of-Finland-Sauli-Niinisto-in-Parliament-on-1-March-2024.aspx>

- Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at Max Jakobson Memorial Lecture on 28 September 2023 (September 28, 2023). *The President of the Republic of Finland Sauli Niinistö's website*. Retrieved from <https://www.presidentti.fi/niinisto/en/speeches/speech-by-president-of-the-republic-of-finland-sauli-niinisto-at-max-jakobson-memorial-lecture-on-28-september-2023/>
- Speech by President of the Republic of Finland Alexander Stubb at the Parliament of Estonia, the Riigikogu, on 27 May 2024 (May 27, 2024). *The President of the Republic of Finland: official site*. Retrieved from <https://www.presidentti.fi/en/speech-by-president-of-the-republic-of-finland-alexander-stubb-at-the-parliament-of-estonia-the-riigikogu-on-27-may-2024/>
- Statistics Finland (2017). *Official Statistics of Finland (OSF): Energy supply and consumption*. Retrieved from https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/energia2017/html/engloooo.htm
- Suchoples, J.** (2022). In the Shadow of the Eastern Neighbour. Finland in the Security Policy of Russia and the Soviet Union from Peter the Great to Contemporary Times. *Studies in European Affairs*, 26 (4). Retrieved from <https://journalse.com/in-the-shadow-of-the-eastern-neighbour-finland-in-the-security-policy-of-russia-and-the-soviet-union-from-peter-the-great-to-contemporary-times/>
- Ukraine signs security agreement with Finland, Ukrainian President's Office shares details (April 3, 2024). *European Pravda*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2024/04/3/7182990/>
- Vanhanen, H.** (January 25, 2023). Finland in 2023: Beyond Military Nonalignment and a Revanchist Putin. *LAWFARE*. Retrieved from <https://www.lawfaremedia.org/article/finland-in-2023-beyond-military-nonalignment-and-a-revanchist-putin>
- Zhernovska, L.** (May 30, 2024). Udary po Rosii zakhidnoiu zbroieiu: povnyi spysok krain, yaki daly 'zelene svitlo'. *UNIAN*. Retrieved from <https://www.unian.ua/world/udari-po-rosiji-yaki-krajini-pidtrimali-ukrajinu-12651474.html> // **Жерновська, Л.** (30 травня 2024). Удари по Росії західною зброєю: повний список країн, які дали "зелене світло". *UNIAN*. Retrieved from <https://www.unian.ua/world/udari-po-rosiji-yaki-krajini-pidtrimali-ukrajinu-12651474.html>

УДК (UDC) 327.8 (061.1EU : 470)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.073

THE EUROPEAN UNION'S CLIMATE POLICY TOWARDS UKRAINE: NORMATIVE POWER EUROPE IN ACTION?

Valeriia Hutsaliuk,

e-mail: valeriia.v.hutsaliuk@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0889-0701>

Lviv Polytechnic National University,

Ukraine, 79016, Lviv, Metropolitan Andrey, 5

Abstract

The EU's aspirations for leadership are also evident in regional and global climate policy, especially given the urgency of the problem of rising global temperatures. Since 2014, EU member states have been actively involved in shaping the organisation's legislative framework on climate policy.

This article set out to determine when the EU gained the capability to act as a normative green power and to assess whether the EU acted as an established normative power in forming a climate partnership with Ukraine from the 1990s to the first half of 2024. The research is organized into two chapters. Chapter 1 explores two dimensions of the behavioral logic of different foreign policy actors: norm compliance and norm diffusion. Normative actors of foreign policy, unlike non-normative ones, are guided by the logic of appropriateness in the process of compliance with norms and the logic of argumentation in the process of diffusion of norms. Chapter 2 identifies the periods when the EU complied with climate norms according to the logic of appropriateness and spread climate norms in Ukraine according to the logic of arguing.

After analyzing two dimensions of the EU's behavioral logic in detail, it can be concluded that it was only after 2019 that the EU began to act as an established normative power in building a climate partnership with Ukraine. In other words, from this point onward, the EU both complied with climate norms according to the logic of appropriateness and diffused them in Ukraine according to the logic of arguing. The European Climate Law, enacted in 2021, further demonstrated the EU's dedication to complying with climate norms based on the logic of appropriateness, establishing legislative obligations to achieve climate neutrality by 2050.

Keywords: normative foreign policy actor, EU's climate policy towards Ukraine, normative power, EU's climate acquis, climate partnership between Ukraine and the EU, behavioral logic of foreign policy actors, EU's foreign policy behavior paradigm

КЛІМАТИЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО УКРАЇНИ: НОРМАТИВНА СИЛА ЄВРОПИ В ДІЇ?

Валерія Гуцалюк,

e-mail: valeriia.v.hutsaliuk@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0889-0701>

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Україна, 79016, Львів, Митрополита Андрея, 5*

Анотація

Прагнення ЄС до лідерства простежується й питанні регіональної та глобальної кліматичної політики, особливо з огляду на нагальність проблеми підвищення глобальної температури. Починаючи з 2014 р. країни-члени ЄС активно долучаються до формування законодавчої бази організації щодо кліматичної політики.

Стаття має на меті визначити, коли ЄС набув спроможності активізувати політику «нормативної зеленої сили», а також оцінити, чи діяв ЄС як сформований нормативний актор зовнішньої політики в процесі формування кліматичного партнерства з Україною у період з 1990-х років до першої половини 2024 року. Стаття містить два розділи. У першому розділі розглядаються два виміри поведінкової логіки різних акторів зовнішньої політики: дотримання норм і поширення норм. Нормативний актор зовнішньої політики, на відміну від ненормативних, керується логікою доречності в процесі дотримання норм і логікою аргументації в процесі дифузії норм. У другому розділі визначаються періоди, коли ЄС дотримувався кліматичних норм відповідно до логіки відповідності та поширював кліматичні норми в Україні, керуючись логікою аргументації.

Проведений аналіз двох вимірів поведінкової логіки ЄС дозволив дійти висновку, що лише після 2019 року ЄС почав діяти як сформований нормативний актор зовнішньої політики в процесі розбудови кліматичного партнерства з Україною. Інакше кажучи, лише відтоді ЄС почав поширювати кліматичні норми в Україні відповідно до логіки аргументації, водночас дотримуючись таких норм відповідно до логіки відповідності. Європейський кліматичний закон, прийнятий у 2021 році, ще більше продемонстрував відданість ЄС дотриманню кліматичних норм, заснованих на логіці доцільності, встановивши законодавчі зобов'язання щодо досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року.

Ключові слова: нормативний актор зовнішньої політики, кліматична політика ЄС щодо України, кліматичні норми, кліматичне *acquis* ЄС, кліматичне партнерство між Україною та ЄС, поведінкова логіка акторів зовнішньої політики, зовнішньополітична поведінкова парадигма ЄС

Introduction. Enhancing the EU's global presence and influence on decision-making was a key priority for the Juncker Commission. Consequently, the EU's ambition to lead in strategic areas has been evident in the European Union's legislative framework, especially since 2014. Among these, the EU's leadership in regional and global climate policy stands out, particularly given the urgency of rising global temperatures. According to the UN Environment Programme, if greenhouse gas emissions are not reduced as outlined in the Paris Agreement, global temperatures could rise by 2.8°C by the end of the century.

The EU's desire to position itself as a global climate leader has been reinforced in legislative acts developed especially after the Paris Agreement and with the European Green Deal. However, the EU began pursuing this leadership at the end of the last century, participating in the Intergovernmental Negotiating Committee for the Framework

Convention on Climate Change before the Earth Summit. The EU's fifth Environmental Action Programme (1993-2000) acknowledged the need to protect the climate from human-induced changes and promoted sustainable development worldwide, particularly in Central and Eastern Europe, through technical and financial support.

The EU has thus positioned itself as a climate leader, seeking to foster collective responsibility for climate action. This raises questions about its foreign policy means and whether it exercised 'normative power' in its climate policy toward various countries.

Discussions. Scholars have long debated the impact of the EU on global climate policy formation. One of the main challenges faced by many researchers is the identification of approaches that the EU is taking to achieve climate leadership. Some researchers, such as R.K.W. Wurzel, J. Connelly, D. Liefferink, M. Grubb, J. Gupta, J.B. Skjærseth, F. Yamin, K. Biedenkopf, C. Dupont, D. Torney (Wurzel, Connelly, & Liefferink, 2017; Gupta & Grubb, 2000; Skjærseth, 2017; Yamin, 2000; Biedenkopf, Dupont & Torney, 2022), argue that the EU does not function as a genuine normative foreign policy actor because it sometimes employs a structural approach¹ to establish its climate leadership. On the other hand, however, other researchers, including M. Speroni, I.-M. Marcu, L. Cohen-Tanugi, G. Dikaios, M.E. Biresselioğlu, B.S. Zehra, and F. Savaş (Speroni, 2018; Marcu, 2021; Cohen-Tanugi, 2021; Dikaios, 2024; Biresselioğlu, Solak & Savaş, 2023), do not dispute the EU's role as a major normative power in promoting global climate sustainability. The study aims to determine if the EU has acted as a normative green power throughout its history.

Another area of interest for researchers is to explore whether the EU has exercised 'normative power' in its climate policy toward specific countries worldwide. While some studies have been conducted to identify whether the EU acted as a normative green power in its interactions with China (Pilsner, 2016; Shaohua, 2015; Ferenczy, 2021), Brazil (Afionis & Stringer, 2012), New Zealand (Macdonald, 2009), and African states (Scheipers & Sicurelli, 2008), etc., there have been no attempts to thoroughly investigate the behavioral logic used by the EU to promote climate norms in Ukraine.

Ukraine represents an interesting case to test the normative character of the EU's foreign policy decisions. There is a clear willingness from Ukraine to voluntarily comply with EU climate norms² and align its domestic laws with the EU's climate acquts. However, due to the lack of research, it is unclear whether this willingness is due to EU prolonged pressure or a long-term EU normative foreign policy.

To address this research gap, this study set out to determine when the EU gained the capability to act as a normative green power (i.e. when the EU began to prioritize the logic of appropriateness in the climate norm compliance) and to assess whether the EU acted as an established normative power in building a climate partnership with Ukraine from the 1990s to the first half of 2024 (i.e. whether the EU acted in accordance with the behavioral logic of a normative foreign policy actor during the specified period³).

Research Design. This qualitative study employs document analysis, analytic generalization, and logical methods to understand the specifics of the behavioral logic of normative foreign policy actors. By using these methods and the historical method, the study also seeks to illuminate key aspects of the EU's long-term climate strategy and its interaction with Ukraine. The research is organized into two chapters, as follows:

Chapter 1 begins by laying out the research's theoretical dimensions and examines the peculiarities of the normative foreign policy actor's behavioral model. This chapter

¹ The state's structural power is measured by its ability to dominate the peripheral states, typically through hard power (Galtung, 1973: 33-47).

² Throughout this research paper, the term 'climate norms' will refer to norms derived from acts making up the EU's climate acquts.

³ This entails examining whether the EU both complied with climate norms according to the *logic of appropriateness* and diffused them in Ukraine according to the *logic of arguing* from the 1990s to the first half of 2024.

explores two dimensions of the behavioral logic of different foreign policy actors: norm compliance and norm diffusion. It explains that the normative foreign policy actor, unlike non-normative actors, is guided by the logic of appropriateness in the norm compliance process and the logic of arguing in the norm diffusion process. Additionally, this chapter focuses on the behavioral models of non-normative actors, such as the status quo, imperial, and realpolitik foreign policy actors.

Chapter 2 identifies the historical periods when the EU acted as an established normative power in building climate dialogue with Ukraine. Subchapter 2.1. identifies periods when the EU complied with climate norms according to the logic of appropriateness. Subchapter 2.2. defines the periods when the EU diffused climate norms in Ukraine according to the logic of arguing.

Behavioral models of (non)normative foreign policy actors. Danish professor J. Manners introduced the term ‘normative power’ to denote the EU’s ability to shape perceptions of ‘norm’ in international relations and to lead by example in upholding the principles of morality and social values (Manners, 2002: 238-239, 252). His beliefs regarding the nature of the EU’s power are embodied in the corresponding concept of ‘Normative Power Europe’ (NPE) developed within the liberal-idealist paradigm. Since the introduction of Manners’ concept in 2002, scholars, practitioners, policymakers, and the general public have become increasingly interested in defining the behavioral model of a normative foreign policy actor.

The normative foreign policy paradigm assumes that actors act in accordance with the logic of appropriateness in the process of norm compliance⁴ – i.e. they comply with internationally recognized norms⁵, such as those endorsed by the UN, “even if these norms minimize their utility because they consider this behavior appropriate” (Janusch, 2016: 6; Kahler, 1998: 919-941). Norms that are complied with the logic of appropriateness are known as ‘constitutive norms’⁶, and goals to spread such norms are known as ‘the milieu goals’ (or normative foreign policy goals) (Wolfers, 1962: 73-78; Wolfers, 1962: 73-78). According to N. Tocci, these goals are “pursued consistently over time and not only at the time when they also represent immediate possession goals” (Tocci, 2008: 7).

Genuine normative actors are guided by the logic of arguing when implementing foreign policy. This means that normative foreign policy actors use arguments to persuade other parties without resorting to threats, sanctions, coercion, or rewards. They are also open to being persuaded by better arguments (Janusch, 2016: 6; Risse, 2000: 3-23).

Unlike a hegemon, empire, or great power, the normative power is typically considered to be less aggressive, martial, and evil⁷. It more often uses positive incentives (i.e. normative foreign policy means) such as diplomatic means, social aid, technical assistance, etc. to achieve normative foreign policy goals – i.e. to have a major normative impact on other actors, resulting in socialization, partnership, and joint ownership (the logic of arguing) (Manners, 2009; Tocci, 2008: 7).

I. Manners systematized the primary foreign policy means used by the normative actor to diffuse constitutive norms: contagion, informational diffusion, procedural

⁴ As noted by T. Risse, normative foreign policy actors prioritize doing what they believe is the right thing rather than simply maximizing or optimizing their given preferences (Risse, 2000: 4).

⁵ I. Manners identified a set of norms comprising the *acquis communautaire* that could be promoted by a normative foreign policy actor. Such norms include the rule of law, peace, democracy, liberty, human rights, sustainable development, anti-discrimination, social solidarity, and good governance (Manners, 2002: 242-244).

⁶ *Ibid.*

⁷ It demonstrates ideational power rather than material or physical power and conducts politics guided by morals, justice, human rights, democracy, and free markets (Telo, 2007; Whitman, 1998; Manners, 2002; Manners, 2009).

diffusion, transference, overt diffusion, and cultural filter⁸. In simple terms, a normative foreign policy actor contributes to the spread of certain norms in a particular state by setting an example to follow (contagion), establishing strategic relations (informational diffusion), formalizing relationships, in particular, by concluding joint agreements (procedural diffusion), offering trade preferences, technical or financial assistance (transference), establishing a permanent mission or representative (overt diffusion), and promoting a shared social, cultural and political identity (cultural filter) (Manners, 2002: 244-245).

Apart from the normative foreign policy actors that are characterized by the choice of the logic of appropriateness in the process of constitutive norm compliance and by normative foreign policy means to achieve milieu goals (the logic of arguing), there are also non-normative foreign policy actors that comply with norms in accordance with the logic of consequentialism. This means that these actors will follow a norm as long as it maximizes benefits and find themselves 'competing with others for a share in values of limited supply'. Norms that are complied with the logic of consequentialism are known as 'non-constitutive' or 'regulative' (Janusch, 2016: 6-7).

These norms 'exist only in relation to the subject to whom the benefit or advantage, moral or material, would accrue' (Thin, September 6, 2019). The desire to comply with regulative norms is commonly referred to as 'the possession goal'. Such a goal is focused on enhancing or preserving things that are valuable to the actor⁹. Some of the non-normative foreign policy actors also diffuse norms in accordance with the logic of consequentialism, which is based on three assumptions: 1) actors will use any means to spread the norms that maximize their own benefits; 2) they will not easily be persuaded by superior arguments and will rarely abandon their norms; 3) physical power will determine which norms are accepted in world politics (Janusch, 2016: 6).

There are three main types of non-normative foreign policy actors: *realpolitik*, imperial, and status quo. *Realpolitik* foreign policy actors behave according to the logic of consequentialism. They use any foreign policy means, both coercive and non-coercive foreign policy means, in a way not authorized by international law to achieve the possession goal (i.e. the non-normative foreign policy goal) (Janusch, 2016: 5-7; Tocci, 2008: 12-13; Wolfers, 1962: 73-74)¹⁰. Accordingly, they refuse to abide by a certain norm if it minimizes benefits. These actors often use hard power to advance their interests, are not open to 'persuasion by superior argument', and rarely deviate from their usual line of conduct (Janusch, 2016: 6).

The imperial foreign policy actors do not feel constrained by existing laws, similar to the *realpolitik* actors. Empires, hegemons, and civilian powers may pursue normative foreign policy goals, not solely focused on maximizing benefits, but on imposing certain norms that they directly observe (Janusch, 2016: 6-7, 10-11; Tocci, 2008: 13; Wolfers, 1962: 73-74.). As H.J. Morgenthau rightly pointed out, a policy of imperialism is pursued by a state that aims to acquire more power through the 'expansion of its power beyond its frontiers' and 'seeks a favorable change in power status'. The imperial type of actor is not concerned with the truth implicit in its norms (Janusch, 2016: 7).

Convincing states to adopt certain norms is done by this actor using non-normative foreign policy means (in accordance with the logic of consequentialism). The likelihood of the empire changing its behavior under the normative actor's argumentative power is minimal, as in the case of the *realpolitik* foreign policy actor. On the other hand, status quo

⁸ In this article, the 'non-normative means' are considered as those chosen by the international actor in a way not authorized by international law to maximize its material gains and achieve possession goals.

⁹ Such goals may include acquiring new territory, securing a seat on the United Nations Security Council, or gaining tariff preferences. Wolfers, *The Goals of Foreign Policy*, 73-74.

¹⁰ The goal is to maximize their material benefits and gains, including economic and geopolitical ones.

actors aim to keep power and do not seek to change the distribution of power in their favor (Morgenthau, 1948: 21)¹¹. They choose not to act if the 'expected utility costs of acting exceed the expected utility benefits' (the logic of consequentialism)¹² (Elster, 2015: 256-257; Tocci, 2008: 12-13).

In addition, these actors prefer using normative foreign policy means to achieve their goals, relinquishing physical strength in the norm diffusion process, and adhering to their domestic and international legal obligations (Manners & Diez, 2007: 173-88; Tocci, 2008). Thus, status quo actors, despite employing normative foreign policy means, do not seek to exert normative influence on other actors, resulting in a higher level of socialization or partnership (i.e. they prefer to achieve non-normative foreign policy goals) (Tocci, 2008: 7).

Understanding the behavioral logic of different foreign policy types makes it possible to determine if the EU acted as an established normative power in building climate dialogue with Ukraine from the 1990s to the first half of 2024.

Normative behavioral logic regarding the climate norm compliance and climate norm diffusion in Ukraine: a myth or a reality?

2.1. The EU's behavioral logic regarding the climate norm compliance.

Until the late 1980s, the EU's environmental policy was largely influenced by external narratives of the WMO, UNEP, and other entities. At that time, the EU lacked a basic legal framework for climate change mitigation and adaptation and the necessary knowledge to develop an effective strategy to address contemporary environmental challenges. European states gained the ability to act independently, establishing their own environmental and climate norms and determining foreign policy means for their further spread, only after the signing of the European Single Act in 1986¹³.

The EU's common climate policy formation was driven by significant events, including the first high-level Conference on the Environment in the Hague (1989), the Toronto Conference on the Changing Atmosphere (1988), The Noordwijk Ministerial Declaration on climate change (1989), the first session of the Intergovernmental Panel on Climate Change in Geneva (1988), the Earth Summit (1992), and more.

The events outlined above prompted the EU to consider the assessment of the role of greenhouse gases in climate change for the first time in the early 1990s. A direct mention of the need to take measures to prevent and combat climate change in Europe occurred only in the fifth EU Environmental Action Program, which ran from 1993 to 2000. Therefore, the type of the EU's behavioral logic regarding climate norm compliance will be determined precisely from 1993, when the Union began developing its climate acquis.

Since the early 1990s, EU climate policy has shown two contrasting trends. On one hand, there has been a continuous expansion and strengthening of the legal and institutional framework for climate policy:

- In 1993, the fifth environmental action programme 'Toward Sustainability' was launched. This programme first separated the problem of climate change from other global environmental problems (European Union, 1993).

- In the 1990s, several important legal acts were adopted as part of the new environmental strategy. These include the Commission's Community strategy to reduce carbon dioxide emissions from cars and to improve fuel economy (20.12.1995), Directive 99/32/EC on the sulphur content of certain liquid fuels (26.04.1999) and Council Directive 96/61/EC concerning integrated pollution prevention and control (24.09.1996).

¹¹ These foreign policy actors typically strive to establish a format of interaction with other states that involves no more than minimal risk for themselves.

¹² I.e. such actors do not seek to achieve normative foreign policy goals.

¹³ The introduction of Chapter VII 'Environment' to the EU's primary legislation (Treaty of Rome), along with granting the Community the authority to develop and enforce an environmental policy, is a direct outcome of the adoption of the Single European Act in 1986 (European Union, 1987).

– Additionally, the Maastricht Treaty (1992) gave environmental action the status of an EU policy (Art. 130r), established the principle of integrating environmental issues into other types of EU policy, and set the goal for EU member states to achieve sustainable and balanced development. The treaty also mandated member states to implement all conventions adopted at the EU level within specified time limits (European Union, 1992).

– In 1994, the European Environment Agency (EEA) was officially established in Copenhagen (European Environment Agency).

– The Amsterdam Agreement, adopted in 1997, made environmental policy a key political objective of the Union (European Union, 1997).

– According to the results of the 3rd Conference of the Parties of the UN Framework Convention on Climate Change, the EU agreed to reduce greenhouse gas emissions by 8% by 2008-2012 in 1998 (Commission of the European Communities, 1998: 5). The EU initially pushed for a 15% reduction in greenhouse gas emissions, but ultimately settled for an 8% reduction to reach a consensus (United Nations, 1997)¹⁴.

However, on the other hand, as American professor Anthony R. Zito rightly pointed out, the increasing legal and institutional anchoring of the European environmental policy thus paradoxically went hand in hand with stagnating political dynamics (Zito, 1999: 30-31). In the early 1990s, due to the economic downturn, high unemployment, and heightened competition in the wake of international market liberalization, most EU member states were hesitant to adopt strict environmental regulations that could potentially harm their industries in the global market (Knill & Liefferink, 2007: 23-24).

They preferred not to sacrifice economic benefits for the climate norm compliance – i.e. to act in accordance with the logic of consequentialism, which characterizes them as non-normative foreign policy actors. Only a few member states, including Denmark, Germany, and the Netherlands were willing to set ambitious targets for reducing greenhouse gas emissions, despite the limited benefits for themselves (the logic of appropriateness) (Historical archives of the European Union. Vol. 1; Schunz, 2014: 64-65).

The unwillingness of all EU member states to act in a coordinated manner¹⁵ and compromise their own interests to achieve the goal set out in the United Nations Framework Convention on Climate Change, which is to stabilize greenhouse gas concentrations in the atmosphere “at a level that would prevent dangerous anthropogenic interference with the climate system” (United Nations, 1992: 2), put into doubt the EU’s ability to establish itself as a normative power in the 1990s.

After the Bush administration announced in March 2001 that it would not ratify the Kyoto Protocol (Coon, 2001), the EU decided to continue the ratification process, demonstrating a commitment to established climate norms¹⁶. From that moment, the EU began to prioritize the logic of appropriateness to a greater extent in the climate norm compliance. This can be illustrated by the following examples.

¹⁴ The EU initially pushed for a 15% reduction in greenhouse gas emissions, but ultimately settled for an 8% reduction to reach a consensus. This highlights the European Commission’s commitment to higher normative standards during the Kyoto Protocol negotiations, compared to the USA and Japan. The Commission’s approach demonstrates a willingness to set stricter internal goals for the global benefit (the logic of appropriateness), in contrast to the EU member states, which were reluctant to make strict commitments to reduce greenhouse gas emissions due to the significant financial costs involved (the logic of consequentialism).

¹⁵ There were doubts about whether the EU’s ‘common position’ on climate change was really as fixed (or as common) at the Commission liked to claim. For example, after the Earth Summit in Rio de Janeiro in 1992, EU member states proposed different approaches to stabilizing greenhouse gas emissions. This caused a split within the EU and delayed the ratification of the UN Framework Convention on Climate Change (Vogler, 1999: 37).

¹⁶ The decision made at the Environment Council in Göteborg in June 2001 emphasizes the EU’s commitment to the Kyoto Protocol and its principles, despite the lack of support from the USA. (European Council, 2001: 6).

The EU used the logic of appropriateness to comply with the commitments undertaken in Kyoto. According to these commitments, the European Commission was required to develop a system of emissions trading system within the EU and reinforce the common climate policy and strategies¹⁷.

To start, a group of experts, led by the head of the General Directorate for the Environment J. Delbeke, developed specific proposals for the design of the greenhouse gas emissions trading system. These proposals were included in the Green Paper adopted by the Commission in March 2000 (Commission of the European Communities, 2000b). Three years later, after the approval of Directive 2003/87/EC on 13 October 2003, a system of greenhouse gas emission allowance trading within the Union was implemented¹⁸.

To achieve the second task, ambitious measures were introduced at the EU level, and the new phase of EU environmental legislation development was launched. In 2000, the Commission adopted a Communication recognizing the need to balance economic growth with environmental protection. It outlined an EU strategy to enhance the integration of environmental and economic aspects of sustainable development (European Union, 2000)¹⁹. In 2002, the Sixth Environment Action Programme (Sixth EAP) was launched, adopting the sustainable development approach as the fundamental objective of the Union (European Union, 2000). In June 2006, the European Council adopted the 'EU Sustainable Development Strategy', which acknowledged the necessity of implementing measures to prevent climate change to secure the EU's environmental and socio-economic future (Council of the European Union, 2006).

Thus, the Sixth EAP and EU Sustainable Development Strategy reinforced the emphasis on sustainable development and environmental integration as the main conceptual paradigm of climate policy. Their implementation coincided with the EU big bang enlargement in 2004. The increase in the number of member states allowed for the expansion of the territorial scope of the EU environmental law application.

Since the Kyoto Protocol came into force in 2005, the European Union has continued to trend towards complying with 'constitutive' climate norms. In 2008, the EU introduced a comprehensive package that raised the Union's energy and climate policy ambitions. The package included ambitious goals such as reducing greenhouse gas emissions by 20% by 2020 compared to 1990 levels, increasing energy efficiency by 20%, and achieving a 20% share of renewable energies in EU energy consumption by 2020²⁰. The plan also aimed to reduce greenhouse gas emissions covered by the EU emissions trading system (EU ETS) by 21% from 2005 levels by 2020 and to achieve greenhouse gas emissions reductions in non-ETS sectors, including transport, agriculture, waste, and construction, by 10% from 2005 levels (Commission of the European Communities, 2008).

Despite an unsuccessful attempt to lead at the Copenhagen Summit in 2009 (COP-15) (Dupont & Oberthür, 2017: 70; Oberthür & Groen, 2016: 445-446), the EU continued to work towards creating a climate-neutral Europe. In the Council Conclusions on EU position for the summit, the EU announced its intention to reduce its GHG emissions by 25 to 40% by 2020 and by 80 to 95% by 2050 below 1990 levels (Council of the European Union, 2009). Later in 2014, these intentions, as well as targets to reduce greenhouse gas emissions covered by the EU ETS by 43% and to achieve greenhouse gas emissions reductions in non-ETS sectors by 30% from 2005 levels by 2030, were formalized in a

¹⁷ To implement the Kyoto Protocol, the European Climate Change Programme was established to develop all elements of a European Climate Change strategy. These included "mitigation of emissions through policies and measures and the flexible mechanisms, capacity building/technology transfer, research/observation, and training and education" (Commission of the European Communities, 2000a).

¹⁸ This is the world's first international system of trading quotas for carbon dioxide emissions.

¹⁹ Communication on Bringing our needs and responsibilities together Integrating environmental issues with economic policy, COM/2000/0576 final. Retrieved from <https://cutt.ly/3eoh133R>

²⁰ These are known as the '20-20 targets'.

“policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030” (Council of the European Union, 2014).

The commitment to climate norms became most visible after the launch of the European Green Deal in 2019 (European Communication, 2019). This initiative is based on the provisions of the Paris Agreement, which replaced the Kyoto Protocol after 2020. One of the distinguishing features of the European Green Deal is its integrated approach to overcoming the negative consequences of global climate change. The European states focus on nine main directions of action to achieve climate neutrality, including increasing the EU’s climate ambition for 2030 and 2050, supplying clean, affordable and secure energy, mobilising industry for a clean and circular economy, building and renovating in an energy and resource efficient way, and more.

The European Green Deal sets an ambitious goal for the EU to become a climate-neutral continent by 2050. The European Climate Law, adopted in June 2021, legally obligates EU member states to achieve this goal. It also sets an interim target of reducing greenhouse gas emissions by 55% by 2030 compared to 1990 levels (European Union, 2021). To achieve the set quantitative goals, a package of legislative proposals called ‘Fit for 55’ was presented in July 2021. This package includes the introduction of a Carbon Border Adjustment Mechanism, revision of the CO₂ emission standards, stimulation of the use of renewable and low-carbon fuels in maritime transport, and other measures (European Communication, 2021).

The full-scale Russian invasion of Ukraine, which began in February 2022, posed a significant challenge to the implementation of the European Green Deal. Despite this destabilizing factor, the EU continued its course with even greater enthusiasm, reaffirming its willingness to comply with climate norms according to the logic of appropriateness. In March 2022, EU member states, which imported 45.3% of natural gas, 27% of oil, and 46% of coal from Russia in 2021 (European Commission, April 20, 2022), made a historic decision to stop purchasing natural gas from Russia and gradually reduce their reliance on Russian oil and coal before the end of the decade (European Communication, 2022). This move aimed to hasten the transition to clean energy and achieve energy independence from Russia. Additionally, the EU set a binding goal to increase the 32% target to at least 42.5% renewable energy sources in the EU’s overall energy mix by 2030, with aspirations to reach 45% (European Union, 2023).

According to the Report 2023 that assesses progress under the European Climate Law, the European Union’s strategy, which aims at achieving ambitious climate goals, including a goal of reducing greenhouse gas emissions by 55% by 2030 and reaching climate neutrality by 2050, is progressive and comprehensive. However, the current rate of emission reduction in the EU follows a linear trajectory, which might be insufficient for meeting long-term targets without additional efforts. The construction and transport sectors require the most significant emission reductions, as their decarbonization progress is slow or even reversing. States such as Sweden, Finland, and Denmark are leading in reducing greenhouse gas emissions by actively implementing effective energy conservation policies. On the other hand, states like Poland, Ireland, and Latvia need to exert additional efforts to achieve their set goals (European Commission, 2023).

The upcoming European Parliament elections, scheduled for June 6-9, will have a significant impact on Europe’s green transition. With increasing opposition to the Green Deal, particularly from farmers and industrialists in EU member states (Malingre, January 29, 2024), the future of the Green Deal depends on democratic support. If this support wanes, it could jeopardize the continuation of the Green Deal. This could lead to the EU prioritizing the use of the logic of consequentialism in climate norm compliance in the future, making it challenging for the EU to act as a normative green foreign policy actor.

2.2. The EU’s behavioral logic regarding the climate norm diffusion in Ukraine. The European Union’s relations with Ukraine regarding climate change mitigation have been governed by various agreements and policies over the years. These

relations were guided by the Partnership and Cooperation Agreement followed by the European Neighbourhood Policy and the Eastern Partnership, and most recently the Association Agreement. In fact, for 30 years, the EU has been actively using procedural and informational means to spread climate norms in Ukraine.

The Partnership and Cooperation Agreement, signed in 1994, aimed to support Ukraine's political and economic transformation and laid the foundation for further collaboration on addressing global climate change (European Union, 1994). Subsequently, the launch of the European Neighborhood Policy in 2004 and the Eastern Partnership in 2009 marked the next stage in EU-Ukraine relations. Ukraine, along with other neighboring countries on the EU's southern and eastern borders, became part of a framework aimed at helping the EU "develop a zone of prosperity and a friendly neighborhood – a 'ring of friends'". Through this framework, the EU seeks to strengthen close, peaceful relations with these countries, "based on a long-term approach that promotes reform, sustainable development, and trade" (Commission of the European Communities, 2003: 4).

The signing of the Association Agreement in 2014 reaffirmed the shared commitment of the EU and Ukraine to the ongoing process of a comprehensive transformation (European Union, 2014). Article 361 of the Agreement states that bilateral cooperation, among other things, shall aim to promote measures to address regional or global environmental problems, including those related to climate change. Additionally, Article 376 emphasizes the importance of "enhancing cooperation, notably in the context of multilateral agreements such as the UN Framework Convention on Climate Change" (European Union, 2014: 361, 376).

Accompanying these agreements and policy frameworks were several programs to provide technical and financial support to Ukraine (The mean of 'transference' was in action). In 1992, the EU initiated the Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States program (TACIS) to assist former Soviet republics in implementing Partnership and Cooperation Agreements by providing know-how and granting finance to support projects in a variety of fields, including energy, nuclear safety, the environment, food production, etc. (TACIS Programme). Although TACIS initially focused more on economic and political transformations in Ukraine, after 2002, it included projects addressing a range of issues related to environmental governance, particularly focusing on the implementation of Global Climate Change commitments and supporting the Kyoto Protocol implementation (European Commission, 2010).

Starting in 2007, as part of the reform of EU assistance instruments, the Tacis program was replaced by a single instrument known as the European Neighbourhood and Partnership Instrument. From 2011 onward²¹, the EU provided assistance to Ukraine through this instrument, with a focus on the sustainable development (Directorate General Development and Cooperation, 2014: 48; European Union, 2006: 2 (e)). From 2014 to 2020, the European Union provided support through the European Neighborhood Instrument to reduce Ukraine's energy intensity and dependence on fossil fuels, achieve efficient and environmentally-friendly mobility, reduce greenhouse gas emissions, and strengthen climate change mitigation and adaptation efforts (European Union, 2017).

The European Union is increasingly using normative foreign policy means to promote its climate norms in Ukraine. This is particularly evident through means such as 'transference' (Horizon Europe, Program for the Environment and Climate Action (LIFE), Instrument for Pre-accession Assistance (IPA), Neighborhood, Development and

²¹ In the period from 2007 to 2010, the European Neighborhood and Partnership Instrument was not used by the EU to finance climate actions in Ukraine. Instead, during this period, Ukraine received financial support for democratic development and good governance, regulatory reform and administrative capacity building, and infrastructure development (Directorate General Development and Cooperation, 2014: 48).

International Cooperation Instrument (NDICI)²² etc.). The EU is using this mean to finance several initiatives in Ukraine²³, including the 'New European Bauhaus' program²⁴, which aims to bring Ukraine into "a more sustainable and inclusive future, upholding a sense of common identity and belonging rooted in the local culture" (Actions for Ukraine).

Another initiative, the 'Phoenix' project, focuses on providing expert and financial support for post-war green reconstruction in Ukraine, developing climate-neutral strategies, exchanging knowledge on smart green city management, and sharing best practices for sustainable development and climate neutrality (Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, 2023). The 'EU4Climate' project is also contributing to building Ukraine's climate resilience and decreasing its energy dependence on fossil fuels (Eastern Partnership, 2023: 14). Additionally, the 'Ukraine Facility' program aims to support Ukraine's 'transition to a sustainable, climate-neutral, and inclusive economy', with at least 20% of the funding contributing to climate change mitigation, environmental protection, and the green transition (European Union, 2024).

In addition, to promote its climate norms in Ukraine, the EU uses normative foreign policy means such as 'contagion', by demonstrating its own climate-responsible behavior through the successful implementation of initiatives outlined in the Paris Climate Agreement and the European Green Deal. Additionally, it employs 'overt diffusion' by informing Ukraine through the Delegation of the European Union to Ukraine about EU climate action and European climate-related values.

Although the EU has employed normative foreign policy means, rather than forceful realpolitik means, to spread its own climate narratives in Ukraine, in the period from 1991 to 2020, the EU's policies were often guided by pragmatic and strategic considerations. In other words, the EU's goals of establishing an effective climate dialogue with Ukraine were of secondary importance to its foreign policy objectives in Ukraine during that period.

The EU was mainly interested in deepening relations with Ukraine to ensure energy security and stable energy transit through the country (Smith, 2014: 590-593). Although the EU expressed through the European Neighborhood Policy, the Eastern Partnership, and the Association Agreement the wish to engage in close cooperation with Ukraine, it did not consider Ukraine as a potential candidate member state and refrained from offering the prospect of membership, which cast doubts on the degree of its normative commitment to Ukraine (Emerson, 2008: 62).

In addition, the influence of Russia, which sought to maintain Ukraine within its sphere of influence, complicated the process of establishing a climate dialogue between Ukraine and the EU. The EU often prioritized stable relations with Russia over deepening ties with Ukraine, reflecting a 'Russia-first' approach in its policies (Deugd, 2019: 124-126).

The launch of the European Green Deal marked a shift in the EU's approach to building a climate partnership with Ukraine. Under the leadership of Ursula von der Leyen, the EU set the normative foreign policy goal of establishing a green partnership with Ukraine. Collaborating with Ukraine to implement the initiatives outlined in the European Green Deal became a priority for the EU, crucial for achieving the ambitious goal of making Europe the first climate-neutral region by 2050.

In March 2020, the EU and Ukraine began working together towards environmental and climate sustainability after establishing long-term policy objectives for the Eastern Partnership beyond 2020. The EU's condemnation of Russia's full-scale attack on Ukraine in February 2022 and the subsequent imposition of tough sanctions against Russia, along with the decision to refrain from purchasing Russian energy resources, signaled the EU's commitment to a close dialogue with Ukraine. This commitment was further solidified in

²² The Multi-Annual Indicative Program for 2021-2027 outlines assistance to Ukraine through the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument, including activities aimed at promoting environmental and climate resilience. (European Commission, 2021: 5-7, 17-18).

²³ '*Information diffusion*' of climate norms occurs through these initiatives.

²⁴ This program can serve as a '*cultural filter*' mean.

June 2022 when Ukraine was granted candidate status for EU membership, marking the beginning of a new phase in EU-Ukraine relations and climate change prevention dialogue.

Thus, the EU's policy towards Ukraine was primarily driven by non-normative goals from 1990 to 2020, despite normative language used in political declarations and official documents on Ukraine – i.e. the EU acted in ways that may be characterized as status quo. It is only in recent years that the EU has transitioned from normative rhetoric to concrete actions towards Ukraine, signifying its intention to build a climate dialogue with Ukraine according to the logic of arguing.

Conclusions. This study emphasizes the differences between normative and non-normative foreign policy actors. Normative foreign policy actors adhere to internationally recognized norms, even if these norms minimize their utility (the logic of appropriateness) and diffuse them through normative foreign policy means such as contagion, informational diffusion, procedural diffusion, transference, overt diffusion, and cultural filter to achieve normative foreign policy goals which are related to the establishment of socialization, partnership, and joint ownership (the logic of arguing). On the other hand, non-normative foreign policy actors typically act based on the logic of consequentialism, seeking to maximize their own benefits and using non-normative means such as threats, sanctions, or rewards to achieve their objectives.

Since the early 2000s, the EU has consistently adhered to its climate norms according to the logic of appropriateness. The EU's commitment to higher climate standards was evident through the strengthening of its legal and institutional framework for climate policy, starting with the adoption of the Green Paper in 2000 and becoming more apparent in 2019 with the launch of the European Green Deal. The European Climate Law, enacted in 2021, further demonstrated the EU's dedication to complying with climate norms based on the logic of appropriateness, establishing legislative obligations to achieve climate neutrality by 2050.

In terms of promoting climate norms in Ukraine, while the EU used normative foreign policy means, its specific normative goals for fostering a climate dialogue with Ukraine were set only after the adoption of the European Green Deal in 2019. Until this moment, the EU acted as a status quo actor towards Ukraine, because its policies were often guided by geopolitical considerations, and not by specific normative goals related to climate policy.

Thus, after analyzing two dimensions of the EU's behavioral logic in detail, it can be concluded that it was only after 2019 that the EU began to act as an established normative power in building a climate partnership with Ukraine. From this point onward, the EU's approach to both climate norm compliance and diffusion in Ukraine became normative.

REFERENCES

- 20 20 by 2020: Europe's climate change opportunity (COM(2008) 30 final) (2008). *Commission of the European Communities*. Retrieved from <https://cutt.ly/XeosZOCM>
- A Community Programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development 'Towards Sustainability' (1993). *Official Journal of the European Communities* (C 138/5). Retrieved from <https://cutt.ly/seosBKIV>
- Actions for Ukraine (N.d.). *European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/KeosB41i>
- Afionis, S. & Stringer, L. (2012). *The Environment as a Strategic Priority in the European Union – Brazil Partnership: Is the EU Behaving as a Normative Power or Soft Imperialist?*. Leeds: The University of Leeds. Retrieved from <https://see.leeds.ac.uk/fileadmin/Documents/research/sri/workingpapers/SRIPs-29.pdf>
- Association agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part (2014). *Official Journal of the European Union* (L 161/3). Retrieved from <https://cutt.ly/ueosNa7i>
- Biedenkopf, K., Dupont, C. & Torney, D. (2022). The European Union: A Green Great Power? In: Buzan, B. & Falkner, R. (Eds.). *Great Powers, Climate Change, and Global Environmental Responsibilities* (95-115). Oxford: Oxford University Press.

- Biresselioğlu, M.E., Solak, B. & Savaş, Z.S.** (2023). Framing the Impacts of the European Green Deal: Reflections on the EU as a 'Normative Power' and Beyond. *Ankara Avrupa Calismalari Dergisi*, 23, 91-134. DOI: <https://doi.org/10.32450/aacd.1439839>
- Bringing our needs and responsibilities together Integrating environmental issues with economic policy (COM/2000/0576 final) (2000). *European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/QeosBnxM>
- Climate Action – Progress Report 2023 (2023). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/XeosBojx>
- Climate Change-Towards an EU Post-Kyoto Strategy (COM(1998) 353 final) (1998). *Commission of the European Communities*. Retrieved from <https://cutt.ly/8eosxasL>
- Cohen-Tanugi, L.** (2021). Europe as an International Normative Power: State of Play and Perspectives. *Revue Européenne Du Droit*, 3. Retrieved from <https://cutt.ly/neh6WMG>
- Coon, C.** (May 11, 2001). Why President Bush Is Right to Abandon the Kyoto Protocol. *The Heritage Foundation*. Retrieved from <https://cutt.ly/KeosVoei>
- Deugd, N.** (2019). A Normative Power Yes or No? The European Union, Ukraine, and the Transfer of Democracy. In: Neuman, M. (Ed). *Democracy Promotion and the Normative Power Europe Framework* (119-135). Springer.
- Dikaios, G.** (2024). *EU Climate Diplomacy towards the IMO and ICAO*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Directive amending Directive 2018/2001, Regulation 2018/1999 and Directive 98/70/EC as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive 2015/652 (2023). *Official Journal of the European Union* (2023/2413). Retrieved from <https://cutt.ly/meosVDg4>
- Directorate General Development and Cooperation. (2014). *Overview of Activities and Results: European Neighborhood and Partnership Instrument 2007-2013*. Brussels. Retrieved from <https://cutt.ly/EeosVvYh>
- Dupont, C. & Oberthür, S.** (2017). The Council and the European Council. Stuck on the Road to Transformational Leadership. In: Wurzel, R., Connelly, J. & Liefferink, D. (Eds). *European Union Climate Leadership* (66-79). Routledge.
- Elster, J.** (2015). *Explaining social behavior: More nuts and bolts for the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Emerson, M.** (2008). Policies towards Ukraine, 2005-20: Status Quo Unintended. In: Tocci, N. *Who Is a Normative Foreign Policy Actor?* (62-66). Brussels: Centre for European policy studies.
- Enabling Ambitious Climate Action: Progress and Ways Forward in The Eastern Partnership Countries. (2023). *Eastern Partnership*. Retrieved from <https://cutt.ly/teosVy3O>
- EU policies and measures to reduce greenhouse gas emissions: Towards a European Climate Change Programme (ECCP) (COM(2000) 88 final) (2000). *Commission of the European Communities*. Retrieved from <https://cutt.ly/HeosNEb1>
- EU Sustainable Development Strategy (10917/06) (2006). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10917-2006-INIT/en/pdf>
- EU to Provide EUR 7 Million for the Implementation of Green Development Projects in Ukrainian Cities (2023). *Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/neosCNpb>
- European Environment Agency (N.d.). *European Union*. Retrieved from <https://www.eea.europa.eu>
- European Green Deal (COM(2019) 640) (2019). *European Communication*. Retrieved from <https://cutt.ly/qeosCQ5y>
- European Union Council Conclusions on EU position for the Copenhagen Climate Conference (2009). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/jeosNLlR>
- Evaluation of the European Commission's Cooperation with Ukraine (2010). *European Commission*. Retrieved from <https://www.oecd.org/derec/ec/47272956.pdf>
- Ferenczy, Z.A.** (2021). Green Power? European Normative Influence on Chinese Environmental Policy. *Australian and New Zealand Journal of European Studies*, 11 (1), 18-40. DOI: <https://doi.org/10.30722/anzjes.vol11.iss1.15207>
- 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality (COM(2021) 550 final) (2021). *European Communication*. Retrieved from <https://cutt.ly/SeosGZoi>
- Galtung, J.** (1973). *The European Community: A superpower in the making*. London: G. Allen and Unwin.

- Göteborg European Council conclusions (SN 200/1/01 REV 1) (2001). *European Council*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/20983/00200-r1en1.pdf>
- Green Paper on greenhouse gas emissions trading within the European Union (COM(2000) 87 final). (2000). *Commission of the European Communities*. Retrieved from <https://cutt.ly/seosX8Pt>
- Gupta, J. & Grubb, M.** (2000). Leadership. In: Gupta, J. & Grubb, M. (Eds.). *Climate Change and European Leadership* (15-24). Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Historical archives of the European Union. Retrieved from <https://archives.eui.eu/en/fonds/444526?item=AGE-568>
- In Focus: Reducing the EU's Dependence on Imported Fossil Fuels (April 20, 2022). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/LeosXZkA>
- Janusch, H.** (2016). Normative Power and the Logic of Arguing: Rationalization of Weakness or Relinquishment of Strength? *Cooperation and Conflict*, 51 (4), 504-521. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010836716640836>
- Kahler, M.** (1998). Rationality in International Relations. *International Organization*, 52 (4), 919-941. DOI: <https://doi.org/10.1162/002081898550680>
- Knill, C. & Liefnerink, D.** (2007). *Environmental politics in the European Union: Policy-making, implementation and patterns of multi-level governance*. Manchester, New York: Manchester University Press.
- Macdonald, A.M.** (2009). *Green Normative Power?: Relations between New Zealand and the European Union on Environment*. Canterbury: University of Canterbury.
- Malingre, V.** (January 29, 2024). Europe's Green Deal Is Attacked on All Sides. *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/JeosXvI4>
- Manners, I.** (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, 40 (2), 235-58. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353>
- Manners, I. & Diez, T.** (2007). Reflecting in Normative Power Europe. In: Berenskoetter, F. & Williams, M.J. (Eds.). *Power in World Politics* (173-88). London: Routledge.
- Manners, I.** (2009). *The Concept of Normative Power in World Politics*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies. Retrieved from <https://cutt.ly/reosXpUk>
- Marcu, I.M.** (2021). *How Can the European Union Act as a Normative Power in the Green Transition?* Brussels: Institute of European Democrats.
- Morgenthau, H.J.** (1948). *Politics among nations; the struggle for power and peace*. New York: Alfred A. Knopf.
- Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument: Multi-annual Indicative Programme 2021-2027 for Ukraine (2021). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/ReosSvII>
- Oberthür, S. & Groen, L.** (2016). The European Union and the Paris Agreement: Leader, Mediator, or Bystander? *WIREs Climate Change*, 8 (1), 445-452. DOI: <https://doi.org/10.1002/wcc.445>
- Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, and Ukraine (1994). *Official Journal of the European Communities* (L 49/3). Retrieved from <https://cutt.ly/VeosZ2Iz>
- Pilsner, L.A.** (2016). *The European Union as a Green Normative Power? The Case of the EU's Sustainable Energy Cooperation with China*. Leeds: University of Leeds.
- Policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030 (COM(2014) 15 final/2) (2014). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/Geoju4cB>
- Programming of the European Neighborhood Instrument (2017-2020) – Single Support Framework for EU support to Ukraine (2018-2020) (2017). *European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/keosKYh5>
- Regulation 2024/792 establishing the Ukraine Facility (2024). *Official Journal of the European Union* (2024/792). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj>
- Regulation establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law') (2021). *Official Journal of the European Union* (L 243/1). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1119>
- Regulation No 1638/2006 laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument (2006). *Official Journal of the European Union* (L 310/1). Retrieved from <https://cutt.ly/LeosK4Mj>
- REPowerEU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy (COM(2022) 108) (2022). *European Communication*. Retrieved from <https://cutt.ly/zeosmiTw>

- Risse, T.** (2000). 'Let's Argue!': Communicative Action in World Politics. *International Organization*, 54 (1), 1-39. DOI: <https://doi.org/10.1162/002081800551109>
- Scheipers, S. & Sicurelli, D.** (2008). Empowering Africa: Normative Power in EU-Africa Relations. *Journal of European Public Policy*, 15 (4), 607-623. DOI: <https://doi.org/10.1080/13501760801996774>
- Schunz, S.** (2014). *European Union foreign policy and the global climate regime*. Brussels: P.I.E. Peter Lang.
- Shaohua, Y.** (2015). Europe as a Normative Power on Climate Change? The EU's Engagement with China. *E-International Relations*. Retrieved from <https://cutt.ly/reojtv7W>
- Single European Union (1987). *Official Journal of the European Communities* (L 169/1). Retrieved from <https://cutt.ly/ZeosLcBm>
- Sixth environment action programme of the European Community 'Environment 2010: Our future, Our choice' (COM/2001/0031 final) (2001). *European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/AeosLJzO>
- Skjærseth, J.B.** (2017). The Commission's Shifting Climate Leadership. From Emissions Trading to Energy Union. In: Wurzel, R., Connelly, J. & Liefferink, D. (Eds.). *The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?* (37-51). London: Routledge.
- Smith, N.R.** (2014). The Underpinning Realpolitik of the EU's Policies towards Ukraine: An Analysis of Interests and Norms in the EU-Ukraine Association Agreement. *European Foreign Affairs Review*, 19 (4), 581-596. DOI: <https://doi.org/10.54648/EERR2014044>
- Speroni, M.** (2018). *Is the European Union a Green Normative Power?* Salzburg: Department of Salzburg Centre of European Union Studies.
- Telo, M.** (2007). *Europe: A civilian power?: European Union, Global Governance, world order*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- The TACIS Programme (N.d.) *European Union*. Retrieved from <https://cordis.europa.eu/article/id/4390-what-is-tacis>
- Thin, S.** (September 6, 2019). On Interests and Values. *Maastricht University*. Retrieved from <https://cutt.ly/4eosgKsS>
- Tocci, N.** (2008). *Profiling normative foreign policy: The European Union and its Global Partners*. Brussels: CEPS, Centre for European Policy Studies.
- Treaty of Amsterdam (1997). *Official Journal of the European Communities* (C 340/1). Retrieved from <https://cutt.ly/8eosLqoZ>
- Treaty on European Union (1992). *Official Journal of the European Communities* (C 191/1). Retrieved from <https://cutt.ly/MeosZuur>
- United Nations Framework Convention on Climate Change (1992). *United Nations Documents* (GE.05-62220). Retrieved from <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>
- United Nations (1997). Report of the third conference of the parties to the United Nations Framework Convention on Climate. *Earth Negotiations Bulletin*, 12 (76). Retrieved from <https://cutt.ly/HeoqooYh>
- Vogler, J.** (1999). The EU as an actor in international environmental politics. *Environmental Politics*, 8 (3), 24-48. DOI: <https://doi.org/10.1080/09644019908414478>
- Whitman, R.G.** (1998). *From civilian power to superpower?: The international identity of the European Union*. Basingstoke: Palgrave.
- Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours (COM(2003) 104 final) (2003). *Commission of the European Communities*. Retrieved from https://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf
- Wolfers, A.** (1962). *Discord and collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore: Johns Hopkins Press.
- Wurzel, R., Connelly, J. & Liefferink, D.** (2017). European Union Climate Leadership. In: Wurzel, R., Connelly, J. & Liefferink, D. (Eds.). *The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?* (3-19). London: Routledge.
- Yamin, F.** (2000). The role of the EU in climate negotiations. In: Gupta, J. & Grubb, M. (Eds.). *Climate Change and European Leadership* (47-66). Kluwer Academic Publishers.
- Zito, A.** (1999). Task Expansion: A Theoretical Overview. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 17 (1), 19-35. DOI: <https://doi.org/10.1068/c170019>

УДК (UDC) 327 (477) : 061.1ACEAH
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.088

UKRAINE – ASEAN: NEW OPPORTUNITIES FOR STRENGTHENING PARTNERSHIP

Iryna Krupenya,

e-mail: 24tokiss@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3336-974X>

*Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko,
Ukraine 4000, Sumy, Romenska st., 87*

Vladylena Sokyrska,

e-mail: vlada.sokirskaya@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9983-3234>

*Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko,
Ukraine 4000, Sumy, Romenska st., 87*

Abstract

The article provides a comprehensive scientific analysis of the current state of relations between Ukraine and ASEAN. The article considers promising areas of cooperation between them in the areas of food, agriculture, digitalisation, trade, energy, disaster management, demining, and socio-cultural cooperation. The author outlines Ukraine's advantages in the field of agriculture and its ability to make a significant contribution to the sustainable supply of products to the ASEAN markets, given the production potential that far exceeds the needs of the domestic market.

The article considers Ukraine's readiness to share its experience in the field of digitalisation, given the existence of successful projects, such as the Diia mobile application developed by the Ministry of Digital Transformation of Ukraine in 2019; the 'Trembita' system for electronic interaction of state electronic information resources; and experience in disaster prevention. And to learn from the experience of ASEAN member states in demining agricultural land in de-occupied communities, given their unique experience in demining in Cambodia, where years of war left a significant number of mines.

It is proposed to develop and strengthen partnerships between the parties in the socio-cultural sphere to promote contemporary Ukrainian cinema, music, theatre, performance, literature, classical and contemporary fine arts. A separate area of this sphere is the promotion of the Ukrainian language among ASEAN countries, as well as the promotion of Ukrainian cultural heritage and projects in the field of culture and art of indigenous peoples and national minorities, including the promotion of Crimean Tatar culture in ASEAN countries.

Keywords: ASEAN, bilateral cooperation, diplomacy, foreign policy, position, pragmatism, Russian-Ukrainian war, Southeast Asia (SEA), Ukraine, war

УКРАЇНА – АСЕАН: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ПАРТНЕРСТВА

Ірина Крупеня,

e-mail: 24tokiss@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3336-974X>

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка,
Україна, 4000, Суми, вул. Роменська, 87

Владилена Сокирська,

e-mail: vlada.sokirskaya@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9983-3234>

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка,
Україна, 4000, Суми, вул. Роменська, 87

Анотація

У статті здійснено комплексний науковий аналіз поточного стану відносин між Україною та АСЕАН. Розглянуто перспективні напрямки співпраці між ними у сферах продовольства, сільського господарства, цифровізації, торгівлі, енергетики, попередження надзвичайних ситуацій, розмінування, соціально-культурного співробітництва. Окреслено переваги України у сфері сільського господарства та спроможність зробити вагомий внесок у сталому постачанні продукції на ринки країн АСЕАН з огляду на потенціал виробництва, який значно перевищує потреби внутрішнього ринку.

Розглянуто готовність України поділитися власним досвідом у сфері цифровізації з огляду на наявність успішних проектів, таких, як мобільний застосунок «Дія», розроблений Міністерством цифрової трансформації України у 2019 році; системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта»; досвідом щодо попередження надзвичайних ситуацій. І перейняти досвід від країн-членів АСЕАН щодо розмінування сільськогосподарських земель на території деокупованих громад з огляду на наявність у них унікального досвіду з розмінувань в Камбоджі, де роки війни залишили значну кількість мін.

Запропоновано розвивати та зміцнювати партнерство між сторонами у соціально-культурній сфері задля популяризації сучасного українського кіно, музики, театру, перформенсу, літератури, класичного та сучасного образотворчого мистецтва. Окремим напрямком цієї сфери є популяризація української мови серед країн АСЕАН, а також просування української культурної спадщини та проектів у сфері культури та мистецтва представників корінних народів і національних меншин, зокрема просування кримськотатарської культури в країнах АСЕАН.

Ключові слова: АСЕАН, війна, двостороння співпраця, дипломатія, зовнішня політика, Південно-Східна Азія (ПСА), позиція, прагматизм, російсько-українська війна, Україна

“For Ukraine it is extremely important to have meaningful relations with the entire Southeast Asian region and every country in the region. We move on in this direction”.
Volodymyr Zelenskyi, President of Ukraine (Every new result..., 2023)

Formulation of the problem. On February 29, 2024, the event ‘Ukraine-ASEAN: vision of cooperation’ was held in Kyiv on the initiative of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. The event in a hybrid format was held with the participation of representatives of

the diplomatic corps accredited in Ukraine, the ASEAN Secretariat, scientific and expert circles of Ukraine and the Southeast Asian region.

According to the results of the event, the document 'Ukraine–ASEAN: vision of cooperation' was presented, which outlines the current state and prospects for the development of relations between Ukraine and ASEAN, as well as demonstrates promising areas of cooperation in the fields of food and agriculture, digitalization, trade, energy, prevention of emergency situations, demining, social and cultural cooperation (The event Ukraine-ASEAN..., 2024).

The prerequisite for the current state of cooperation with the ASEAN countries was the announcement in March 2020 of 'Asia Week at the Ministry of Foreign Affairs' (Asia Week at the Ministry..., 2020); approval by Decree of the President of Ukraine of August 26, 2021 № 448/2021 of the Strategy of Ukraine's foreign policy activity (Ukraine's Foreign Policy..., 2021); opening on October 19, 2021 of the first Center for ASEAN Studies in Ukraine at the Institute of International Relations of KNU named after Taras Shevchenko (Dmytro Kuleba opened the first ASEAN..., 2021); approval by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine in November 2022 of the Asian strategy (The Asian strategy..., 2022); the visit of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine D. Kuleba in November 2022 to Cambodia, which presided over ASEAN, and the signing of the Instrument of Accession to the Treaty of Friendship and Cooperation in Southeast Asia (Dmytro Kuleba will visit Cambodia..., 2022); ratification by the Parliament of Ukraine the accession of Ukraine to the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia on 21 December 2023 (Law of Ukraine..., 2023); visit of the President of Ukraine V. Zelenskyi on June 2, 2024 to Singapore (Volodymyr Zelenskyi discussed..., 2024) and on June 3, 2024 the Republic of the Philippines (In Manila, the President..., 2024). During a visit to Singapore, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi emphasized Ukraine's interest in bringing cooperation with the Association of Southeast Asian Nations to a new level (Volodymyr Zelenskyi discussed..., 2024).

Thereby, we now observe that the state leadership pays a lot of attention to relations with ASEAN countries which makes it interesting for detailed research and study.

Analysis of recent research and publications. The outlined research topic is relevant for Ukraine because it is extremely important to have meaningful relations with the entire Southeast Asian subregion and ASEAN countries, according to Ukrainian President and Minister of foreign affairs of Ukraine. Most of the ASEAN countries have made a powerful economic breakthrough in a short period of time and turned from poor colonial countries into prosperous states with a high standard of living of the population.

Among the leading domestic researchers who study both the institutional development in the Southeast Asian subregion and the politics of the ASEAN countries, the following scientists should be singled out: N. Horodnia (Horodnia, 2015), I. Krupenya (Krupenya, 2022; 2023), M. Kulinich, V. Konstantinov, I. Lossovskiy (Lossovskiy, 2010; 2019; 2023), I. Kholod, Ye. Prypik (Prypik, 2022), O. Shved, S. Shergin (Shergin, 2017).

N. Horodnia highlighted the principles of the functioning of ASEAN as a regional organization and the model of interaction of the states of the Southeast Asian subregion in a complex regional environment (Horodnia, 2015). The foundations of Asia-Pacific Regionalism, conceptual models and modern practice were studied by S.O. Shergin (Shergin, 2017).

For the first time in Ukraine, I. Krupenya began to investigate the evolution of foreign policy priorities of Malaysia as one of the leaders of the countries of the Southeast Asian subregion and the Islamic world (Krupenya, 2022; 2023). Lossovskiy I., First-Class Minister Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine highlighted the Malaysian foreign policy from colonial dependence to regional leadership (Lossovskiy, 2010a; 2010b; 2019).

Iryna Krupenya in her recent article highlighted also about the new horizons policy in relation to the Asian continent, which was announced by the President of Ukraine at the annual Conference of Ambassadors of Ukraine at the end of December 2022 and stated that the policy of Asian countries regarding Putin's war against Ukraine is the policy of a «toothless tiger» (Krupenya, 2023).

Ye. Prypik studied the position of ASEAN member states regarding Russian aggression in Ukraine in his scientific work 'The position of ASEAN member states regarding Russian aggression in Ukraine and its economic consequences for the countries of the region' (Prypik, 2022).

In a recent joint study, I. Lossovskiy and I. Krupenya analysed the reasons for Asian neutrality regarding the Russian-Ukrainian war and explained the historically neutral foreign policy course of the ASEAN states. Separately researched the position of Asian countries during the vote at the UN on March 2, 2022 for UN General Assembly Resolution ES-11/1 regarding the condemnation of the Russian invasion of Ukraine and the demand for the complete withdrawal of Russian troops and the cancellation of the decision to recognize the self-proclaimed Donetsk and Luhansk People's Republics was studied; October 12, 2022 for the Resolution of the UN General Assembly condemning illegal 'referendums' in the temporarily occupied territories of Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia, and Kherson regions; November 14, 2022 for the draft resolution entitled 'Provision of legal remedies and reparations in connection with aggression against Ukraine'. It was recommended in article to the specialists of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine to strengthen the coordination of efforts between the member states of ASEAN, Central Asia, India, and China, in order to expand the International Contact Group for ensuring the defense of Ukraine (the Ramstein coalition) at the expense of these countries in order to defeat the Russian occupier (Krupenya & Lossovskiy, 2023).

The purpose of research is to investigate new opportunities for strengthening cooperation between Ukraine and ASEAN towards Sectoral Dialogue Partnership in such domains as food and agriculture, digital sector, trade, energy, disasters management, demining, social and cultural cooperation.

The results and discussions. On 20 May 2013, ASEAN acknowledged the first Ambassador of Ukraine to ASEAN, and starting from that time, Ukraine has always been represented within the ASEAN. It means that Ukraine is willing to achieve a longstanding, dynamic and broad-based relationship with the Association of Southeast Asian Nations. In 2024 the Minister for Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba emphasized that for the past few years, we have observed a significant increase in the level of cooperation between Ukraine and ASEAN member states. The dialogue between our highest officials, strong bilateral parliamentary ties and direct communication between the authorities demonstrate the significance of these relations for both sides. Therefore, Ukraine would like to make a new step forward in order to develop strong sectoral ties in such domains as food and agriculture, digital sector, trade, energy, disasters management, demining, social and cultural cooperation (Nechytaylo, 2024: 5).

Cooperation between Ukraine and ASEAN in the domain of food and agriculture. The Association of Southeast Asian Nations is a regional grouping that aims to promote economic and security cooperation among its ten members: Brunei, Cambodia, Indonesia, Laos, Malaysia, Myanmar, the Philippines, Singapore, Thailand, and Vietnam. ASEAN countries have a total population of 662 million people (Hong, Maizland, Galina, Albert & Fong, 2023). A large population requires the need to secure food and agriculture for ASEAN countries. Ukraine can be a reliable long-term partner in this domain. Moreover, endowed with fertile land, advanced agricultural practices, and competitive production costs, Ukraine is a global supplier of food products for more than 600 million people around the world. It boasts vast expanses of arable land and a favorable climate, making it a reliable source of agricultural products. This abundance allows for a consistent supply of crops, such as grains, cereals, and oil seeds. Ukraine's comparatively low production costs enable it to offer agriproducts at competitive prices, making them an attractive option for ASEAN nations looking to diversify their sources of agricultural imports (Nechytaylo, 2024: 19-20).

Ukraine plans to partner with ASEAN in food and agriculture through: food trade facilitation; gathering and analyzing data regarding food trade and agriculture; elimination of technical barriers for food and agriculture trade, as well as promotion of goods sea

movement; preparation of roadmap for securing food and agriculture supply chains from Ukraine to ASEAN member states; conducting consultations on food and agriculture at the state level of Ukraine and the intergovernmental level of ASEAN; advocating and coordinating for global food security; studying and researching suitable mechanisms for strengthening ties between Ukraine and ASEAN in food and agriculture; arrangement of consultative meetings/forums among non-state stakeholders (i.e. partners, private sector, academics, etc.); capacity building efforts between Ukraine and ASEAN, work-shops, training programs, technical assistance, institutional strengthening, and events for sharing knowledge and expertise (Nechytaylo, 2024: 22).

The Ukrainian diplomat-researcher Dmytro Deineko also recommends in his research to concentrate on the development of agriculture and cooperation on mutually beneficial terms with foreign partners of ASEAN to restore the destroyed agricultural infrastructure and create safe conditions for the development of farming (Deineko, 2023: 122).

Cooperation between Ukraine and ASEAN in the domain of digital sector. Over the last decade, ASEAN has undergone significant development in digitalisation. The rapid digital transformation in ASEAN, however, has brought forth risks and challenges encompassing data security, cybersecurity, competition, and the digital divide. To effectively address these challenges and leverage the potential of the digital realm, ASEAN developed nine frameworks during 2016-2023. At the time ASEAN embrace digital transformation by establishing the ASEAN Digital Community (ADC) 2045. This vision could provide guidance to Member States, enabling them to overcome regional challenges and unlock their digital potential. It is crucial for ASEAN to nurture digital development across the three key pillars: political-security, economic, and socio-cultural dimensions. The three pillars should be built on four fundamental elements: data governance, value-added enhancement, improved digital connectivity, and digital inclusivity (Yan Ing..., 2023: 487). As Ukraine has experience on above mentioned four fundamental elements that is why can combines in the domain of digital sector. Moreover, ASEAN develops its digital platforms that contribute to regional economic growth and cooperation. The ASEAN Single Window (ASW) is planned to be developed as a vast window of opportunities for ASEAN, as a step toward the realisation of an ASEAN Economic Community, including the exchange of more trade-related documents, such as the ASEAN Customs Declaration Document, electronic Phytosanitary Certificate, and electronic Animal Health Certificate, through the ASW in the future, so Ukraine is ready to share its own successful experience in development of digital platforms (ASEAN Single..., 2003).

The Ukrainian platform Diia combines a mobile application with access to citizens' digital documents and a single portal of public services for the population and businesses. The main goal is to make 100% of public services available online. As of December 2022, almost 18,5 million Ukrainians have updated the Diia application. There are more than 21,7 million users of the 'Diia' portal by now – over 70 government services are available online. Mobile application 'Diia' allows Ukrainians to access 14 digital documents (ID card, foreign biometric passport, student card, driver's license, vehicle registration certificate, vehicle insurance policy, tax number, birth certificate, IDP certificate) and 21 services in total. Recently, Ukraine has become the first country with a digital ID that is valid and can be used everywhere within the country and the fourth in Europe to launch a digital driving licence. All digital documents in 'Diia' now have the same legal force as their plastic or paper counterparts. Using the 'Diia' app, Ukrainians can also share digital copies of the documents, and pay debts or fines (Digital..., 2022).

Another system 'Trembita' is the information and communication system for electronic interaction of state electronic information resources designed to automate and technologically support data exchange between electronic information resources based on exchange rules and protocols in the provision of public services. The 'Trembita' system is decentralised. It is a completely distributed fault-tolerant system, the use of which does not

involve the centralization of data and the change of its owner. The system has a high level of security due to digital signature and encryption of all transmitted data, as well as event logging, access control to web services and measures to counter denial of service attacks (About the system..., 2024).

Taking into account the successful Ukrainian experience in this domain the Ukraine plans to contribute to the digitalization of ASEAN and intends to participate in the events of ASEAN following the ADM2025 concerning: enhancement of cooperation to promote cyber resilience, security and interoperability in the digital environment; cooperation in the field of electronic service development; joint efforts in the field of digital literacy development; initiation of joint projects aimed at the development of digital infrastructure; exchange of experience regarding digital strategies, development plans of relevant authorities, and their responsibilities in the field of digital transformation; dialogue and knowledge sharing on approaches to international law, cybersecurity policy and regulation aiming to harmonize practices and promote international cybersecurity standards; promotion of information sharing and collaboration on cyber matters, including the exchange of information on cyber threats, best practices, and emerging technologies; joint research and development projects related to cybersecurity to advance innovation in the field; exchange of best practices and skills regarding the development of next-generation (5G) mobile networks (Nechytaylo, 2024: 32).

Cooperation between Ukraine and ASEAN in the domain of trade.

Ukraine has 57 trade agreements with ASEAN member states as of today. The turnover of goods between Ukraine and ASEAN member states in 2023 constitutes \$1,846 billion. Total exports from Ukraine to ASEAN member states from January to November 2023 amount to \$0,445 billion. Main categories of goods: agricultural raw materials, food products technical instruments and equipment, electronics, and packaged medicaments. Total imports from ASEAN member states to Ukraine in 2023 amount to \$1,401 billion. Main categories of goods: textile products and footwear, agricultural raw materials, food products, electronics and computer equipment, metal products. In the domain of trade Ukraine has an ambition to achieve a milestone of \$5 billion in trade with ASEAN by 2025 via promoting trade, increasing investments through joint mutually beneficial projects (Nechytaylo, 2024: 35-41).

Cooperation between Ukraine and ASEAN in the domain of energy.

On 19 November 2020 was adopted the ASEAN Plan of Action for Energy Cooperation 2016-2025 (APAEC). According to this Plan 'energy' is defined as a key component in advancing the ASEAN Economic Community's pursuit of an inclusive and dynamic regional economic integration towards 2025 and beyond (ASEAN Plan, 2020). In the domain of energy Ukraine intends to partner with ASEAN in Energy through: exchange knowledge and experience of keeping the energy resilient and secured in uncertain time; sharing knowledge and experience with regards to security standards and development of safety measures for nuclear facilities; exploring avenues for future collaboration in the area of energy security, including the safe and sustainable development of low-carbon energy sources and technologies; promotion of energy efficiency and conservation practices; exploring opportunities for cooperation to support the efforts of ASEAN member states to strengthen their capacity in the areas of energy security and the safe, sustainable development of renewable and alternative energy sources; supporting the efforts to promote energy technologies, energy efficiency, and conservation practices (Nechytaylo, 2024: 47).

Cooperation between Ukraine and ASEAN in the domain of disasters management.

In the domain of disasters management Ukraine has experience in dealing with natural and man-made disasters and can sharing knowledge and experience of maintaining resilient and secured disaster management in uncertain times. For example, Ukraine has managed to demonstrate a high level of disaster management during the flooding of the Kherson region as a result of Russia's bombing of the Kakhovka

hydroelectric dam on 6 June 2023. Houses, fields and settlements were under water, especially on the low left bank of the Dnieper in the Kherson region (The event..., 2023).

We can also remember the successful cases of cooperation between Ukraine and some ASEAN member states on the people-to-people level. The famous example of the rescue of a junior football team and their coach from the Tam Luang Cave in Thailand in 2018 illustrated the effective cooperation between Ukraine and ASEAN member states when Ukrainian rescuers played an important role in saving people in extremely difficult conditions. In 2013, Ukraine sent 38 tons of humanitarian support in the form of a cargo of essential goods to the Philippines, whose population and territory were affected by Typhoon Haiyan. Another example, among others, is granting humanitarian aid to Indonesia for the total amount of \$ 665,9 thousand back in June 2006 after a series of powerful earthquakes with a magnitude of 6.3 on the Richter scale on the island of Java.

At the same time ASEAN has unique experience in managing natural and man-made disasters. ASEAN works in this domain on principal of following slogan 'One ASEAN, One Response'. This slogan is an ASEAN declaration responding to disasters as one in and outside the region to achieve a faster response, mobilise greater resources and establish stronger coordination to ensure ASEAN's collective response to disasters.

ASEAN member-states have developed numerous platforms for discussing and coordinating actions in the event of natural and man-made disasters. One of them is the ASEAN Committee on Disaster Management, established in 2003, which developed the ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response (AADMER) in 2005, which is a regional legally binding agreement that binds ASEAN member states together to promote regional cooperation and collaboration in reducing disaster losses and intensifying joint emergency response to disasters in the ASEAN region.

Ukraine plans to partner with ASEAN in disaster management through: sharing knowledge and experience of maintaining resilient and secured disaster management in uncertain times; capacity-building activities and sharing best practices and experiences on disaster prevention and mitigation, risk assessment and monitoring, preparedness and response; supporting disaster recovery, rehabilitation and reconstruction and knowledge and innovation management, as well as disaster risk reduction, climate change adaptation and ecosystem-based adaptation; exploring the possibility of cooperation with the ASEAN Committee on Disaster Management and the ASEAN Coordinating Centre for Humanitarian Assistance on Disaster Management; promotion of science, technology and innovation cooperation on prevention, mitigation and risk reduction of natural disasters; exchange of experts for skills training and other initiatives (Nechytaylo, 2024: 49-54).

Cooperation between Ukraine and ASEAN in the domain of demining. In the domain of demining ASEAN countries have a unique experience. ASEAN countries have actively cooperated in a mine clearance program in Cambodia, where years of war have left behind a significant number of mines. ASEAN is also an active participant in international demining efforts. In January 2023, the Japanese government, invited eight Ukrainian demining experts to Cambodia for training in the use of the latest Japanese landmine detectors. Later, Cambodians conducted training for Ukrainian deminers in Poland (Japanese Technology..., 2023).

Ukraine intends to partner with ASEAN in demining through: exploration of the possibility of cooperation between relevant Ukrainian authorities and ARMAC; cooperation with regards to demining of marine areas, areas affected by natural disasters and/or conflicts; promotion of science technology and innovation cooperation on demining; performing consultations and workshops regarding demining best practices; promotion of the exchange of demining experts for skills training and other initiatives (Nechytaylo, 2024: 59).

Cooperation between Ukraine and ASEAN in the domain of social and cultural cooperation. The ASEAN Socio Cultural Community was established at the 27th ASEAN Summit on 22 November 2015 in Kuala Lumpur, Malaysia (27th ASEAN..., 2015). One year later the ASEAN Socio Cultural Community adopted Blueprint 2025.

According to the Blueprint 2025 the ASEAN Community it focuses on multi-sectoral and multi-stakeholder engagements, including Dialogue and Development Partners, sub-regional organisations, academia, local governments in provinces, townships, municipalities and cities, private-public partnerships, community engagement, tripartite engagement with the labour sector, social enterprises, government organisation, non-governmental organisation, civil society organisation (GO-NGO/CSO) engagement, corporate social responsibility (CSR), inter-faith and inter-cultural dialogue, with emphasis on raising and sustaining awareness and caring societies of ASEAN, as well as deepening the sense of ASEAN identity.

According to Clause 33 of the Blueprint 2025 “to ensure sustainability of projects and established mechanisms, resources in the form of funds, technical expertise and knowledge assets from Dialogue Partners, International Organisations and other partners, will be mobilised by the ASEAN Member States and respective ASEAN Organs and Bodies” (ASEAN Socio-Cultural..., 2025). In this regard, an important role is devoted to foreign partners of ASEAN. Ukraine intends to support ASEAN with the above as well as the provisions stated in The ASEAN Socio Cultural Community. In 2023, Ukraine held several events aimed at promoting ASEAN. On 3 July 2023, the Centre for ASEAN Countries Studies (Kyiv) organized the Roundtable ‘ASEAN-Ukraine: New Opportunities for Stronger Partnership’. From 1 to 4 August 2023, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine held the Quiz dedicated to ASEAN Day, where participants had to answer 32 multiple-choice questions covering key aspects of ASEAN, its political structure, economic cooperation, social issues, and cultural heritage.

The Strategy of Public Diplomacy of Ukraine 2021-2025 aim to popularize and share of national achievements and experience in the field of culture with citizens of other countries for better understanding and trust. The above includes the promotion of modern Ukrainian cinema, music, theatre, performance art, literature, classical and modern visual art, creative industries, and international research projects in the field of culture and art. Furthermore, it includes the popularization of the Ukrainian language in the world as well as the promotion of Ukrainian cultural heritage and projects in the field of culture and art of representative indigenous peoples and national minorities.

Crimean Tatars are Muslims from Ukraine with a long history and culture. Promoting Crimean Tatar culture in ASEAN will help enrich the region’s cultural diversity and raise awareness of Crimean Tatar culture and history. The exchange of Crimean artists and performers, Crimean Tatar art, and film festivals of Crimean Tatar films shall be beneficial for the cultural diversity of all Parties involved.

Ukraine plans to partner with ASEAN in Social and Cultural Cooperation through: promotion of greater awareness of each other’s traditions, heritage, and cultures through industries, cultural exchanges, events, festivals, and art exhibitions; exploring parliamentary cooperation through the framework of the AIPA and on a bilateral basis; exploring the ways of intercultural cooperation between Crimean Tatar and citizens of ASEAN member states; promoting autonomous and direct collaboration between universities of Ukraine and ASEAN member states; supporting human capital development and cooperation in education and training through information sharing, exchange programmes, capacity building, and skills development; promotion of creative industry cooperation in areas such as music, craft, cuisine, etc.; promotion of people-to-people contacts, networking, and exchange of visits between government officials, artists, students, youth, academicians, scholars, librarians, media, community representatives, as well as diplomats; encouraging collaboration and direct contacts between public libraries for the purpose of exchanging information materials and publications (Nechytaylo, 2024: 61-63).

Conclusions. Therefore, bilateral relations between Ukraine and ASEAN countries have the potential for further cooperation and strengthening of partnership through the sectoral dialogue partnership and the possible areas of cooperation include food and agriculture, digital sector, trade, energy, disasters management, demining, social and

cultural cooperation. The main document which regulates the sectoral dialogue is 'Ukraine–ASEAN: vision of cooperation'.

Given the Russian-Ukrainian war and the state Ukraine is in, the following should be the main priorities of Ukrainian foreign policy within the framework of relations with the ASEAN countries: take measures to prevent the spread of Russian propaganda and the involvement of humanitarian aid for the needs of Ukraine; support Volodymyr Zelenskyi's 10-point Peace formula, which was first voiced at the G20 summit, held in Indonesia in November 2022 to restore of territorial integrity of Ukraine; strengthen bilateral cooperation in the military-technical sphere; the inclusion of the ASEAN countries in the International Contact Group for the Defense of Ukraine ('Ramstein' coalition) for the joint victory of the aggressor; the importance of representation of all ASEAN countries in the first inaugural Global Peace Summit on 15-16 June, 2024 in Switzerland and thereby demonstrating respect for international law; encourage academic exchanges, strengthen scientific cooperation in order to inform the scientific circles of the ASEAN countries about the situation in Ukraine and about the consequences of Putin's war.

REFERENCES

- About the system (2024). *Trembita*. Retrieved from <https://trembita.gov.ua/about>
- ASEAN Single Window (2003). *The Association of Southeast Asian Nations*. Retrieved from <https://asean.org/our-communities/economic-community/asean-single-window/>
- ASEAN Plan of Action for Energy Cooperation (APAEC) 2016-2025 (2020). *ASEAN Centre for Energy*. Retrieved from <https://cutt.ly/zeoUv5N7>
- ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025 (2016). *The Association of Southeast Asian Nations*. Retrieved from <https://cutt.ly/LeoUbfq>
- 27th ASEAN Summit, Kuala Lumpur, Malaysia, 18-22 November 2015 (2015). *The Association of Southeast Asian Nations*. Retrieved from <https://cutt.ly/JeoUbaQI>
- Asia Week at the Ministry of Foreign Affairs is the beginning of Ukraine's new regional strategy. (2020). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/beoUciEf> // Тиждень Азії в МЗС – початок нової регіональної стратегії України. *Міністерство закордонних справ України*. Retrieved from <https://cutt.ly/beoUciEf>
- Digital country (2022). *Ukraine NOW*. Retrieved from <https://ukraine.ua/invest-trade/digitalization/>
- Deineko, D.O.** (2023). Current state and prospects of economic cooperation between Ukraine and ASEAN, ASEAN Member States. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, 61, 118-124 // **Дейнеко, Д.О.** (2023). Актуальний стан та перспективи економічного співробітництва між Україною та АСЕАН, державами-членами АСЕАН. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція, 61, 118-124.
- Dmytro Kuleba opened the first ASEAN Research Center in Ukraine (2021). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/BeoZIVGW> // Дмитро Кулеба відкрив перший в Україні центр досліджень країн АСЕАН. *Міністерство закордонних справ України*. Retrieved from <https://cutt.ly/BeoZIVGW>
- Dmytro Kuleba will visit Cambodia: the Ministry of Foreign Affairs opens new horizons for Ukraine in Southeast Asia (2022). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeoUc3eM> // Дмитро Кулеба відвідає Камбоджу: МЗС відкриває Україні нові горизонти в Південно-Східній Азії (2022). *Міністерство закордонних справ України*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeoUc3eM>
- Every new result achieved for Ukraine means a shorter time to victory – address by President Volodymyr Zelensky (2023). *President of Ukraine. Official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/CeoUxZYN> // Кожен новий результат для України означає менший час до перемоги – звернення Президента Володимира Зеленського (2023). *Президент України. Офіційне представництво*. Retrieved from <https://cutt.ly/CeoUxZYN>
- Japanese Technology to Support Demining Efforts in Ukraine. (2023). *Japan International Cooperation Agency*. Retrieved from <https://cutt.ly/7eoZIHWM>
- Hong, L., Maizland, L., Galina, C., Albert, E. & Fong, C.** (2023). What Is ASEAN? *Council on foreign relations*. Retrieved from <https://www.cfr.org/backgrounder/what-asean>

- Horodnia, N.** (2015). ASEAN as a Model of Southeast Asian Nations' Regional Interaction. *Hileya: scientific bulletin*, 99, 109-113 // **Городня, Н.** (2015). АСЕАН як модель регіональної взаємодії держав Південно-Східної Азії. *Гілея: науковий вісник*, 99, 109-113.
- In Manila, the President of Ukraine Met with the President of the Republic of the Philippines for the First Time. (2024). *President of Ukraine. Official website*. Retrieved from <https://cutt.ly/GeoZIQT2> // У Манілі Президент України вперше зустрівся з Президентом Республіки Філіппіни (2024). *Президент України. Офіційне представництво*. Retrieved from <https://cutt.ly/GeoZIQT2>
- Krupenya, I.M.** (2022). Evolution of Malaysia's foreign policy priorities (1957-2022). *Politology bulletin*, 89, 214-231. Retrieved from <https://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/157> // **Крупеня, І.М.** (2022). Еволюція зовнішньополітичних пріоритетів Малайзії (1957-2022). *Політологічний вісник*, 89, 214-231. Retrieved from <https://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/157>
- Krupenya, I.** (2023a). Malaysia: main foreign policy priorities and bilateral relations between Ukraine. *Consensus*, 3, 37-50. Retrieved from <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/73> // **Крупеня, І.** (2023a). Малайзія: основні зовнішньополітичні пріоритети та двосторонні відносини України. *Консенсус*, 3, 37-50. Retrieved from <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/73>
- Krupenya, I.M.** (2023b). Policy of new horizons of Ukraine in the Asian direction. *Actual problems of international relations*, 155 (2), 14-23 // **Крупеня, І.М.** (2023b). Політика нових горизонтів України на азіському напрямку. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 155 (2), 14-23.
- Krupenya, I.M. & Lossovskiy, I.Ye.** (2023). Reasons of Asian neutralism regarding the russian-Ukrainian war. *Diplomatic Ukraine*, XXIV, 187-203. Retrieved from <https://cutt.ly/8eoUvGpF> // **Крупеня, І.М. & Лоссовський, І.Є.** (2023). Причини азіатського нейтралізму щодо російсько-української війни. *Україна Дипломатична*, XXIV, 187-203. Retrieved from <https://cutt.ly/8eoUvGpF>
- Law of Ukraine 'On Ukraine's Accession to the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia' (2023). *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3531-20#Text> // Закон України «Про приєднання України до Договору про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії» (2023). *Верховна Рада України*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3531-20#Text>
- Lossovskiy, I.** (2010a). Malaysian Foreign Policy: From Colonial Dependence to Regional Leadership. *Foreign affairs*, 1, 34-37 // **Лоссовський, І.** (2010a). Зовнішня політика Малайзії: від колоніальної залежності до регіонального лідерства. *Зовнішня справа*, 1, 34-37.
- Lossovskiy, I.** (2010b). Malaysian Foreign Policy: From Colonial Dependence to Regional Leadership. *Foreign affairs*, 2, 10-13 // **Лоссовський, І.** (2010b). Зовнішня політика Малайзії: від колоніальної залежності до регіонального лідерства. *Зовнішня справа*, 2, 10-13.
- Lossovskiy, I.** (2019). Some elements of strategy and prospects of Ukraine's relations with the countries of the East Asian region. *Ukraine Analytica*. Retrieved from <https://cutt.ly/yeoUvxjf> // **Лоссовський, І.** (2019). Деякі елементи стратегії та перспективи відносин України з країнами східноазійського регіону. *Україна Аналітика*. Retrieved from <https://cutt.ly/yeoUvxjf>
- Nechytaylo, O.** (2024). Ukraine-ASEAN: vision of cooperation. *Ministry of foreign affairs of Ukraine*. Kyiv. Retrieved from <https://cutt.ly/3eoUvMC3> // **Нечитайло, О.** (2024). Україна-АСЕАН: бачення співпраці. Міністерство закордонних справ України. Київ. Retrieved from <https://cutt.ly/3eoUvMC3>
- Prypik, Ye.** (2022). The position of ASEAN member states regarding Russian aggression in Ukraine and its economic consequences for the countries of the region. *The State Institution 'Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine'*. Retrieved from <https://cutt.ly/TeoUvYlg> // **Припик, Є.** (2022). Позиція держав-членів АСЕАН щодо російської агресії в Україні та її економічних наслідків для країн регіону. *ДУ "Інститут всесвітньої історії НАН України"*. Retrieved from <https://cutt.ly/TeoUvYlg>

- Shergin, S.O., Kosmyna, V. & Chekalenko, L.D.** (2017). Asia-Pacific Regionalism: Conceptual Models and Contemporary Practice. Kyiv: Diplomatic Academy of Ukraine. // **Шергін, С.О., Космина, В. & Чекаленко, Л.Д.** (2017). Азійсько-Тихоокеанський регіоналізм: концептуальні моделі та сучасна практика: монографія. *Дипломатична академія України*.
- The Asian strategy is already bringing concrete results and opening new horizons for Ukraine. (2022). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/3eoUcSXn> // Азіатська стратегія вже приносить конкретні результати та відкриває нові горизонти для України. *Міністерство закордонних справ України*. Retrieved from <https://cutt.ly/3eoUcSXn>
- The event of 2023: the explosion of the Kakhovskaya HPP and its consequences for the Kherson region (2023). *Suspilne Kherson*. Retrieved from <https://cutt.ly/JeoZUAbz> // Подія 2023 року: підрих Каховської ГЕС та його наслідки для Херсонщини (2023). *Суспільне Херсон*. Retrieved from <https://cutt.ly/JeoZUAbz>
- The event 'Ukraine – ASEAN: vision of cooperation' took place in Kyiv (2024). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/keoUx7rM> // У Києві відбувся захід «Україна-АСЕАН: бачення співпраці». *Міністерство закордонних справ України*. Retrieved from <https://cutt.ly/keoUx7rM>
- Ukraine's Foreign Policy Strategy. (2021). *President of Ukraine*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> // Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. *Президент України*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
- Volodymyr Zelenskiy discussed the Peace Summit and the Development of Bilateral Relations with the President of Singapore (2024). *Embassy of Ukraine in the Republic of Singapore*. Retrieved from <https://cutt.ly/7eoZUzck> // Володимир Зеленський обговорив із Президентом Сінгапуру Саміт миру та розвиток двосторонніх відносин. *Посольство України в Республіці Сінгапур*. Retrieved from <https://cutt.ly/7eoZUzck>
- Yan Ing, L., Vadila, Ye., Markus, I. & Nazara, L.** (2023). ASEAN Digital Community 2045. *ERIA Discussion Paper Series*, 487. Retrieved from <https://www.eria.org/uploads/ASEAN-Digital-Community-2045-DP.pdf>

УДК (UDC) 327.3 : 316.33
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.099

FEATURES OF WORLD INFORMATION SPACE IN THE CONTEXT OF CRITERION ANALYSIS OF GLOBALIZATION PHENOMENON

Oleksandr Dubovskiy,

e-mail: ag_dubovskiy@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5587-7980>

*Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 03189, Kyiv, Lomonosova Street, 81*

Abstract

The article defines the features of the world information space as an indicator of globalization. An analysis of the phenomenon of globalization was carried out according to the criteria: scale as the degree of coverage of social phenomena and processes, nature of changes in the globalization process, temporal and spatial features, assessment of positive and negative consequences of globalization.

Globalization of the information space is implemented through integrating changes in various spheres of social life, intensifying changes in information exchange and transformative changes in the importance of traditional resources. It is determined by its integrity due to its system-forming influence on various spheres of social life and its segmentation. Within the global information space, one can consider specific segments such as cyberspace, communication space, social space, educational space, and information technology space. The defining features of the global information space are multi-subject and high permeability, multi-object and a high degree of trust.

In terms of time, the global information space is characterized by a wave-like development caused by the pace of development of information technologies and their availability. In the spatial aspect, the world information space is characterized by the absence of geopolitical correspondence, the presence of a material and virtual component. The positive and negative consequences of the globalization of the information space are analyzed. The need to develop an information security system in order to ensure the information sovereignty of the state is substantiated. The main problems of managing the global information space have been identified. The network approach is considered as corresponding to the logic and pace of globalization in terms of flexibility and structure.

Keywords: globalization, world information space, information security, integration, ambivalence, informatization of society

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ КРИТЕРІАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Олександр Дубовський,

e-mail: ag_dubovskiy@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5587-7980>

Військовий інститут

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Україна, 03189, Київ, вул. Ломоносова, 81*

Анотація

У статті визначено особливості світового інформаційного простору як індикатора глобалізації. Здійснено аналіз феномена глобалізації за критеріями: масштабність як ступінь охоплення суспільних явищ і процесів, характер змін у глобалізаційному процесі, часові та просторові особливості, оцінка позитивних і негативних наслідків глобалізації.

Глобалізація інформаційного простору реалізується через інтегруючі зміни різних сфер суспільного буття, інтенсифікуючі зміни обміну інформацією та трансформуючі зміни значущості традиційних ресурсів. Визначається цілісністю через системо-утворюючий вплив на різні сфери суспільного буття та сегментованістю. В межах світового інформаційного простору можна розглядати специфічні сегменти як кіберпростір, комунікаційний простір, соціальний простір, освітній простір, інформаційно-технологічний простір. Визначальними особливостями світового інформаційного простору є багатосуб'єктність і висока проникність, багатооб'єктність і високий ступінь довіри. У часовому аспекті світовий інформаційний простір характеризується хвилеподібним розвитком, зумовленим темпами розвитку інформаційних технологій та їхньою доступністю. У просторовому аспекті світовий інформаційний простір відзначається відсутністю геополітичної відповідності, наявністю матеріальної та віртуальної складової.

Проаналізовано позитивні та негативні наслідки глобалізації інформаційного простору. Обґрунтовано необхідність розробки системи інформаційної безпеки з метою забезпечення інформаційного суверенітету держави. Визначено основні проблеми управління світовим інформаційним простором. Розглянуто мережевий підхід як відповідний логіці та темпам глобалізації за гнучкістю та структурністю.

Ключові слова: глобалізація, світовий інформаційний простір, інформаційна безпека, інтеграція, амбівалентність, інформатизація суспільства

Постановка проблеми. Формування світового інформаційного простору є наслідком глобалізації, глибинність і масштабність розвитку якої впроваджує новий світовий порядок. Геополітичний вимір світового інформаційного простору та інтеграційні процеси у контексті кризових світових явищ актуалізують проблеми управління, зон відповідальності та глибинності впливу в контексті національної та міжнародної безпеки. Нестабільність і саморегуляція світового інформаційного простору є плідним підґрунтям конфліктогенного впливу та дестабілізації на різних рівнях суспільного буття. Стратегія національної та міжнародної інформаційної безпеки має спиратися на теоретико-методологічний аналіз явища глобалізації, проявом якого є формування світового інформаційного простору, актуальні та прогнозовані тенденції подальшої інформатизації суспільства.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. З даної проблематики можна відзначити дослідження найвпливовіших чинників процесу розвитку інформатизації в умовах міжнародної глобалізації В.Бабенко та ін. (Babenko, Perevozova, Mandych, Kvyatko, Maliy & Mykolenko, 2019), філософських аспектів інформатизації суспільства в умовах глобалізації Р.Олексенка (Oleksenko, 2015), В.Воронкової (Voronkova, 2010), інформаційних технологій у контексті глобалізації Дж. П. Енебелі (Enebeli, 2024), М. Садіка й ін. (Sadiq, Zhang & Chien, 2024).

Питання милітаризації у контексті глобалізації представлене в праці Х. Колліас і П. Церемеса (Kollias & Tzeremes, 2024); інформаційний простір у контексті міжнародної безпеки, а також наслідки глобалізації інформаційного простору досліджують О. Бортнікова й ін. (Bortnikova, Kashperska, Leonov, Rubel & Chumak, 2024), К. Ветров та Ю. Вознюк (Vetrov & Voznyuk, 2019), В. Лукашова та А. Лаутар (Lukyanova & Lautar, 2013).

Мета дослідження: визначити особливості світового інформаційного простору через призму феномена глобалізації.

Методи та прийоми дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на використанні феноменологічного підходу та загальнонаукових методів, а саме гіпотетико-дедуктивного методу, аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення, застосування яких допомогло дослідити вказану тематику та сформувані об'єктивні висновки.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація охоплює все більше сфер суспільного буття, все глибше інтегрується у світовий устрій. При цьому залежно від сфери дослідження та галузі наукового знання даний феномен має своє визначення з акцентом саме на тих аспектах, що відповідають специфічній предметній області. Відповідно можна виокремити сферу інформаційних досліджень даного феномену, соціально-політичних, військових, економічних, технологічних, культурологічних, екологічних. Глобалізацію можна розглядати і більш абстрактно як сучасний тренд розвитку світового устрою, як наслідок впливу інноваційних факторів, що ініціюють якісно новий етап розвитку різних форм суспільного буття в історії людства. Концептуальну основу осмислення глобалізації формують теорії:

- Е. Гідденса, глобалізація як інтенсифікація всесвітніх соціальних відносин, через локальні зміни можуть мати глобальні наслідки;
- М. Кастельса, глобалізація як епоха «інформаційного віку», де глобальні мережеві структури стають основними організаторами активностей, а технологічні зв'язки та мережі впливають на соціальну, політичну та економічну динаміку на глобальному рівні;
- Т. Фрідмана, глобалізація в контексті формування «плоского світу» з рівним доступом до технологій і ринків, що дозволяє різним країнам конкурувати на рівних умовах;
- У. Бека, глобалізація як джерело нових типів ризиків, які не знають кордонів і вимагають глобальних відповідей;
- З. Баумана, глобалізація як джерело постійної невизначеності та зміни в контексті «рідкої модернізації», де традиційні структури швидко трансформуються або розпадаються.

Кожна з даних теорій фокусується на специфічному аспекті глобалізації. Для цілісного розгляду даного феномену Є. Тихомирова пропонує спиратися на такі критерії: масштабність як ступінь охоплення суспільних явищ і процесів; характер змін у глобалізаційному процесі; часові та просторові особливості; оцінка позитивних і негативних наслідків глобалізації (Тухомутова, 2004: 331-334).

За першим критерієм глобалізацію можна розглядати конкретно за сферами, або і як світове всеохоплююче явище. За характером змін визначаються інтеграційні, трансформаційні й інтенсифікаційні аспекти впливу глобалізації. Часові особливості визначають глобалізацію у контексті історичного розвитку людства та світоустрою, визначають інтенсивні характеристики її прояву залежно від історичної епохи.

Особливості прояву глобалізації у матеріальному та віртуальному просторі визначає просторовий критерій. Оцінка позитивних і негативних наслідків глобалізації передбачає аналіз амбівалентності даного явища, оскільки глобалізація сприяє розв'язанню одних проблем та одночасно виникненню інших. Амбівалентність детермінована складністю та різноманіттям акторів процесу глобалізації, суперечливістю їхніх інтересів, потенційною конфліктністю, впливаючи на певну сферу суспільного буття, вона трансформує її не фрагментарно, а діє на систему в цілому. Глобалізація об'єктивується процесом інтеграції світу, зростанням взаємозв'язків різного рівня та складності, при цьому має суб'єктивне позначення щодо зацікавленості різноманітних соціальних акторів в її окремих проявах і можливостях впливу на них.

Розглянуті критерії дозволяють цілісно проаналізувати особливості глобалізації як феномену суспільно-історичного розвитку загального світоустрою з конкретизацією проявів за сферами, як: утворення всесвітнього ринку фінансів, товарів і послуг, транснаціональних корпорацій, глобалізація виробництва; зростання швидкості поширення інформації та масштабності її впливу, становлення світового інформаційного простору, розвиток мережевих технологій; перетворення знання в основний елемент суспільного багатства, зростання персональних контактів на транснаціональному рівні, формування світової культури; об'єднання зусиль всіх країн світу для подолання проблем екологічної рівноваги (Yuskiv, 2009: 372-373).

Характер змін передбачає домінування у процесі глобалізації аналізованої сфери проявів чи взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємного зближення, чи перетворення форм організації, властивостей, чи прискорення, посилення.

Розвиваючись у багатьох сферах, глобалізація не стала універсальною, прояви мають різну масштабність і глибину залежно від сфери та країни. Неоднорідність і різна швидкість глобалізаційних змін призводять до «асиметричних шоків» як, наприклад, розділення зон відповідальності, проблеми управління ефектами глобалізаційних змін, що виходять за межі геополітичних кордонів. При універсальній глобалізації її наслідки долалися б легше. Глобалізація поширюється більшою мірою на країни західної цивілізації. Окрім реального географічного простору та матеріальних проявів у вигляді трансферу технологій, товарів, міграції, глобалізація охоплює віртуальний простір (Yuskiv, 2009: 16). Тобто, світовий інформаційний простір не обмежується фізичними кордонами, він характеризується високою динамічністю, проникністю та насиченістю інформаційних потоків при великій кількості потенційних акторів. За таких просторових характеристик виникає проблема забезпечення державного суверенітету як незалежності у внутрішній і зовнішній політиці. За часовим критерієм глобалізацію можна визначити як хвильовий процес з чергуванням фаз організації та дезорганізації, що підтверджується часовою динамікою досліджень індексу глобалізації.

Швейцарський економічний інститут (Konjunkturforschungsstel der ETH Zurich) розробив систему якісного та кількісного вимірювання глобалізації KOF, що дає можливість визначити як загальний індекс глобалізації, так і за політичною, економічною, соціальною сферами. Індекс приймає значення від 0 до 100 та обчислюється для 200 країн світу, для яких формує рейтинг глобалізації у часовій динаміці. Порівняння індексів і рейтингу глобалізації України 2021 і 2023 року вказує, що з початком війни спостерігається значний приріст інтенсифікації глобалізаційних процесів в економічній і політичній сферах як у кількісному, так і в якісному аспектах (див. Табл. 1).

Відповідно локальні події можуть як інтенсифікувати інтеграційні процеси, так і сповільнювати їх, формуючи зони стиснення та розрідження індикаторної насиченості, підйоми та спади розвитку. У часовій динаміці відстежується загальна тенденція щодо поступового посилення глобалізації, однак кожна країна має свій темп з періодами стагнації.

Таблиця 1. Індекс і рейтинг глобалізації України
(KOF Index of Globalization, 2021, 2023)

Сфера	Індекс		Рейтинг	
	2021 рік	2023 рік	2021 рік	2023 рік
Економічна	64	72	71	54
Політична	83	93	39	26
Соціальна	69	76	95	78

За критерієм позитивних і негативних наслідків глобалізації розглянемо окремо кожну з груп. Серед позитивних наслідків глобалізації варто зазначити:

- зростання кількості та поліпшення якості товарів на світовому ринку;
- прогрес розвитку інформаційних технологій;
- створення нових робочих місць, головним чином у невиробничій сфері, завдяки розвитку інформаційних технологій;
- прискорення та поліпшення взаєморозуміння між представниками як націй-держав, так і різних культур і цивілізацій внаслідок інтенсифікації глобального інформаційного обміну;
- знищення стереотипів щодо способу життя, що розділяли різні соціальні верстви населення;
- проведення заходів щодо вирішення глобальних екологічних проблем, що вимагають спільних дій на міжнародному рівні;
- поширення демократичних цінностей і норм міжнародного права.

Серед негативних наслідків глобалізації варто виділити:

- світова економіка стала більш взаємопов'язаною, через що негативні наслідки вмиг перетинають кордони націй-держав;
- збільшення соціально-економічного розриву між багатими та бідними верствами населення;
- зростання динаміки міграційних потоків, що має негативні наслідки: від зростання злочинності до поширення епідемій;
- посилення економічного та політичного впливу транснаціональних корпорацій на уряди націй-держав і міжнародні організації;
- збільшення потенційних загроз від безпеки особистої інформації до інформаційного суверенітету держави;
- складність правового регулювання й управління глобалізаційними змінами в умовах багаторівневості, масштабності, відсутності геополітичної відповідності, багатосуб'єктності та багатооб'єктності, множинності та амбівалентності наслідків глобалізації (Yuskiv, 2009: 375).

Забезпечення посилення позитивних наслідків, попередження чи компенсаторності негативних наслідків реалізується заходами глобального управління на різних рівнях – локальному, національному, регіональному та глобальному. Одним із перспективних підходів реалізації глобального управління є мережевий підхід, що відзначається ієрархічною структурою множини управлінських груп, які взаємодіють на основі великої кількості взаємозв'язків. Завдяки цьому групи залежать одна від одної в плані ресурсів та об'єднані спільним інтересом. Мережа є гнучкою структурою. Подібні дифузні мережі приходять на зміну уряду, який здійснює управління через сформовану систему інститутів (Yuskiv, 2009: 74). Мережевий підхід є більш відповідним логіці та темпам глобалізації.

На основі критеріального означення особливостей глобалізації можна визначити даний феномен як процес і наслідок розширення, поглиблення та інтенсифікації взаємозв'язків у різних сферах суспільного буття, що відзначається багаторівневістю, масштабністю, відсутністю геополітичної відповідності, неоднорідністю та сегментованістю, багатосуб'єктністю та багатооб'єктністю,

множинністю й амбівалентністю наслідків кількісних та якісних змін форм у часовій динаміці.

В інформаційній сфері індикатором глобалізації є формування світового інформаційного простору. У наукових доробках, законодавчих і нормативних документах також використовується поняття глобального інформаційного простору. Проект Закону України «Про інформаційну безпеку України (№ 5732 від 01.07.2004 року) оперує світовим інформаційним простором як визначеним міжнародним співтовариством, введеним до міжнародно-правових документів поняттям, що означає сферу (об'ємний простір), в якій відбувається інформаційна діяльність людства, впорядкована, як правило, міжнародними конвенціями та договорами. Таким чином, акцентується правовий аспект управління інформаційним простором на міжнародному рівні.

На основі розглянутих попередньо критеріїв можна визначити особливості світового інформаційного простору, зважаючи на загальні тенденції та специфічні сегменти, характер змін, просторові та часові особливості, негативні та позитивні наслідки, та виокремити проблеми управління та правового регулювання.

Глобалізація інформаційного простору реалізується через інтегруючі зміни як об'єднання у просторово-комунікативне та соціокультурне середовище різних сфер суспільного буття (економічної, соціальної, культурної, політичної); через інтенсифікуючі зміни як створення транскордонної, інтерактивної та мобільної комунікації різних суб'єктів, у межах якої вони здійснюють швидкий інформаційний обмін; через трансформуючу зміну значущості традиційних ресурсів, створення нового середовища геополітичних відносин і конкуренції (Dubniak, 2015: 22).

У часовому аспекті світовий інформаційний простір характеризується хвилеподібним розвитком, зумовленим темпами розвитку інформаційних технологій та їхньою доступністю. Відповідно зв'язок з економічною сферою визначає зони прискорення та стагнації, особливості соціально-культурної сфери визначають прийнятність інноваційних розробок.

В межах світового інформаційного простору можна розглядати специфічні сегменти як кіберпростір, комунікаційний простір, соціальний простір, освітній простір, інформаційно-технологічний простір. Зміст сегментів визначається залежно від сфери функціонування інформаційної інфраструктури.

Світовий інформаційний простір не має національних і державних кордонів, більшою мірою обмежений щодо можливостей державного контролю та впливу, локалізація джерела інформації утруднюється наявністю великої кількості обхідних каналів. Багатосуб'єктність є визначальною особливістю світового інформаційного простору, оскільки, окрім більш звичних для інших сфер глобалізації міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, держав, політичних партій, релігійних організацій, окремих політиків і громадських діячів, фактично може бути будь-хто, спроможний створювати та поширювати інформаційні повідомлення.

У просторовому аспекті світовий інформаційний простір охоплює різні сфери, визначаючи особливості взаємозв'язків між ними. Інформаційні потоки відіграють системотворчу функцію та впливають на стан і динаміку політичної, соціальної, економічної, військово-оборонної, культурної та інших сфер суспільно буття людини. Відповідно у кожній з даних сфер актуальним є забезпечення інформаційної безпеки для протидії загрозам породженим негативними наслідками глобалізації.

Світовий інформаційний простір надає переваги та породжує проблеми. Позитивні наслідки глобалізації в інформаційній сфері пов'язані з мірою інтеграції інформаційних технологій до різних сфер суспільного буття: створення нових робочих місць, розвиток ринку професій; зменшення часових витрат у фінансово-промисловій сфері; підвищення рівня життя; розширення можливостей самореалізації, свободи слова і творчості; скорочення транспортних комунікацій з метою обміну інформацією; доступ до світових інформаційних ресурсів у сфері освіти

та науки; удосконалення державного управління через розвиток засобів взаємодії із соціумом.

До негативних наслідків глобалізації в інформаційній сфері належать: складність цензурування контенту через високу швидкість поширення інформації; розповсюдження психологічних і політико-психологічних наративів конфліктогенного змісту; встановлення глобального інформаційного контролю над менш розвиненими державами, ідеологічна та культурна експансія; збільшення ролі інформації зі зменшенням її надійності; посилення економічної та соціальної нерівності через різну доступність інформаційних технологій; суперечність між глобальними та національними цінностями; загроза хакерських атак на офіційні веб-сайти державних і фінансових установ; викрадення та продаж конфіденційної інформації; поширення аморального та зловмисного контенту (Сhtur, 2020: 95).

Таким чином, глобалізація інформаційного простору реалізується через інтегруючі зміни різних сфер суспільного буття, інтенсифікуючі зміни обміну інформацією та трансформуючі зміни значущості традиційних ресурсів. Визначається цілісністю через системоутворюючий вплив на різні сфери суспільного буття та сегментованістю. У межах світового інформаційного простору можна розглядати специфічні сегменти як кіберпростір, комунікаційний простір, соціальний простір, освітній простір, інформаційно-технологічний простір. Визначальними особливостями світового інформаційного простору є багатосуб'єктність і висока проникність, багатооб'єктність і високий ступінь довіри.

У часовому аспекті світовий інформаційний простір характеризується хвилеподібним розвитком, зумовленим темпами розвитку інформаційних технологій та їхньою доступністю. У просторовому аспекті світовий інформаційний простір відзначається відсутністю геополітичної відповідності, наявністю матеріальної та віртуальної складової.

Регулювання світового інформаційного простору на міжнародному рівні стикається з низкою складних викликів і проблем, основні з яких включають:

1. Юрисдикційні розбіжності. Різні країни мають різні закони та норми, що регулюють використання інформації та кіберпростір. Це створює складнощі в ситуаціях, коли потрібно визначити, які закони застосовувати у конкретних випадках, особливо коли дані перетинають межі держав.

2. Безпека даних і конфіденційність. Забезпечення безпеки даних і приватності в умовах, коли інформація легко переміщується через кордони, є величезною проблемою. Міжнародні організації та держави мають знаходити баланс між захистом особистих даних і вимогами національної безпеки.

3. Кіберзлочинність. Міжнародне регулювання кіберзлочинності є складним через швидкі зміни у технологіях і методах злочинів. Існуючі закони часто застарівають швидше, ніж встигають адаптуватися до нових викликів.

4. Культурні та політичні розбіжності. Різні культурні погляди на цензуру, свободу слова та приватність можуть впливати на міжнародні угоди щодо регулювання інформаційного простору. Прийнятність в одній культурі, не гарантує того ж в іншій.

5. Розвиток технологій. Швидкий розвиток штучного інтелекту та машинне навчання створює нові виклики для регулювання, включаючи етичні питання та потенційні зловживання.

6. Міжнародне співробітництво. Посилення міжнародного співробітництва необхідне для ефективного регулювання інформаційного простору, але політичні та економічні інтереси часто ускладнюють процес узгодження та впровадження загальноприйнятих норм і стандартів.

Наявність розробленої системи забезпечення національної та міжнародної інформаційної безпеки є основою інформаційного суверенітету держави, забезпечення її гнучкості має спиратися на структурну відповідність мережеві природі простору її функціонування.

Висновки. Отже, на сьогоднішній день глобалізацію розглядають як серйозний феномен, процес і наслідок розширення, поглиблення та інтенсифікації взаємозв'язків у різних сферах суспільного буття, що відзначається багаторівневістю, масштабністю, відсутністю геополітичної відповідності, неоднорідністю та сегментованістю, багатосуб'єктністю та багатооб'єктністю, множинністю та амбівалентністю наслідків кількісних та якісних змін у часовій динаміці.

Глобалізація є всеохоплюючим процесом, який не оминув і світовий інформаційний простір. Особливостями якого стали: всеохоплюючий і сегментарний характер, системоутворюючий вплив на різні сфери суспільного буття та змістовна відповідність сфері функціонування інформаційної інфраструктури, багатосуб'єктність і багатооб'єктність, висока проникність, відсутність геополітичної відповідності, висока ступінь довіри, залежність від темпів інформаційно-технологічного розвитку та доступності технологій, складність правового регулювання через високу динамічність, гнучкість і геополітичну, культурну суперечність правових норм.

Вплив глобалізаційних процесів на світовий інформаційний простір є як позитивним, так і негативним. Створюючи нові можливості для розвитку й обміну інформацією, породжуються нові виклики та ризики перед світовою спільнотою. Тому, для мінімізації негативних проявів глобалізації щодо сучасного інформаційного простору потрібно розробляти ефективні стратегії інформаційної безпеки, медіа-грамотності та забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів.

REFERENCES

- Babenko, V., Perevozova, I., Mandych, O., Kvyatko, T., Maliy, O. & Mykolenko, I.** (2019). World informatization in conditions of international globalization: Factors of influence. *Global Journal of Environmental Science and Management, Special Issue*. DOI: <https://doi.org/10.22034/gjesm.2019.05.SI.19>
- Bortnikova, O., Kashperska, D., Leonov, O., Rubel, K. & Chumak, O.** (2024). Information security of the state: motives, necessity, and sufficiency criteria. *Lex Humana*, 16 (1), 1-19.
- Chien, F., Zhang, Y. & Sadiq, M.** (2024). Impact of open innovation on globalization: a survey study on China. *Technological and Economic Development of Economy*, 30 (1), 196-217. DOI: 10.3846/tede.2024.19982
- Chmyr, Y.** (2020). Informational society and global informational space: security aspects. *Suchasni aspekty modernizatsii nauky v Ukraini: stan, problemy, tendentsii rozvytku*, 95-97 // **Чмир, Я.** (2020). Інформаційне суспільство та глобальний інформаційний простір: безпекові аспекти. *Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку*, 95-97.
- Dubniak, K.** (2015). Informational space: structure and functional parameters. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Sotsialni komunikatsii*, 4, 21-25 // **Дубняк, К.** (2015). Інформаційний простір: структура та функціональні параметри. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*, 4, 21-25.
- Enebeli, J.P.** (2024). Information And Communication Technology (Ict), Globalization And Inpeneding Challenges. *Global Journal of Pure and Applied Sciences*, 30 (1), 95-100. DOI: 10.4314/gjpas.v30i1.9
- KOF Index of Globalization (2021, 2023). *Swiss Federal Institute of Technology Zurich*. Retrieved from www.kof.ch/globalization/
- Kollias, Ch. & Tzeremes, P.** (2024). Militarization, globalization and liberal democracy: a nexus? *Review of Economics and Political Science*. Retrieved from <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-03-2023-0026/full/html>
- Lukyanova, V. & Lautar, A.** (2013). Information security in the context of the development of information systems. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Series «Economic Sciences»*, 2 (3), 97-101.
- Oleksenko, R.** (2015). The philosophy of sustainable development in the era of globalization. *Hileia*, 100, 175-179. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileva_2015_100_47

-
- // **Олексенко, Р.** (2015). Філософія сталого розвитку в епоху глобалізації. *Гілея*, 100, 175-179. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_100_47
- Тухомырова, Ye.** (2004). *Public relations in a globalized world*. Kyiv: Our culture and science //
- Тихомирова, Є.** (2004). *Паблік рилейшнз у глобалізованому світі*. Київ: Наша культура і наука.
- Vetrov, K. & Voznyuk, Y.** (2019). Information Terrorism as a Modern Threat to Information Security of European States. *International relations, public communications, and regional studies*, 1 (5), 34-42.
- Voronkova, V.G.** (2010). *The philosophy of globalization: socio-anthropological, socio-economic and socio-cultural dimensions*. Zaporizhzhia: RVV ZDIA //
- Воронкова, В.Г.** (2010). *Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри*. Запоріжжя: РВВ ЗДІА
- Yuskiv, B.** (2009). *Globalization and labor migration in Europe*. Rivne: publisher O.M. Zen //
- Юськів, Б.** (2009). *Глобалізація і трудова міграція в Європі*. Рівне: видавець О.М. Зень.

УДК (UDC) 323.2

DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.108

ANALYSIS OF CHINA'S INFORMATION POLICY

Oksana Frolova,

e-mail: sancha279@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7105-2762>

*Educational and Scientific Institute of international relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 04119, Kyiv, Yuriy Illenko Street, 36/1*

Anastasia Bondarenko,

e-mail: bondarenkoanastasiia131004@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8221-9347>

*Educational and Scientific Institute of international relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 04119, Kyiv, Yuriy Illenko Street, 36/1*

Abstract

The article examines the peculiarities of China's information policy. The main components of the formation of the information society are considered: historical background, regulatory framework, institutional organization of effective information policy. Special attention is paid to the role of government and government regulation in the formation of the information society. Considerable attention is focused on monitoring the role of state bodies, such as the Propaganda Department of the CPC Central Committee, the Ministry of Industry and Information Technology, and the General Directorate of Press and Publications, in controlling and managing the information space.

The author proves the key role of government agencies in regulating and controlling China's information space, ensuring information and cybersecurity, censorship, propaganda, content formation, regulation of rules for access to information for the public, and data protection. An important position in China's information policy is occupied by the firewall system used by the country's leadership to block access to unwanted websites and services in order to control the Internet space and ensure security.

The affiliation of China's information policy to the managed model of the information society is substantiated. The state owns and controls most of the telecommunication infrastructure and Internet providers, which gives it a significant advantage in the processes of providing access to data and dissemination of information. In addition, the government uses the Internet to spread propaganda and disinformation, as well as to artificially create narratives for internal and external target audiences. The mechanisms of social rating and their influence on the behaviour of citizens are also highlighted. According to this system, citizens are evaluated by their own behaviour in the media space and in real life. A high rating can lead to privileges, while a low rating can lead to restrictions.

The conclusions are supported by the analysis of international ratings and indices, which make it possible to clearly demonstrate the state of information freedom and control of the information space in China using statistical data. Thus, China's information policy is characterized by a complex and multifaceted structure that combines elements of control, regulation and strategic development of the information society.

Keywords: People's Republic of China, information policy, information technologies, information society, media space

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КИТАЮ

Оксана Фролова,

e-mail: sancha279@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7105-2762>

*Навчально-науковий Інститут міжнародних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна, 04119, Київ, вул. Юрія Ілленка, 36/1*

Анастасія Бондаренко,

e-mail: bondarenkoanastasiia131004@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8221-9347>

*Навчально-науковий Інститут міжнародних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна, 04119, Київ, вул. Юрія Ілленка, 36/1*

Анотація

У статті досліджуються особливості інформаційної політики Китаю. Розглядаються основні складові формування інформаційного суспільства: історичне підґрунтя, нормативно-правова база, інституційна організація забезпечення ефективної інформаційної політики. Особлива увага приділяється дослідженню ролі уряду та державного регулювання у формуванні інформаційного суспільства. Значна увага зосереджена на моніторингу ролі державних органів, таких як Відділ пропаганди Центрального комітету КПК, Міністерство промисловості та інформаційних технологій, Головне управління преси та публікацій, у контролі та управлінні інформаційним простором.

Доведена ключова роль державних органів у регулюванні та контролі інформаційного простору Китаю, забезпеченні інформаційної та кібербезпеки, цензурі, пропаганді, формуванні контенту, регулюванні правил доступу до інформації для населення та захисті даних. Важливу позицію в інформаційній політиці КНР займає система фйрволлів, що використовується керівництвом країни для блокування доступу до небажаних веб-сайтів і сервісів з метою контролю інтернет-простору та забезпечення безпеки.

Обґрунтовується приналежність інформаційної політики Китаю до керованої моделі інформаційного суспільства. Держава володіє та контролює більшу частину телекомунікаційної інфраструктури та інтернет-провайдерів, що дає їй значну перевагу у процесах надання доступу до даних і поширенні інформації. Окрім цього, уряд використовує Інтернет для поширення пропаганди та дезінформації, а також для штучного створення наративів для внутрішньої та зовнішньої цільової аудиторії. Також висвітлюються механізми соціального рейтингування та їх вплив на поведінку громадян. Відповідно до цієї системи, громадяни оцінюються за власною поведінкою у медіапросторі та реальному житті. Високий рейтинг може призвести до привілеїв, тоді як низький загрожує обмеженнями. Висновки підкріплені аналізом міжнародних рейтингів та індексів, які дають можливість за допомогою статистичних даних наочно відобразити стан інформаційної свободи та контролю інформаційного простору в Китаї.

Таким чином, інформаційна політика Китаю характеризується складною та багатогранною структурою, що поєднує в собі елементи контролю, регулювання та стратегічного розвитку інформаційного суспільства.

Ключові слова: Китайська Народна Республіка, інформаційна політика, інформаційні технології, інформаційне суспільство, медіапростір

Постановка проблеми. Інформаційна політика сучасного світу має величезне значення в контексті формування глобальних відносин, визначення стратегічних цілей і забезпечення національної безпеки. В останні роки питання політики КНР щодо регулювання інформаційного простору в межах країни та пов'язані з цим порушення прав громадян щодо свободи інформації вийшли далеко за межі дискусій фахівців з міжнародного права та правозахисників, перетворившись на одну з ключових тем у міжнародних відносинах, зокрема у взаємодії КНР з США та ЄС.

Незважаючи на очевидний прогрес у сфері інформаційних технологій, інформаційна політика Китаю надалі залишається предметом активних дебатів та обговорень. Стратегічне планування, цілеспрямований вплив на глобальний інформаційний простір та взаємодія з іншими країнами у цьому контексті має низка невирішених проблем, які потребують детального аналізу та розгляду.

Ретельне дослідження інформаційної політики КНР дозволить зрозуміти її потенційні наслідки та розробити ефективні стратегії відповіді для інших держав і міжнародних організацій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей функціонування інформаційного простору Китаю можна знайти в працях таких авторів, як В. Бебик (Bebyk, 2017), С. Венідіктов (Venidziktau, 2020), Д. Дубов (Dubov, 2018), Є. Макаренко (Makarenko, 2023), Д. Мадрид-Моралес і Х. Вассерман (Wasserman & Madrid-Morales, 2022), А. Гончарук (2018), В. Лаврус (Lavrus, 2021), Н. Піпченко (Pipchenko, 2013), К. Корженко (Korzhenko, 2017), Д. Веденєєв та О. Семенюк (Vedeneev & Semenyuk, 2022) та інших.

Багато наукових досліджень з інформаційної політики Китаю мають спільну думку: людство покладається на медіа як на інститут, що має об'єктивно відображати світ і факти про нього, але медіа в авторитарних країнах мають власного регулятора своєї діяльності – державу, яка імплементує вигідну інформаційну політику та регулює ринок інформації. Інформація та факти самі по собі є нейтральними за умови відсутності коментарів або намагання подати їх під певним кутом зору. Влада КНР активно використовує інформаційний простір як спосіб контролю та маніпулювання громадською думкою.

Разом з тим, науковці поглиблюються у різні сфери інформаційної політики в Китаї як найяскравішому прикладі авторитарної країни.

Наприклад, К. Корженко у своїй статті «Проблеми психологічного впливу інформаційних війн в авторитарних країнах» фокусується більше на психологічному аспекті даної проблеми. Він зазначає, що в авторитарних державах, зокрема у КНР, пропагандистська машина діє за схожим принципом: вона постійно формує образ ворога ззовні, який нібито заважає країні розвиватися. Фігура лідера використовується як інструмент маніпуляції: маючи довіру значної частини населення, він може легко впливати на думки, емоції та поведінку людей, схиляючи їх до «потрібної» думки (Korzhenko, 2017).

В. Лаврус (Lavrus, 2021) зосереджує свою увагу на стійкості публічного управління під впливом інформаційної політики авторитарних країн, наприклад, Китаю. За його словами, стійкість системи публічного управління до інформаційно-психологічних атак полягає в її здатності виконувати свої функції в інтересах народу та держави, навіть якщо окремі її елементи піддаються тиску з метою прийняття рішень, вигідних ініціатору впливу.

Китай, як і всі інші авторитарні режими, характеризується ігноруванням запитів населення, що сприяє накопиченню прихованого протестного потенціалу. Водночас практика Китаю, поряд із Північною Кореєю, Іраном, Білоруссю, Російською Федерацією, свідчить про те, що блокування або контроль діяльності опозиційних ЗМІ, неурядових організацій, фондів і різноманітних установ відбувається у них достатньо ефективно й оперативно.

Мета статті – дослідити специфіку інформаційної політики КНР, визначити її особливості, систему її регулювання та можливі наслідки для міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. На початку 21 століття Китай досяг вражаючих показників у впровадженні та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності країни. Китай став лідером не лише в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, але має потенціал випередити світових лідерів за політичним впливом, економічною силою та військовою потужністю. Керівництво КНР розпочало реалізацію стратегії посилення загальнонаціональних зусиль, в якій ключовими факторами є стабільність у внутрішній політиці, динамічний і стійкий економічний ріст, підвищення рівня наукових і технологічних досягнень, а також забезпечення енергетичної та інформаційної безпеки.

Сьогодні КНР досягла значних успіхів у сфері інформаційних технологій, уникаючи значних політичних, економічних і безпекових проблем, що виникають у зв'язку з негативними чинниками та загрозами науково-технологічного розвитку. В умовах зростання впливу Китаю на світовому інформаційному просторі все більшу актуальність набуває вивчення його інформаційної політики, що є ключовим для аналізу суспільних і політичних процесів у країні.

Ключову роль у втіленні державної інформаційної стратегії КНР відіграє політичне керівництво та державні структури, спільно з елементами ринкової економіки. Інформаційна стратегія КНР має чітко виражені особливості: вона ґрунтується на комуністичній ідеології та глибоких культурних традиціях китайського суспільства, що сприяє активній інтеграції Китаю у сучасне міжнародне політичне, економічне та інформаційне середовище.

Основу інформаційної стратегії в КНР становлять ідеологічні принципи КПК, у межах яких функціонують відділи, відповідальні за контроль за інформаційними потоками та які регулярно видають директиви, рекомендації й обмеження для ЗМІ.

Більше десяти державних і партійних органів мають контроль за змістом інформації в КНР. Серед найважливіших з них дослідниками відзначається Відділ пропаганди ЦК КПК, який надає редакціям ЗМІ спеціальні рекомендації. Окрім цього, у 2008 р. було утворено Міністерство промисловості та інформаційних технологій, яке відповідає за регулювання та розвиток мережі Інтернет, бездротового зв'язку, мовлення, зв'язку, виробництва електронних та інформаційних товарів, індустрію програмного забезпечення та просування національної економіки знань. Проте це міністерство не має обов'язків у справах регулювання контенту для медіаіндустрії, цим займається Державне управління радіо, кіно та телебачення. Відповідальність за регулювання сфери неелектронних комунікацій у Китаї покладається на Головне управління преси та публікацій. Важливу ланку посідає і Міністерство державної безпеки КНР, адже в його структуру якраз входять управління 14 і 15, які займаються контролем за поштовими відправленнями й електронною поштою та інформаційною діяльністю відповідно. Варто згадати і про існування 12-го управління, яке займається збором і соціологічним аналізом результатів опитувань громадської думки на території КНР (Ministry of Public Security, N.d.).

Міністерство державної безпеки КНР отримало право контролювати, перевіряти та скеровувати діяльність із забезпечення безпеки комп'ютерних та інформаційних систем, розслідувати та запобігати злочинам у сфері безпеки даних, виконувати іншу діяльність з контролю за комп'ютерними та інформаційними системами. Усі новини, що з'являються на сайтах, також підлягають обов'язковій цензурі з боку Департаменту інформації Держради, а правом публікації оригінальних новин володіють тільки державні ЗМІ, наділені спеціальними урядовими повноваженнями. З огляду на складності централізованого регулювання, що виникають у зв'язку з динамічним зростанням кількості користувачів Інтернет, значна частина контрольних функцій була передана операторам зв'язку, які

здійснюють контроль онлайнних операцій і нагляд за змістом інформаційних потоків.

Для формування ефективної інформаційної політики в державі, починаючи з 1994 р., КНР прийняла понад 60 різних нормативно-правових документів, пов'язаних з формуванням інформаційного суспільства та регулюванням інформаційної та кібербезпеки, як її складової. До законодавства ввійшли норми регулювання комп'ютерних та інформаційних систем, права та обов'язки громадян, організацій і приватних осіб, пов'язані із використанням мережі Інтернет, порядок взаємодії локальних провайдерів Інтернет-послуг з відповідними міжнародними компаніями та системами зв'язку, державне регулювання телекомунікацій, кібербезпека, співробітництво у кіберпросторі, інформатизація, інтелектуалізація (штучний інтелект) та інші.

У червні 2021 р. у Китаї був прийнятий новий закон про безпеку даних, що надає президенту право закрити ІТ-компанії. Згідно з цим законом, компанії, які невірно обробляють «основні урядові дані» (тобто передають конфіденційну інформацію за кордон), можуть бути змушені припинити свою діяльність, їм може бути відкликана ліцензія або на них може бути накладено штраф у розмірі до 10 мільйонів юанів (1,6 мільйонів доларів) (*China's New Data Law Gives Xi the Power...*, 2021).

Вересень 2022 р. ознаменувався запровадженням правил, що регулюють передачу даних за межі КНР. Цей крок став черговим етапом кампанії Пекіна з посилення контролю над цифровим простором. Компанії, які обробляють особисті дані понад мільйона людей, а також оператори, що здійснили передачу даних мінімум ста тисяч осіб, зобов'язані звітувати перед владою. Звіти повинні містити інформацію про призначення передачі даних, запроваджені заходи безпеки, а також закони та правила країни, куди передаються дані. Існує ймовірність, що ці нові правила ускладнять передачу інформації до країн, чий підходи до управління даними відрізняються від китайських (*China will introduce cross-border data transfer...*, 2023).

2023 р. також запам'ятався нововведеннями: відбулося ухвалення переглянутого антишпигунського закону. У закон було внесено нове визначення шпигунської діяльності, яке включає кібератаки, спрямовані проти державних органів і критичної інформаційної інфраструктури. Згідно з опублікованим проектом поправок, Інтернет-провайдери будуть зобов'язані надавати технічну підтримку владі у боротьбі зі шпигунством і повідомляти про можливі проблеми (*China approves wide-ranging expansion...*, 2023).

Важливо зазначити, що поєднання положень вищезазначених нових законів, що дозволяють китайським спецслужбам співпрацювати з компаніями з метою «забезпечення національної безпеки», наводить на думку про те, що законодавство, покликане забезпечувати захист конфіденційності, насправді може стати свого роду «бек-дором», через який уряд Китаю зможе отримувати доступ до конфіденційної інформації.

Таким чином, можна стверджувати, що в Китаї панує керована модель інформаційного суспільства. Незважаючи на те, що Конституція КНР забезпечує свободу слова і доступ до інформації, керівна партія використовує засоби масової інформації для просування концепції «гармонійного суспільства», формування у громадськості переконаності у правильності політичного та економічного курсу, як засобу вирішення соціальних проблем.

Підходи Китаю та країн Заходу до внутрішньої інформаційної політики, зокрема стосовно свободи доступу, анонімності та відкритості ресурсів, суттєво розрізняються. В Європейському союзі та США присутні декларації про ліберальний або неоліберальний підхід до розуміння принципів функціонування Інтернет і його впливу на користувачів щодо доступу до інформації. У той час як КНР настійно підтримує жорсткий контроль не лише над внутрішнім інформаційним простором, але й над ресурсами, доступними громадянам.

На думку американських аналітиків, політика Китаю щодо контролю над інформаційно-комунікаційними технологіями переважно мотивована страхом уряду перед тим, що ліберальні організації, як внутрішні, так і зовнішні, можуть використати ці технології для підризу довіри громадян до режиму. Разом з тим, керівництво КНР розуміє, що саме розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет є основним джерелом економічного зростання країни. Наявна ситуація робить складним досягнення ключових завдань у контексті національної безпеки, адже виникає потреба у пошуку оптимальної рівноваги між розвитком інформаційно-технологічної галузі та гарантуванням внутрішньої стабільності. Вирішення цього протиріччя передбачає як стимулювання поширення Інтернет, так і збільшення контролю над його використанням (Mulvenon, 2008: 116).

Дмитро Дубов умовно визначає два основні підходи до контролю інформаційної політики у КНР: низького рівня (low-tech) і високого рівня (high-tech). Під низьким рівнем розуміються методи, які не базуються на технологіях, а в основному на організаційних і регуляторних засадах, що супроводжуються жорсткою цензурою (Dubov, 2010: 95-96).

Як вважає Ребекка Маккіннон, дослідниця зі Сполучених Штатів, яка спеціалізується на питаннях свободи висловлювання в Інтернеті, регуляторна політика в Китаї має три основних напрями. По-перше, вона має на меті контролювати всі види потокових відеосайтів, де може з'являтися контент, що ніколи не пройшов би цензуру на державних телеканалах. Другим вектором руху є регулювання розповсюдження відео в пірінгових мережах. Останньою тенденцією, але не менш важливою, є моніторинг веб-сайтів, які працюють у рамках концепції Веб 2.0, де контент створюється користувачами. Це переважно стосується китайських аналогів YouTube, таких як tudou.com, ouou.com, youku.com.

Окрім суворих регулятивно-бюрократичних методів, група «низького рівня» контролю характеризується ще й іншими прийомами, наприклад, придушенням дисидентської активності в медійному та кіберпросторі. Китайські медіа вибірково розголошують інформацію про арешти деяких блогерів-дисидентів, не наголошуючи на тому, що їх затримання сталося внаслідок моніторингу інтернет-поліцією, яка контролює публіцистичну діяльність у цифрових медіа. Подібні дії переслідують мету посяяти страх, щоб Інтернет-користувачі в Китаї утримувалися від будь-яких дій у мережі, що можуть призвести до карного переслідування (Dubov, 2010: 97-98).

Дуже резонансною та пов'язаною з регулятивними методами є конфліктна ситуація Китаю з Google. У 2010 р. китайські хакери, за свідченнями керівництва Google, за підтримки уряду КНР, намагались зламати електронні скриньки китайських правозахисників. Щодо цього інциденту висловились навіть Хіларі Клінтон, звинувативши керівництво КНР у порушенні прав людини. Водночас проблеми у влади КНР виникали не лише з самою компанією Google, але й з її підрозділами. Так, починаючи з 2007-2008 років, КНР систематично блокувала відеоконтент з сайту «YouTube». Останнє блокування було спричинено публікацією відео, де зафіксовано жорстоке поводження солдатів з монахами та жителями Тибету (Johnson & McGreal, 2010).

Як наслідок, у жовтні 2022 р. материнська компанія Google та Youtube Alphabet повністю пішла з ринку Китаю та вивела свій останній продукт з Китаю – гугл-перекладач. Таким чином, компанія виконала дану раніше обіцянку та перестала цензурувати пошукові запити з Китаю. А перед цим, наприклад, міжнародний пошук Google за запитом «площа Тяньаньмень» (у червні 1989 р. там відбулися мирні акції протесту, які були жорсткою, з численними жертвами, придушені) показував фотографії танків, а китайський сайт google.cn – ні (Olinga, 2022).

У рамках своєї жорсткої політики контролю над Інтернет Китай реалізує низку конкретних заходів, спрямованих на обмеження доступу до даних і посилення нагляду за онлайн-активністю своїх громадян. Доступ до таких ресурсів, як Amnesty International, Facebook, Twitter і Wikipedia, заблоковано, що значно ускладнює

можливість використання альтернативних джерел інформації та обмежує альтернативи вільного вираження думок. Навіть такі освітні інструменти, як мова програмування Scratch, яка використовується мільйонами дітей по всьому світу, недоступна для мешканців країни. Окрім цього, влада заборонила встановлювати на смартфони додатки, які не зареєстровані держрегулятором. Серед останніх кроків є впровадження системи сканування обличчя для підтвердження особистості Інтернет-користувачів.

Високий рівень стратегії протидії поширенню небажаної інформації в Китаї переважно базується на використанні власне інформаційно-комунікаційних технологій для покращення контролю над внутрішнім інформаційним простором і забезпеченням подальшого переважання держави у цій сфері.

У КНР функціонує складна система файрволлів (system of firewalls), яка обмежує доступ до проблемних зовнішніх ресурсів і застосовується провайдерами не тільки для захисту від вірусів і хакерів, але й для блокування доступу до певних сайтів, що містять некоректну інформацію з погляду китайського уряду. До переліку ресурсів, що піддаються фільтрації, входить більшість західних медіаресурсів, зокрема сайти BBC, CNN, ABC і CBS News, журнал «Time», сайти більшості американських університетів тощо. У китайському Інтернеті обмежені можливості публікації новин, якщо мова не йде про повідомлення, вже опубліковані на офіційних сайтах, або про передрук з офіційних «паперових» («офлайнних») медіа (Makarenko et al., 2023).

Особливу увагу приділяють проектам «Золотий щит» і «Зелена дамба». «Золотий щит», також відомий закордоном як «Великий китайський файрвол», на створення якого китайський уряд витратив близько 800 млн. дол. Він характеризується як система, яка спрямована на відстеження громадян у мережі Інтернет і контроль за розміщеним контентом. Проте початково цей проект був розроблений китайським урядом, перш за все, як система інформатизації у всіх сферах життя суспільства, зокрема у сфері громадської безпеки. Ця система не лише блокує доступ до сайтів, які перебувають у чорному списку, використовуючи їх IP-або URL-адреси, але й використовує фільтрацію пакетів даних для блокування сайтів за ключовими словами, наприклад, «Тяньаньмень», «Далай-лама», «незалежність Тайваню» або «права людини». Іноді блокування сайтів може бути частковим або залежати від місця. Наприклад, The New York Times було тимчасово розблоковано під час виходу інтерв'ю Цзян Цземіня, але через кілька років до нього знов було закрито доступ.

Проте навіть у рамках «Золотого щита» кіберконтроль є лише однією складовою безпекової політики, яку цей проект втілює. Принциповий акцент у проекті приділяється впровадженню особистих електронних карток, які фактично представляють собою форму електронного паспорта з можливістю використання електронно-цифрового підпису, але з потужними засобами відстеження незаконних дій. Також у рамках проекту «Золотий щит» активно встановлюються камери спостереження на вулицях великих міст. Наприклад, за даними адміністрації міста Гуанчжоу, система відеоспостереження (приблизно три тисячі камер) відіграла ключову роль у 61% в більш ніж двадцяти тисячах випадках затримання під час ініціативи з протидії вуличній злочинності під назвою «Sword Lily».

Доцільно згадати й систему «Зелена дамба». Уряд Китаю та Міністерство промисловості та інформаційних технологій представили це програмне забезпечення як цензурний інструмент, спрямований на захист китайських користувачів, зокрема школярів і студентів, від «шкідливого контенту», зокрема насильницьких матеріалів. Основу системи складає блокування зображень, тексту та веб-адрес за певними критеріями. Однак основні застереження правозахисників викликає сам вибір ключових фраз для блокування, що свідчить не стільки про гуманну спрямованість програми, скільки про політичні мотиви. За даними дослідження американських інформаційно-технологічних експертів з Мічиганського

університету, серед фраз, за якими відбувається блокування, зустрічається, наприклад, слово «Фалунь» – школа самовдосконалення із системи буддизму, заснована Лі Хунчжі (Dubov, 2018: 98-99). Зауважимо також, що у 2022 р. заявили, що цей проєкт може опинитися на межі краху через нестачу державного фінансування.

З метою детального аналізу суворості регулювання внутрішнього інформаційного простору та життєдіяльності громадян вважаємо необхідним згадати про існування системи соціального рейтингу в КНР. Рейтинг формується на основі системи оцінювання вчинків людини за шкалою від 0 до 1000 або від А до D. Інформація про діяльність людини збирається з різних джерел, таких як податкова служба, навчальний заклад, місце роботи, правоохоронні органи, державні структури, камери відеоспостереження із системою розпізнавання осіб. Дана модель пропонує поділ громадян на два списки: чорний і червоний. До «чорного» списку заносяться особи, які порушують правила, наприклад, не виплативши кредит, порушивши правила дорожнього руху, вчинивши неприпустимі дії проти інших громадян. Такі особи можуть бути позбавлені доступу до деяких інтернет-ресурсів, обмежені у швидкості Інтернету, позбавлені можливості заселятися в готелях, придбати квитки на транспорт і навіть надавати дітям освіту в приватних школах.

Найвищий же соціальний статус у Китаї мають ті, хто перебуває у червоному списку. Ці особи вважаються «суспільно-корисними», оскільки активно взаємодіють із системою, наприклад, регулярно здають кров чи гроші китайському уряду, займаються благодійністю та активно долучаються до життя держави. За свою позитивну громадянську активність вони отримують різноманітні бонуси, такі як знижки на комунальні послуги, переваги при працевлаштуванні або можливість безкоштовного прокату велосипеда (Kashchavtseva, 2023).

Не менш цікавою теорією є існування тенденції у відносинах між органами влади та медіа в Китаї, яка полягає у реалізації принципів *neiwai youbie* (розрізнення медіаконтенту для внутрішньої та зовнішньої цільових груп) і *neijin waisong* («контрольований всередині – автономний зовні»). Дана концепція передбачає диференційований підхід до регулювання ЗМІ, які адаптують контент для внутрішньої та зовнішньої аудиторій: перші підлягатимуть більш жорсткому контролю, щоб запобігти дестабілізації суспільства, у той час як другим надаватимуться ширші можливості задля формування позитивного іміджу країни та покровокого підкорення світового інформаційного простору (Venidziktav, 2020: 230).

Аргументами того, що Китай дійсно взяв курс на захоплення міжнародного інформаційного простору, можуть слугувати останні новини та події.

У 2021 р. Національний центр кібербезпеки Литви оприлюднив звіт, де йшлося про те, що смартфони *Xiaomi*, що випускаються китайською корпорацією, містять вбудовану функцію цензури. Згідно з литовським звітом, ця функція цензурувала список з приблизно 500 фраз, які вважаються «небажаними» китайським урядом. Функція була неактивована на телефонах, що постачалися до Європи, але могла бути активована віддалено (*China's Propaganda Everywhere...*, 2023).

У вересні 2023 р. Сполучені Штати Америки звинуватили Китай у маніпулюванні глобальними ЗМІ. Згідно з доповіддю Державного департаменту США, Пекін щорічно вкладає мільярди доларів у зусилля з маніпулювання інформацією, включаючи придбання акцій у закордонних ЗМІ через різноманітні канали, фінансування впливових онлайн-агентів та укладання угод щодо поширення контенту, який подає події з перспективи, вигідної китайському уряду (Martina, 2023). У жовтні 2023 р. Державний департамент США опублікував звіт, що висвітлює спроби КНР впливати на глобальне інформаційне середовище на свою користь (*Global Engagement Center Special Report...*, 2023).

Березень 2024 р. відзначився новиною про розгляд Конгресом законопроєкту, який має на меті заборонити соцмережу *TikTok* у США через підозру уряду Китаю в поширенні китайської пропаганди, у стеженні за користувачами та в збиранні великого масиву конфіденційних даних (*Chinese "Trojan horse"?*..., 2024). У квітні

2024 р. Президент США Джо Байден підписав законопроект щодо примусової зміни власника TikTok. Закон передбачає заборону застосування на території США, якщо за рік власницею TikTok все ще буде залишатись китайська компанія ByteDance Group.

Отже, КНР активно посилює свою присутність у міжнародному інформаційному просторі, прагнучи до більшого впливу та контролю над світовими інформаційними потоками.

Контрольована урядом інформаційна політика Китаю знаходить відображення в рейтингах та індексах, пов'язаних з інформаційно-комунікативними технологіями, що підтверджує вищезазначені твердження статистичними даними.

За даними системи Internet World Stats, станом на липень 2022 р. кількість користувачів мережі Інтернет у КНР становить 1 мільярд 10 мільйонів осіб, цікаво, що у 2000 р. ця цифра сягала 22 мільйонів, у 2020 – 987 мільйонів. Для порівняння: у всій Європі Інтернет-користувачів 747 мільйонів на кінець кінця 2022 року, у Північній Америці – 348 мільйонів. Таким чином, КНР є країною з найбільшою кількістю Інтернет-користувачів у світі вже багато років поспіль (Internet 2022 Usage in Asia, 2022; List of countries by number of Internet users, 2020). Тим не менш, у ній також мешкають мільйони невідключених до Інтернету громадян, що робить її загальне проникнення Інтернету відносно недостатнім і становить 69%.

Вважаємо за доцільне розглянути Глобальний барометр даних, який досліджує питання управління даними, зосереджуючись на їх доступності, компетентності, використанні та впливі на суспільне благо (China, 2023). Перший показник (найбільш всеосяжний) – показник потенціалу та спроможності – передбачає можливість робити щось корисне і стосується питань доступу, навичок, інфраструктури, інституцій та посередників (див. Рис. 1).

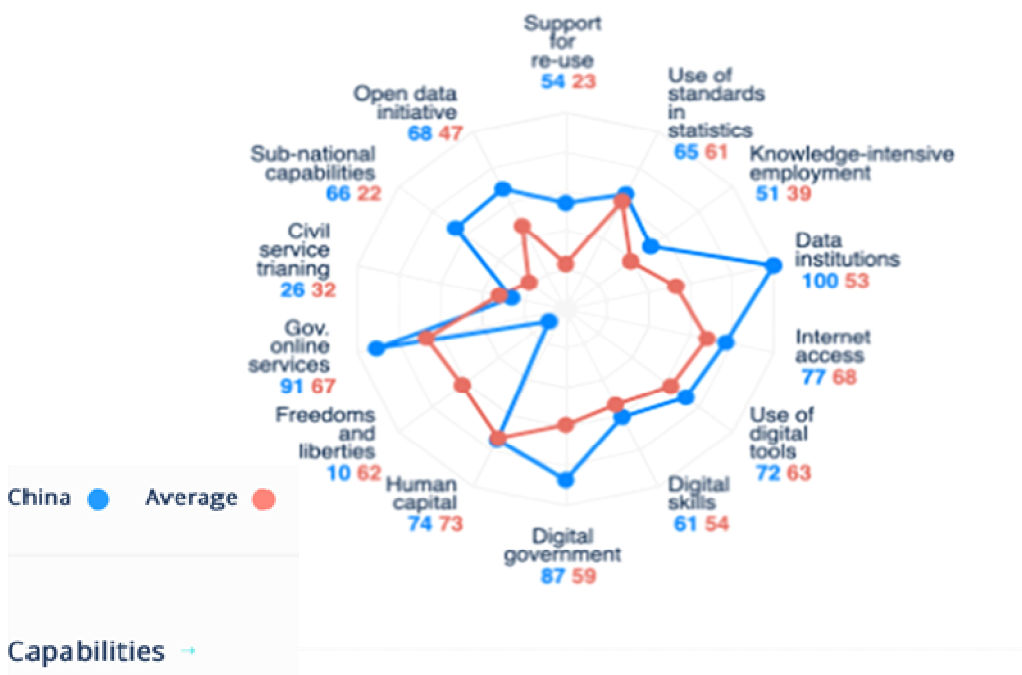


Рис. 1 Потенціал та спроможність (China, 2023).

Не менш важливий для Китаю показник управління даними, який відповідає за забезпечення надійності, достовірності та повноти даних (див. Рис. 2).

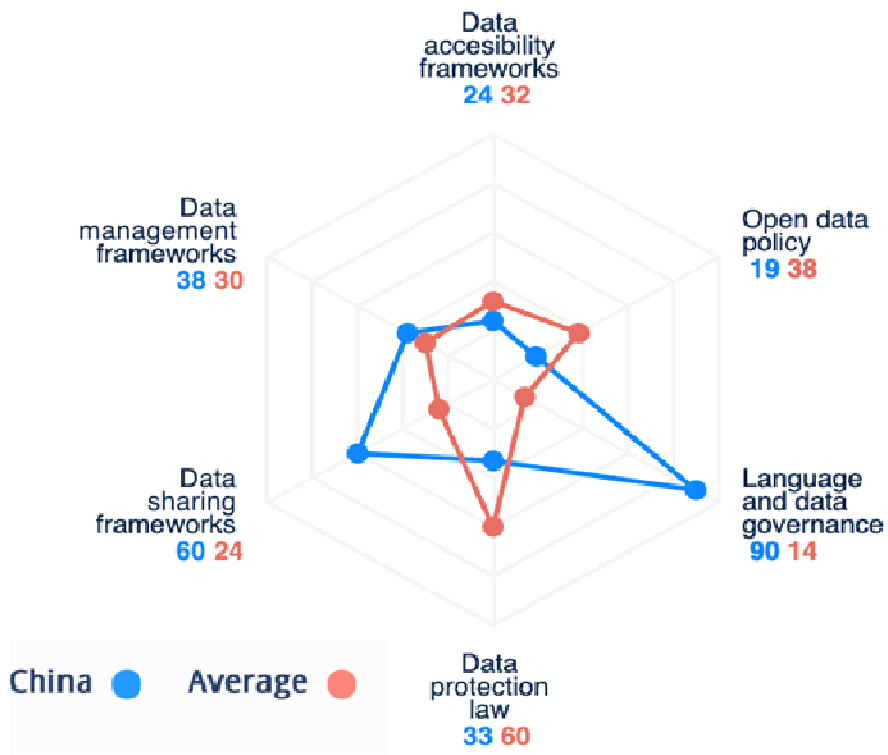


Рис. 2. Управління даними (China, 2023).

Третій показник, на якому варто зосередитися, – політична доброчесність, яка включає в себе дані щодо фінансування політичних партій, реєстри лобювання, дані про консультації з громадськістю у процесі нормотворення, дані про дотримання права на доступ до інформації (див. Рис. 3).

Після аналізу графіків стосовно кожної зі сфер дослідження керування інформацією в КНР, можна зробити відповідні висновки. По-перше, показник потенціалу та спроможності, який, зокрема, включає в себе показники цифрової інфраструктури, повторного використання даних, людського капіталу, ілюструє достатньо міцну основу країни для використання цифрових інструментів, запровадження цифрового уряду, державних онлайн-сервісів і субнаціональних можливостей. Проте свободи та громадянські права все ще залишаються найбільш слабким місцем держави (бал Китаю значно нижчий за середньосвітовий – 10 проти 62). По-друге, графік управління даними демонструє, що в Китаї існує значний потенціал для розвитку структури обміну даними та керування мовою й інформацією, але слід значно покращити політику відкритості даних і вдосконалити закони про захист даних (показник Китаю – 33, на відміну від глобального 60). Згідно з третім графіком, Китай має надто серйозні проблеми з корупцією, підзвітністю використання даних, декларацією майна, лобюванням і політичним фінансуванням, адже шість показників із тринадцяти оцінюються в 0 балів.

За даними індексу свободи преси Китай посідає передостаннє 179 місце з показником 23/100 (Press freedom index..., 2023).

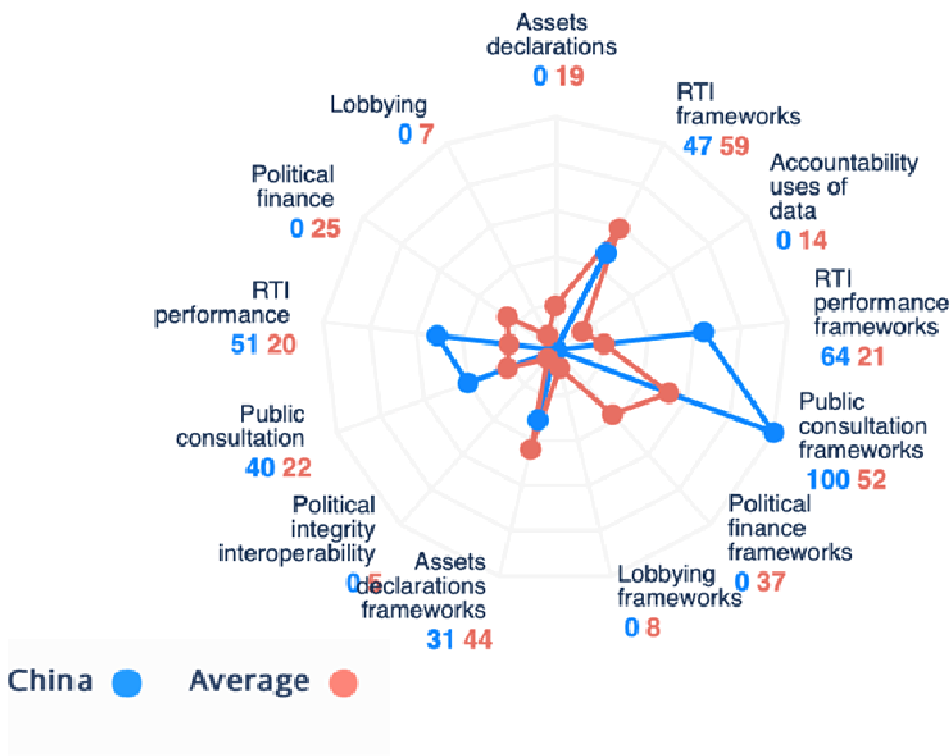


Рис. 3. Політична доброчесність (China, 2023).

Цікавим для аналізу є індекс Global Right to Information Rating, який був створений для оцінки якості національної законодавчої бази щодо доступу до інформації, яка знаходиться у володінні органів державної влади (тобто права на інформацію або права на доступ до інформації). Китай у ньому посідає якраз середню позицію на фоні всіх інших країн зі значенням 75 зі 150 (The People's Republic of China Ordinance on..., 2023).

Висновки. Інформаційна політика Китайської Народної Республіки у контексті її взаємодії зі світовим інформаційним простором може бути охарактеризована як система значно контрольованої інформаційної відкритості, що поєднує в собі високий ступінь контролю китайського уряду над національною інфосистемою та паралельно активну участь держави у формуванні глобального інформаційного порядку. Модель побудови інформаційного суспільства є яскравим класичним прикладом керованої моделі з багатьма її перевагами та слабкими сторонами. Стратегічними напрямками інформаційної політики та політики інформаційної безпеки Китаю є забезпечення національних інтересів і захист внутрішнього інформаційного простору та кібернетичної інфраструктури, а також ведення політики активного суперництва з іншими провідними акторами міжнародних відносин.

REFERENCES

- Bebyk, V.** (2017). China's information society: mass media, networks, security. *International relations, Political sciences*, 17. Retrieved from https://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3317 // **Бєбик, В.** (2017).

- Інформаційне суспільство Китаю: мас-медіа, мережі, безпека. *Міжнародні відносини, Політичні науки*, 17. Retrieved from https://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3317
- China (2023). *Global Data Barometer*. Retrieved from <https://globaldatabarometer.org/country/china/>
- China approves wide-ranging expansion of counter-espionage law (2023). *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/VeoqQPmc>
- China will introduce cross-border data transfer rules in September (2023). *Ukrainian telecommunications portal*. Retrieved from <https://cutt.ly/peoqOfJe> // У вересні Китай запровадить правила транскордонної передачі даних (2023). *Український телекомунікаційний портал*. Retrieved from <https://cutt.ly/peoqOfJe>
- China's New Data Law Gives Xi the Power to Shut Down Tech Firms (2021). *Bloomberg*. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-10/china-passes-law-to-strengthen-control-over-tech-firms-data?sref=JHTesoY6>
- China's Propaganda Everywhere: How Beijing is Changing the Global Information Space (2023). *Texty.org.ua*. Retrieved from <https://cutt.ly/neoqWri> // Пропаганда Китаю всюди: як Пекін змінює глобальний інформаційний простір. (2023). *Texty.org.ua*. Retrieved from <https://cutt.ly/neoqWri>
- Chinese 'Trojan horse'? Is TikTok really dangerous? (2024). *BBC News. Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/KeoqhNrg> // Китайський "троянський кінь"? Чи справді TikTok небезпечний? (2024). *BBC News Україна*. Retrieved from <https://cutt.ly/KeoqhNrg>
- Dubov, D.** (2010). China's policy on regulation of domestic information space. *Political management*, 4, 94-102. // **Дубов, Д.** (2010). Політика Китаю щодо регулювання внутрішнього інформаційного простору. *Політичний менеджмент*, 4, 94-102.
- Global Engagement Center Special Report. How the People's Republic of China Seeks to Reshape the Global Information Environment (2023). *U.S. Department of State*. Retrieved from <https://cutt.ly/neoqW7V2>
- Honcharuk, A.** (2018). New positioning of China in the world. *Ukrainian Association of Chinese Studies: Ukraine-China*, 5, 28-33. Retrieved from <https://sinologist.com.ua/goncharuk-z-nove-pozytsiyuvannya-kytayu-v-sviti/> // **Гончарук, А.** (2018). Нове позиціонування Китаю у світі. *Українська Асоціація китаєзнавців: Україна-Китай*, 5, 28-33. Retrieved from <https://sinologist.com.ua/goncharuk-z-nove-pozytsiyuvannya-kytayu-v-sviti/>
- Internet 2022 Usage in Asia (2022). *Internet World Stats*. Retrieved from <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm>
- Johnson, B. & McGreal, C.** (2010). Hillary Clinton criticises Beijing over internet censorship. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2010/jan/21/hillary-clinton-china-internet-censorship>
- Kashchavtseva, K.** (2023). Did not pay the loan – the Internet was turned off: how does the social rating work in China. *UNIAN*. Retrieved from <https://cutt.ly/keoqR42P> // **Кашчавцева, К.** (2023). Не виплатив кредит – відключили інтернет: як працює соціальний рейтинг у Китаї. *УНІАН*. Retrieved from <https://cutt.ly/keoqR42P>
- Korzenko, K.** (2017). Problems of the psychological impact of information wars. *Manager*, 2, 75-81. // **Корженко, К.** (2017). Проблеми психологічного впливу інформаційних війн. *Менеджер*, 2, 75-81. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2017_2_13
- Lavrus, V.** (2021). Comparative analysis of the stability of public administration systems in democratic and authoritarian regimes to destructive informational and psychological influences. *Actual problems of public administration*, 3 (84), 30-36 // **Лаврус, В.** (2021). Порівняльний аналіз стійкості систем публічного управління в демократичних та авторитарних режимах до деструктивних інформаційно-психологічних впливів. *Актуальні проблеми державного управління*, 3 (84), 30-36.
- List of countries by number of Internet users (2020). *MERKATOR*. Retrieved from <https://cutt.ly/meoqYc5t>
- MacKinnon's, R.** (2008). China's new online video regulation: reading the tea leaves. Retrieved from <https://cutt.ly/9eoqTKCO>
- Makarenko, E., Ryzhkov, M., Kuchmiy, O., Frolova, O. & Lytvynenko, N.** (2023). *International Information Security*. Kyiv. «VADEX // **Макаренко, Е., Рижков, М., Кучмій, О., Фролова, О. & Литвтенко, Н.** (2023). *Міжнародна інформаційна безпека*. Київ: «VADEX».

- Martina, M.** (2023). US accuses China of global media manipulation. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/us-accuses-china-global-media-manipulation-2023-09-28/>
- Ministry of Public Security, MPS China (N.d.). Retrieved from <https://www.mps.gov.cn/>
- Mulvenon, J.** (2008). Golden Shields and Panopticons: Beijing's Evolving Internet Control Policies. *Georgetown Journal of International Affairs*, 9 (2), 115-120.
- Olinga, L.** (2022). Alphabet Leaves a Huge Market. *The Street*. Retrieved from <https://cutt.ly/seoqYPEN>
- Pipchenko, N.** (2013). Internet space as a tool of China's political modernization. *Political management*, 1-2, 171-178. Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/pipchenko_internet.pdf // **Піпченко, Н.** (2013). Інтернет-простір як інструмент політичної модернізації Китаю. *Політичний менеджмент*, 1-2, 171-178 Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/pipchenko_internet.pdf
- Press freedom index 2023 (2023). *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3704552-indeks-svobodi-presi-2023.html> // Індекс свободи преси 2023 (2023). *Укрінформ*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3704552-indeks-svobodi-presi-2023.html>
- The People's Republic of China Ordinance on Openness of Government Information (2023). *Global Right to Information Rating*. Retrieved from <https://www.rti-rating.org/>
- Vedeneev, D. & Semenyuk, O.** (2022). Transformation of China's security and defense sector management mechanisms under the influence of conceptual views on 'hybrid' war. *Law and public administration*, 2, 191-197. Retrieved from http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2022/26.pdf // **Веденєєв, Д. & Семенюк, О.** (2022). Трансформація механізмів управління сектором безпеки і оборони Китаю під впливом концептуальних поглядів на «гібридну» війну. *Право та державне управління*, 2, 191-197. Retrieved from http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2022/26.pdf
- Venidziktai, S.** (2020). China's media system: internal control and external autonomy. *Bulletin of the Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Audiovisual Art and Production*, 3 (2), 229-236 // **Венідіктов, С.** (2020). Медіасистема Китаю: внутрішній контроль та зовнішня автономія. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 3 (2), 229-236.
- Wasserman, H. & Madrid-Morales, D.** (2022). *Disinformation in the Global South*. Hoboken, New Jersey: Wiley.

УДК (UDC) 327 (540)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.121

THE CONCEPT OF THE INDO-PACIFIC REGION: ROLE AND SIGNIFICANCE OF INDIA

Olha Lukash,

e-mail: indol-ukr@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8682-0848>

*The State Institute "Institute of World History of
National Academy of Sciences of Ukraine",
Ukraine, 01054, Kyiv, 5 Leontovych Street*

Iryna Tykhonenko,

e-mail: irinavi2202@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

The term 'Indo-Pacific region' (IPR) was first used in international studies by the Indian researcher G.S. Khurana, who included in this concept the maritime space that unites the Indian Ocean and the Western Pacific, all Asian (up to the Middle East) and even North African countries, highlighting the connecting elements of 'energy routes'.

Therefore, this article is devoted to the concept of the Indo-Pacific region (IPR), which is a new geopolitical concept in which India is being introduced. This Asian country is now seen as one of the most important elements of the region because of its enormous potential. Therefore, Western countries are trying to 'win' it over and bring it into the 'leading four' of the ITR (the United States, Japan, India, and Australia). To understand how India has become a "key element" of the RIIT, the authors analyse the main factors that influenced this.

It is shown that the US views interaction with India as a 'bearing axle' in the American strategy in the Asia-Pacific region. The concept of the Indo-Pacific region has a clear anti-Chinese orientation and is created as a counterweight to the main initiative of the People's Republic of China 'One Belt, One Road'. As for India's participation in the new format, Delhi's difficult relations with Beijing, the rivalry of the two countries on the Asian continent, and the concerns of India, the United States, Japan and many Asian countries about China's actions in the South China Sea are taken into account here. The role of the concept of IPR as a key element of the modern India's foreign policy strategy is considered, the importance of economic, security, civilizational and cultural factors in this process is analyzed.

Keywords: the concept of the Indo-Pacific region (IPR), India's role, India's foreign policy strategy, economic, security, civilizational and cultural factors

КОНЦЕПЦІЯ ІНДІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ: РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНДІЇ

Ольга Лукаш,

e-mail: indol-ukr@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8682-0848>

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,

Україна, 01054, м. Київ, вул. Леонтовича, 5

Ірина Тихоненко,

e-mail: irinavi2202@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

Україна, 54003, Миколаїв, вул. 68-Десантників, 10

Анотація

Термін «Індо-Тихоокеанський регіон» (ІТР) вперше у міжнародній тематиці використав індійський дослідник Г.С. Хурана, який до цього поняття включив морський простір, що об'єднує Індійський океан і західну частину Тихого океану, усі азійські (аж до Близького Сходу) і навіть північно-африканські країни, виділивши при цьому сполучні елементи «енергетичних шляхів».

Стаття присвячена розгляду концепції Індійсько-Тихоокеанського регіону (ІТР), який є новим геополітичним концептом, до якого вводиться Індія. Ця азійська країна розглядається сьогодні одним із найважливіших елементів цього регіону через її величезний потенціал. Тому країни Заходу намагаються «перетягнути» її на свій бік і ввести до «керівної четвірки» зі створення ІТР (США, Японія, Індія, Австралія). Для розуміння того як Індія перетворилася на «ключовий елемент» ІТР автори дають аналіз основних чинників, які вплинули на це.

Автори акцентують увагу на тому, що США розглядають взаємодію з Індією як «несучу вісь» в американській стратегії в Азійсько-тихоокеанському регіоні. Концепція Індійсько-Тихоокеанського регіону має явну антикитайську спрямованість і створюється як противага основній ініціативі КНР «Один пояс – один шлях». Що стосується участі Індії у новому форматі, то тут враховуються непрості відносини Делі з Пекіном, суперництво двох країн на Азійському континенті й занепокоєння Індії, Сполучених Штатів, Японії і багатьох країн Азії з приводу дій Китаю в Південно-Китайському морі. Розглядається роль концепту ІТР як ключового елементу зовнішньополітичної стратегії сучасної Індії, аналізується значення у цьому процесі економічних, безпекових та цивілізаційно-культурних чинників.

Ключові слова: концепт Індійсько-Тихоокеанського регіону (ІТР), роль Індії, зовнішньополітична стратегія Індії, економічні, безпекові, цивілізаційно-культурні чинники

Formulation of the problem. In the 21st century, the concept of the Indo-Pacific region (IPR), which characterizes India's central position in the regional dimension, is gaining more and more geopolitical importance. It should be singled out a number of countries that purposefully promote the concept of the Indo-Pacific region. These include the USA, India, Japan, and Australia. Moreover, in each country, the role of the term in the official discourse and the specific content of the concept of IPR depend significantly on foreign political factors and the domestic political situation, they can be inclusive (India) or exclusive (USA). ITR becomes both an object of implementation of India's foreign policy

strategy and a positioning tool on the international arena, which prompts consideration of the theoretical and practical dimensions of the Indian interpretation of this concept.

Last researchers' analysis of the problem. The concept of ITR is increasingly attracting the attention of scientists. In particular, the greatest emphasis on the object of research is shown by Indian scientists – G.S. Khurana (Khurana, 2007), R. Suresh (Suresh, 2020), C.R. Mohan (Mohan, 2013, 2006) A. Muzamdar (Muzamdar, 2021). Among the Ukrainian scientists who research the factors of formation and directions of implementation of India's foreign policy, we should mention O.I. Lukash (Lukash, 2015, 2018a; 2018b; 2018c), O. Bordilovska (Bordilovska, 2023). N. Gorodnya (Gorodnya, 2022), examines the specifics of India's 'Look East' and 'Act East' policies. Let's note the research of a specialist of the National Institute of Strategic Studies of Ukraine (Republic of India..., 2022). US documents (The Indo-Pacific Strategy of the United States, 2022) and speeches of the leaders of the states belonging to the ITR region ('Confluence of the Two Seas'..., 2007; Prime Minister's Keynote Address at Shangri La Dialogue, 2018) – were important in conducting the research.

The purpose of the study is to consider the Indian understanding of the concept of IPR, to analyze to what extent the new geopolitical phenomenon affects India.

The results and discussions. The term 'Indo-Pacific region' (IPR) was first used in international topics by the Indian researcher G.S. Khurana in his 2007 article on economic security in India-Japan relations (Khurana, 2007). To the concept of 'Indo-Pacific' it included the sea space that unites the Indian Ocean and the western part of the Pacific Ocean, and among the territories and states adjacent to it, the author indicated all Asian (up to the Middle East) and even North African ones, and as connecting elements he singled out 'energy pathways'. In some works, G.S. Khurana is even named almost the main author of the mentioned term, despite borrowing the latter from another scientific field.

Regarding the assessments of other Indian scientists, R. Bhatia and V. Sakhuja call the term 'IPR' more 'reliable and modern' in comparison with the traditional concept of 'APR' (Bhatia & Sakhuja, 2014). In their opinion, considerations related to the naval factor and the rivalry between India and China for spheres of influence also became the primary basis for such a situation. At the same time, in India itself there are critics of the new discourse and the new approach, who point to a number of contradictions within New Delhi's Indo-Pacific strategy (contradictions in the US-China-India vector are meant).

Indian authors note that for India the transition of the term 'Indo-Pacific' from the scientific plane to the field of political discourse occurred in 2011. It is noteworthy that the former Prime Minister of India M. Singh used it in relations not only with the United States and its immediate allies in the region, but also with their ASEAN partners. His successor, the current Prime Minister of India N. Modi continued to use this concept in his speeches. However, if M. Singh's rhetoric was characterized by the use of 'IPR' as a convenient terminological format, N. Modi went much further in this regard, continuing the conceptualization of the concept. By this, in particular, we mean the 'Indo-Pacific Initiative' put forward by him during the summit of the countries of East Asia in 2019. This initiative was also focused on the concepts of stability and security in the region, and to a large extent focused on the maritime component.

It should be noted here that Japan made a notable contribution to the development of the IPR concept. At the governmental level, the term 'Indo-Pacific' was first used by Japanese Prime Minister S. Abe during his term as Prime Minister in 2006-2007. Speaking in the Parliament of India on August 22, 2007, he used the term for the first time as a geopolitical discourse ('Confluence of the Two Seas', 2007). Then, in the 2010s, the IPR discourse experienced a rapid evolution in Japanese political practice. In 2012, S. Abe, without using the term 'Indo-Pacific', in one of his articles proclaimed the inseparability of peace, free navigation and stability in the Pacific Ocean from similar principles in the Indian Ocean. And already in 2013, during one of his speeches in the USA, he actively used the relevant terminology of IPR. It is also worth noting that 2016 marked a new stage in the

implementation of the term at the government level: S. Abe announced the adoption of the concept of the Free and Open Indo-Pacific.

As for the formation of American views on the development of the geopolitical concept of IPR, it began in the period of 2000-2010s. It was believed that after protracted wars and failures in attempts to build a peaceful life in Afghanistan and Iraq, the US should turn its attention to the Asia-Pacific region, while trying to attract dynamically developing India into its orbit. Thus, in 2011, B. Obama and H. Clinton announced a 'strategic pivot to Asia'. The development of the IPR concept continued under President D. Trump – on June 1, 2019, the US Ministry of Defense released the first official document dedicated to IPR – the Indo-Pacific Strategy (Strategy Report, 2019). In general, this strategy was based on the American strategic documents previously published by the Trump administration: The National Security Strategy (2017) and The National Defense Strategy (2018).

Based on these documents, the ultimate goal of promoting the American project of a 'Free and Open Indo-Pacific' became obvious – to contain the PRC, whose ambitions began to threaten the United States not only in the Asia-Pacific region, but also in the Indian Ocean. After the election of the President of the United States J. Biden, in May 2021, an initial document The Outline of the US Strategy for the Indo-Pacific Region was adopted. And a full-fledged US Indo-Pacific strategy was published on the White House website in February 2022. This document revealed the new presidential administration's strategic vision for "a key region on which America's security and prosperity will depend" (The Indo-Pacific Strategy of the United States, 2022).

Thus, a brief overview of the formation of the new geopolitical discourse, as well as the concept of IPR, shows that the new concept in a short chronological period went through a difficult path of formation, covering the leading states of the modern world and exerting a significant influence on their foreign policy strategies.

Most Indian and other foreign authors note that the concept of IPR in the Indian political discourse is a 'key element' of India's long-term foreign policy strategy at the current stage. Understanding the imperatives on which the Indian leadership rests regarding this concept, is extremely important, since the concept itself originated in India and plays an extremely important role for it – helping to form a base for expanding its political, cultural, economic and military influence. At the same time, the idea of IPR in Indian political elites and expert circles is dynamically transformed depending on the tasks that India sets for itself.

An example of such a transformation recently is the shift of the focus of Indian foreign policy activity towards the Indian Ocean. Herewith, the concept of IPR remains central in the Indian foreign policy discourse. At the same time, some changes are taking place: the Indian Ocean (with its coastal territories) is given the most important role in the security sphere, and the rest of the IPR space is the economic and cultural historical sphere, i.e. in this zone of the region, India does not seek to achieve military dominance. This transformation has resulted from major changes in both India's domestic politics and economy, as well as changes on the world political scene in recent years.

In this regard, it should be noted that with the end of the Cold War and the change in the foreign policy situation in India, there was a demand for a new strategy that would allow the country to find a place in the changed world and achieve the main goal of becoming one of the leading states. The beginning of this process was laid within the framework of the Look East policy (since the 1990s), which provided for an economic and political reorientation towards the countries of Southeast Asia.

It should be noted that at the turn of the 20th and 21st centuries, India successfully carried out economic reform and modernization, fruitfully developed relations with neighboring South Asian countries (Lukash, 2018b: 275), tested nuclear weapons, and ended the Kargil conflict with Pakistan. The growth rate of its economy reached almost 9% per year. Indian elites hoped that India would soon catch up with China in terms of economic development and, as a result, they had an increased desire to expand India's

spheres of influence. The latter could only be done by going beyond the Indian Ocean and including the western Pacific Ocean in this sphere.

Along the way, India would inevitably enter into a confrontation with China in one form or another, which needed a strong navy. Therefore, at the end of the 1990s, a powerful lobby was formed in the Indian elites, which supported the development of the Indian Navy and advocated maritime expansion. However, after the defeat of the Bharatiya Janata Party (BJP) in the elections, the government of Manmohan Singh (Prime Minister of India in 2004-2014) came to power, which paid relatively little attention to the Chinese threat and did not consider the Indian and especially the Pacific Oceans as zones of confrontation with China.

This situation changed only after the election victory of N. Modi (Prime Minister of India since 2014), under whom the *Look East* policy was renamed *Act East* (Muzamdar, 2021: 359) to emphasize the importance of Southeast Asia and ASEAN for India's security framework. However, N. Modi expressed his official position on IPR only a few years later – in his speech at the Shangri-La Dialogue, 2018.

The Shangri-La Dialogue Asian Security Summit is an annual intergovernmental security forum held by an independent think tank – the International Institute for Strategic Studies (IISS), in which defense ministers, permanent heads of ministries and other military leaders of 28 APR countries participate. The forum got its name from the Shangri-La Hotel in Singapore, where it has been held since 2002. The summit is a platform for discussing the most important political issues, as well as defense and security issues in the region.

Speaking at this summit in 2018, the Prime Minister of India linked the concept of IPR with the *Act East* and SAGAR projects (India's doctrine of maritime cooperation in the Indian Ocean Security and Growth for All in the Region) and emphasized the main role of ASEAN in IPR, as well as the inclusiveness of the new region. According to him, the basis of the Indo-Pacific region should be an order based on exact rules.

In total, N. Modi singled out six most important features of the IPR: 1. An open, free (inclusive) region, which includes both countries that are geographically present in it, as well as those that have their own interests there; 2. The center of IPR is Southeast Asia; ASEAN will continue to play a key role in the region; 3. In the IPR there should be a generally recognized order based on respect for sovereignty, priority of law, territorial integrity, equal rights of states regardless of their size, economic and military power; 4. IPR countries should have equal access to the sea and air space of the region in accordance with international law and strive to coordinate efforts in the fight against crime and terrorism, in the preservation of ecology and the development of the maritime economy; 5. IPR as a region benefits from globalization; this requires an open, stable, rules-based trade regime that will be successful for all countries in the Indo-Pacific region; 6. It is necessary to strengthen the internal connectivity of the IPR region, strengthen mutual complementarity and mutual trust – this will unite and strengthen the region. 'Building bridges of trust' should take place alongside the construction of infrastructure (Prime Minister's Keynote Address at Shangri La Dialogue, 2018).

The concept of IPR has firmly entered the Indian foreign policy discourse. In order to understand how it turned into a 'key element' that determines India's relations with the countries of this region, how its foreign policy is built in modern conditions, it is necessary to analyze the main factors that significantly influence the Indian concept of IPR and determine the main directions of its foreign policy strategies. In this sense, it is necessary to distinguish security-political, economic and civilizational-cultural factors.

Security and political (Chinese) factor. Most of the Indian as well as other foreign authors point out that the main rival and competitor of India is China, which has a negative perception of the concept of IPR. According to Indian analysts, the Chinese are implementing the formula 'multipolar world, unipolar Asia', where there is no place for India as a regional leader. The perception of China as the main threat forms in India the

relevant prerequisites for determining the leading direction of security in the concept of IPR (Brewster, 2018: 55).

Indian experts believe that China threatens India from four directions. The first is Pakistan, with which the PRC actually has allied relations and which receives a large number of Chinese loans and weapons. The second is the line of de facto control in the Himalayas, where China disputes India's ownership of a number of territories that, according to Beijing's position, were historically part of Tibet. The third is Southeast Asia, where the political and economic influence of the PRC is constantly growing, and in the future, according to the Indians, a scenario is possible in which some of the countries in the region will lose their sovereignty and fall under China's dominance. The fourth is the Indian Ocean region, in which the Chinese side is implementing the String of Pearls strategy, seeking to gain control over the chain of ports surrounding India with the help of expensive infrastructure projects; in case of a conflict, these ports can be used by the Chinese Navy for an economic blockade of India (Rajesh & Sharma, 2017).

As rightly noted in the analytical study of Ukrainian experts entitled Republic of India: a growing power, India has an advantage in terms of forces in the direction of Pakistan. A full-fledged war in the Himalayas (taking into account the complexity of the terrain, difficult natural conditions and the specifics of warfare), which would threaten the existence of India as an independent state, is hardly possible in the near future. The eastern (Southeast Asia) and southern (Indian Ocean region) directions appear to be the most vulnerable (Republic of India: A Power on the Rise, 2022).

Geographically, these two sub-regions are included, and within the framework of the IPR conceptualization, India emphasizes, on the one hand, the development of relations with the island states of the Indian Ocean (the SAGAR project), and on the other hand, strengthening contacts with the countries of Southeast Asia, on whose position it depends, in particular, whether China will have ports in the Indian Ocean, whether a canal will be built across the Isthmus of Kra, and whether the Chinese Navy's strike squadron will be able to pass through the Straits of Malacca if necessary.

From India's point of view, the Chinese strategy String of pearls is a significant danger. The essence of the strategy is the construction of various infrastructure facilities (deep-water ports, repair docks, naval bases) in China's friendly countries on the northern coast of the Indian Ocean. China's goal is to reach the borders of this ocean, and the so-called 'pearls' should help it build strategic ties with countries along maritime transport corridors: from the Middle East to the South China Sea, in order to protect its interests and ensure energy security, reducing dependence from the Strait of Malacca, through which almost 80% of Chinese energy imports pass.

The problem for China is that the states that are actively advocating for the approval and development of the IPR concept are also members of the Quad Group of Nations, a strategic dialogue between Australia, India, the United States and Japan, which perceived by China and a number of other countries as an anti-Chinese alliance. China views this dialogue as an attempt by major powers, primarily the United States, to curb its progress in the Indo-Pacific region. Moreover, China has its own mega-regional project – One Belt, One Road, which covers IPR as well. The fact that the IPR concept is positioned as a serious alternative to this Chinese project increases the India-China confrontation.

During the work of the founding Quad summit (March, 2021), four strategic directions of cooperation were outlined, which correspond to the interests of the participants of the Quad and determine the main directions of India's foreign policy cooperation in the field of security with Australia, the United States and Japan within the framework of IPR: 1) maritime security in the East and South China Seas and the Indian Ocean; 2) security of logistics chains: supply of critically important goods, in particular medical purposes; 3) provision of technological advantages, especially in the field of information and telecommunication technologies, space exploration; 5G technologies; 4) the development of diplomatic initiatives aimed at deepening cooperation with the

states of the region and the development of economic cooperation with ASEAN, APEC and other structures located in the IPR zone.

N. Modi expressed his willingness to participate in the Quad project after B. Obama's visit to India in 2015. Speaking at the founding Quad Summit in March 2021 with a separate statement, he called its members a 'four of global good' ready to work to promote shared values and promote a secure, stable and prosperous Indo-Pacific. Experts note that such a step may indicate India's revision of the traditional principle of 'strategic autonomy' of the traditional policy of neutrality, rapprochement with the US and other Western countries, and a desire to play an active role in ITR (Joint Statement from Quad Leaders, 2021).

At the same time, the desire to maintain strategic autonomy, the reluctance to turn into a junior ally of the US in the fight against China, force India to increase contacts with ASEAN, with the countries of Southeast Asia, which pursue an independent policy. However, relying on the Quad seems to have no alternative in the context of ASEAN's military weakness and the absence of other mechanisms in the region aimed at containing China.

Economic factors. India had to find its niche in the economic space that was formed after the end of the Cold War, and it made a bet on the development of the service sector. This option was considered by Indian and Western economists as an opportunity of quick transition to a post-industrial society. For all the advantages of reform and modernization carried out in India at the turn of the 20th and 21st centuries, the structure of the Indian economy (where the service sector occupies more than 40%) has its disadvantages: India is unable to compete with China in terms of industrial production and at the same time does not want to play the former role of an intermediary and transshipment center in Sino-European trade.

Thus, India found itself in a difficult position: during the actual transfer of the world economy center of gravity to the East, China turned out to be the main beneficiary, which is perceived by the Indian elites as the main rival. The fear of becoming economically dependent on China turned into India's rejection of the Chinese concept of One Belt, One Road, announced in 2012.

In 2013, the President of the People's Republic of China, Xi Jinping, announced the launch of another initiative – the Maritime Silk Road of the 21st Century. The large-scale infrastructure project aimed to connect mainland Chinese ports with ports in Southeast Asia, Africa and Europe. Indian experts perceived this strategy negatively, suggesting that China plans to use leased ports in the IPR zone as full-fledged naval bases in the event of a conflict with India to carry out a 'strategic encirclement' of India (Mohan, 2013).

As a result, the concept of IPR began to be perceived in the Indian expert community and in political elites as an alternative to the concept of String of pearls and the Maritime Silk Road initiative. This, in turn, required a rethinking of the very format of the IPR and the filling of its economic component, so that it would be able to compete with Chinese initiatives, strategies and with the main Chinese project – One Belt, One Road.

Since the Indian leadership understood that economically India is weaker than China and cannot afford to spend significant funds on strengthening its position in the region, it seemed appropriate to try to find an alternative format of the economic basis for the Indian IPR concept. The fact that the Indo-Pacific region is a huge economic conglomerate, where 60% of the world's population lives, 60% of the world's GDP is produced, and two-thirds of the increase in world wealth is taken into account here (Shevchuk, 2021).

In the conditions developed in India, there was a choice: to develop local formats of interaction, to bet on the expansion of bilateral economic relations with the countries of Southeast Asia, Japan, Korea and the USA, or to join one of the emerging megablocs. As a result, it chose a comprehensive approach, using all these options at the same time. India intensified its work with regional trade and economic blocs (SAARC and BIMSTEC) (Lukash, 2018), in which it is the undisputed leader; implemented a number of joint

infrastructure projects involving investments and technologies from Japan, successfully developed cooperation with the SEA countries and projects with ASEAN (Gorodnia, 2022: 261); expressed interest in participating in the Trans-Pacific Partnership (TPP), conducted negotiations on membership in the Comprehensive Regional Economic Partnership (RCEP).

The most promising option seemed to be joining one of the regional megablocs, which can allow the states included in them to integrate into already existing trade and production chains or build new ones, thereby stimulating the development of their economies.

At the time of the formation of the IPR concept, there was one mega block project in the region – TPP, a preferential trade agreement between 12 countries of the Asia-Pacific region, the purpose of which was to reduce tariff barriers, regulate internal rules in such areas as labor law, ecology, intellectual property etc. The question of joining the TPP caused great debate in Indian economic and political circles. As a result, India did not join the mega bloc. The main argument of the Indian leadership was that the TPP cannot play the role of a regional trade block that corresponds to India's foreign policy strategy, and therefore become the economic basis for the IPR.

Another potential megablock for India was called *Regional Comprehensive Economic Partnership* (RCEP). This is a 'free trade area plus' agreement, it covers 10 ASEAN member states and 5 states with which ASEAN has already signed free trade agreements. This megablock includes 3 developed and 12 developing countries. Negotiations began in 2012, and the Agreement on the establishment of the RCEP was signed in Hanoi on November 15, 2020. The introduction of this megablock creates the world's largest free trade zone with approximately 2.2 billion consumers and a GDP of \$28 trillion, which is more than 32% of the total world GDP.

Although joining the mega bloc would obviously have the same negative consequences as joining the TPP, India could still count on securing its interests with the support of most member countries, many of whom feared Chinese dominance and were are interested in attracting another powerful economy to the megablock, which could become a counterweight for the PRC.

However, in 2019, India pulled out of the RCEP negotiations due to strained relations with China and fears that some sectors of its economy could not withstand additional competition in the domestic market. According to Indian experts, additional factors that led to India's decision to withdraw from the negotiations were the following: lack of real prospects for a significant increase in exports of goods and services; preservation of non-tariff barriers in trade; imperfection in determining the origin of goods; lack of effective internal market protection mechanisms. In addition, the negotiating partners did not take into account India's position, which was to exclude the most favored nation treatment of the investment agreement, because India did not want to give preferences in this area to states with which it has territorial disputes (Havrylenko & Shyrokyi, 2021).

Neither the considered megablocks (TPP, RCEP), nor subregional integration projects (see, for example: SAGAR, 2015) (Asia Africa Growth Corridor Partnership, 2017), nor the latest infrastructure concepts and initiatives (see, for example: the infrastructure initiative Asia Africa Growth Corridor, AAGC, 2017) (Asia Africa Growth Corridor Partnership, 2017), nor the largest megaprojects (see, for example: the Blue Dot Network megaproject, BDN, 2019) (Blue Dot Network Vision Statement) do not allow India to solve the main task: to build an economic basis for IPR that would correspond to its vision. The best solution to this task, according to the Indian leadership, could be the formation of a single trade and economic system of IPR with many centers – India, ASEAN, Japan, the People's Republic of China, Russia, Australia, the USA, where all foreign participants would recognize the special interests of India in the region of India ocean and would be ready to open borders for Indian goods and services.

It is obvious that the creation of such a structure in the modern world is in principle unlikely. Therefore, India will most likely try to create a sustainable foundation for IPR through international bilateral treaties and multilateral structures. Another option is also possible – India's joining any megablock or infrastructure initiative, including the one announced at the last G-20 summit in September, 2023) (Bordilovska, 2023).

The second option is likely to be implemented only if its benefits in the eyes of the Indian elites outweigh the obvious disadvantages. As a key criterion of benefit, first of all, the rapid growth of the Indian economy can be singled out, which will allow it to take a more important position in the region in the near future and put on the agenda the question of revising its role in the economic structure of IPR.

Civilizational and cultural factors. Cultural ties and awareness of civilizational unity play an important role in Indian foreign policy discourse; they are actively used to solve foreign policy problems and tasks. Mentions of a single cultural and religious space connecting India and the countries of South-East Asia are found in many works of Indian authors, which thus explain the need to include the IPR countries in the orbit of Indian influence. The leadership of India regularly appeals to this thesis, and since 2014, when N. Modi came to power; the emphasis on the cultural component in the foreign policy discourse has significantly increased.

In the speeches of many Indian politicians, there is often a mention of the fact that in the development of the SEA countries, they were significantly influenced by Indian culture and religion (the fact that many countries of the IPR have adopted Buddhism, the homeland of which is India, is mentioned, as well as numerous other cultural and linguistic borrowings). This emphasizes that Indians have become bearers of the most important civilizational and cultural values for near and far countries. Attention is focused on the fact that India, whose development was historically interrupted by Muslim and then European invasions, will again turn into a leading power in the region.

Such a policy of 'soft power' allows India to ensure its presence in the political discourse of the IPR without significant financial investments and an increase in military spending. The ruling party (BDP) has from the very beginning paid close attention to cultural and civilizational issues, many political figures and the majority of the ruling elite consider these issues to be central in the conduct of foreign policy both within the framework of the South Asian sub-region and in the format of the Indo-Pacific region.

Analyzing the civilizational and cultural factors and their influence on the features of India's foreign policy in the IPR format, it is important to note the specificity of the modern Indian foreign policy vision, which has its historical roots in the cultural and philosophical foundations of ancient Indian civilization.

The need for the formation of a new foreign policy vision arose in India with the growth of its economic power and the appearance of claims to the role of one of the centers of the multipolar world, it is designed to substantiate and strengthen these aspirations. Such a vision was proposed in the early 2000s by the famous Indian political scientist S.R. Mohan. He took as a basis the common for Indians ancient idea of the world as a complex structure that can be depicted in the form of a mandala – a geometric symbol, the key element of which is concentric circles. At the center is India itself; it is surrounded by three circles, within the limits of the near – the so-called zone of immediate neighborhood, the states of South Asia are located; within the limits of the second, in the extended neighborhood zone – the countries of Southeast Asia, East Africa, the Middle East, and Central Asia; the last third circle includes the rest of the world (Mohan, 2006).

The countries in the near circle are of strategic importance for India, and in case of danger, India does not rule out the use of force there (for example, the Indo-Pakistani conflicts in the state of Jammu and Kashmir); in the countries of the 2nd circle, it prefers to act mainly by economic methods, as a peace-loving state that upholds the priority of international law, the principles of non-alignment and peaceful coexistence (these principles also apply to the 3rd circle).

This concept, as it follows from the speeches of Indian officials, quite aptly describes the reflective view of the Indian leadership on the world and Indian foreign policy. Thus, as early as 2006, the head of the Ministry of Foreign Affairs P. Mukherjee in one of his speeches mentioned the 'Indian paradigm' of security: the expansion of concentric circles of interaction from the center outward, and in another he explained that the region of India's 'extended neighborhood' includes West Asia, Central Asia, Southeast Asia and the Indian Ocean region. A little later, this formulation was repeated by the famous Indian diplomat S. Menon. Many other leading Indian diplomats and political figures defined Indian foreign policy in the same terms. The stability of this vision is explained by its correspondence to the views of modern Indian leaders, which directly stem from ancient traditional Indian ideas about the structure of the world.

Peculiarities of modern India's interaction with the outside world, conditioned by democratic ideals, arose on the basis of ancient traditions. In the future, they were creatively developed and determined by the concept of nonviolent resistance of M. Gandhi, the five principles of peaceful coexistence ('pancha shila') of J. Nehru, as well as the spread of the Non-Aligned Movement in the 1960s.

Modern India is building a peaceful foreign policy using the tools of multilateral diplomacy, in particular in the IPR, where it acts on behalf of developing states (or states of the Global South). The guiding idea underlying India's positioning in the global dimension is pluralism and inclusiveness for different ethnic groups, cultures and traditions, religions and philosophies such as Hinduism, Islam, Buddhism, in their harmonious coexistence within one state (or one region), the guarantee of which is the well-known ancient Indian principle of 'unity in diversity' (Lukash, 2015).

To promote economic growth and attract foreign investors, the Indian government has taken a course to gradually get rid of the image of a poor and illiterate country. For this purpose, back in 1996, the Ministry of Trade and Industry launched the India Brand Equity Foundation (IBEF). Its purpose is to increase awareness of Indian products in foreign markets, as well as to attract foreign investment. In this aspect, human capital (especially the numerous Indian youth) is an equally attractive instrument of 'soft politics'.

The country has also received international recognition for its important role in solving global human problems. In particular, it is a leader among the countries of South Asia in matters of humanitarian aid delivery. First of all, the state actively participates in the Humanitarian Assistance and Disaster Relief (HADR) program. The Indian Defense Forces, under the auspices of the Headquarters Integrated Defense Staff (HQ IDS), conducts humanitarian activities inside and outside the country. India is actively involved in capacity building within the framework of the Indian Ocean Rim Association (IORA) and the Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation (BIMSTEC). India's humanitarian activities to eliminate the consequences of natural disasters and provide medical aid within the framework of relevant associations (including in the active fight against the spread of COVID-19) have a positive effect on the perception of the Indian state by international partners in IPR.

Conclusions. Summing up, it is necessary to highlight the following: IPR as a new geopolitical concept (and, accordingly, a discourse) appeared in international political theory and practice relatively recently (2007 can be considered an approximate date); it goes through a rather complicated path of development, as it differs to some extent in the content and interpretation of specific tasks in different countries participating in its formation and dissemination. Similarities and differences between the concepts of APR and IPR are that the more established term APR generally refers to a macro-region, including the political and socio-economic space adjacent to the Pacific Ocean, while IPR represents a discourse of a wider than APR, geopolitical space (macrorregion), which includes two oceans – the Indian and the Pacific, as well as the territories of countries adjacent to them.

The emergence of the discourse and concept of IPR is undoubtedly connected with important, substantial geopolitical and geo-economics changes that have taken place in the

system of modern international relations, due to the rapid growth of economic opportunities and the spread of China's influence and ambitions in the world, especially in the Asia Pacific region, the aggravation of American-Chinese rivalry, the development of new geopolitical configurations in the USA–China–India formats. The inclusion of India and the Indian Ocean in the new concept indicates the need and desire of the leading world powers (the USA, Japan, and Australia) to limit or stop Chinese expansionism; using India as a powerful deterrent (the creation of a quadrilateral dialogue with the participation of India is a confirmation of this). The geopolitical concept of IPR has a particularly important role and significance for India, in modern conditions it has become a 'key element' of its long-term foreign policy strategy. Economic, security, civilizational and cultural factors that determine the development of modern India are the strong basis and catalysts of this process.

REFERENCES

- Asia Africa Growth Corridor Partnership for Sustainable and Innovative Development. A Vision Document (2017). *Economic Research Institute for ASEAN and East Asia*. Retrieved from <https://cutt.ly/ceeFFxVK>
- Bhatia, R.K. & Sakhuja, V.** (2014). *Indo-Pacific Region: Political and Strategic Prospects*. New Delhi: Indian Council of World Affairs.
- Blue Dot Network Vision Statement. *U.S. Department of State*. Retrieved from <https://www.state.gov/blue-dot-network-vision-statement/>
- Bordilovska, O.** (2023). Leaders' Summit in New Delhi: Results of India's G20 Presidency. *National Institute of Strategic Studies*. Retrieved from <https://cutt.ly/oeFFQqk> // **Борділовська, О.** (2023). Саміт лідерів у Нью-Делі: підсумки індійського головування у G20. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Retrieved from <https://cutt.ly/oeFFQqk>
- Brewster, D.** (2018). *India & China at Sea: Competition for Naval Dominance in the Indian Ocean*. New Delhi: Oxford University Press.
- 'Confluence of the Two Seas' Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India (August 22, 2007). *Ministry of foreign affairs of Japan*. Retrieved from <https://cutt.ly/EeeFSOYt>
- Gorodnia, N.** (2022). Shaping and development of India's 'Look East' and 'Act East' policy. *Oriental World*, 4, 258-281. Retrieved from <https://cutt.ly/NeeFFed4> // **Городня, Н.** (2022). Формування та розвиток політики Індії «Дивитися на схід» та «Діяти на сході». *Східний світ*, 4, 258-281. Retrieved from <https://cutt.ly/NeeFFed4>
- Havrylenko, N.M. & Shyrokyi, H.M.** (2021). The Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement: A New Source of Economic Growth in the Asia-Pacific Region. *National Institute of Strategic Studies*. Retrieved from <https://cutt.ly/ceeFFhvh> // **Гавриленко, Н.М. & Широкий, Г.М.** (2021). Угода про регіональне всеохоплююче економічне партнерство: нове джерело економічного зростання в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Retrieved from <https://cutt.ly/ceeFFhvh>
- Joint Statement from Quad Leaders (2021). *The White House*. Retrieved from <https://cutt.ly/deeFD2eA>
- Khurana, G.S.** (2007). Security of Sea Lines: Prospects for India-Japan Cooperation. *Strategic Analysis*, 31 (1), 139-153.
- Lukash, O.I.** (2015). 'Unity in diversity' as the main feature of the development of Indian civilization. *Civilizing factors of the world structure: sources of origin, interaction potential and dimensions of constructivism (countries of Asia and Africa): collection of scientific works*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, State University 'University of the World History of the National Academy of Sciences of Ukraine', 51-60 // **Лукаш, О.І.** (2015). «Єдність у різноманітності» як головна особливість розвитку індійської цивілізації. *Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): збірник наукових праць*. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т всевіт. історії НАН України», 51-60.

- Lukash, O.I.** (2018a). India: specifics of globalization and modernization processes. *Indology in Ukraine: a collection of scientific works*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, All-Ukrainian Association of Indologists; Embassy of the Republic of India in Ukraine, 296-310. Retrieved from <https://cutt.ly/IeeFDwIm> // **Лукаш, О.І.** (2018). Індія: специфіка процесів глобалізації та модернізації. *Індологія в Україні: збірник наукових праць*. Київ: НАН України, Всеукраїнська Асоціація індологів; Посольство Республіки Індія в Україні, 296-310. Retrieved from <https://cutt.ly/IeeFDwIm>
- Lukash, O.I.** (2018b). India's regional policy in the context of globalization at the turn of the 20th - 21st centuries. *Indology in Ukraine: a collection of scientific works*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, All-Ukrainian Association of Indologists; Embassy of the Republic of India in Ukraine, 270-284. Retrieved from <https://cutt.ly/xeeFDc7G> // **Лукаш, О.І.** (2018). Регіональна політика Індії в умовах глобалізації на рубежі ХХ-ХХІ ст. *Індологія в Україні: збірник наукових праць*. Київ: НАН України, Всеукраїнська асоціація індологів; Посольство Республіки Індія в Україні, 270-284. Retrieved from <https://cutt.ly/xeeFDc7G>
- Lukash, O.I.** (2018c). India in the System of International Relations: Regional Aspect (SAARC). *Indology in Ukraine: a collection of scientific works*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, All-Ukrainian Association of Indologists; Embassy of the Republic of India in Ukraine, 334-347. Retrieved from <https://cutt.ly/jeeFD7E8> // **Лукаш, О.І.** (2018). Індія у системі міжнародних відносин: регіональний аспект (SAARC). *Індологія в Україні: збірник наукових праць*. Київ: НАН України, Всеукраїнська асоціація індологів; Посольство Республіки Індія в Україні, 334-347. Retrieved from <https://cutt.ly/jeeFD7E8>
- Mazumdar, A.** (2021). From 'Look East' to 'Act East': India's Evolving Engagement with the Asia-Pacific Region. *Asian Affairs*, 52 (2), 357-374.
- Mohan, C.R.** (2006). India and the Balance of Power. *Foreign Affairs*, 85 (4), 17-32.
- Mohan, C.R.** (2013). *Samudra Manthan: Sino-Indian Rivalry in the Indo-Pacific*. New Delhi: Oxford University Press.
- Prime Minister's Keynote Address at Shangri La Dialogue (2018, June 01). *Ministry of External Affairs. Government of India*. Retrieved from <https://cutt.ly/beeFDYAa>
- Rajesh, M.H. & Sharma, R.K.** (2017). *Strategic Balance in the Indo-Pacific Region: Challenges and Prospects*. New Delhi: Vij Books.
- Republic of India: A Power on the Rise. Prospects for the development of Ukrainian-Indian relations: an analytical report (2022). *National Institute of Strategic Studies*. Retrieved from <https://cutt.ly/5eeFDNXZ> // Республіка Індія: потуга, що зростає. Перспективи розвитку українсько-індійських відносин: аналітична доповідь. (2022). *Національний інститут стратегічних досліджень*. Retrieved from <https://cutt.ly/5eeFDNXZ>
- Shevchuk, T.** (2021). View to the East. *Week*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/pohliad-na-skhid/> // **Шевчук, Т.** (2021). Погляд на Схід. *Тиждень*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/pohliad-na-skhid/>
- Strategy Report, 2019: Preparedness, Partnerships, and Promoting a Networked Region (2019). *U.S. Department of Defense*, Retrieved from <https://cutt.ly/EeeFSKmo>
- Suresh, R.** (2020). *India's National Security: A Maritime Security Perspective*. New Delhi: Vij Books.
- The Indo-Pacific Strategy of the United States (2022). *The White House*, Retrieved from <https://cutt.ly/4eeFSORC>

УДК (UDC) 327 : 341.95
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.133

DIASPORA DIPLOMACY OF THE IRISH DIASPORA OF THE USA IN THE ERA OF THE NEW DIPLOMACY

Marianna Marusynets,

e-mail: maruszinec.marianna@kmf.org.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-9328>

*Tivadar Lehoczky Social Sciences Research Centre of
the F. Rakotsi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Ukraine, 90200, Beregovo, Kossuth Square, 6*

Abstract

The article identifies the features of Diaspora diplomacy using the example of the ability to use the Irish Diaspora in the United States as a diplomatic tool to achieve Ireland's foreign policy goals in the context of the formation of a new diplomacy. It is clear that diasporas around the world will continue to grow, and with it the importance of Diaspora diplomacy will grow. Today we need a specific strategy for the Diaspora. In this regard, it is not enough to have a strong Diaspora and a special unit of Diaspora diplomacy, but it is necessary to develop Diaspora diplomacy. We need a clear long-term strategy for the Diaspora, which will be characterized by continuity regardless of changes in governments. The goals and means of achieving it to improve Diaspora diplomacy must be clear. In addition, both individual initiatives and the Diaspora strategy as a whole should be monitored and evaluated.

It is argued that the Diaspora, with its unique opportunities for interaction and communication, is an ideal tool for connecting to the new 'networked' sphere of diplomacy. The relationships between such concepts as new diplomacy, public diplomacy, soft power, and diasporas have been established. All four concepts share the same characteristics – multiple players, collaboration, openness and technology. All these characteristics were noticeable in Irish Diaspora diplomacy. Ireland has absorbed both the structure and strategy of Diaspora diplomacy with a new intensive aspect of public diplomacy, as well as the necessary culture and mentality. In addition to collaboration between the Government, the Department of Foreign Affairs and Trade, the Diaspora and non-governmental organizations in Ireland, there is also a great deal of intra-Government collaboration and joint initiatives between several Irish agencies and institutions. All individual Irish initiatives are brought together under the umbrella of the Irish Global Network as part of the Organized Diaspora Strategy and maintain a clear focus and purpose.

Diaspora diplomacy has been proven to be an important complement to a country's soft power, especially when it includes elements of cultural diplomacy and is implemented in combination with public diplomacy. It has been established that Ireland effectively implements its soft power policy. Diaspora can be a powerful diplomatic tool if used correctly, according to the requirements of our time. New diplomatic initiatives are not enough to achieve successful Diaspora diplomacy unless they are supported by a new diplomatic mentality. Foreign ministries must adopt a new diplomacy as a mentality and modernize the organizational structure. It has been proven that Diaspora diplomacy and new diplomacy are closely related. Diaspora diplomacy is a significant addition to a country's toolkit for practicing new diplomacy. Diaspora diplomacy, as part of the new diplomacy, must become more flexible and transparent, diplomats and other personnel must become more open and accessible, and decision-making must become faster and more accountable.

Keywords: Diaspora, diplomacy, Diaspora diplomacy, new diplomacy, new Diaspora diplomacy, Irish Diaspora of the USA, USA, Ireland, Irish Department of Foreign Affairs and Trade

ДІАСПОРАЛЬНА ДИПЛОМАТІЯ ІРЛАНДСЬКОЇ ДІАСПОРИ США В ЕПОХУ НОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Маріанна Марусинець,

e-mail: maruszinec.marianna@kmf.org.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-9328>

Науково-дослідний центр імені Тиводора Легоцькі
Закарпатського угорського інституту імені Ф. Ракоці II,
Україна, 90200, м. Берегово, площа Кошута, 6

Анотація

У статті визначено особливості діаспоральної дипломатії, на прикладі використання ірландської діаспори в США як дипломатичного інструменту для досягнення зовнішньополітичних цілей Ірландії в умовах формування нової дипломатії. Обґрунтовано, що діаспори в усьому світі продовжуватимуть зростати, а разом з цим посилюватиметься важливість діаспоральної дипломатії. Сьогодні констатується необхідність у конкретній стратегії щодо діаспори. У зв'язку з цим недостатньо мати сильну діаспору та спеціальний підрозділ діаспоральної дипломатії, а необхідно розвивати дипломатію діаспори. Існує необхідність чіткої довгострокової стратегії діаспори, яка характеризуватиметься наступністю, незалежністю від зміни урядів. Має бути зрозуміла мета і засоби її досягнення для вдосконалення діаспоральної дипломатії. Більше того, існує необхідність моніторингу та оцінки як окремих ініціатив, так і стратегії діаспори в цілому.

Актуалізовано, що діаспора з її унікальними можливостями взаємодії та створення мереж є ідеальним інструментом для підключення до нової «мережевої» галузі дипломатії. Констатовано взаємозв'язок між такими поняттями, як нова дипломатія, громадська дипломатія, м'яка сила та діаспора. Для всіх чотирьох понять притаманні одні й ті самі характеристики – безліч гравців, співпраця, відкритість та технології. Принагідно продемонстровано, що всі ці характеристики є притаманними в дипломатії діаспори Ірландії. Ірландія увібрала у собі як структуру і стратегії діаспорної дипломатії з новим інтенсивним аспектом публічної дипломатії, так й необхідну культуру і менталітет. Продемонстровано, що окрім співпраці між урядом, МЗС та торгівлі Ірландії, діаспорою та неурядовими організаціями, існує також велика кількість внутрішньоурядової співпраці та спільних ініціатив між кількома ірландськими агентствами та установами. Всі окремі ірландські ініціативи об'єднані під егідою «Ірландської глобальної мережі» є частиною організованої стратегії діаспори та зберігають чітку спрямованість та мету.

Доведено, що дипломатія діаспори є важливим доповненням до «м'якої сили» країни, особливо якщо вона містить елементи культурної дипломатії та реалізується у поєднанні з публічною дипломатією. Констатовано, що Ірландія ефективно впроваджує політику «м'якої сили». Діаспора може бути сильним дипломатичним інструментом, якщо її використовувати належним чином, відповідно до вимог сучасності. Нових дипломатичних ініціатив недостатньо для досягнення успішної дипломатії діаспори, якщо вони також не підкріплені новим дипломатичним менталітетом. Міністерства закордонних справ мають ухвалити нову дипломатію як менталітет та модернізувати організаційну структуру. Доведено, що дипломатія діаспори і нова дипломатія тісно взаємопов'язані. Дипломатія діаспори, яка є частиною нової дипломатії, має стати більш гнучкою та прозорою, дипломати та інші співробітники мають стати більш відкритими та доступними, а процес прийняття рішень має стати більш швидким та відповідальним.

Ключові слова: діаспора, дипломатія, діаспоральна дипломатія, нова дипломатія, нова дипломатія діаспори, ірландська діаспора США, США, Ірландія, Міністерство закордонних справ та торгівлі Ірландії

Постановка проблеми. У 21 ст. нові види викликів, що виникли внаслідок взаємозалежності держав і глобалізації, вплинули на ведення дипломатії. Дипломатія стала багатогранною, багатоспрямованою, нестабільною та інтенсивною через зростання складності з погляду дійових осіб, предметів діалогу, способів спілкування та множинності цілей. Актуальність теми дослідження «діаспориальної дипломатії» або «дипломатії діаспори» (англ. «diaspora diplomacy») обґрунтовується необхідністю розуміння, як сучасна держава може розвивати свою діаспору, щоб вести дипломатію в умовах глобалізації, інформаційно-технологічної революції, збільшення міграційних потоків, трансформації міжнародного порядку та сучасної системи міжнародних відносин, і у зв'язку з цим доповнювати існуючі дипломатичні практики відповідно до вимог нового часу. Діаспора Ірландії США визначається як успішна і вона є прикладом «найкращої практики» дипломатії діаспори та робить значний внесок у загальне вивчення сучасної дипломатії.

Формування діаспори є значним показником успішного результату міграції населення. Коли мігрантам вдається успішно інтегруватися у суспільство приймаючої країни, це є показником досягнення початкової мети переселенців. За адаптацією слідує процес консолідації іммігрантських етнічних спільнот – діаспор. Значного успіху та процвітання досягла ірландська діаспора у США. Залишивши свою батьківщину, ірландці змогли адаптуватися до цінностей інокультурної, іноетнічної території, що їх приймає. Ірландці стали успішними у всіх сферах соціально-економічного та політичного розвитку США. Розвиток ірландської діаспори супроводжується «роздвоєністю» і вона запозичується нащадками, які вшановують традиції та культуру Ірландії. У цілому, діаспора перебуває у невідповідному становищі стосовно місцевого населення. Нерідко процес інтеграції ускладнює незнання мови, а також своїх прав та обов'язків. Однак ірландська діаспора є прикладом успішного та динамічного розвитку в країні, що приймає – США.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Існують окремі дослідження з дипломатії діаспори в цілому, проте діаспориальна дипломатія ще не має чіткого визначення та є галуззю, в якій залишається чимало можливостей для подальшого розвитку. В цілому наявні дослідження часто-густо фокусуються на дипломатії діаспори у традиційному розумінні. Основна увага приділяється, головним чином, «високій політиці» та таким темам, як лобіювання урядів інших країн з питань війни та миру, самовизначення та встановлення демократії, компенсацій і фінансових внесків діаспор. Крім того, більшість досліджень з діаспориальної дипломатії стосується або знаменитої єврейської діаспори, або нових великих діаспор Китаю та Індії.

Однак, незважаючи на те, що на тему дипломатії діаспори не так багато доступної інформації, відносно Ірландії існує значна кількість досліджень та актуальної інформації, яка може бути використана з напрямку дослідження. Ключовою причиною цього є високий ступінь прозорості Уряду та Міністерства закордонних справ та торгівлі Ірландії, які публічно діляться багатьма своїми планами та практиками. У цьому контексті інтерес становлять документи: «Стратегія діаспори Ірландії на 2020-2025 рр.» (Ireland's Diaspora Strategy 2020-2025, 2020), Крім того, додаткову інформацію можна отримати з офіційних сайтів Міністерства закордонних справ і торгівлі Ірландії (Support for Irish diaspora, N.d.) та Відділу ірландців за кордоном (Review of Implementation of Global Irish..., 2017) на яких можна ознайомитись з глобальною політикою Ірландії щодо діаспори та її реалізацією.

У вітчизняній історіографії констатується недостатня кількість робіт, присвячених проблемам і перспективам розвитку діаспориальної дипломатії особливо у контексті дипломатичних зусиль і діяльності ірландської діаспори в США. Тому, це дослідження є однією з перших спроб осмислити вищезгадану проблематику, яка, у першу чергу, ґрунтується на наукових працях американських, ірландських та

європейських дослідників. У цій ситуації слід відзначити роботи таких дослідників, як А. Купер, Дж. Хейне та Р. Такур (Cooper, Heine & Thakur, 2013), Ч. Фланган (Flanagan, 2015), Дж. Келлі (Kelley, 2010), Д. Ціракіс (Tzirakis, 2019), Е. Хо, Ф. Макконел (Ho & McConnell, 2017), К. Рана (Rana, 2011), Т. Уайт та Е. Пауса (White & Pausa, 2019) тощо.

Метою дослідження є визначення особливостей «діаспориальної дипломатії» на прикладі діаспори Республіки Ірландія в США як дипломатичного інструменту для досягнення зовнішньополітичних цілей Ірландії у світі «нової дипломатії».

Виклад основного матеріалу. Протягом свого розвитку дипломатія постійно змінюється та розвивається. Дипломатія стала публічною, з'явилися нові види дипломатії та дипломатичні інструменти. Кількість дійових осіб збільшилася, а поява нових інформаційно-комунікаційних технологій і соціальних мереж є чинником впровадження нового підходу до ведення дипломатії. Міжнародна міграція стає все більш важливою проблемою розвитку і тому посилюється значення і діаспори, а також діаспориальної дипломатії. Між міграцією та діаспорою існує взаємозалежність тому, що діаспори є невід'ємною частиною міграції та заслуговують на аналіз у галузі міжнародних відносин і дипломатії.

Сьогодні констатується збільшення можливостей діаспориальної дипломатії та її використання у «новій дипломатії». Такі поняття як діаспора і дипломатія стають взаємопов'язаними і в останні роки зазнали значного розширення, що знаменує собою відхід від розуміння діаспори як описової категорії та дипломатії як практики державних чиновників відповідно (Ho & McConnell, 2017).

Існує широкий спектр інструментів, які країна може використовувати для ведення дипломатії. Дипломатія постійно розвивається та змінюється, вона більше не проводиться лише «за зачиненими дверима» оскільки стала більш креативною та вільною. Ірландія намагається вести дипломатію шляхом обміну знаннями, досвідом, всебічного співробітництва, лобіювання інтересів, а також фінансової допомоги. На даний час Ірландія також намагається проводити публічну дипломатію, безпосередньо звертаючись до громадян США, а не до чиновників, щоб спрямовувати громадську думку на свою користь.

Зусилля Республіки Ірландія у розвитку діаспориальної дипломатії. Республіка Ірландія робить значні зусилля для підтримки своєї діаспори. Найважливішим показником у цьому є те, що Ірландія внесла поправки до статті 2 своєї Конституції у 1998 р., щоб визнати ірландську діаспору. У цій статті зазначається, що: «...ірландська нація цінує свою особливу близькість до людей ірландського походження, які живуть за кордоном, які поділяють її культурну самобутність і спадщину» (Murphy, 2019). З того часу Ірландія бере активну участь у дипломатії діаспори та широкому спектрі діаспорських ініціатив. Сьогодні Ірландія тісно співпрацює не лише з неурядовими організаціями ірландської діаспори, а й із ірландськими бізнесменами по всьому світу. Крім того, Ірландія інвестує в академічні програми, дослідження ірландської діаспори та дипломатію діаспори.

У цьому контексті слід зазначити, що уряд Ірландії також запровадив нову політику щодо діаспори. У 2015 р. державний міністр у справах діаспори запустив сучасну стратегію діаспори – «Глобальний ірландець» (англ. «Global Irish»). Міністерство закордонних справ і торгівлі Ірландії закликала всіх, хто не байдужий до майбутнього політики ірландської діаспори, взяти участь у формуванні нововведеної стратегії. Це вказує на рівень відкритості цього міністерства та на його готовність активно співпрацювати з багатьма партіями, організаціями та громадянським суспільством (Review of Implementation of Global Irish..., 2017).

У певній мірі Ірландія є засновником діаспориальної дипломатії та стратегії діаспори. Ірландія представила кілька ініціатив, які є одночасно оригінальними та новаторськими. Міністерство закордонних справ і торгівлі Ірландії відкрито як для навчання в інших країнах, так і для обміну власними знаннями та досвідом. Констатується, що Міністерство закордонних справ і торгівлі Ірландії сприяє обміну

знаннями та досвідом через ірландські університети, неурядові організації та приватні особи. Інтерес представляє і те, що Міністерство закордонних справ і торгівлі Ірландії намагається підтримувати зусилля щодо досліджень потенціалу діаспор, а також практичного застосування таких досліджень. Відділ ірландського зарубіжжя міністерства на постійній основі зустрічається та ділиться досвідом і знаннями з делегаціями інших країн і міжнародних організацій. Співробітники представництв Ірландії за кордоном також проінформували уряди та парламенти багатьох держав про досвід, політику, минулі та поточні ініціативи Ірландії, щоб поділитися з ними їхнім поглядом на взаємодію з діаспорою (Review of Implementation of Global Irish..., 2017).

Центральна роль ірландської діаспори в її загальній стратегії полягає у тому, щоб служити ірландському народу, просувати його цінності та сприяти його процвітанню за кордоном, а також надати уряду можливості, аналізувати та здійснювати вплив, щоб гарантувати отримання Ірландією максимальної вигоди від усіх сфер своєї зовнішньої взаємодії. Міністерство закордонних справ і торгівлі Ірландії наголошує на тому, що Ірландії пощастило мати діаспору, яка робить значний внесок у розвиток країни. Наприклад, ірландська діаспора своєю діяльністю сприяє економічному розвитку Ірландії, підвищенню поінформованості про ірландську культуру та створення позитивного образу Ірландії за кордоном. Уряд Ірландії активно застосовує представників ірландської діаспори для активізації усіх можливих зв'язків з громадянами ірландського походження (Review of Implementation of Global Irish..., 2017).

Важливість мереж у розвитку діаспоральної дипломатії як елементу «нової дипломатії». У 21 ст. діаспори мають враховувати та пристосовуватися до науково-технічного прогресу в умовах формування постіндустріального суспільства. Тому, в цьому контексті особливого значення набуває розвиток діаспор в епоху інформаційно-комунікаційних мереж. У зв'язку з цим деякі вчені наголосили на важливості мереж експатріантів, які потенційно можуть стати значним ресурсом, коли вони пов'язані з країнами походження (Labrianidis & Pratsinakis, 2017). У «Новій дипломатії» мережі відіграють центральну роль і у зв'язку з цим британські дослідники А. Купер, Дж. Хейне та Р. Такур заявляють, що ключем до успішної зовнішньої політики є «мережева дипломатія» (Cooper, Heine & Thakur, 2013: 130).

Дослідник «нової дипломатії» Дж. Келлі наголошує на тому, що недержавні суб'єкти, або так звані нові дипломатії, продемонстрували здатність стимулювати просування глобальних ініціатив, використовуючи міць своїх мереж (Kelley, 2010: 301). Те саме стосується діаспор і діаспоральної дипломатії. У контексті розвитку діаспори необхідно відзначити особливу вигоду від мереж. Міністерства закордонних справ та їхні дипломати потребують розгалуженої мережі та зв'язків з членами діаспори, щоб успішно взаємодіяти та співпрацювати з їхніми діаспорами. Британські дослідники А. Купер, Дж. Хейне та Р. Такур зазначають, що «глобалізація та мережева держава внесли такі зміни в динаміку дипломатії, що вона перетворилася на щось зовсім відмінне від того, чим вона була в минулому» (Cooper, Heine & Thakur, 2013: 84). Діаспора з її унікальними можливостями взаємодії та створення мереж є ідеальним інструментом для підключення до нової «мережевої» галузі дипломатії.

На сьогодні «Глобальна ірландська мережа» (англ. Global Irish Network) складається з 300 найвпливовіших громадян Ірландії, які пов'язані з ірландцями за кордоном і тому надають Ірландії цінний міжнародний досвід. У цю діаспоральну мережу входять люди з різних галузей з майже 40 країн, які готові брати участь у забезпеченні економічного розвитку Ірландії. «Мережа тісно співпрацює з урядом та державними агентствами у просуванні економічних, культурних і туристичних складових Ірландії на ключових ринках. Завдяки своєму охопленню, силі та впливу Ірландія може отримати важливу конкурентну перевагу в залученні нових ринків і ринків, що розвиваються» (Support for Irish diaspora, N.d.).

«Глобальна ірландська мережа» відіграє допоміжну та консультативну роль та тісно співпрацює з посольствами та консульствами за кордоном. Міністерство закордонних справ і торгівлі Ірландії не контролює, що і як саме буде зроблено, а підтримує весь процес. Ініціативи виходять знизу вгору від самої діаспори з невеликим ухилом у бік питань, які ірландський уряд вважає такими, що представляють стратегічний інтерес (Tzirakis, 2019: 54).

Одним із прикладів ініціатив «Глобальної ірландської мережі» є Ірландський економічний форум. За словами колишнього міністра закордонних справ та торгівлі Ірландії Ч. Фланагана, форум фокусується на стратегічно важливих сферах для країни, таких як дослідження та інновації, міжнародна освіта, підприємництво та експорт (Flanagan, 2015).

Ще одна ініціатива – «Програма глобальних ірландських контактів». Ця програма об'єднала 120 членів «Глобальної ірландської мережі» для постійного моніторингу малих і середніх ірландських підприємств (Support for Irish diaspora, N.d.). Програма «Підприємство Ірландії» (англ. «Enterprise Ireland») відповідає за розвиток і зростання ірландських підприємств на світових ринках (Helping Irish Companies to Achieve..., 2024). Ще однією цікавою неурядовою мережевою ініціативою є «Ірландська група технологічних лідерів» (англ. «Irish Technology Leadership Group») – «група венчурних капіталістів, створена у 2007 р. ірландськими підприємцями в Кремнієвій долині» (Silicon Valley Global Awards, 2023). Мета організації – сприяння технологічному зв'язку між Ірландією, Кремнієвою долиною та США. Мережа фокусується на підприємстві, жіночому лідерстві, молодих інноваторах та освіті.

Отже, вищезазначені приклади свідчать про те, що окрім співпраці між урядом, діаспорою та неурядовими організаціями, існує також велика кількість внутрішньоурядової співпраці та спільних ініціатив між кількома ірландськими агентствами та установами. Необхідно відзначити, що всі окремі ірландські ініціативи об'єднані під егідою «Ірландської глобальної мережі», будучи таким чином частиною організованої стратегії діаспори та зберігаючи чітку спрямованість та мету.

Дипломатія діаспори у контексті розвитку публічної та культурної дипломатії. Згідно з «Стратегією діаспори Ірландії на 2020-2025 рр.», очікується зростання кількості громадян, які жили, навчалися та працювали в Ірландії, а потім повернулися додому. Хоча ці люди, можливо, не підпадають під традиційне визначення діаспори, Ірландія активно включає їх у свою стратегію щодо діаспори. Наприклад, представники ірландської діаспори у США, коли ірландські громадяни, які народилися в Ірландії від неірландських батьків або стали дорослими ірландськими громадянами, повернулися в країну свого походження. Уряд Ірландії прагне, щоб ірландці, зберегли свої зв'язки з Ірландією і пишалися своїм ірландським громадянством. Це відносно сучасний погляд на цих людей та на значення громадянства та діаспори (Ireland's Diaspora Strategy 2020-2025, 2020).

Як зазначає Н. Калл, директор магістерської програми публічної дипломатії Університету Південної Каліфорнії: «Нова публічна дипломатія означає новий контекст (більше голосів); нові гравці (НУО та більш впливові особи); нові методи (Інтернет); нові напрямки (горизонтальні); нові виклики (єдиний світ); нова лексика (брендинг); нові ліміти (партнерство); нова теорія (м'яка сила). У публічній дипломатії мають значення відкритість, час, імідж, історія, діаспори, партнерство, інформація, успіх. Компонентами публічної дипломатії є слухання, пропагування та культура (Cooper, Heine & Thakur, 2013: 215).

Нова, публічна, культурна та діаспоральна дипломатії мають подібні характеристики – безліч гравців, співпраця, відкритість і технології. У цьому контексті можна констатувати, що всі ці характеристики є примітними в дипломатії діаспори Ірландії. Ірландія увібрала у собі як структуру, стратегії діаспорної

дипломатії з новим інтенсивним аспектом публічної дипломатії, так і необхідну культуру та менталітет.

Дипломатія діаспори та культурна дипломатія дуже пов'язані з таким поняттям, як «м'яка сила» (Ho & McConnell, 2017). Концептуалізацію «м'якої сили» запропонував американський дослідник Дж. Най, яка багато в чому виявилась основою наукової літератури та практики публічної дипломатії у 2000-ті рр. Дж. Най визначив м'яку силу як: «здатність отримувати те, що ви хочете, за допомогою залучення, а не примусу або платежів... М'яка сила виникає через привабливість культури, політичних ідеалів і політики країни» (Nye, 2017).

Саме культурна сфера є важливою складовою реалізації діаспорою дипломатії. Представники діаспори виступають своєрідними природними послами рідної країни і, таким чином, можуть відігравати особливу роль у розвитку «м'якої сили» рідної країни у приймаючій країні (Rana, 2011: 106).

Таким чином, у більш широкому розумінні це означає, що дипломатія діаспори є важливим доповненням до «м'якої сили» країни, особливо якщо вона містить елементи культурної дипломатії та реалізується у поєднанні з культурною та публічною дипломатією. В цілому, можна констатувати, що Ірландія є одним з лідерів серед держав, які широко впроваджують політику «м'якої сили».

Потенціал країни та стратегії діаспори у контексті розвитку «нової дипломатії діаспори». Згідно з наведеною американським дослідником, фахівцем з технологічних інновацій і міжнародної міграції Є. Кузнецовим класифікацією щодо потенціалу країни, Ірландія належить до країн, що має «сприятливі умови в країні» та «розвинені мережі діаспори» (Kuznetsov, 2006: 219-220).

Найближчими роками діаспори в усьому світі продовжуватимуть зростати, а разом з цим посилюватиметься і важливість діаспоральної дипломатії. У зв'язку з цим недостатньо мати сильну діаспору та спеціальний підрозділ, що займається діаспоральною дипломатією, а необхідно цілеспрямовано розвивати дипломатію діаспори. Існує необхідність чіткої довгострокової стратегії діаспори, яка характеризуватиметься наступністю, незалежно від зміни урядів. Мають бути чітко розроблені дії Міністерства закордонних справ країни у цьому напрямку. Усі ініціативи, що реалізуються, повинні бути частиною великої стратегії діаспори та працювати на досягнення однієї і тієї ж мети. Випадкові, окремі ініціативи є ефективними, однак вони мають бути адаптовані до потреб діаспори та відповідних цілей стратегії діаспори (Tzirakis, 2019).

Дипломатія сучасності переходить із вертикального світу ієрархій у горизонтальний світ мереж. Як наслідок, для кожної країни, серед яких й Ірландія, серйозно постає питання «витоку мізків», який щороку посилюється через зростання міграційних потоків. Однак за правильної стратегії та ініціативи країни цей незворотній процес можна перетворити на «приплив мізків» та їх циркуляцію за рахунок використання знань і мереж діаспоральних співтовариств (Tzirakis, 2019).

Відтак, діаспора може бути сильним дипломатичним інструментом, якщо її використовувати належним чином, відповідно до вимог сучасності. Дипломатія діаспори є суттєвим доповненням до інструментарію країни для застосування нової дипломатії. Для того, щоб дипломатія діаспори була ефективною та відповідала потребам сучасного світу, країна походження діаспори має прагнути до широкого використання нових дипломатичних практик, у реалізації яких важливу роль відіграють неурядові організації.

Висновки. Упродовж багатьох років діаспора була і є певним містком поширення інформації про рідну країну в приймаючій країні. Як наслідок стала основою формування нового виду дипломатії – діаспоральної, яка є вагомим напрямом реалізації класичної дипломатії країни. Це дипломатія, яка спрямована на сприяння взаєморозумінню, співпраці та зміцненню зв'язків між державою та її співвітчизниками, які проживають в інших країнах. Ця форма дипломатії забезпечує активну взаємодію з діаспорою з метою підтримки культурного обміну,

економічного співробітництва та політичної підтримки. Сьогодні важливими складовими діаспоральної дипломатії є обмін знаннями та доступ до мереж. Республіка Ірландія є однією з тих країн, які активно намагаються застосовувати власну діаспору з метою поширення не лише позитивного уявлення про країну, але й розвитку відносин з іноземними партнерами. Яскравим прикладом може послугувати ірландська діаспора в США. Вищезазначене обґрунтовує необхідність концептуалізації нового напрямку дипломатії як «нова дипломатія діаспори», яка буде спрямована на посилення ефективності діяльності діаспори та вирішення актуальних питань стратегічного значення в умовах сучасних трансформаційних процесів.

References

- Cooper, A.F., Heine, J. & Thakur, R.C.** (2013). *The Oxford handbook of modern diplomacy*. Oxford: Oxford University Press.
- Enterprise Ireland (2024). *Helping Irish Companies to Achieve Global Success*. Retrieved from <https://www.enterprise-ireland.com/en/About-Us>
- Flanagan, C.** (2015). Global Irish: Ireland's Diaspora Policy launched. *Department of Foreign Affairs and Trade*. Retrieved from <https://global.irish>
- Global Irish Network (2015). *Department of Foreign Affairs and Trade*. Retrieved from <https://www.dfa.ie/global-irish/business-and-education/global-irish-network/>
- Ho, E.L. & Mcconnell, F.** (2017). Conceptualizing 'diaspora diplomacy': Territory and populations betwixt the domestic and foreign. *Progress in Human Geography*, 43 (2), 235-255. DOI: 10.1177/0309132517740217
- Ireland's Diaspora Strategy 2020-2025 (2020). *Irish Government*. Retrieved from <https://www.dfa.ie/media/globalirish/civicforum/View-Global-Irish--Irelands-DiasporaPolicy-here.pdf>
- Kelley, J.R.** (2010). The New Diplomacy: Evolution of a Revolution. *Diplomacy & Statecraft*, 21 (2), 286-305. DOI: 10.1080/09592296.2010.482474
- Kuznetsov, Y.** (2006). *Diaspora networks and the international migration of skills: How countries can draw on their talent abroad*. Washington, DC: World Bank.
- Labrianidis, L. & Pratsinakis, M.** (2017). *Crisis brain drain: Short-term pain/long term gain?* In D. Tziouvas (Ed.), *Greece in crisis: The cultural politics of austerity* (pp. 87-106). London, New York: I.B. Tauris.
- Murphy, T.** (2019). The Irish Constitution in Context [Review of *the Constitution of Ireland: A Contextual Analysis*, by O. Doyle]. *Studies: An Irish Quarterly Review*, 108 (431), 332-341. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/10.35939/studiesirishrev.108.431.0332>
- Nye, J.** (2017). Soft power: the origins and political progress of a concept. *Palgrave Communications*, 3 (1), 1-3. DOI: <https://doi.org/10.1057/palcomms.2017.8>
- Rana, K.S.** (2011). *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide*. New York: Continuum.
- Review of Implementation of Global Irish – Ireland's Diaspora Policy (2017). *Department of Foreign Affairs and Trade*. Retrieved from <https://www.dfa.ie/media/dfa-2017/globalirish/20180606---Diaspora-Policy-Review-Final.pdf>
- Silicon Valley Global Awards (March, 2023). *Irish Technology Leadership Group*. Retrieved from <http://itlg.org>
- Tzirakis, D.** (2019). *Diaspora as a diplomatic tool in the era of New Diplomacy: A Comparative Case Study of Greece and Ireland – Lessons learned from Ireland*: Master's Thesis. Statsvetenskap: Linköpings universitet.

УДК (UDC) 327
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.141

INTERNATIONAL RANKINGS AND INDICES IN FORMING THE IMAGE OF A STATE

Iryna Habro,

e-mail: irngabro@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8215-7615>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv 10*

Abstract

The article reveals the essence of international rankings and indices of states created by international governmental and non-governmental organizations, and their significance for the image of states. The leadership of each state strives to create a positive image. The perception formed about the country and its leaders abroad significantly affects a wide range of economic, political, informational, cultural, and other aspects of its connections. An image can include various aspects such as culture, economy, politics, tourist attractions, standard of living, technological achievements, social stability, and much more. Each of these aspects, the achievements of the state in one sphere or another, is often measured today by various rankings formed by international organizations (both governmental and non-governmental). The position that a state occupies in various indices, rankings, etc., often has a serious impact on the perception of this state in the international environment.

Rankings and indices of international organizations have a significant impact on the image of the state on the world stage. These indicators often serve as important benchmarks for governments, investors, tourists, and other stakeholders. High positions in the Global Competitiveness Index by the World Economic Forum contribute to attracting foreign investments, creating jobs, and economic growth, improving the international image of the state as favorable for business and investment. Indices such as the Corruption Perceptions Index by Transparency International assess the level of corruption and transparency in the government and society. Countries with low levels of corruption and high levels of transparency receive more positive evaluations on the international stage, which contributes to attracting investors and improving the business climate.

These aspects are important for Ukraine, which not only needs international support in terms of armament but also requires positive perception for the recovery of the economy devastated by war. Therefore, we must pay attention to our presence and high positions in the rankings compiled by international organizations and understand the importance of these rankings in promoting a positive image of our state.

Keywords: state image, international index, international ranking, Corruption Perceptions Index, Global Competitiveness Index, Environmental Performance Index, Rule of Law Index

МІЖНАРОДНІ РЕЙТИНГИ ТА ІНДЕКСИ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Ірина Габро,

e-mail: irngabro@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8215-7615>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10*

Анотація

Стаття розкриває сутність міжнародних рейтингів та індексів держав, які створюють міжнародні урядові та неурядові організації та їх значення для іміджу держав. Керівництво кожної держави прагне створити її позитивний імідж. Від того, яке уявлення складеться про країну та її лідерів за кордоном, залежить багато що у найширшому спектрі економічних, політичних, інформаційно-культурних та інших напрямів її зв'язків. Імідж може включати різні аспекти, такі як культура, економіка, політика, туризм, рівень життя, технологічні досягнення, соціальна стабільність тощо. Кожен з цих аспектів, досягнення держави у тій чи іншій сфері, сьогодні часто вимірюють різні рейтинги, які формуються міжнародними організаціями (урядовими та неурядовими). Місце, яке займає держава у різних індексах, рейтингах тощо, часто має серйозний вплив на сприйняття цієї держави у міжнародному середовищі.

Рейтинги та індекси міжнародних організацій часто служать важливими орієнтирами для урядів, інвесторів, туристів та інших зацікавлених сторін. Високі позиції у Global Competitiveness Index від Всесвітнього економічного форуму сприяють залученню іноземних інвестицій, створенню робочих місць та економічному зростанню, покращуючи міжнародний імідж держави як сприятливої для бізнесу та інвестицій. Індеси Corruption Perceptions Index від Transparency International оцінюють рівень корупції та прозорості в уряді та суспільстві. Країни з низьким рівнем корупції та високим рівнем прозорості отримують більш позитивну оцінку на міжнародній арені, що тим самим сприяє залученню інвесторів і покращенню бізнес-клімату в країні.

Ці аспекти важливі для України, яка не тільки потребує міжнародної підтримки у питанні озброєння, але й позитивного сприйняття задля відновлення економіки, зруйнованої війною. Тому, ми маємо звертати увагу на присутність і високі позиції у рейтингах, які складають міжнародні організації та розуміти важливість цих рейтингів у просуванні позитивного іміджу нашої держави.

Ключові слова: імідж держави, міжнародний індекс, міжнародний рейтинг, Індекс сприйняття корупції, Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс екологічної ефективності, Індекс верховенства права

Постановка проблеми. Формування позитивного іміджу держави є важливим завданням для уряду та суспільства, оскільки він впливає на міжнародні відносини, інвестиції, туризм і загальне сприйняття країни на глобальному рівні.

Під іміджем держави прийнято розуміти сукупність уявлень, стереотипів та асоціацій, які існують у громадськості щодо конкретної країни. Він може включати різні аспекти, такі як культура, економіка, політика, туризм, рівень життя, технологічні досягнення, соціальна стабільність тощо. Кожен з цих аспектів, досягнення держави у тій чи іншій сфері, сьогодні часто вимірюють різні рейтинги, які формуються міжнародними організаціями (урядовими та неурядовими). Місце,

яке займає держава у різних індексах, рейтингах тощо, часто має серйозний вплив на сприйняття цієї держави у міжнародному середовищі. Саме тому варто проаналізувати вплив міжнародних рейтингів та індексів на імідж держави на світовій арені.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вплив та значення рейтингів та індексів, які формують різні міжнародні організації, на імідж держави в світі є предметом дослідження таких науковців, як В. Ємець (Yemets, 2022), Дж. МакГрез, М. Бобі, К. Ліді, (McGrath, Bobev & Liede, 2023, К. Одарченко (Odarchenko, 2021) та інші, які наголошують на тому, що імідж країни залежить не лише від інноваційності та прозорості її економіки, але й із вкладом, який було зроблено для досягнення блага усього людства. А. Мизрабекова та Л. Прокіч (Myzrabekova & Prokic, 2024) у свою чергу підкреслюють, що одним із значних індексів, який впливає на рейтинг держави, є індекс корупції у державному секторі. Саме індекс сприйняття корупції демонструє тривожну картину Східної Європи та Центральної Азії, регіону, який бореться з нефункціональним верховенством права, зростанням авторитаризму та системної корупції. Середній бал 35 із 100 робить цей регіон другим регіоном за низкими оцінками у світі.

У статті також використано дані зі звітів міжнародних організацій, які власне і формують ключові для міжнародного іміджу держав рейтинги та індекси.

Метою дослідження є аналіз рейтингів держав від міжнародних організацій (за різними показниками) як чинника впливу на імідж держави.

Методи та прийоми дослідження. Дослідження ролі міжнародних рейтингів держав у просуванні позитивного іміджу держави на міжнародній арені здійснено за допомогою методів аналізу, синтезу та узагальнення, аналітичного, інституційного, структурно-функціонального та порівняльного аналізів. Для досягнення поставленої мети автори використали комплекс загальнонаукових (аналіз та узагальнення, збір, обробка та аналіз матеріалів з даної теми, метод узагальнення) та спеціальних методів (проблемно-хронологічний, контент-аналіз) досліджень.

Виклад основного матеріалу. Керівництво кожної держави прагне створити її позитивний імідж. Від того, яке уявлення складається про країну та її лідерів за кордоном, залежить багато що у найширшому спектрі економічних, політичних, інформаційно-культурних та інших аспектів її зв'язків.

Тому питання про поліпшення іміджу – одне з найважливіших напрямів зовнішньополітичної стратегії будь-якої держави. Під іміджем держави розуміється скоректований образ, що складається із загальних характеристик (об'єктивних або необ'єктивних) державної системи, сформований у результаті прямого або непрямого сприйняття суб'єкта і такий, що склався у свідомості цільових груп громадськості.

На сьогоднішній день існує низка міжнародних індексів і рейтингів, які впливають на формування іміджу країни: рівень життя громадян, законодавче регулювання суспільного життя, ступінь розвиненості соціальної політики, використання засобів масової інформації та державних інструментів впливу на населення, індекс сприйняття корупції, тощо. Одним із найпоширеніших індексів, який застосовується для визначення успішності країни та її стабільності є індекс сприйняття корупції.

Індекс сприйняття корупції (CPI – Corruption Perceptions Index) – це щорічний рейтинг держав світу за показником рівня корупції, розроблений антикорупційною організацією Transparency International у 1995 р. Методологія індексу передбачає декілька незалежних опитувань серед міжнародних фінансових і правозахисних експертів, а також представників Світового банку, Азійського та Африканського банків розвитку та міжнародної організації Freedom House. CPI класифікує 180 країн і територій по всьому світу за рівнем корупції у державному секторі, оцінюючи його за шкалою від 0 (дуже корумпований) до 100 (відсутність корупції).

Даний рейтинг фіксує рівень хабарництва, виведення державних коштів, здатність урядів стримувати корупцію, закони прозорості фінансової інформації, запобігання конфлікту інтересів серед держслужбовців, доступ громадян до інформації про державні справи тощо (Yemets, 2022: 181-182).

Так, у 2022-2023 роках Данія займає першу позицію, як країна із найменшими проявами корупції в державному секторі (90 балів зі 100). Варто зауважити, що у 2023 р. в десятку країн із найнижчим рівнем корупції увійшли вісім європейських держав, із неєвропейських – Нова Зеландія та Сінгапур. Україна в цьому рейтингу у 2023 р. піднялась на 104 позицію (на три позиції вище, ніж у 2022 р.), отримавши втім лише 36 балів зі 100 (Corruption perceptions index, 2023).

У коментарі до звіту CPI за 2023 р. відзначено, що у той час як Західна Європа та Європейський Союз залишаються регіоном з найвищими показниками, його середній бал у цьому році впав до 65, оскільки стримування та протидія слабшають, а політична чесність розмивається. Незважаючи на покращення в деяких країнах, країни Африки на південь від Сахари зберігають найнижчий середній показник у 33, де демократія та верховенство права знаходяться під постійним тиском. Решта світу залишається у стагнації, а в усіх інших регіонах середній показник нижче 50.

Близький Схід і Північна Африка демонструють незначне покращення, що відображає постійну боротьбу з політичною корупцією та конфліктами, а в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні спостерігається довгострокова стагнація, окрім тих, які історично знаходяться вище у рейтингу. Серед таких, наприклад, Японія. Нарешті, відсутність незалежності судової системи та слабке верховенство права сприяють широкому поширенню безкарності в Америці (Corruption perceptions index, 2023). Східна Європа та Центральна Азія борються з непрацюючим верховенством права, зростанням авторитаризму та системної корупції (Muztabekova & Prokic, 2024).

Регіональні радники з Європи та Центральної Азії Transparency International А. Мирзабекова та Л. Прокіч відзначають, що по всьому регіону багато урядів контролюють судову систему та правоохоронні органи, щоб зберегти безкарність корупціонерів для тих, хто входить до їх привілейованих кіл. Для Грузії (53) і країн Західних Балкан ці постійні практики стоять на заваді членству в Європейському Союзі. Це також стосується Молдови (42) та України (36), які все ж таки мають певні успіхи у проведених реформ своїх систем правосуддя (Muztabekova & Prokic, 2024).

Азербайджан (23), Таджикистан (20) і Туркменістан (18) продовжують боротися з серйозними проблемами корупції. Авторитарний контроль над державними інституціями з боку правлячих еліт міцно вкоренився, а корупція використовується для підтримки влади й уникнення відповідальності. Низькі бали цих країн відображають системний дефіцит управління та відсутність незалежного нагляду, де корупція роз'їдає різні рівні суспільства та держави, водночас підриваючи громадянські та політичні права.

Високий рівень корупції у Грузії (53) формується через концентрацію влади та повсюдний вплив еліт на державні інституції та процес прийняття рішень. А це призводить до демократичного спаду в країні та перетворення уряду на клептократію. Іншою ознакою цього є нещодавнє «повернення» до активної політики Бідзіни Іванішвілі, засновника правлячої партії, який зіграв важливу роль у захопленні інституцій країни. Проблема корупції в Грузії, яку колись славили як лідера боротьби з нею, настільки зросла, що тепер вона стоїть на заваді вступу Грузії до ЄС (Muztabekova & Prokic, 2024).

Про високий рівень корупції в Грузії, який негативно впливає на інвестиційний клімат країни, заявив і Держдепартамент США: «дедалі більше бракує довіри до спроможності судового сектору розглядати господарські справи незалежно або своєчасно, компетентно, причому деякі справи щодо ділових спорів роками залишаються в судовій системі. Деякі компанії скаржаться на неефективні процеси прийняття рішень на муніципальному рівні, недоліки в забезпеченні прав

інтелектуальної власності, відсутність ефективної антимонопольної політики, звинувачення в політичному втручанні, вибіркоче застосування законів і нормативних актів, у тому числі комерційних, і труднощі з вирішенням спору про майнові права» (Investment Climate Statement, November 11, 2023).

Ще одним важливим з точки зору побудови позитивного іміджу держави в цивілізованому світі є Індекс верховенства права (Rule of Law Index), який оцінює 142 країни та юрисдикції по всьому світу.

Для розрахунку Rule of Law Index використовуються статистичні дані та результати опитування профільних експертів і практиків за такими категоріями як: обмеження повноважень інститутів влади; відкритість уряду; відсутність корупції; цивільне та кримінальне правосуддя; порядок і безпека; правозастосування (Yemets, 2022: 181).

Варто відзначити, що і в цьому рейтингу країни Північної Європи посідають перші рядки. Так, за результатами 2023 р. перше місце, як і в рейтингу Індекс сприйняття корупції, посідає Данія. А в першій десятці країн, де дотримуються норм верховенства права, дев'ять європейських країн. Україна посіла 89 місце серед 142 країн у 2023 р. (WJP Rule of Law Index, 2023).

Вагомим є дані міжнародного образу держави і її місце у Індексі глобальної конкурентоспроможності (GCI – Global Competitiveness Index), розробленому у 1979 р. Всесвітнім економічним форумом у Давосі (Швейцарія).

Рейтинг світової конкурентоспроможності базується на 336 критеріях конкурентоспроможності, відібраних у результаті всебічного дослідження з використанням економічної літератури, міжнародних, національних і регіональних джерел, а також відгуків ділових кіл, державних установ і науковців. Критерії регулярно переглядаються та оновлюються по мірі появи нових теорій, досліджень, даних, а також розвитку світової економіки.

Данія, Ірландія та Швейцарія потрапили до трійки найкращих серед 64 економік за оцінкою їхньої глобальної конкурентоспроможності в рейтингу світової конкурентоспроможності IMD 2023, опублікованому Всесвітнім центром конкурентоспроможності. Данія зберегла перше місце з 2022 р., Ірландія зробила чудовий стрибок з 11-го місця на друге місце, а Швейцарія втрималася на третьому місці, опустившись з другого місця у 2022 р. та перше місце у 2021 р. Усі три є малими економіками, які добре використовують свій доступ до ринків і торгових партнерів, як і Сінгапур, який посів четверте місце. У 2021 р. Україна займала 54 позицію, а у 2023 р. наша держава у звіті не представлена.

Рейтинг є цінним інструментом для оцінки дуже контрастних бізнес-середовищ, для підтримки міжнародних інвестиційних рішень і для оцінки впливу різних державних політик. Він обслуговує як керівників, так і політиків і є показником якості життя в кожній країні, яку він оцінює. Залежить від підтримки мережі з 57 місцевих партнерських інститутів. Результати 2023 р. також підкреслюють, що економіки країни, які пізно відкрилися після пандемії COVID-19, демонструють покращення своєї конкурентоспроможності (наприклад, Таїланд, Індонезія та Малайзія). Ті, які рано відкрилися, зараз спостерігають спад (наприклад, Швеція та Фінляндія) (World Competitiveness Ranking, 2023).

Наступним важливим індексом є Індекс людського потенціалу (HDI – Human Development Index). Починаючи з 1990 р. цей індекс щороку розраховується ООН на основі вимірювання та порівняння рівня життя, грамотності, освіченості й довголіття громадян різних держав. Важливий з точки зору привабливості держави з високим рейтингом для мігрантів як рушія економічного розвитку і ставлення до товарів та послуг, вироблених у конкретній країні з відповідним місцем у цьому рейтингу. У 2023 р. Індекс людського розвитку України становив 0,734, що робить її країною з високим рівнем людського розвитку. Україна посідає 100 місце у загальному рейтингу зі 193 країн і територій. Водночас в Україні гостро відчувається негативний вплив зниження рівня людського розвитку, оскільки цей показник опустився до

найнижчого рівня з 2004 р. Про це йдеться у новому Звіті про людський розвиток «Вихід із глухого кута: Переосмислення співпраці в умовах поляризованого світу», який сьогодні презентувала Програма розвитку ООН (UNDP). Варто підкреслити, що у період з 1990 по 2022 рік значення HDI України зріс з 0,731 до 0,734, тобто на 0,4% (Ukraine still... , March 13, 2024).

Всесвітній індекс свободи преси, який щорічно складається організацією «Репортери без кордонів (RSF)», проливає світло на великі та часто радикальні зміни, пов'язані з політичними, соціальними та технологічними потрясіннями. Відповідно до Всесвітнього індексу свободи преси за 2023 рік, який оцінює середовище для журналістики у 180 країнах, Норвегія займає перше місце сьомий рік поспіль. Друге місце зайняла Ірландія, країна, як це незвично, яка не належить до Скандинавії, піднявшись тим самим з 4 позиції на 2, випередивши Данію, яка опинилася на 3 місці (попередньо займала 2).

Останні три місяці Індексу посідають винятково азіатські країни: В'єтнам (178), який майже завершив полювання на незалежних репортерів і коментаторів; Китай (понижився на 4 місця – 179 місце), найбільший у світі тюремник журналістів і один із найбільших експортерів пропагандистського контенту – Північна Корея (180 місце). Україна у 2023 р. посіла в цьому рейтингу 79 місце (2023 World Press Freedom Index, 2023). Втім варто відзначити, що результат 2023 р. набагато перевершив показник 2022 р., коли Україна перебувала на 106 місці.

Працюючи багато років над темою іміджу країн у світі, ініціатори Nation Brands Index помітили цікаву тенденцію. Ще у 2002 р. Саймон Анхольт виявив, що значні кошти та зусилля, вкладені адміністраціями окремих країн і регіонів у маркетинг і рекламу, не завжди були ефективними. Тоді дослідник зробив припущення, що успішна стратегія позиціонування країни на міжнародній арені не повинна базуватися лише на одній виграшній характеристиці. Наприклад, привабливий імідж країні не зможе створити тільки реклама її туристичних пам'яток і місць. Для того, щоб бренд країни або регіону був успішним, він має бути комплексним, охоплюючи успішну міжнародну торгівлю, сприятливий інвестиційний клімат, наявність туристичних атракцій, запровадження інновацій тощо. Важливо, щоб країна не лише рекламувала себе, а й дійсно мала досягнення, якими можна пишатися. Крім того, необхідна належна комунікація з міжнародними ЗМІ, публічна дипломатія та різноманітні культурні заходи для висвітлення успіхів країни (Odarchenko, May 14, 2021).

З часом фахівці почали трактувати національний брендинг як поєднання соціальних, політичних, гуманітарних, комунікаційних, маркетингових і міжнародних відносин. Сьогодні це поняття також розглядають як форму національної м'якої сили, коли країна може досягати своїх цілей завдяки своїй привабливості, адже з лідером усі прагнуть співпрацювати.

Суть національного брендингу полягає в усвідомленні національними елітами того, що їхня країна сильно залежить від думки про неї у світі. Для досягнення успіху країна повинна працювати над своєю репутацією, прагнучи зробити свій образ в очах іноземців таким же привабливим, як, наприклад, у Німеччини, Швейцарії, Японії тощо – країн-лідерок по національному брендингу. Як наслідок, це приверне не тільки туристів, а й сприятиме зростанню іноземного капіталу та інтелекту, пожвавленню міжнародної торгівлі, збільшенню прибутків і, зрештою, зміцненню політичного становища країни у світі.

Саймонт Анхольт у 2005 р. започаткував рейтинг – Nation Brands Index, який щороку оцінює глобальну репутацію 50 найбільш розвинених країн світу. Для цього, за посередництва соціологів, здійснюється опитування близько 20 тисяч людей з різних країн світу. Окрім цього, Anholt-Ipsos Nation Brands Index (NBI) щорічно збирає понад 60 тисяч онлайн-інтерв'ю у дорослої аудиторії (від 18 років і старше) у 20 країнах світу. Респондентів обирають так, щоб вони як найточніше репрезентували населення країни – за віком, статтю, освітою, етнічною

приналежністю, майновим станом тощо. У результаті отримують дані, які демонструють думку 70% людської популяції (Odarchenko, May 14, 2021).

Більше ніж 15 років Anholt-Ipsos Nation Brands Index (NBI) здійснювали щорічне дослідження щодо сприйняття націй у всьому світі. Отримані статистичні дані не надто відрізнялися щодо лідируючих позицій суб'єктів міжнародних відносин. Проте, 2023 рік вніс свої корективи. Згідно із зібраними даними Японія зайняла першу позицію, випередивши Німеччину, яка попередньо разом із США посідали цю позицію. Японія стала першою країною з АТР, яка очолила NBI. До цього Японія впевнено, демонструючи чудові показники, підіймалася рейтингом: 2019 р. – 5 місце, 2020 р. – 4 місце, 2021 р. – 3, 2022 р. – 2. У 2023 р. посиливши всі 6 індексів вона увійшла ще до першої десятки країн. Окрім того, ця країна має міцну репутацію за індексами людей і туризму, де нація отримує високі оцінки за працевлаштування своїх людей і жвавість її міст (McGrath, Bobev & Liede, November 1, 2023).

На думку засновника NBI Саймона Анхольта, міжнародні іміджі націй важливі не лише через їх величезний вплив на здатність цих націй залучати торгівлю, туризм, інвестиції та таланти, вони також є симптомами геополітичних підводних течій, які формують наш світ і наше спільне майбутнє. Той факт, що Японія зараз є найбільш шанованою країною на землі – першою країною, окрім Німеччини та Сполучених Штатів, яка досягла цього положення – підтверджує, що глобальний баланс м'якої сили змінюється на наших очах. За твердженням Анхольта, ми знаходимося у новому порядку: індекс національних брендів Anholt-Ipsos 2023 є першою безпомилковою ознакою початку Азійського століття.

Оскільки війна між Росією та Україною триває, вплив конфлікту на репутацію країни починає проявлятися в Україні. Україна користувалася відносно стабільною репутацією між 2017 і 2022 роками, стабільно потрапляючи у четверту десятку вимірюваних країн NBI (№ 41-№ 50). Однак, якщо репутація інших країн покращилася за останній рік, то репутація України в основному залишилася практично незмінною. Україна має зміну загальної оцінки NBI на -0,07 бала, порівняно зі зміною глобального середнього балу на +0,90 бала. Завдяки цьому незначному зниженню загальний рейтинг України в NBI знизився з 47-го до 57-го місця у 2023 році, що відкинуло її в останню п'ятірку рейтингу (поруч з Ботсваною, Росією, Танзанією та Кенією). За такими індексами як «Люди», «Урядування» та «Експорт» позиція України особливо не змінилася, однак, що стосується місця України за такими ключовими атрибутами, як: готовність працювати і жити в країні, висока якість життя, привабливість інвестування в бізнес і бажання відвідувати країну, то вона опинилася на останньому місці рейтингу.

У 2014 р. Саймон Анхольт започаткував ще один рейтинг – Good Country Index, за допомогою якого оцінюють те, наскільки кожна з країн сприяє розвитку світу та людства. Під час розрахунку враховується зроблене в науці, технологіях і культурі, вкладення у досягнення міжнародного миру та безпеки, захист клімату, зроблене задля рівноправності людей, їх здоров'я та добробуту. Добре ставлення країн до своїх громадян індекс не оцінює, бали дає лише зроблене назовні – для процвітання людства як такого (Odarchenko, May 14, 2021). У цьому рейтингу Україна в 2023 р. посіла 57 місце із 169 країн, які оцінювались (Good Country Index, 2023).

У сучасних умовах світова спільнота намагається працювати над вирішенням екологічних проблем людства. Тому держави, які прагнуть відповідати сучасному уявленню про ефективність у вирішенні екологічних проблем, воліють демонструвати високі показники в рейтингу Індекс екологічної ефективності (EPI), що підкреслює зобов'язання країни щодо охорони довкілля, а це покращує її імідж як відповідального глобального гравця. Індекс екологічної ефективності запроваджений у 2006 р. Центром екологічного права та політики Єльського та Колумбійського університетів спільно із Всесвітнім економічним форумом у Давосі з метою глобального аналізу екологічної ефективності країн, стану навколишнього

середовища та його наслідків. Індекс екологічної ефективності прийшов на зміну Індексу екологічної стійкості (Environmental Sustainability Index) у 2006 р. (Horbach, 2023).

Цей індекс призначений для здійснення кількісної оцінки та порівняльного аналізу показників екологічної політики держав світу; глобальних процесів збереження довкілля та досягнення сталого розвитку. Індекс створений з метою оцінки та розробки ефективних заходів зниження навантаження на навколишнє природне середовище й раціональне використання природних ресурсів, а також, стимулювання життєздатності екологічних систем і стабільне керування природними ресурсами. Цей індекс дозволяє зрозуміти стан навколишнього середовища, здоров'я населення та оцінити наскільки близькі країни до виконання цілей екологічної політики.

Відповідно до рейтингу країн, упорядкованих за індексом екологічної ефективності у 2022 р., до першої п'ятірки країн із 180 увійшли: Данія – 77,90 балів по 100 шкалі, Велика Британія – 77,70, Фінляндія – 76,50, Мальта – 75,20, Швеція – 72,70. У 2022 році Україна посіла 52 місце з показником 49,60, який покращився, порівняно з 2020 р. – 49,50 (60 місце). За останні десять років (2012-2022 роки) Україна покращила свій індекс на 6,20 (Horbach, 2023).

Індекс екологічної ефективності розроблено так, щоб держави могли порівнювати переваги, здобутки та мінуси з іншими країнами. Індикатори ЕПІ дають змогу виявити проблеми, встановити цілі, відстежувати тенденції, розуміти результати та визначати найкращі методи політики.

Звичайно, рейтингів міжнародних набагато більше, ніж представлено у статті. Але виокремлені нами є найбільш впливовими з точки зору просування позитивного іміджу держави на світовій арені.

Висновки. Рейтинги та індекси міжнародних організацій мають значний вплив на імідж держави на міжнародній арені. Ці показники часто служать важливими орієнтирами для урядів, інвесторів, туристів та інших зацікавлених сторін. Високі позиції у Global Competitiveness Index від Всесвітнього економічного форуму, Corruption Perceptions Index від Transparency International сприяють залученню іноземних інвестицій, створенню робочих місць, економічному зростанню, покращенню міжнародного іміджу держави. Ініціатива більшості країн по збереженню навколишнього середовища породила створення рейтингу країн використовуючи індекс екологічної ефективності (Environmental Sustainability Index).

Україна як повноцінний суб'єкт міжнародного права до початку повномасштабного вторгнення Росії доклала значних зусиль у формуванні позитивного іміджу, шляхом модернізації внутрішньої та зовнішньої складових країни, розробці національного бренду. Що тим самим сприяло займати місця у 6 і 7 десятках відповідних рейтингів. Хоча, якщо говорити про корупційний індекс, то тут ситуація не дуже була втішною. Особливі зрушення спостерігаються починаючи з 2019 р. – активізації виконання умов, підписаної з ЄС, Угоди про Асоціацію.

Сьогодні Україна потребує не лише міжнародної підтримки у питанні озброєння, а й позитивного сприйняття задля відновлення економіки, зруйнованої війною. Тому уряд країни має звертати увагу на присутність та високі позиції у рейтингах, які складають міжнародні організації. Зайняття хороших позицій у цих рейтингах допомагає у просуванні позитивного іміджу держави.

REFERENCES

- Corruption perceptions index – 2023 (2023). *Transparency International*. Retrieved from <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>
- Good Country Index (2023). *Good Country Index*. Anholt & Co. Retrieved from <https://index.goodcountry.org/>
- Horbach, L.** (2023). Environmental efficiency index as a tool for assessing the components of sustainable development. Abstracts of Papers: *REBUILD UKRAINE: the business of the entire civilized world*. Lutsk, 149-152 // **Горбач, Л.** (2023). Індекс екологічної

- ефективності як інструмент оцінки складових сталого розвитку. *REBUILD UKRAINE: справа всього цивілізованого світу: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції*. Луцьк, 149-152.
- Investment Climate Statement (November 11, 2023). *The International Trade Administration. U.S. Department of Commerce*. Retrieved from <https://cutt.ly/keohEnlJ>
- McGrath, J., Bobev, M. & Liede, K.** (November 1, 2023). Nation Brands Index 2023: Japan takes the lead for the first time in NBI history. *Ipsos*. Retrieved from <https://www.ipsos.com/en/nation-brands-index-2023>
- Myrzabekova, A. & Prokic, L.** (2023). CPI 2023 for Eastern Europe & Central Asia: autocracy & weak justice systems enabling widespread corruption. *Transparency International*. Retrieved from <https://cutt.ly/yeohR5Pv>
- Odarchenko, K.** (May 14, 2021). Reputation of countries and national brands. *Lb*. Retrieved from <https://cutt.ly/yeohTzLW> // **Одарченко, К.** (14 травня 2021). Репутація країн та національні бренди. *Lb*. Retrieved from <https://cutt.ly/yeohTzLW>
- Ukraine still a country with high Human Development Index (March 13, 2024). *New UNDP*. Retrieved from <https://cutt.ly/PeohTMiy>
- 2023 World Press Freedom Index – journalism threatened by fake content industry (2023). *Reporters Without Borders* Retrieved from <https://cutt.ly/oeohEpcF>
- WJP Rule of Law Index-2023 (2023). Retrieved from <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>
- World Competitiveness Ranking 2023. Results IMD (2023). *International Institute for Management Development*. Retrieved from <https://cutt.ly/feohYgeJ>
- Yemets, V.** (2022). International Indexes in the Formation of the States Image. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 44, 179-185. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.21> // **Ємець, В.** (2022). Міжнародні індекси у формуванні іміджу держави. *Вісник Львівського університету*, 44, 179-185. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.21>

УДК (UDC) 327 : 329 (8) “21”
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.08.150

LATIN AMERICAN POPULISM: MODERN DIMENSION

Tetiana Bohdanova,

e-mail: tatjanabohdanova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiiv, 10*

Abstract

The rise of populist nationalism is one of the leading trends in international politics in recent decades. The revival of the populist phenomenon can be observed in different regions of the world: Europe, Asia, Africa, North and Latin America. Populist leaders seek to use the legitimacy gained through democratic elections to consolidate power. Populist modifications are a new dimension of political regimes that arise both in democracies and in hybrid and authoritarian regimes.

The historical and political role of populism in Latin American countries has been causing sharp discussions in the expert community for more than a decade. The author shows that populism was and remains an important factor in the historical process in Latin America and an example of the Caudillo's nation-building policy. Researchers of the Latin American populism phenomenon distinguish three types of populism such as classical, neoliberal and radical, and several waves of populism in LAC region.

The author carried out a historical review of the waves of populism in Latin America, determined their specifics. One of the most striking manifestations of right-wing populism in Latin America in the 21st century is 'bolsonarism', the domestic and foreign policy of Brazilian President Jair Bolsonaro (2019-2022). 'Bolsonarism' is a kind of Brazilian phenomenon with a global dimension. The phenomenon of populism is also clearly visible in Argentina. There, it is the well-known 'Peronism', the successor of which is the current President of Argentina, Javier Milei, since the end of 2023. Political and economic crises are favorable times for the rise of populism. Modern Latin American populism demonstrates a high degree of adaptability of the populism phenomenon to the challenges of modernity.

Keywords: Populism, Latin America, populist regimes, LAC region

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИЙ ПОПУЛІЗМ: СУЧАСНИЙ ВИМІР

Тетяна Богданова,

e-mail: tatjanabohdanova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

Україна, 54003, Миколаїв, вул. 68-Десантників, 10

Анотація

Однією з провідних тенденцій міжнародної політики останніх десятиліть є піднесення популістського націоналізму. Відродження феномену популізму спостерігається у різних регіонах світу: в Європі, Азії, Африці, Північній і Латинській Америці. Лідери-популісти прагнуть використати легітимність, отриману через демократичні вибори, для консолідації влади. Популістські модифікації є новим виміром політичних режимів, які виникають як у демократіях, так і в гібридних та авторитарних режимах.

Історико-політична роль популізму в країнах Латинської Америки вже не одне десятиліття викликає гострі дискусії в експертному середовищі. Автор показує, що у Латинській Америці популізм був і залишається важливим фактором історичного процесу, прикладом політики націєтворення на чолі з каудільо. Дослідники феномену латиноамериканського популізму виділяють три типи популізму, зокрема, класичний, неоліберальний і радикальний, та декілька хвиль популізму у регіоні ЛАКБ.

Автором здійснено історичний огляд хвиль популізму в латинській Америці, визначено їх специфіку. Одним з найяскравіших проявів правого популізму в Латинській Америці у 21 столітті є «болсонарізм», внутрішня та зовнішня політика президента Бразилії Жаїра Болсонару (2019-2022 рр.). «Болсонарізм» – це своєрідне бразильське явище глобального виміру. Феномен популізму яскраво простежується й в Аргентині. Там це добре відомий «перонізм», продовжувачем якого є починаючи з кінця 2023 р. чинний президент Аргентини Хав'єр Мілей. Політичні та економічні кризи є сприятливим часом для піднесення популізму. Сучасний латиноамериканський популізм демонструє високий ступінь адаптивності феномену популізму до викликів сучасності.

Ключові слова: популізм, Латинська Америка, популістські режими, регіон ЛАКБ

Постановка проблеми. В останні роки ми спостерігаємо відродження такого феномену як популізм у різних регіонах світу: в Європі, Азії, Африці, Північній і Латинській Америці. У Латинській Америці популізм був і залишається важливим фактором історичного процесу, прикладом політики націєтворення на чолі з каудільо. Протягом багатьох десятиліть латиноамериканський популізм демонстрував унікальну здатність встановлювати власні інтереси та суспільно-політичні запити значної маси населення у концентрованому вигляді.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Феномен популізму тривалий час знаходиться в сфері дослідницьких інтересів українських і зарубіжних науковців. Концентрація уваги дослідників на цьому феномені проявляється хвилеподібно та залежить від політичного ландшафту як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Зростання популярності популістських партій і рухів лівого і правого спрямування в останні десятиліття зумовили й акцентування уваги дослідників на проблемі популізму.

Вітчизняна політологічна школа за останні роки поповнилася ґрунтовними

дослідженнями феномену популізму І. Кіянки (Kiianka, 2016), В. Казакова, В. Пилюпенка та Ю. Привалова (Kazakov, Pylypenko & Privalov, 2022), публікаціями А. Житко (Zhytko, 2019), Л. Лукіної (Lukina, 2021) та інших дослідників. У центрі уваги – піднесення правого популізму в Європі та США. У той же час лише деякі праці аналізують феномен латиноамериканського популізму, переважно в історичному контексті, зокрема, перонізм та інші популістські режими у Латинській Америці в 20 ст. (Barabash, 2020; Kiianka, 2014; Pryadko, 2014).

У зарубіжній політології є низка ґрунтовних досліджень популізму, які вже стали класикою, але й протягом останніх років побачили світ колективні праці, присвячені як феномену популізму в цілому, так і його регіональним проявам (The Oxford Handbook of Populism, 2017; Political Communication and Performative Leadership: Populism in International Politics, 2023). Значну цікавість для нашого дослідження представляють публікації К. Вейланда (Weyland, 2001), Е. Лакло (Laclau, 2005) та С. Алєнди (Alenda, 2018), в яких розкриваються особливості латиноамериканського популізму і неопопулізму, наукової дискусії в Центрі дослідження популізму про старі та нові грані популізму в Латинській Америці (Venga & Guidotti, 2024).

Відзначимо також низку публікацій (Löfflmann, 2022), що аналізують вплив популізму на міжнародну та зовнішню політику латиноамериканських лідерів на сучасному етапі, а також публікації присвячені феномену Ж. Болсонару у Бразилії як найяскравішому прикладу сучасного правого популізму в регіоні ЛАКБ (Casarões & Barros Leal Farias, 2021; Luz, 2023).

Метою дослідження є з'ясування специфіки латиноамериканського популізму в його сучасному вимірі, визначити чинники, які впливають на стійкість популістської традиції у регіоні ЛАКБ.

Виклад основного матеріалу. У ЗМІ та соцмережах слово популізм має переважно негативне оцінювальне спрямування, ним маркуються суспільно-політичні рухи, репрезентовані демагогами, що маніпулюють обуренням людей, сепаратистські рухи, право-радикальні політичні сили, ліві радикали. Популізм пов'язують з антиінтелектуалізмом, засудженням еліт, авторитаризмом, крайнім націоналізмом, ксенофобією, антисемітизмом і расизмом.

Т. Дроздова підкреслює, що невизначеність і політична заангажованість феномену популізму створюють ускладнення у науковому визначенні даного поняття через його високу пластичність, оскільки він включає занадто різномірні характеристики, може бути віднесений до різних історичних моментів, має різне ідеологічне наповнення, втілюється в різні інституційні форми, що дозволяє використовувати це поняття у будь-який спосіб (Drozdova, 2019).

Концептуально тривають постійні дебати про те, як визначити популізм. Наразі між провідними підходами у науковій літературі існує щось на зразок основної згоди щодо того, що популізм є політичним явищем, яке обертається навколо центрального поділу між поняттями «народ» та «еліта», і проявлятиметься в ідеологічному спектрі. Нормативно популізм було позначено як «амбівалентне» ставлення до демократії, через що важко зрозуміти, чи він є явною загрозою або корективом для демократії (Moftt, 2020).

Зокрема, визначено кілька універсальних характеристик популістських рухів і партій, серед яких одна з головних – дихотомічна картина соціального та політичного світу, протиставлення «народу» як головного носія універсальних позитивних цінностей, та еліти, або ж «інших, чужих», до яких можуть бути віднесені різні соціальні групи. Популісти зазвичай пропонують нереалістично прості підходи до соціальних проблем, які насправді не мають простих та остаточних розв'язань. При цьому існує фактичний консенсус у визначенні зв'язку популізму із демократичним політичним устроєм. Дослідники вказують також, що популізм певною мірою протиставляє демократію як волю більшості демократії системі узгодження інтересів, механізму захисту прав меншин, певних стримуючих крайнощі

«правил гри» у політиці (Kiianka, 2014: 210).

Спільною рисою популістських сил є тяжіння до прямої демократії на протипагу складним механізмам репрезентативної. Засадничою перевагою демократії є ключова роль компромісу в її функціонуванні. Популісти руйнують здатність продукувати політичний компроміс, який усуває як тиранію більшості, так і її протилежність, а саме параліч влади, здійснюваний пригніченою та невдоволеною меншістю (Horobets & Martynov, 2023: 169-170). Популізм характеризується спрощеним розумінням суспільства, чия єдність фундується його ідентичністю, протиставленням брудної корумпованої еліти чистому та здоровому єдиному народу, суб'єкту спільної волі, претензією на монополію володіння істиною про цю волю (Drozdova, 2019).

За П.-А. Тагієффом є шість критеріїв популізму, які мають різні сфери значення, зокрема:

1) Популізм-рух, що виявляється як тип мобілізації середнього та народного класу. Це символічне вираження експансії мас у соціально-політичний простір;

2) Популізм-режим, авторитарний або напівплебісцитний режим, де харизматичний лідер або класичний демагог говорить безпосередньо з масами, легітимуючи свою владу тим, що втілює волю народу;

3) Популізм-ідеологія, що позначає притаманну кожній нації традицію ідеалізації народу, автентичного, природного, здорового на протипагу тим, що мають над ним владу;

4) Популізм-відношення, що передбачає наявність популістських оцінок незалежно від традиції. Виявляється у відмові від експертів на користь автентичного представництва народу;

5) Популізм-риторика як ознака демократичної епохи або епохи мас, полемічний за своєю суттю. Оскільки виступає завжди від імені народу проти «інших», які можуть бути різними в залежності від імені якого народу мовить популіст: народу-демосу чи народу-етносу;

6) Популізм легітимації, що виникає внаслідок кризи легітимності, спричиненої модернізаційними процесами (Drozdova, 2019; Taguieff, 1997). Це спосіб тимчасової та перехідної легітимації – постдиктаторської або посттоталітарної. Зазначимо, що більшість явищ, кваліфікованих як популістські, мають або всі перелічені значення, або більшість з них.

Згадаємо слова К. фон Байме: «Популізм ніколи не триває довго, але він якимось чином постійно поряд» (Веуме, 2019). Головною особливістю, що пояснює затребуваність популізму, є його максимальна простота, тоді як демократія є складною: саме це є головною відмінністю цих двох апеляцій до волі народу. Популізм базується на свідомій спробі спрощення проблем і в цьому його чарівність і рецепт успіху, зазначає відомий соціолог Е. Гідденс. Більшість політологів розглядають популізм у контексті демократії та демократичної деконсолідації, що є результатом приходу до влади популістів. Багато авторів вважають, що популізм не поєднується з недемократіями, оскільки прагне «поставити під сумнів існуючий суспільний порядок, діючи на користь переважної більшості» (Mouffe, 2016).

На думку Ф. Фукуяма, загальною тенденцією міжнародної політики останнього часу був наступ так званого популістського націоналізму. Лідери-популісти прагнуть використати легітимність, отриману через демократичні вибори, для консолідації влади. «Вони стверджують, що мають прямий харизматичний зв'язок із «народом», який часто визначається у вузьких етнічних термінах, що виключає значну частину населення. Вони не довіряють інститутам влади та прагнуть підірвати систему стримувань і противаг, що обмежує особисту владу лідера у сучасній ліберальній демократії: суди, систему законодавчої влади, незалежні ЗМІ та «аполітичний», позапартійний чиновницький апарат» (Fukuyama, 2020). Сучасними лідерами цього Ф. Фукуяма вважає Д. Трампа в США, В. Путіна в Росії, Р.Т. Ердогана в Туреччині, В. Орбана в Угорщині, Я. Качинського в Польщі, Р. Дутерте у Філіппінах і т.д.

Серед чинників, які стимулювали активізацію популістських рухів у всьому світі в останні десятиліття, українські науковці І. Горобець та А. Мартинов визначають гостру глобальну економічну кризу, амбівалентність багатьох традиційних політичних ідеологій і розмивання демаркаційних ліній між «право-центристами» та «ліво-центристами», занепад класичних масових політичних партій. Поляризована політична культура швидко перетворюється на поживне середовище для популістів – чемпіонів радикальних гасел і дій (Horobets & Martynov, 2023: 159, 161). Рушійною силою лівого популізму стали «старі ліви»: соціалісти, анархісти, троцькісти, які вступили в союз із протекціоністськи налаштованими профспілками. Другу ідеологічну течію складають ті, хто протестують проти швидкого зникнення старого світу та посилення глобальної конкуренції (Horobets & Martynov, 2023: 162).

Правопопулістський феномен став одним із головних трендів світової політики останніх років. Його поширення в «старих» і «нових демократіях» змушує дослідників переглянути той категоріальний апарат, за допомогою якого вони аналізували світові процеси у ще недавньому минулому. Сукупні характерні риси, виявляючись у різних країнах, неминуче набувають місцевого колориту. Якщо сплеск правого популізму в Європі був спровокований зовнішнім фактором – міграційними потоками, то в Бразилії – суто внутрішні причини та мотиви, що створили сприятливе підґрунтя для приходу до влади правопопулістського лідера. Для США було характерне змішання та переплетення як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Б.Г. Пітерс і Дж. П'єр спробували класифікувати популістську політику через взаємодію двох складових: типу режиму (демократичний – авторитарний) і його активності (еліти – маси), отримавши таким чином чотири типи популізму в політичному режимі (Peters & Pierre, 2020). Така типологія дозволяє ідентифікувати популізм у різних політичних режимах, включаючи авторитарні. За словами авторів, «хоча популізм зазвичай розглядається в рамках демократичних режимів як відхід від демократії (*democratic "backsliding"*), авторитарні режими можуть використовувати популістські механізми для легітимації режиму». Відповідно до цієї типології, в сучасних консолідованих демократіях можна спостерігати появу електорального популізму/популістського патронату (Д. Трамп, С. Берлусконі, Б. Джонсон, Е. Макрон). При електоральному (змагальному) авторитаризмі авторитарні популістські лідери приходять до влади, використовуючи популістську риторику (У. Чавес, Н. Мадуро). Консультативний авторитаризм означає, що популістський лідер допускає «консультації» з народом для оцінки рівня підтримки, для збору інформації та легітимації режиму (Сі Цзін'пін) (Peters & Pierre, 2020: 931).

Отже, популістські модифікації є новим виміром політичних режимів: вони виникають як у демократіях (Д. Трамп, Н. Моді, Ж. Болсонаро, Дж. Відодо), так і в гібридних (Р.Т. Ердоган, В. Орбан) та авторитарних (А.-Ф. де Сісі) режимах. Як такий, популістський режим не вписується в жодну з існуючих типологій політичних режимів, оскільки він здатний «нашаровуватись» на будь-який з них. Популізм є варіативним, бо міцно пов'язаний зі специфікою різних національних політик (Kiianka, 2014: 211).

Дослідники феномену латиноамериканського популізму, наприклад, Карлос де ла Торре, виділяють три типи (класичний, неоліберальний і радикальний) і декілька хвиль популізму у регіоні (The Oxford Handbook of Populism, 2017: 195-213). Перша хвиля популізму охопила регіон ЛАКБ у 1930–50-ті роки. Це режими Х. Перона в Аргентині, Ж. Варгаса в Бразилії, Л. Карденаса у Мексиці та інші. Тоді популізм став регіональною відповіддю на кризу моделі «наздоганяючого розвитку» (Latin American Populism in Comparative Perspective, 1982).

Для цієї хвилі характерною є внутрішньо-орієнтована, етатистська модель розвитку, спрямована на досягнення економічної незалежності, державне регулювання економіки, імпортозамінна індустріалізація й ін., а також «ворожість у

ставленні до олігархічної еліти». На думку класика сучасної політології аргентинця Ернесто Лакло, якого нерідко називають «філософом популізму», популістські режими першої хвилі у Латинській Америці виникли як результат зіткнення інтересів суспільства та еліти за умов кризи легітимності олігархічної держави. Ще одним проявом антагоністичної основи популізму є потреба «ворога», удаваного або реального, який потрібен популістським лідерам задля об'єднання мас навколо певної мети.

Отже, за визначенням Е. Лакло, латиноамериканський популізм є «глибоко демократичним» за своєю природою. Використовуючи дихотомію «народ – еліта» цей популізм здатен задіяти численні маргінальні сегменти населення, що робить його «життєстійким» (Laclau, 2005). 1960-ті роки стали часом «поразки» популізму та приходу до влади в результаті низки переворотів авторитарно-бюрократичної еліти в країнах ЛАКБ.

Друга хвиля популізму в Латинській Америці стала наслідком світової боргової кризи 1980-х років. Популістські лідери другої хвилі або неопопулісти, як наприклад, К. Менем в Аргентині, А. Фухіморі в Перу, здійснювали неоліберальні економічні реформи за рецептами МВФ («вашингтонський консенсус» та ін.) (Weyland, 2001). Атаки неопопулістів були спрямовані на корумповану політичну еліту, що здійснювала спротив курсу реформ. Отже, латиноамериканські популістські режими першої та другої хвилі мали як спільні, так і відмінні характеристики.

Третя хвиля популізму охопила регіон наприкінці 20 – на початку 21 ст. Ліворадикальні популістські режими У. Чавеса в Венесуелі, Е. Моралеса у Болівії, Р. Корреа в Еквадорі, Д. Ортега в Нікарагуа (The Oxford Handbook of Populism, 2017: 199-201). Лідери «лівого повороту» прийшли до влади шляхом виборів, їх режими характеризувалися яскравою антиамериканською спрямованістю, соціалістичними й антиімперіалістичними гаслами.

За визначенням Курта Вейланда (Weyland, 2013: 22), ліві популістські лідери репрезентували антисистемну опозицію. Своїх опонентів у політичній боротьбі вони представляли як «ворогів народу», перетворюючи політику у боротьбу «ми проти них», підриваючи основи плюралізму та демократичної системи стримувань і противаг. Докладний аналіз політики популістських лідерів третьої хвилі здійснено багатьма авторами, серед яких, наприклад, Л. Солер (Solier, 2020).

На думку М.І. Пуерто Ріера, «третьої етап» є поверненням соціалістичного популізму, який спочатку прийшов до влади через демократичні вибори, а потім повернувся до авторитаризму. В авторитарних тенденціях багатьох популістських лідерів, незалежно від того лівий це чи правий політичний спектр, дослідниця знайшла додаткові докази адаптивності політичного феномену популізму до викликів сучасності (Venga & Guidotti, 2024).

Одним із найяскравіших проявів правого популізму в Латинській Америці у 21 столітті є так званий «болсонарізм» – внутрішня та зовнішня політика президента Бразилії Жаїра Болсонару (2019-2022 рр.). В. де Олівейра Пінту Коельо визначає «болсонарізм» як своєрідне бразильське явище глобального виміру, тісно пов'язаного з популізмом. Він провів порівняння між болсонаризмом та іншими ультраправими популістськими рухами, відзначивши їх схожість, таку як опора на нібито «чужого» лідера та використання поляризаційної мови, а також висвітлив міжнародні зв'язки родини Ж. Болсонару в плеяді правих рухів (Venga & Guidotti, 2024).

На думку дослідника, необхідними елементами для визнання політичного руху популістським є наявність сильного харизматичного лідера, дискурсивний наголос на менталітеті «ми проти них» і напруга між ліберальною демократією та імпульсами даного руху. Він підкреслив, що ці наративи не обов'язково ґрунтуються на існуючих суспільних розбіжностях, а часто розбудовуються навколо т.зв. «порожніх символів», які діють як каталізатори для об'єднання «народу» та створення «образу ворога» (дискурс еліт «народ проти них»).

У свою чергу М.Д. да Луз підкреслює, що існують різні способи розмежувати антагоністичний кордон між «народом» і «ворогом». У «болсонаризмі» лінія була встановлена на багатьох фронтах, але так, щоб ворог (вони) завжди асоціювався з Робітничою партією (Лула да Сілва, Д. Руссефф та ін.). Основні дихотомії, які використовував «болсонаризм» для побудови кордону «вони» проти «нас», є такі: християни – ліві / марксистки, патріоти – комуністи, демократія – диктатура, бразильці – глобалісти, тощо (Luz, 2023).

В. де Олівейра Пінту Коельо дійшов висновку, що широко розрекламований скандал *Lava Jato* був інструменталізований ультраправими для створення антикорупційного нарративу, зосередженого навколо ідей чистої мінімальної держави; маяк свободи підприємництва, який протиставляється марнотратній, неефективній «великій державі», яку пропагують ліві. Ж. Болсонару захопив цей антикорупційний дискурс, змішавши його з сильною антикомуністичною риторикою, що нагадує часи холодної війни та роки військової диктатури.

На його думку, відсутність справжнього національного проекту, залежність держави від агробізнесу та модель «споживчого громадянства» призвели до кризи очікувань. Як наслідок багато бразильців відчули себе обкраденими щодо свого майбутнього (Venga & Guidotti, 2024). В. де Олівейра Пінту Коельо характеризує болсонаризм як симптом кризи поточної «ліберально-капіталістичної моделі». А дослідниця М. Д. да Луз (Luz, 2023) підкреслює, що ультраправий дискурс у Бразилії не почався з «болсонаризму» і не буде припинений із закінченням терміну каденції Ж. Болсонару.

Ще одним прикладом сучасного популізму в Латинській Америці, на думку Р. Хайніша та А. Лагуна Тапіа, є Аргентина, в якій пероністів А. Фернандеса (і віце-президента та «сірого кардинала» К. Фернандес де Кірнер) замінив наприкінці 2023 р. чинний президент Аргентини Хав'єр Мілей. Хуан Перон, підкреслюють дослідники, вважається квінтесенцією популізму в Аргентині, втілюючи персоналістичне лідерство, антиінституціоналістичні ідеї та дотримуючись економічної програми перерозподілу. У цьому сенсі «перонізм проти антиперонізму» залишається визначальною рисою аргентинської політики, продовжуючи формувати політичний дискурс нації. На тлі «ефекту маятника» від лівих до правих Хав'єр Мілей виглядає як дивергентна фігура. Таким чином, Х. Мілея можна розглядати як популіста *sui generis*, який відповідає лише деяким популістським рисам згідно з теоретичним підходом Моффіта про популістів як виконавців криз (Venga & Guidotti, 2024).

У літературі про популізм у міжнародних відносинах підкреслюється, що популістські лідери руйнують ліберальний міжнародний порядок, будівельним блоком якого є багатосторонні інституції. Однак ліві та праві популістські лідери залишаються частиною цих інститутів, незважаючи на те, що продовжують бути критичними щодо них. Системи переконань популістських лідерів суттєво відрізняються від систем переконань інших лідерів у латиноамериканському регіоні. За висновком К. Тірса і Л. Венера, ліві популісти мають більше спільних елементів, ніж праві лідери. Лідери лівої орієнтації поділяють свою негативну оцінку міжнародного співробітництва, а також меншу кількість тактик і стратегій співпраці. З іншого боку, праві лідери мають схожі переконання щодо передбачуваності політичного майбутнього та віддають перевагу проявам загрози на міжнародній арені (Thiers & Wehner, 2023).

Висновки. Латиноамериканський популізм має тривалу історію. Виділяють три типи (класичний, неоліберальний і радикальний) та три хвилі популізму у регіоні ЛАКБ. Популістські режими першої та другої хвилі в Латинській Америці мають такі спільні риси як виникнення внаслідок політичної та економічної кризи, антиелітарна спрямованість, вертикальна модель мобілізації мас, конфронтаційний характер. Популістські лідери «лівого повороту» в Латинській Америці прийшли до влади шляхом виборів, їх режими характеризувалися яскравою антиамериканською

спрямованістю, соціалістичними та антиімперіалістичними гаслами. Бразильський правий популізм початку 21 ст. відобразив як сучасний світовий тренд, так і всі класичні ознаки популізму. І водночас має власні унікальні національні особливості. «Феномен Болсонару» породжує багато дискусійних проблем, а «феномен Мілея» ще чекає дослідників.

Яка ж ймовірна тривалість популістського тренду? Популізм як тінь демократичного способу правління дійсно весь час знаходиться поряд: він шукає і знаходить ті лакуни, які може оперативно зайняти. Періоди криз, як політичних, так і економічних, як регіональних, так і глобальних, є сприятливим часом для піднесення популізму. Сучасний латиноамериканський популізм демонструє високий ступінь адаптивності політичного феномену популізму до викликів сучасності.

REFERENCES

- Alenda, S.** (2018). Populismos y neopopulismos en América Latina. *Journal de Comunicación, Social*, 7 (7), 207-214.
- Barabash, O.** (2020). Economic difficulties and value foundations as factors of populist context in politics and constitutional law in Latin America and the Caribbean. *Gileia: Scientific Bulletin*, 156, 370-374 // **Барабаш, О.** (2020). Економічні складнощі і ціннісні підвалини як чинники популістського контексту в політиці і конституційному праві країн Латинської Америки та Карибського басейну. *Гілея: науковий вісник*, 156, 370-374.
- Beyme, K. von** (2019). *Rightwing Populism. An Element of Neodemocracy*. Cham: Springer.
- Casarões, G.S.P. & Barros Leal Farias, D.** (2021). Brazilian foreign policy under Jair Bolsonaro: far-right populism and the rejection of the liberal international order. *Cambridge Review of International Affairs*, 35 (5), 741-761. DOI: <https://doi.org/10.1080/09557571.2021.1981248>
- Drozdova, T.** (2019). Populism and Democracy. *Path of Science*, 5, 7, 3001-3009 // **Дроздова, Т.** (2019). Популізм і демократія. *Траекторія науки*, 5, 7, 3001-3009. DOI: 10.22178/pos.48-5 Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/224977804.pdf>
- Fukuyama, F.** (2020). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. Kyiv: Our format // **Фукуяма, Ф.** (2020). *Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості*. Київ: Наш формат.
- Horobets, I. & Martynov, A.** (2023). European skepticism and populism under the conditions of transformation of the European integration process. *Consensus*, 2, 157-171 // **Горобець, І. & Мартинов, А.** (2023). Європейський скептицизм і популізм за умов трансформації процесу європейської інтеграції. *Консенсус*, 2, 157-171. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2023-02/157-171>
- Kazakov, V., Pylypenko, V. & Privalov, Yu.** (2022). *Populism: theory and practice, history and modernity*. Kyiv: Prostir-M // **Казаков, В., Пилипенко, В. & Привалов, Ю.** (2022). *Популізм: теорія і практика, історія та сучасність*. Київ: Простір-М.
- Kiianka, I.** (2016). *Populism in history and modernity: ideological currents, movements and political technologies*. Lviv: Prostir-m // **Кіянка, І.** (2016). *Популізм в історії та сучасності: ідеологічні течії, рухи та політичні технології*. Львів: Простір-м.
- Kiianka, I.** (2014). Latin American Populism: The Case of Argentine "Peronism". *Philosophy and political science in the context of modern culture*, 8, 208-211 // **Кіянка, І.** (2014). Латиноамериканський популізм: випадок аргентинського «перонізму». *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*, 8, 208-211.
- Laclau, E.** (2005). Populism: What's in a Name? In *Populism and the Mirror of Democracy*. London, New York: Verso.
- Latin American Populism in Comparative Perspective* (1982). Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Löfflmann, G.** (2022). Introduction to special issue: The study of populism in international relations. *The British Journal of Politics and International Relations*, 24, 3, 403-415. DOI: <https://doi.org/10.1177/13691481221103116>
- Lukina, L.** (2021). Populism as a multifunctional phenomenon of politics. Social and Human Sciences. *Polish-Ukrainian scientific journal*, 1 (29). Retrieved from <https://issn2391->

- 4164.blogspot.com/p/16.html
- Luz, M.D. da.** (2023). Bolsonarism: What's in a Name? *Revista del CESLA. International Latin American Studies Review*, 31, 165-192. DOI: <https://doi.org/10.36551/2081-1160.2023.31.165-192>
- Moftt, B.** (2020). *Populism*. Cambridge: Polity.
- Mouffe, C.** (2016). The populist challenge. Retrieved from <https://www.opendemocracy.net/en/democraciaabierta/populist-challenge/>
- Political Communication and Performative Leadership: Populism in International Politics* (2023). London: Palgrave Macmillan.
- The Oxford Handbook of Populism* (2017). Oxford: Oxford University Press.
- Peters, B.G. & Pierre, J.** (2020). A typology of populism: understanding the different forms of populism and their implications. *Democratization*, 27 (6), 928-946. DOI: <https://doi.org/10.1080/13510347.2020.1751615>
- Pryadko, T.** (2014). The origin and development of populism in the United States and Latin America. *Scientific journal of M.P. Drahomanov State University, Series 22: Political sciences and teaching methods of socio-political disciplines*, 14, 15-21 // **Прядко, Т.** (2014). Зародження та розвиток популізму у США та Латинській Америці. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 14, 15-21.
- Soler, L.** (2020). Populismo del siglo XXI en América Latina: Populism of the 21st Century in Latin America. *Estado & Comunes*, 1 (10), 17-36. DOI: https://doi.org/10.37228/estado_comunes.v1.n10.2020.146
- Taguieff, P.-A.** (1997). Le populisme et la science politique du mirage conceptuel aux vrais problèmes. *Revue D'histoire*, 56 (1), 4-33.
- Thiers, C. & Wehner, L.** (2023). Latin American Populist Leaders and the International Stage: Analysing Their Belief Systems. In: *Political Communication and Performative Leadership*, 107-124.
- Venga, L. & Guidotti, A.** (March 20, 2024). Old and New Facets of Populism in Latin America. *European Center for Populism Studies (ECPS)*. DOI: <https://doi.org/10.55271/rp0052> Retrieved from <https://www.populismstudies.org/old-and-new-facets-of-populism-in-latin-america/>
- Weyland, K.** (2001). Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*, 34 (1), 1-22. DOI: <https://doi.org/10.2307/422412>
- Weyland, K.** (2013). The Threat from the Populist Left. *Journal of Democracy*, 24 (3), 18-32.
- Zhytko, A.** (2019). The phenomenon of «modern populism» in the context of the risks and challenges of the liberal democracies of the XXI century. *Modern society: political sciences, sociological sciences, cultural sciences*, 2 (19), 18-28. DOI: <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.19.2.02> // **Житко, А.** (2019). Феномен «сучасний популізм» у контексті ризиків і викликів ліберальних демократій XXI століття. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*, 2 (19), 18-28. DOI: <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.19.2.02>

Наукове періодичне видання

**Acta de Historia & Politica:
Saeculum XXI**

2024

Volume VIII

Здано до набору 15.06.2024 р. Підписано до друку 20.06.2024 р. Папір офсетний.
Формат 70x108¹/₁₆. Гарнітура «Georgia». Друк лазерний. Ум.-друк. арк. 13,75.
Наклад 100 прим.